

47

Historisk-geographisk Maanedskrift.

Historisk-geographisk Maanedskrift.

Redigeret

af

E. Becker,

Cand. phil.

Kjobenhavn.

Forlagt af den gyldendalske Boghandling.

Trykt i det skulehuse Officin.

1841.

D
1
05
Bd 4

I n d h o l d.

Side

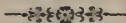
Et mærkeligt Privilegium for en Gjæstgiver . . .	35.
Træk til at skildre Retstilstanden i Danmark forr efter Souverainitetens Indførelse	69.
Peter den Stores Ophold i Kjøbenhavn 1716 . .	168.
Et Brev fra 1716, meddeelt af Stud. Kasmussen	60.
En Bemærkning vedkommende Læsningen af et Sted i Peder Paars, ved Samme	67.
Nogle Bidrag til Den Anholts Historie	258.
Christian den femtes Tilladelse til Statholderen i Norge, Grev Ulrik Frederik Gyldenløve, at maatte opbringe eet eller to engelske Skibe	180.
Tommermand Jens Kasmussens Ansøgning til Kongen om at han maatte blive ihjælpsudt af Ritmester Wiwet og Lieut. Sutter	331.
Guerillahøvdingen Svend Poulsen	333.
Generalmajor Otto Seneca von Falkenskjold . .	294.
Underhandlingerne mellem Danmark og Rusland angaaende Holsteen, indtil Struensees Fald .	310.
Folkesagn:	
Fru Ingeborg Scheel paa Baargaard	74.
Om Kirkehret i Kolding	76.
Den tilmurede Kirkevær i Fauling	77.
Forsoning ved Blod	78.
Om Pesten	79.

Sultan Mahmud den Anden og Mehemed Ali1.
Egypten	29.
St. Selena og Napoleons Grav	97.
Frederik Wilhelm den Tredie	114, 209.
Engelsk Diplomati og chinesiske Statsklogskab	252.
Annaler over Nutidens Historie	81, 181.

Sultan Mahmud den Anden og Mehemed Ali.

(Af Fr. Steger.)

Maahmud den Anden, Sultan Abd-ul-Hamids anden Søn, som havde siddet 23 Aar i Fængsel og strax efter sin Regjerings Tiltrædelse ved Freden til Rainardschi havde høiet Porten under Ruslands Overmagt, blev fød den 20de Juli 1785. Hans Opdragelse var den elendigste, man paa nogen Maade kan tænke sig. I det gamle Serail, hvor han fik Spise, Drikke og Klæder, kunde han ikke faae andre Kundskaber, end dem, som en godmodig Slavinde, der ved Leilighed beskæftigede sig med ham, vilde og kunde bibringe ham. Saaledes naaede han, legemlig vel pleiet, aandelig forsømt, sit 22de Aar, da hans Onkels Ulykke sendte ham en Opdrager. Selim den Tredie, den dygtigste Sultan, som i mange Aar havde beklædt Osmans Throne, i mange Henseender Joseph den Anden ikke ulig, havde ved Indførelsen af Nizam-Dschedid (den nye Militairorganisation), ved Oprettelsen af et Trykkeri, ved vel:

gjørende Reformer i Finantsvæsenet og mange andre Forbedringer vakt sit fanatiske og eenfoldige Folks Brede. Den 25de Mai 1807 reiste sig en rasende Opstand imod ham af Janitscharerne, der endtes fire Dage efter ved et Udsagn af Musti, "Religionens og Lovens vise Overhoved", idet denne "Troens Grundpille" erklærede, at Sultan Selim var uværdig til Thronen, — fordi han ingen Sønner havde. Den dethroniserede Sultan vandrede i Seraillets Fængsler til den unge Mahmud. Først nu lærte denne det arabiske og det høiere tyrkiske Sprog; maaskee havde Onkelen gjort ham fortrolig med mange af sine Anskuelser, af hvilke han ene haabede Statens Lykke. Destoværrer blev Mahmud kun altfor snart berøvet sin fortræffelige Opdrager. Mustapha Bairaktar, først Bonde, derpaa Hestehandler, omsider Soldat og i denne Stand gradeviis stegen op til en Pascha af Rutschuks vigtige Post, havde været en af Sultan Selims troeste Tilgængere. For at hæve den Dethroniserede igjen til hans forrige Værdighed marscherede han i Juli 1808 mod Constantinopel. Dette Foretagende blev fordærveligt baade for den regjerende og den affatte Sultan. For paa eengang at gjøre Ende paa Striden om, hvem af dem der skulde herske, lod Mustapha den Sjerde den ulykkelige Selim myrde og hans Lig kaste ned over Seraillets Mure mod de fremrykkende Tropper. Bairaktar var dog ikke af den Mening, at Kampen med denne Grusomhed var forbi, men lod Seraillet storme og Sultanen foreløbig kaste i Fængsel. Saaledes kom Mahmud den Anden, Mustapha den Sjerdes

Yngste Broder paa Thronen. Constantinopel forblev roligt; thi da de utilfredse Tyrker den næste Morgen saae Muftis og mange Stores Lig svømme ned af Canalen, men derimod Kiskar Aga, en smuk, majestætisk Mand, hænge paa Serailets Port, indsaae de, at det var Guds Willie, at sætte Mahmud den Anden paa Thronen, og rettede sig efter den høiere Befaling.

Mahmud den Anden var 23 Aar gammel, da han besteg Thronen; den brave Bairaktar regjerede for ham. En Baabensstilstand med Rusland sikkede mod Ulandet, medens gennemgribende Reformere begyndte i det Indre. Disse angik nærmest Hæren, nemlig Janitscharerne, som tidligere havde udgjort Tyrkiets frygteligste Magt, men nu i deres Udartelse vare mere til Byrde end til Nytte. Tydske og franske Officerer maatte indøve et Corps af disciplinerede Tropper (Seymen); tilkommende Hærsførere skulde videnskabelig dannes i Militair-skoler. Men, er det allerede vanskeligt hos civiliserede Folk at vænne den store Masse til det Nye, som gjør det Fremme, des Indtryk paa den, saa gjælder dette endnu i høiere Grad om Tyrkiet. Janitscharerne forkastede den nye Disciplin og det nye Baaben, Bajonetten, med yderste Foragt; de fremmede Officerer, navnlig Lærerne i Mathematik, bleve formelig mishandlede, og da Bairaktar straffede de Utilfredse med Jernstræng-
hed, udbrod der en frygtelig Opstand. Men Bairaktar forsagede dog ikke. Med Seymen og Pal-ladssets Bostangi'er forsvarede han Seraillet, og sandsynligviis vilde det være lykkedes ham, blodigt at

qvæle Oprøret, dersom ikke Flaaden, som just laae i Kanalen, havde erklæret sig imod ham. Bairaktar døde, sig selv værdig, da han saae, at Alt var tabt. Efter først trolig at have udført Mahmud den Andens Befaling, at lade den affatte Sultan Mustapha den Fjerde (Mahmuds ældste Broder) og hans Moder henrette, gif han ned i et underjordisk Krudtkammer. Her ventede han, indtil hiin Deel af Paladset ganske var opfyldt af indtrængende Janitscharer, og sprængte derpaa sig selv, tilligemed nogle Tilhængere og Hundreder af Sjender .i Luften (den 25de November 1808). Saaledes døde Bairaktar, siden Kiuprilis Død den største tyrkiske Besir, ved hvem, dersom en bedre Lykke havde været ham beffaa- ret af Skjæbnen, det synkende Rige maaskee endnu en Tidlang kunde have været reddet. Ved hans Død var Kampen afgjort. Efterat Janitscharerne endnu tre hele Dage havde plyndret og myrdet i Constantinopels Gader, efterat ved Flaadens Granater et heelt Qvarteer af Byen var lagt i Aske, og endogsaa det storherrelige Palads antændt, erklærede Oprørerne, at der ifølge deres bedste Overbeviisning, ikke mere var nogen Tilhænger af det nye System i Live og at de vare rede til igjen at underkaste sig Sultanen, som de havde befriet fra alle slette Raagivere. Denne Mildhed havde Mahmud et skjændigt Mord at takke for. Endnu under Oprøret havde han nemlig ladet Mustaphas nysødte Søn myrde og fire af samme Hersker svangre Sultaninder sye ind i Sække og kaste i Bosphorus. Nu var han den eneste Spire af Osmannernes Slægt, og ved Tyrkernes næsten

religiøse Urefrygt for denne Stamme maatte Oprø-
 verne nødtvungne lade ham beholde Thronen, der jo
 ikke kunde besættes af nogen anden Efterkommer af
 Turkomannerhanen.

Med Bairaktars Død begynder i Mahmuds
 Liv en ny Epoche, i hvilken han selv fører Regje-
 ringens Tøiler. Begyndelsen af dette Afsnit lovede
 kun lidet Godt, og Enden bekræftede de ugunstige
 Slutninger, man havde draget af Begyndelsen. Efter
 sine Forgængere, Selim og Mustapha, havde han
 arvet en Krig med Rusland, der af dette Rige før-
 tes, just ikke ulykkeligt, men dog uden stort Held.
 To Gange havde russiske Hære truet Passene ved
 Balcan, 1810 og 1811, og to Gange vare de med
 Tab blevne kastede tilbage over Donau. I det føl-
 gende Aar viste sig for Mahmud den skjønneste Lei-
 lighed til, ved Seire over Arvefjenden eller i det
 mindste ved en fordeelagtig Fred at vinde sit Folks
 Gunst. Dengang drog Napoleon med den skjøn-
 neste Hær, Europa nogeninde har seet, mod Rusland,
 og dette Rige maatte naturligviis gjøre Alt, for ved
 den nu begyndende svære Kamp at tilkjøbe sine syd-
 lige Provindser Freden, om endog med tunge Offre.
 Og just nu sluttede Mahmud den Anden, hvis
 Hær under Tschaban Oglu rigtignok havde lidt
 et svært Nederlag, en Fred i Bucharest, der ikke
 alene bekræftede de ugunstige Bestemmelser fra Kai-
 nardschi og Passy, men endog foiede nye Afstraaelser
 til de gamle, røvede Porten i Europa 850 □ Mile,
 i Asien flere vigtige Positioner ved Kaukasus og
 desuden, som om det ikke var nok med alle disse Offre,

gjorde Serberne i en vis Henseende uafhængige af Storherren. Naar man vil være retfærdig, maa man dog tilstaae, at Sultan Mahmud paa hiin Tid var altfor vigtigt beskæftiget i Serailet til at kunne skjænke Statsanliggenderne nogen særdeles Opmærksomhed. Koranen befaler de Troendes Hersker at lære eet eller andet Haandværk, og ifølge denne Forskrift pleie Sultanerne at tilegne sig en Kunstfærdighed, i hvilken de saavidt muligt søge at gjøre sig fuldkomne. Mahmud valgte Skjønsskrivning, af alle Haandværker unægtelig det aandløseste, fordi derved enhver Eftertanke ikke blot er unyttig, men endog maa vises tilbage som forstyrrende. Alligevel var Sultanen saa henrykt over den nyserhvervede Færdighed, at han tilbragte hele sin Tid med selv at skrive alle Kiat:Scharif (egenhændige Befalinger), med smukt at reenskrive dem og at opdyngge dem omkring sig. Da Papirmåserne havde optaarnet sig saa høit paa Divanerne, at Forfatteren neppe mere fandt Plads til Matteredo, fattede Mahmud den vise Beslutning, at udnævne en Geheimearchivarius til Opbevarelse af den høie Skat. Den Mand paa hvem Valget faldt, Berber Baschi, af Stand en Barbeer, kunde hverken læse eller skrive, en Omstændighed, der ikke hindrede Sultanen i, at lade ham optage i Ulemaernes Klasse. Mufti vægrede sig rigtignok ved at optage det raae Menneske iblandt de "velbaarne Lærde", men blev forviist. Fra nu af herskede Berber Baschi næsten uindskrænket og deelte kun sin Magt med Khalet:Effendi, en Hofmand, som ved en betydelig Færdighed i at gjøre Narrestreger havde erhvervet sig Sultanens Gunst.

Statsforretningernes Gang var saa elendig, som det var muligt at tænke sig under saadanne Menne-
skers Ledelse. I Seraillet Intriguer og Rænker af
det laveste Slags, i Finantsvæsenet Nød og Elen-
dighed, kun for en kort Tid formildet ved bedrage-
riske Møntforringelser, i de fleste Provindsler vedvæ-
rende Oprør, for det meste kun dæmpede ved Forcæ-
deri, — det er det Maleri, som Tyrkiet frembyder
under Mahmuds Regjering. Vist er det, at en
betydelig Deel af denne usalige Forvirring ikke kommer
paa Mahmuds Regning, at han allerede foresandt
de fleste af de Spirer til Fordærvelse, som saa yppigt
skjød op under hans Regjering. Alligevel vilde en
stor Hersker, selv i denne Stilling, som ingenlunde
var fortrivlet, seirrig have kunnet bekjæmpe dette
Uvæsen, og en forstandig Fyrste, der havde erhvervet
sig sit Folks Kjærlighed, vilde i det mindste ved plan-
mæssige Bestræbelser have opretholdt det Bestaaende,
medens Mahmud kun dyngede Tab til Tab. Den første
Provinds, der unddrog sig det tyrkiske Herredømme,
var Serbien, som ved Tractaten af 15de December 1815
kun kom til at staae i en beskyttet Bundsforvands
Forhold til Porten. Derpaa fulgte raske paa hinan-
den Opstande i mange Paschaliker, i Damascus, Tre-
bisond, St. Jean d'Acree, Aleppo, Bagdad o. s. v.,
af hvilke mange skulde være anstiftede i Constantino-
pel i Divanets Midte. Men de besejrede Oprøreres
Formue tilfaldt jo Sultanen, hvis høieste Tjenere vidste
at vinde en meget betydelig Deel deraf! Den vig-
tigste af disse Opstande, der meget let kunde have
ledet til de betydeligste Følger, var Ali Paschas af

Janina. Hele 15 Aar, fra 1807—1822, forstod denne snu Tyran at forsvare sig og vilde aldrig være bleven besejret, dersom han havde haft troere Bundsforvandre i de af ham saa ofte fornærmede Grækere. Disse Sidstes Opstand gav endelig Porten Naadestødet, ikke saameget formedelst Tabet af Morea, af hvilket de enkelte Paschaer havde nydt flere Fordele end Storherren selv, men derimod formedelst den tyrkiske Flaades fuldkomne Forsald, der hidførtes ved de græske Sofolks Desertion og senere dristige Angreb, og formedelst de Forviklinger, hvori Tyrkiet ved denne Revolution kom med Rusland. Tillige leverer den samme græske Opstand selv den meest Vantro det umiskjendeligste Beviis for, hvor dybt Portens Magt var sunken siden Mahmuds Thronbestigelse. I Sandhed, naar en saa foragtelig Fjende, som de for længe siden udartede Grækere, svage i Antal, altid uenige, stedse tilbøielige til Forræderi, uden Fæstninger, uden Penge, slet forsynede med Vaaben, kunde gaae seirrig ud af en Kamp med Portens tilsyneladende saa uhyre Overmagt, saa maatte denne være en Colos med Leerfødder, som selv den Svages Haand formaaer at omstyrte.

Næbde Mahmud nogenfinde en svag og grusom Tænkemaade, saa var det ved den græske Opstand. Med pralende Ord stred han mod de bevæbnede Oprørere i Morea, med Strikke og Sværd mod Fanarets værgeløse Grækere, som i deres smaalige Rjebmandsstræben for det meste forbandede Brødrenes Forretagender. Over 40,000 Grækere faldt i Constantinopel, og det ikke i Pøbeloprør, men efter høiere

Befaling fra Divanet, som man for Anstandens Skyld og for ikke alt for meget at fornærme de christne Gesandter lod fuldbyrde ved konstigt anstillede Opløb. Derhos lod Mahmud ikke den skønne Leilighed gaae forbi til at forskaffe sig en Dienstlyst. Omgivet af Rigsdignitarierne saae han fra en Klokk, hvorledes Jøder, som i Orienten lade sig bruge til Alt, slæbte den vakke Patriarch, Gregors, og den hellige Synodes Medlemmers Lig ud i Havet, og da Fyrst Morusi blev halshugget, ansaae den ophoiede Padscha, "Allahs Skygge paa Jorden", det ikke for at være under sin Bærdighed, at begive sig til en uskyldig Mands Palads for i høist egen Person at præfidere ved Henrettelsen. Ved saadanne Optrin søgte Mahmud tillige at tilfredsstille Hovedstadens Pøbel og at beskæftige Janitscharerne efter deres Smag, medens han i al Stilhed sleb Sværdet til den toilesløse Militz's Tilintetgjørelse. Flere Gange vare Selims og Bairaktars Planer atter fremtagne, men stedse strandede paa Janitscharernes Trods. 1822 saae Mahmud sig endog nødt til at forvise sin gode Ven Khalet-Effendi og lade sin Favoritsultaninde, Khasnadar-Usta — om hvem Militzen paastod, at hun allene kostede Sultanen mere end alle 249 Orta'er (Batailloner) Janitscharer — pidske af Kislak Uga og indespærre i Serailets Lugthuus. Fra 1823—1826 fulgte nye Opstande, stedse ledsagede af Brand og Plyndring. Men nu syntes ogsaa endelig Leiligheden at være gunstig til at tilintetgjøre den gamle Fjende. Efterat Janitscharerne endnu engang havde anlagt en Brand i Forstaden Galata, der rasede

i 3 Dage (3—5 Januar 1826) udkom den 29de Mai s. A. et Hatti-Scherif, der befalede Hærens Reorganisation. Officielle Ophidselser understøttede virksomt Janitscharernes Oprørslyst. Den 14de Juni om Aftenen forlod 25 Orta'er, anførte af Underofficerer, deres Caserner, stormede og plyndrede Storvisiren Hussein Paschas, Aga Paschas og Mustiens Paladser og forsamlede sig larmende og truende udenfor Seraillet, idet de fordrede Hovederne af alle Sjen-der af det hellige Corps. Over 10,000 Lastdragere og ligesaa mange Matroser forstærkede den rasende Skare. Men saa ofte Sultanen endog havde maattet opfylde det frygtelige Forlangende, saa gav han dog ikke efter denne Gang, da Tilintetgjørelses Kampen var besluttet og omhyggelig forberedt. Endnu samme Nat vare Militzens Hovedansførere blevne kaldte til Mustien og havde der underskrevet en Fetwah, hvorved Oprettelsen af regulaire Tropper, hvortil hver Orta skulde afgive 150 Mand, blev befalet. Tillige var Topskiernes Corps hente paa Baade og opstillet i Seraillet. Da derfor Oprørerne den følgende Morgen vilde storme, modtoges de af Topskiernes Kanoner fra de frivilligt aabnede Porte. Besynderligt nok stred nu for Sultanen den samme Fanatisme, der saa ofte havde pønsset paa hans Fordærvelse. Begeistrede ved Mustiens Udsagn, som høitidelig forbandede Janitscharerne, electriserede ved Synet af Sandschak-Scherif, Prophetens hellige Fane, forbandede Imamerne fra alle Minareter den troløse Militz, fulgte tallose Skarer af Dervischer bevæbnede med Drex og Spyd, Sultanens Tropper. Janit-

ſcharerne manglede Anførere. Deres egen Aga, Mehemmed, havde revet Crestegnet paa ſit Embede, Federhjelmen, af Hovedet, traadt den under Fødder og taget den nye Disciplins Kalpak paa; hans Exempel fulgte de øvrige Anførere. Indespærrede mellem Seraillets Kanoner og Hovedstadens talløſe Borgere blev intet andet tilbage for Janitscharerne end Flugten. De kaſtede ſig ind i Solimanieh, Solimanden Andens prægtige Moſchee, ſaavelſom i Corpsets Caſerner, og allerede nu tonede fra de frygteligt oprevne Rækker Raabet; Aman, aman! (Naade!). Men for dem var der ingen Barmhertighed. Anførte af ægyptiſke Officerer indtog Tropperne Solimanieh med ſtormende Haand, og nedſablede Alt uden Skaanſel; Abningerne i Caſernerne bleve tilmurede og Bygningerne derpaa antændte. De 10,000 Mennesker, ſom der vare indeſluttede, havde kun Valget imellem, enten at indebrændes eller at bryde ud af de tilſpærrede Udgange og udenfor at ende under Topſchiernes Kanoner og Bajonetter. Kun to tuſinde valgte den ſidſte Død, over de otte tuſinde andre ſtyrte de brændende Bygninger ſammen.

Sætter man nu alle moraliſke Betragtninger til Side og ſpørger om denne Forholdsregels practiſke Nytte, ſaa falder Svaret abſolut ugunſtigt ud for Mahmud. Viſnok kunde den nye Hær have opnaaet ſtørre Reſultater, derſom Tyrkerne overhovedet duede til disciplinerede Tropper (hvilket man fornuſtigviis burde have overtænkt i **Forveien**), naar man havde øvet dem ved længere Tids ſmaa Skjermydſler; hvilket netop nu let havde ladet ſig opnaae i Morea,

som Ibrahim Pascha befjæmpede. Men Mahmud forkastede smaalige Øvvelser, thi hans Sind higede efter det Høieste. Siden hans Yndligsplan var sat igjennem, syntes intet mere uopnaaeligt. Saaledes troer Drengen, der lige har faaet Buxer paa, at han derved er bleven til noget stort, vel endog til en Mand. Og Mahmud, den 44 aarige Mand, handlede virkelig som en Dreng. Rusland, som denne Gang gjorde maadeholdne Fordringer om Fuldbgyrdelsen af Tractaten til Akermam, blev haanligt tilbageviist og Krigen derved letsindigen fremkaldt. Nu skulde den nye Hær vise sig i Gjerningen. Men et eneste Slag, ved Kuslewtscha, tilintetgjorde Tropperne, som i den halv frankiske, halv orientalske Dragt dog saae saa smukt brogede ud, og hele Felttoget faldt høist ulykkeligt ud, endsskjøndt Terrainet var Tyrkerne overordentlig gunstigt. Mahmud havde rigtignok intet personlig at bebreide sig. Evertimod var han den 15de September 1828, i stadseligt Optog, draget til Leiren ved Constantinopel og havde der udtalt de hjerteopløstende Ord: "Øre og Uafhængighed ere mere værd end Livet". Mon han har tænkt paa dette mandhaftige Sprog, da han underskrev Freden i Adrianopel og senere Forliget i Unkiar-Skelessi?

Vende vi nu, overeensstemmende med vor Afhandlings Plan, vore Blikke til Ægypten, saa see vi der noget uendeligt Større opnaaet under langt ugunstigere Omstændigheder. Ægypten, Pharaonerne's gamle Vidunderland, engang Sædet for høi Cultur, senere det romerske Riges Kornkammer, var under barbariske Dynastiers vedvarende Kampe sunket ned

til en Aandsformørkelse og Armod, som næsten syntes haabløs. Efter Franskmændenes Bortgang saae det ganske ud til, at den gamle Ulykke skulde begynde igjen; da fremstod endelig Redningsmanden, der hævdede det til et Trin af Magt, som det i alle de tidligere Aarhundreder aldrig har opnaaet.

Mehemed Ali er fød 1769 i Kavalla, en ubetydelig Stad i Albanien. Hans Faders Stand er ubekjendt; man veed kun, at Mehemed tidlig var faderløs. Stedets Gouverneur tog sig af Drengen og gav ham en Opdragelse, saadan som en Landsknecht fra Middelalderen maaskee har faaet den. Læsning og Skrivning vare udelukkede fra den Kreds af Kundskaber, som man vilde bibringe ham, og disse Færdigheder maatte Mehemed først sildigere mæsommeligen tilegne sig, da han allerede var Pascha; derimod lærte man ham grundigt at bruge Vaaben og gav ham ogsaa Leilighed til, paa smaa Tog, der foretoges til Djergene for at inddrive Skatter, at samle practiske Erfaringer. Den unge Elev opførte sig saa godt, at Belynderen gav ham en rig Kone. Nu var Mehemed, der omtrent havde en Lieutenants Rang, en holden Mand. En Tobakshandel, som han paa gammel Janitscharmaneer drev ved Siden af sine militaire Functioner, indbragte mange Penge, som lagdes til hans Kones Medgift. Saaledes var Mehemed allerede meget formuende, da Franskmændenes eventyrlige Tog til Egypten kaldte ham til en høiere Skueplads. Contingentet paa 300 Mand, som Kavalla stillede, fik han under sin Commando som Vimbafchi (Capitain). I Egypten udmærkede han

sig saaledes, at han snart blev Anfører for en Division. Med denne bivaanede han det Felttog, som Jusuf Bey foretog mod Mamelukkerne i Syreægypten. ¹⁾ Felttoget faldt uheldigt ud; ved Damanshour tabte Tyrkerne et Slag og 5000 Mand. Jusuf Bey benyttede sit Privilegium som Overansfører til at skyde Skylden for Uheldet paa en Anden og valgte dertil Mehemed Ali. Khosrew Pascha, en Georgier af Fødsel og Yndligsslave hos Besiren Hassan, som havde gjort ham til Gouverneur i Cairo, troede Besyldningen og lod Mehemed indbyde til en natlig Sammenkomst. Men den snu Albaneser kjendte nok den egentlige Betydning af saadanne venstabelige Sammenkomster, og begav sig derfor, istedetfor til Paschaen, til de albanesiske Soldater, som han let gjorde oprørske, fordi de i et heelt Aaringen Sold havde faaet og med Dette ansaae den gjerrige Khosrew som Ophavsmand til denne Forsømmelse. Et andet albanesisk Corps, som Khosrew kaldte til Cairo, bragte Mehemed ligeledes over paa sin Side. "J ville angribe os og tænke at slaae os",

¹⁾ Da Tyrkerne under kraftig Medvirkning af Engländerne atter indtog Egypten, paastod Lord Hutchinson, at Mamelukkerne, som ved deres tappre Modstand mod Napoleon havde lidt saameget, igjen skulde indsættes i deres gamle Rettigheder. Storvisiren var ganske af samme Mening. Beyerne bleve indbudne til Leiren ved Abukir, hvor man beværtede dem, i Begyndelsen med Sorbet og Bagværk, derpaa med Flinte- og Kanonkugler. For dette Forraderies Skyld gjorde Mamelukkerne en Opstand, som havde det omtalte Felttog tilfølge.

sagde han til dem; "men indsee I da ikke, at I efter hver Kamp maae blive Færre og Færre, og at I, naar I eengang ere svækkede, aldrig ville faae den Sold, som I ligesaavel som vi have tilgode, men som vi derimod forenede med fuld Magt kunde fordre"? Albaneserne kunde ikke modstaae en saa grundig Logik, angreb Khosrew, fordrev ham og gjorde sig foreløbig betalte ved at plyndre Paladset.

Den Stilling, som Mehemed Ali nu indtog, var høist mislig. Paa den ene Side havde han den mistroiske Port, hvis Repræsentant nylig var fordrevet af ham, paa den anden Mamelukkerne, der hadede ham som en Arvesjende. De sidste vare de raaeste og ærligste; derfor forbandt Mehemed sig med dem, gjorde dem derpaa indbyrdes uenige og traadte igjen over paa Portens Side. Storherren udnævnte ham til Belønning til Pascha af Djidda, Mekkas Havn, og Mehemed havde gjerne, meget gjerne modtaget denne ærefulde Post, dersom ikke uhykkeligviis hans Albanesere havde gjort Oprør og bydende forlangt, at han skulde vedblive at være Statsholder i Egypten. Mehemed gav efter, og Porten beroligede sig, efterat den foreløbig havde ophidset Mamelukkerne imod ham. Opfordrede af Indvaarnerne trængte disse sidste ind i Cairo og ansaae sig allerede for visse paa Seiren, da Borgerne pludselig vendte sig imod dem og nedsablede dem til sidste Mand. De Uhykkelige vare gaaede i en Fælde, som Mehemed Ali, i Forening med hele Befolkningen, havde opstillet for dem. Allerede nu vilde Paschaen have fuldendt Udelæggelsen af Mamelukkerne, som

han var i Begreb med forfølge til Dyrægypten, der som ikke Englændernes Landing havde kaldt ham tilbage til Cairo. Resultatet af dette Felttog et bekjendt. General Fraser indtog rigtignok Alexandrien, men blev slaaet ved Rosette og El Hamet, og Kjærnen af den engelske Armee dræbt eller taget tilfange.¹⁾ (September 1807).

Porten ønskede at lade Paschaen endnu vinde flere Triumpher, og sendte ham derfor Befaling at drage til Arabien mod Bahabiterne. Mehemmed adlød, efterat han først havde gjort sig Ryggen fri i Egypten. Den 1te Marts 1811 indbød han Mamelukkernes Beyer og Officerer, som igjen havde forsonet sig med ham, til at komme til Citadellet i Cairo for at raadslaae med ham om den forestaaende Krig. De kom i deres meest glimrende Klædninger, som til en Fest. Da man havde raadslaaet, skete Afmarschen i høitideligt Optog. Foran Paschaens Tropper, derpaa Mamelukkerne og derpaa atter Albaneserne. Saaledes kom man til en i Klipper hugget Gang, hvor pludselig, da Mamelukkerne ganske opfyldte den smalle Wei, Portene bleve lukkede foran

¹⁾ Det er maaskee ikke unødvendigt her at bemærke, at det Had, der saa ofte udtaler sig i England mod Mehemmed Ali, udspringer deels af Handelskinksyge, deels af Harme over hiint ulykkelige Felttog. Englænderne, som eie den største Flaade i Verden, vilde siden de sidste Continalkrige ogsaa gjerne kunne være stolte af deres Landmagt, og derfra stammer for en stor Deel Hadet imod Paschaen, som med sine Horder tilintetgjorde en saa udmærket britisk Hær.

og bagved. Nu aabnedes en frygtelig Jld ovenfra, og de Ulykkelige faldt næsten alle, 470 i Tallet. Kun en eneste, Adimin Bey, var undkommet. Med sin Hest satte han over det høie Brystværn ned i den 50 Fod dybe Afgrund, og om end det ædle Dyr døde paa Stedet, saa blev dog Rytteren ubeskadiget og kunde, understøttet af Venner, undsløbe til Orkenen.

Denne skjændige Medsabling, som foranledigedes ved et nedrigt Forræderi, lader sig rigtignok aldrig undskylde; men Resultatet var dog meget velgjørende. Kun ved Mamelukkernes fuldkomne Odelæggelse kunde det lykkes, at skaffe det ulykkelige, af dem i hele Aarhundreder søndertraadte, Ægypten Ro, og fra nu af begynder der ogsaa for dette Land en ny Epoche, hvis Virkninger vilde have bragt det endnu mere Lykke, naar ikke Mehemed Ali ved sit Forhold til Porten stedse var bleven tvunget til de uforholdsmæssigste Udgifter, som naturligviis ingen Anden har at bære end Undersaatten.

Kampen mod Wehabiterne varede fra 1811—1818, i hvilket Aar endelig Kjærnen af denne oprørske Sekt blev sprængt ved afgjørende Seire. I Mellemtiden falder Mehemeds første Forsøg paa, at disciplinere sine Tropper paa europæisk Maner. Flere franske Soldater, som efter Napoleons Felttog efterhaanden vare gaaede over, maatte tjene til dette Dødemed, som dog ganske blev forseilet. "Dersom vi nu engang skulle have europæisk Disciplin", sagde de utilfredse Albanesere, "saa ville vi ogsaa drive det franske System noget videre og ligeledes have vor Revolution". Paa den aftalte Dag, den 4de Au-

gust 1815, reiste de sig og forkyndte deres Beslutning, at plyndre Staden og myrde Paschaen. Mehemed maatte give efter. Affkaffelsen af den forhadte Disciplin, Uddelelse af en Amnesti og Mehemeds Forsikkring, at han ikke kjendte og ikke vilde lære at kjende Ophavsmændene til Opstanden, beroligede Tropperne. Men efter Belzonis Forsikkring maa Paschaen dog nok have erkjendiget sig om Oprørsanstifterne, i det mindste paa staaer hilm berømte Rejsende, at kort Tid efter "vare nogle Personer døde en pludselig Død."

Mehemed Alis Reformeringsplaner hvilede indtil 1820, i hvilket Aar Paschaen gjorde et Tog til Nubien. Alle de Fanger, han her tog, inddeelte han i Batailloner og gav dem europæiske Officerer. Til Negrene søiedes endnu 30,000 Arabere, som man tilveiebragte ved et Slags Conscription. Det syntes vanskeligt at finde de nødvendige Officerer for dette store Antal, men Mehemed Ali var ikke raadvild. 500 Albanesere, som vare blevne ham troe, overgaves til en duelig fransk Militair, Neys forhenværende Adjutant, Oberst Seves, for at danne dem til Officerer. Obersten opnaaede sit Diemed, trods alle Hindringer, som Fordom og ond Villie lagde ham i Veien. Ofte gjorde hans Albanesere Oprør og truede hans Liv; da tilbød han de Utilfredse en Tvekamp og imponerede dem ved sin Tapperhed og Færdighed i at bruge Baaben. Engang, da han lod sin Bataillon øve i at fyre, peb en Kugle forbi hans Dre. Uden mindste Uro lod han atter lade. "I ere daarlige Skytter", raabte han, "gjør det denne

Gang bedre; an! fyr!" Denne Gang havde Ingen ladet med Kugle; en saadan Koldblodighed og Uforfærdehed maatte vel vinde de raae Soldater, og snart var Seves Albanesernes Yndling. I Smaakrigene i Dongolah og Kordefan, fremdeles i den alvorligere Kamp mod Halvøens uafhængige Arabere, bleve de nye Tropper fortræffeligt øvede. Men meest glimrende viste de dog deres Overlegenhed i Grækerkrigene. Grækerne vare næsten ganske undertvungne, da Slaget ved Navarin endnu gav Kampen en gunstig Vending for dem. Paschaen kunde let trøste sig over det Tab, der blev tilføjet hans Flaade i hiint besynderlige Slag. Blev endog hans Udnævnelse til Gouverneur over Morea ved Kampens Udfald en Forlehnning in partibus infidelium, saa erholdt han istedet, som forud betinget Priis for sin Medhjælp, Den Candia og Landskabet Yemen, to Besiddelser, der i den senere Tid ikke havde nyttet Porten noget, fordi den blot besad Herredømmet af Navnet, men som derimod havde betydeligt Værd for den kraftfulde Mehemed.

Efterat vi have fortsat begge Herskeres Historie hertil, have vi nu naaet det Punkt, hvor de nødvendigtvis snart maatte komme i Strid med hinanden. Mehemed Ali var nu allerede ikke mere Portens Undersaat; dens Basal var han ogsaa kun i samme Grad, som Carl den Dristige af Burgundien kunde gjælde for en Lehnsmand af Ludvig XI^{te} af Frankrig, men Skindet af Underdanighed havde han alligevel endnu stedse bevaret. Man havde sendt ham mod Wehabiterne, og han var gaaet, man havde

kaldt ham til Grækenland og han var kommen. Men just denne Beredvillighed havde sat Basallens Overmagt over Lehnsherren i det klareste Lys, og derfor lader ogsaa Mehemed Alis Lydighed sig let forklare. I Grækenland, hvis sumpige Sletter opslugte Kjerren af hans Hær, vandt han desuden to vigtige Provindser, og Krigen mod Bechabiterne viste ham for de fromme Moslemens Pine som en Troeshelt. Denne sidste Omstændighed — hvorpaa der efter min Mening endnu ikke er lagt tilstrækkelig Vægt, — forklarer den Popularitet, som Mehemed fandt i hele Orienten og i hvilken han ofte erholdt den virksomste Bundsforvandt. ¹⁾

¹⁾ Abdul Wahab, der levede i Midten af det forrige Aarhundrede, af de fleste Historiefrivere temmelig uheldigt kaldet Islams Calvin, var egentlig langt mere end en Reformator af Mohameds Lære, idet han prædte en ganske ny Religion, en reen Deismus. Han lærte, at der var kun een Gud, som man skulde dyrke ved Bøn og gode Gjerninger; Mohamed havde været et af Allah særdeles begunstiget Menneske. Iovrigt forkastede han alle Sagn i Koranen, alle ydre religiøse Former, navnlig Balfarter. For virksomt at bekræfte deres Tro, overfaldt hans Tilhængere samtlige Mohamedanernes hellige Stæder. Mekka og Medina bleve ubarmhertigt plyndrede, de gyldne Kar, som man der fandt i Helligdommen, bleve smeltede og omprægede til Mynt, selv Prophetens Grav blev berøvet sit Diamantsmykke. Paa samme Maade leed de andre hellige Stæder, navnlig Alis Moschee og Hasfans Grav i Persien, og det kom saa vidt, at alle Balfarter maatte standse. Denne sidste Omstændighed indjog især Mnselmændene Afsty, da de saa høit

Mahmud vidste rigtignok at vurdere den betydelige Vigtighed, som hans Pascha havde opnaaet; det beviste Rapischierne, som han gjentagne Gange udsendte mod Mehemed Ali med Silkesnoren. Mehemed var dog for forstandig til roligt at lade sig slagte og foretrak at give Hofstandschierne Døden. Man kan ikke fortænke ham i, at han i denne Tingenes Stilling holdt det for passende, at benytte enhver Leilighed til at udvide sin Magt, og i dette Niemed endog greb til Vaaben imod Sultanen. En Opstand i Damascus var Paaskud til Paschaens længe forberedede Jndfald i Syrien. Mod Slutningen af October 1831 drog den ægyptiske Hær, kun 21,000 Mand stærk, men fortræffeligt øvet og anført af erfarne europæiske Officerer, gennem Orkenen til Syrien, under Foregivende af at underkaste Paschaen Abdullah Portens Herredømme. Nu var det vel rigtigt, at denne Pascha i længere Tid havde nægtet Storherren skyldig Lydighed, men man kunde altfor tydeligt forudsee, at Mehemed, naar han besejrede Abdullah, endnu vilde blive en langt utilforladeligere Basal. Derfor fulgte ogsaa fra Divanet de eftertrykkeligste Formaningskrivelser til Mehemed og Ibrahim, hans Pleiesøn, Hærens Anførere; derpaa, da disse intet frugtede, den høitidelige Bandsættelse (5te Mai 1832). Ibrahim satte Handlinger imod Ordene. Jerusalem, Jazza, Jassa og Caiffa bleve

ære enhver Pilegrim, og Mehemed Ali, Wechabiternes Besejrer, de hellige Stæders Befrier, blev derfor høit lovpriist over hele Orienten.

strax tagne ved første Angreb, Acre beleiret og den 27de Mai erobret med Storm, efterat en Hær var bleven slaaet, som ilede til Undsætning. Hussein Pascha, den første tyrkiske Feltmarschal (Serdari; Ekrem) og "Seraskier af den seierkronede Fane", var ikke lykkeligere. Den 7de Juni faldt Damascus, een af Tyrkiets hellige Stæder, den 7de Juli blev Statholderen af Aleppo slaaet ved Homs, og den 29de s. M. tabte Hussein selv Slaget ved Bylan, hvor efter han ganske maatte opgive Syrien og trække sig tilbage til Konieh. Dette Nederlag førte Seraskierens Afsettelse med sig; han blev afløst af Reschid Pascha. Paa ham beroede Portens hele Haab, man trængte ind paa ham, at han skulde vove et Hovedslag. Dette fandt Sted ved Konieh, det gamle Iconium, der allerede i Korsfarernes Tid havde seet saamange Slag. Slaget endte med Tyrkernes fuldkomne Nederlag (21de December 1832). Reschid og flere andre Paschaer bleve fangne, hele Artilleriet og Bagagen tagne, Hæren aldeles opreven. Ibrahim forfulgte sin Seir, og allerede sværmede ægyptiske Tropper indtil Smyrna, da Mahmud greb til et Redningsmiddel, der for bestandig maatte gjøre ham foragtelig for sine Undersaatter og ganske tilintetgjøre Portens Selvstændighed, — nemlig at anraabe Rusland om Bistand. Keiser Nicolaus hørte dette med Henrykkelse. Hurtigt viste en russisk Flaade sig i Dardanellerne, snart fulgte en Landingshær efter, der slog Leir ligesom Constantinopel. At bestemme om og paa hvilken Maade Russerne have understøttet Mahmud er meget vanskeligt. Maa ske vilde en Op-

stand være udbrudt i Constantinopel, ifald Russerne ikke vare ankomne, **maaskee** havde Oprørerne seiret, og da havde Mahmud rigtignok været forloren. Men dersom begge disse Tilfælde ikke vare indtrufne, saa havde Mehemed, der er for flog til paa Lykke og Fromme at gaae løs paa et vist Maal, i ethvert Tilfælde kun opstillet de samme Fordringer, som han ogsaa nu kom frem med og trods Russernes Nærværelse fik bevilgede. Han fik Districterne Damascus, Tripolis, Seyde, Aleppo, St. Jean d'Acre, Jerusalem og Naplous, hans Søn Ibrahim Districtet Dschidda i Arabien og det som militair Position saa vigtige Landskab Adana i Natolien. Mere havde Mehemed fra Begyndelsen af ikke villet have. Saa meget desto klarere er det derimod, hvormeget Russernes Indkaldelse har skadet Porten. I de **offentlige** Artikler af Tractaten til Unkiar:Skjelessi (8de August 1833) fastsatte Rusland, at Porten, paa dets Forlangende, skulde lukke Dardanellerne for enhver fremmed Nation, ikke indgaae Forbund med nogen anden Stat o. s. v. Saaledes tabte Mahmud mere til Rusland end til Mehemed: til Rusland sit Lands Selvstændighed, til Mehemed blot Provindsen Syrien. Derimod fik han af Rusland estergivet en betydelig Rest af de ved Freden i Adrianopel lovede Krigsomkostninger, og af Mehemed fik han Tribut.

Vi ville ikke her opholde os ved, vidtløftigen at meddele de følgende Aars mindre vigtige Historie; derimod skulde de sidste Tildragelser endnu berøres med et Par Ord. Mahmud havde foruden i Rusland nu ogsaa i England, med hvilket der var sluttet en

Handelstractat, vundet en formeentlig Bundsforvandt. Dette gav ham Mod til store Ting. I Provindserne rasede rigtignok, som altid, Oprør, Constantinopel truede med Opstand, Kasserne vare tomme, men derfor havde man igjen Soldater, der kunde gjøre høire og venstre Sving, marschere i Parade og Andenmarsch, ja endog skuldre og præsentere Gevær. Det alene havde allerede været nok. Desuden stod Mehemed Ali ved Randen af Afgrunden. Det var i en vis Klasse af Diplomater fuldt og fast afgjort, at Ægypten nu var fuldkommen udsuet og ikke havde en Skilling mere at betale med; at den ægyptiske Armee i Hedschas tre til fire Gange var bleven aldeles oprevet; at alle Beiene i Syrien vare bedækkede med dræbte Ægypteres Been, og at der blot behøvedes et Stød for at sætte hele Provindsen i fuldt Oprør. Mahmud troede saadanne Fortællinger og slog løs. Den 26de April 1839 overskred Hafs Pascha Euphrat med en tyrkisk Hær. Ved Opstande, der skulde udbryde i Ryggen paa Ægypterne, haabede man at standse og omgaae Fjenden. Det forventede Oprør fandt imidlertid slet ikke Sted efter den Maalestok, som man havde troet. Bel gjorde den lille Stad Bajas i Bugten ved Alexandrette Opstand, imedens Aeneserne brød frem af den syriske Drk; men hiin tog Ibrahim med Storm og Beduinerne overfaldt Emir el Beschir, den samme Druiserfyrste, af hvem Tyrkerne havde ventet sig den virksomste Bistand. Fra nu af var hele Foretagendet et Luftcastel. Slaget ved Misib (24de Juli) tilintetgjorde aldeles Tyrkernes sidste Forhaabninger. Saa

Timer vare tilstrækkelige for Soliman Pascha (Oberst Seves) og Ibrahim til ganske at tilintetgjøre den tyrkiske Hær. Leiren med hele Artilleriet og Bagagen faldt i Seierherrernes Hænder. Hæren adspredtes, idet Enhver ad nærmeste Bei ilede hjem. Da snart derpaa Kapudan Paschaen af grundet Frygt for Khosrew, den nye Storvesir, endnu fra Ægypten af Mehemed Alis bitterste Fjende, seilede til Alexandrien, var Porten, uden Hær og Flaade, ganske værgeløs og maatte kaste sig i Armene paa de christne Magters Hvimodighed.

En gunstig Skjæbne havde forskaanet Mahmud for endnu at see dette sidste, frygteligste Nederlag. Nogle Uger før Slaget ved Nisib, i de sidste Dage af Juni, var han død efter et kort Sygeleie; efter de europæiske Lægers Beretninger, som man tilsidst tilkaldte, af en Lungesygdom, efter Folkets Mening af et kraftigt Lægemiddel, som den berygtede Giftblander, Khosrew Pascha, havde bibragt ham. Gaa af hans Folk have sørget for ham, Gaa, forblindede af Partilidenkab, overtaget hans Forsvar; Historiens Domstol vil fordømme ham. Det er sandt, Mahmud har ofte villet det Gode og med jernhaard — man kunde næsten sige egenfindig — Bedholdenhed stræbt at udføre det, men hans Reformer vare mere henvendte paa det Ydre end paa Sagen; de bleve mere udkastede af lunefuldt Vilkaarlighed end efter en vidt omfattende Plan; de manglede en fast Basis, ja de angreb endog det orientalske Folkelivs egentlige Grundlag, Religiositeten, i dennes inderste Dybde. Derfor har Mahmud stedse høstet Had istedetfor Kjærlighed,

imedens Mehemed Ali, der i sine Reformers dog
 gik uendelig videre, gjaldt for en ivrig Tilhænger af
 Loven, for hvem enhver from Muselmannd bad, at
 han maatte styrte den Gud og Propheten saa for-
 hadte Fjende, Vadischaen, fra Thronen. Derfor har
 Mehemed stedse skaanet den ydre Form, imedens
 han dog i Stilhed vedvarende ligger i Felten mod
 Islams stivsendede Mand. I hans store Stat er
 den Christne sikkrere end paa hans Hs. Hellighed
 Davens Territorium; den europæiske Civilisation, uden
 hvilken ingen sand Reform i Orienten er tænkelig,
 begynder at faae fast Fod paa hans Gebet, og dog
 ansees han for den meest rettroende Muselmannd,
 fordi han har beseiret Wechabiterne, ingen Wiin
 drikker (uden naar han alene), bruger Tøfler paa
 Fødderne, ikke frankiske Støvler med klirrende Sølv-
 sporer, fordi han forretter Bøn og Afvaskning og
 undertiden holder Taler, der maae forekomme endog en
 Derwisch opbyggelige, og endelig fordi Lykken er med ham,
 altsaa, efter Orientalernes Begreber, Allahs Belsig-
 nelse, der kun bliver den Rettroende til Deel. Gaae
 vi længere ind paa Sammenligningen mellem begge
 Herskerne, saa maa der her nærmest gjøres opmærk-
 som paa en stor Forskjel. Mehemed Ali vidste altid,
 naar det var Tid til at give efter eller til at trodse;
 hos Mahmud fandt altid det Modsatte Sted. Da
 det var Tid at angribe Rusland, sluttede han 1812
 Freden i Bucharest; da efter Janitscharernes Under-
 gang alt maatte undgaaes, som kunde ægge den
 mægtige Nabo, viste Mahmud sig fjendtlig imod
 ham. Deraf kom det da, at Mahmud aldrig kunde

blive Herre over de indvortes Uroligheder, at det tyrkiske Rige, som ved hans Regjerings Begyndelse endnu havde indtaget en ærefrygtbydende Stilling, under ham sank saa dybt, at det for Dieblicket kun har de christne Magters naadigst bevilgede Beskyttelse at takke for sin Existens. Hvor ganske anderledes med Mehemed Ali! Da han kom til Ægypten, var Landet næsten øde. Den lybiske Ørkenes Sand trængte altid dybere ind, der var neppe mere Spor af Kanalerne, i de ruinlignende Stæder og Landsbyer vare der flere Slangar end Mennesker, paa Markerne flere vilde Dyr end Agerdyrkere. Nu ere Kanalerne rensede, nye Vandveie føre Nilens befrugtende Bølger indtil Ørkenens Grændse; Vandingsystemet har næsten igjen naaet den samme Høide, som paa Pharaonerne og Ptolomæernes Tid. Tidligere behøvede Ægypten hyppigt Kornindsørsel, nu forsyner det Middelhavets Kyster med Korn, Bomuld og kostbar Indigo. Alexandrien, Damiette og Rosette have faaet forhøiet Vigtighed. Agerdyrkingen yder det Tredobbelte af hvad der tidligere var Tilfældet; Dampmaskiner af det forskjelligste Slags levere Fabricater, som man før neppe kjendte af Navn. Imedens det tyrkiske Rige under Mahmud næsten blev formindsket med det Halve, forstørrede Mehemed Ali sit oprindelige Gebet til mere end det Tredobbelte. Tidligere naaede Mamelukkernes Herredomme neppe til Nilens Karakter; Mehemed Ali byder indtil Abysiniens fjerne Bjerge; ham adlyde Negrene i Darfur og Kordofan, saavel som Beboerne i Palæstina og Syrien. Ved saa forskjellige Resultater kan der neppe være Spørgs-

maal om, paa hvis Side det største Hersker genie er. Meget lader sig vel anføre til Mahmuds Udsfyldning. Hans tidligste Erfaring strakte sig ikke videre end til det gamle Serails Mure, imedens Mehemed ved sin betrængte Stilling fra Begyndelsen af blev tvungen til Virksomhed og skarp Jagtagelse. Paa Serailets bløde Divaner, omgivet af vellystige Kadiner og Odalisser, under skjønne Almehpigers yppige Dandse er det sødt at hvile; ikke slet saa godt er det i Orkenens Sand, ved en usfel Bagtild, som næres af Torne og Kameelgjødning, under Schakalers og Lovers fjerne Hyl. Saaledes maatte Mahmud lettere slappes end Mehemed. Da Begge endelig traadte i Kamp med det fjendtlige Liv, virkede for Mehemed en Omstændighed, der tilsyneladende er meget ugunstig. Mahmud vovede aldrig sit eget Liv, i værste Tilfælde kunde han redde sig ved sine Ministres og Yndlingers Hoveder. Hos Mehemed derimod stod altid hans eget Hoved paa Spil; ethvert Feiltrin maatte medføre fuldkommen Undergang. At Mehemeds Blik i en saadan Jernskole betydelig blev skjærpet, at han vænnede sig til en rastløs Virksomhed og ganske overstraalede Sultanen i alle Evner, er let at begribe. Endelig — og det er det sidste, som lader sig anføre for Mahmud, — ere Tyrkerne, hvem selv deres Benner ikke kunne frikjende for stor Aandsløvhed, aandigen Araberne betydeligt underordnede, saa at Mahmud i denne Henseende havde større Banskeligheder at bekjempe end Mehemed Ali. Alligevel paaستااعr man vist ikke for meget, naar man siger, at, hvis begge havde

byttet Roller, saa at Mehemed var bleven Padischa og Mahmud Vicekonge, saa vilde det tyrkiske Rige have hævet sig til ny Flor, den lille Pascha Mahmud derimod inden kort Tid være bleven tilintetgjort.

Egypten.

"Egypten er en Gave af Nilen".

Nildalen frembyder et imponerende Skuespil; vore viis hester Diet sig paa Nubiens udslukte Vulcaner, paa Gizehs Pyramider, paa Thebens colossale Ruiner, Katarakternes Fald, paa de vilde Landskaber ved Soen Nøris, paa Rosenmarkerne ved Assinøe og paa Orkenens Sandsletter. Men blive nu end disse Puncter næsten alle hele Aaret igjennem de samme, saa faae dog deres Omgivelser et høist forandret Udseende ved de forskjellige Aarstider. I vore Wintermaaneder, naar den høse og uddøde Natur synes at have udtømt alle sine Kræfter, glæder den Reisendes Die sig ved Nildalens yndige Enge. Orange- og Citrontræers, saavelsom tusinde andre vellugtende Buskes Blomster fylde Atmosfæren med deres Duft; Egypten danner da en eneste, kostelig, kun noget eensformig Have; alt er en umaadelig Glette, der løber ud i hvidagtige, hist og her med Palmeskove besatte Bjerge. I den modsatte Aarstid faaer Landskabet et andet Udseende: Jorden er, eftersom Nilens

Oversvømmelse har været i betydeligere eller mindre ubetydelig, enten moradsig og vaad, eller tør og sønderrevet i tusinde, dybe Kløfter. Umaadelige Marker, kun kjendelige paa den øverste Rand af deres Diger, idet alt det Dyrige staaer under Vand, eller vide, tomme, udyrkede Strækninger, paa hvilke man kun seer nogle Daddeltræer, Kameler og Bøfler, førte af nøgne, udmagrede Fellah'er (Bønder), er da det Eneste, man seer af dette Land.

Ligesom dette Landskabs Character er afhængig af Nilen, saaledes see vi, hvorhen vi endog vende Diet, overalt i de physiske, som i de religiøse, moralske og politiske Forhold i denne ældgamle Stat denne Strøms virksomme Indflydelse, saa at man med Hensyn til enhver Tid for Ægypten kan kalde den det egentlig skabende og opholdende Princip. Saaledes kom det da ogsaa, at denne velgjørende Strøm ikke alene blev feiret ved Tilnavnet den Helige, men endog æret som en Gud, der havde sin Gudstjeneste og sine Præster. — "Ægypten er en Gave af Nilen", i dette Udsagn af de ægyptiske Præster ligger Hentydningen paa dette Lands Opkomst. Til en Tid, der ligger langt paa hin Side Opbyggelsen af de flere Martusinder gamle Bygningsmindedmærker, fremstillede sig endnu som uovervundne Oschebel Schellehs steile, sønderrevne Bjerger mod denne Strøm som den sidste Bjergkjæde, den maatte sprænge for at naae ind i Ægyptens Dal. I lang Tid modstod den dens Lob og tvang den til at bære sine Bølger ind i det gamle Lybien, hvoraf den gjennem Marchdredet gjorde et blomstrende Dige,

hvor talrige Folkeskæder forsvandt under Orkenens Sand, — thi Hungeren oprev dem, saasnart Strømmen havde forladt dem. Vel forkræktes Indbildningskraften ved Tanken om den frygtelige Ulykke, der maa have forandret disse Egners Overflade ved den store Katastrofe; men det mørkeste Maleri har ogsaa sin velgjørende Lyside, til hvis Følger endog vor nuværende hele europæiske Civilisation hører. Den 135 Mile lange Landstrækning, som gaaer fra Syd til Nord, og dreier sig noget mod Vest, som næsten i sin hele Udstrækning paa langs indesluttet af to parallelt løbende Bjergkjæder, og som for nærværende Tid udgjør næsten hele den beboede, frugtbare Deel af Ægypten, — omtrent 800 □ Mile, — var før Nilens omtalte Gjennembrud en vild, ubeboet, ganske ufrugtbare Sandørken, der i det yderste Norden, hvor senere det gamle Memphis blev bygget, endte i en Havarm. Da gjennembrød Strømmen den sidste Muur, der standsede dens Løb, skabte en ny Jordbund paa det erobrede Rum, idet den ved det med dens Bølger blandede Dynd forvandlede Orkenen til en frugtbar Slette, og trængte endelig Havet tilbage, for at det skulde vige for Ægyptens Land, som den hvert Aar overskyller med sine Bølger og befrugtende endnu stedse forstørret. Sydlig for Bjerggjennembruddet var i Begyndelsen Flodsengen saa høi, at Nilen strømmede hen over høie Klippemure for at falde ned i prægtige Cascader. Siden denne Tid undergravede Nilen stedse mere og mere Klipperne og man kan tydeligst forestille sig de derved frembragte Resultater ved at tænke sig tre Perioder for Vandstandens Høide. Den

første Periode indtræffer paa Herodots Tid. I den er Flodsengen allerede sunken, og dens Bølger falde fra en ringere Høide ned paa Havspeilet. Tusinde Aar efter Herodot, i den anden Periode, er det bratte Fald ophørt. Tusinde Aar derefter, i den nuværende Tid, har Bølgernes undergravende Stød kun efterladt Klipper i Flodens Løb. Om 400 eller 500 Aar ville ogsaa disse fremragende Klipper være afflidte, og Faldet ved Assuan ligne en glat Bandstribе, liig vore moderne Havers Cascader. Men Nildyndet, som i Gjennemsnit indbefatter $1\frac{1}{2}$ af Bandet, befrugtede ikke alene den øde Midte af den 2—3 Mile brede Nildal i Overægypten, men disse Nedslag dannede, ved Nilens fordums Udløb, — idet de stedse rykkede videre frem i den nu tilstoppede Havbugt, — efterhaanden hele den nuværende Jordbund af Nedreægypten, trængte bestandig Havets Grændser tilbage, og skøiede saaledes et heelt nyt Landskab til Thebais's Dal. Isærdeleshed er det hele Delta fra Alexandrien op til Memphis et Resultat af disse Nedslag, og dets Grundlinie har selv siden Homers Tid, saavel med Hensyn til Skikkelsen, som til Antallet og Retningen af Nilens Arme, liidt betydelige Forandringer. Da Menes, den første Konge i Ægypten, besteg Thronen, bestod Nedreægypten af et Morads, der udstrakte sig fra det middellandske Hav til Søen Mæris, hvilket udgjorde en Afstand af 7 Skibsdagsreiser, og kun formedelst Forhøielsen ved aarlige Nedslag er dette store Gebeet forvandlet til en beboelig Jordbund. Den Pharos, som nu en 3000 Fod lang Steendæmning forbinder med Landet ved Alexandrien,

skal ifølge Homer engang have ligget en Dagsrejse borte fra Landet, og saaledes have vi flere Beviser paa de mægtige Virkninger, som de ved Floden, 300 Mile fra Abyssinien nedførte faste Bestanddele i Nilvandet have frembragt ved de aarlige Oversvømmelser i Egypten. Denne Jordbundens Forhøielse gaar saa regelmæssigt fremad, at man beregnede den omtrent til 4 Tommer i 100 Aar. Ruppel fandt ved Faijum ved Kanten af en udtørret Kanal horizontale Leier af Mildynd til en Høide af 60 Fod. Lad nu endogsaa paa et saadant Sted Opdyngelsen ved tilfældige Omstændigheder være større end paa den hele Overflade, saa fremgaar dog altid deraf, at den ovennævnte Angivelse over Jordbundens Dannelse ingenlunde er falsk. Dette bliver endnu tydeligere, naar man tager de ved den gamle Verdensstad Theben anstillede Undersøgelser i Betragtning. Alle ægyptiske Landsbyer og Stæder bleve byggede paa kunstige Gruusterrasser. Disse fandt man ved Theben 18 Fod dybe, hvor de da først laae paa en horizontal Bund af Mildynd, der naaer ned til en ubestemt Dybde. Dette er altsaa Mildalens oprindelige Niveau, da Theben endnu ikke var opbygget. Siden Stadens første Grundlæggelse paa denne kunstige Terrasse har Mildalen hævet sig 18 Fod. Beregner man, efter den ovenfor angivne hundredaarige Forhøielse af Jordbunden, Tiden, som siden maae være henrunden, saa viser næsten 5000 Aar før Christi Fødsel sig, som det omtrentlige Tidspunkt for Thebens Opbyggelse. Overveier man nu, at Theben ikke var Egyptens ældste Hovedstad, men Elephantine, saa kan man

deraf nogenlunde slutte sig til den ægyptiske Culturs ualmindelig høie Alder. — Ved denne betydelige Andeel, som Nilen har havt i hele Dalens Dannelselse, er det af stor Interesse, nærmere at betragte denne Flods regelmæssig tilbagevendende Oversvømmelser. Naar Sneen smelter paa Maanebjergene i de ægyptiske Høilande, hvor Nilens og dens Bifloders Kilder udspringe, og med Solens Nærmelse fra Æquator de periodiske Regnskyl indtræffe, — hvilket allerede skeer i April og i Begyndelsen af Mai, — saa svulme Floderne i dette Landskab op; hundrede Bække udgyde sig da i Søen Tzana, der umærkeligen fyldes og tilfører Nilen en stor Mængde Vand. Mod Slutningen af Mai hæve Nilens Bølger sig; dens stedse mørke og rødlige, men dog sunde og velsmagende Vand farves dunklere og dunklere, indtil de ligne en Blodstrøm, begynde i Juni ogsaa at svulme op i det fladere Nedreægypten og træde over Bredderne, for at bedække hele Landet paa begge Sider med Vand. Flodens i Begyndelsen umærkelige, i 3 Dage kun en Tomme tiltagende, Stigen fremskyndes i hele tre Maaneder stedse mere og mere, indtil den mod Slutningen af Juli har naaet sin største Høide, hvor da Vandmassen bliver 9 Gange betydeligere end sædvanligt. Da begynder den igjen at synke og vender i December tilbage til sin sædvanlige Flodbred. Den undertiden indtrædende Nordenvind, der ikke blot driver Skyerne fra det middellandske Hav hen til de æthiopiske Bjerge, men ogsaa hindrer Floden i frit at strømme ud, bringer ikke sjelden nogle Forstyrrelser ind i denne Regelmæssighed. Har Vandet naaet sin

største Høide, — da Ægypten faaer et høist originalt Udseende, idet det ligner et stort Hav, af hvis Skjød Stæder, offentlige Bygninger og Gader, der vedlige holde Forbindelserne, rage frem, — saa aabnes i hele Landet alle Kanaler, og Strømmen ledes ved samme over Markerne, for at meddele disse sit Dynd og Befrugtningsstof, kun Delta og den nærmest liggende Deel af Nedreægypten oversvømmes i Ordets egentligste Forstand uden kunstige Kanaler. I de ældste Tider var Vandets Stigen indtil 6 Fod tilstrækkelig til at erholde den forventede Frugtbarhed; men nu ere nogle og 20 Fod nødvendige dertil, thi hele Landets Jordbund er ved det gjennem Nartusinder afsatte Dynd bleven betydeligt forhøiet. Stigningen iagttages med en egen Maalestof, **Nekias** (Milmaaler), der er anbragt ved Nilsen **Rhodda**, ligeoverfor Gammel-Cairo, og allerede har været indrettet i de ældste Tider. Stiger Nilen 22—23 Dra (ægyptiske Alen), saa tør man vente et yderst frugtbart Aar, 18 giver et middelmaadigt, 16 og derunder et slet, fordi da de færreste Marker kunne blive vandede, og 24 og derover er ligeledes skadeligt, fordi Markerne da staae for længe under Vand. I Aaret 1833 har Oversvømmelsen været saa svag, at den lod befrygte en Hungersnød, endskjøndt Ægypten i lang Tid er bleven fri for denne Landeplage. Imidlertid findes der dog mange Exempler derpaa; et af de ældste omtales i første Mose Bog, og i Aar 427 efter den christne Tidsregning var Hungersnøden saa stor, at et lidet Maal Korn efter vore Penge kostede 8 Rdl. Aaret 695 efter Hegeras var endnu fordærveligere for

Landet; Folket var nødsaget til at spise de ureneste Dyrs Kjød, og Gouverneuren af Cairo lod 3 Vanditer hænge, som man traf, idet de fortærede Kjødet af et Varn, de havde myrdet. Man lod til et advarende Exempel deres Lig ophænge ved Porten, men de bleve om Natten stjælnede og fortærede; saa stor var Elendigheden. En frygtelig Pest var Følge af denne Hungersnød.

Neppe har i November eller December Vandet forladt Markerne, før Kornsåden anbetoes Jordbunden; til samme Tid blomstre Narcisser, Violer og Colocasier, og Daddel; og Sebestetræets Frugt indsamles. Ved Udgangen af December tabe Træerne deres Løv; Urter og Blomster bedække overalt Jorden og give den Udseende af en ny Baar. I Januar saaer man Lupiner og andre Frugtsorter, Bønner og Hør; Pomerants; og Granattræet blomstrer, i Overægypten skyder Kornet Bipper, og i Nedreægypten høster man Sukker, Senna og Kløver. I Februar grønnes alle Marker; man saaer Riis, man indavler Byg, Kaal, Agurker og Meloner. I Marts blomstre alle Planter og Buskværter; man høster det i November saaede Korn. I den første Halvdeel af April er Rosenhøsten; man saaer Korn, og Kløveren giver en anden Afgrøde. I Mai er Høsten for Vintersæden; Akasierne og Lausonierne blomstre, og Baarfrugterne, saasom Druer, Figener, Johannesbrød og Dadler indsamles. I Juni er der i Overægypten Sukkerhøst; Juli Maaned medfører Udsæden af Mais og Riis, Høsten af Hør og Bomuld, og i Omegnen af Cairo en Mængde Druer. I

August Maaned er den tredie Kløverhøst, Blomstrings- tiden for Soblomster og Jasminer; Palme; og Viin- stokke ere belæssede med modne Frugter. Pomerants; Citron; Tamarinte; Oliven; og Riishøsten antyder September Maaned. Endelig i October er igjen Saa- tid; Græsset bliver saa høit, at det kan skjule Qvæ- get; Akasierne og andre tornede Buske ere bedækkede med vellugtende Blomster.

Hele dette Billede af den næsten uforlignelige Rigdom og store Mangfoldighed i Vegetationen er, som sagt, ene og alene en Følge af Nilens Over- svømmelser. En uudblivelig Følge af disse aarlige Oversvømmelser og Dyndnedslag er den allerede an- tydede, successive Forhøielse af Jordbunden, og denne medfører i de Aar, Floden ikke svulmer saa høit, den Ulempe, at de høiere beliggende Bredder da maae undvære Befrugtningen. Dertil kommer endnu, at Orkenen, som begrænses Egyptens frugtbare Jord- strøg, ikke alene er et Rolighedens og Dødens Land, men ogsaa en farlig Fjende for Dalen, hvor der hersker Virksomhed og Liv; dens Sandbølger rive, naar de drives af Vinden, paa forskjellige Steder efterhaanden det frugtbare Land til sig. Dette har i mange Aartusinder været Flodlandets Skjæbne. Overskuer man hele Strømlobet, saa kan man umu- lig tilbageholde den Formodning, at engang den hele Aad af enkelte frugtbare, midt i Sandhavet belig- gende Pletter (Oaser), der følger den venstre Nilbred, stod i Forbindelse med Strømmen. I Forhold til, som Strømmen satte Land nordpaa, blev den øverste Dal snævrere; kun enkelte, af Kilder begunstigede

Steder bleve som Oaser tilbage i Sandhavet, der affkar Forbindelsen imellem dem og Strømdalen. Kun Menneskets af Klogskab ledede Haand formaaer, ved at regulere Oversvømmelsen, ikke alene at vedligeholde Egyptens nuværende frugtbare Gebeet i usformindsket Størrelse, men vel endogsaa at fravinde Sandhavet hele Kongeriger. En historisk Skildring af det, som den menneskelige Virksomhed, ledet af den nylig udtalte Overbeviisning, i Fortiden har stræbt efter og tilkæmpet sig, vilde fylde hele Bind, men endog i den meest sammentrængte Korthed frembyde liden Interesse for vore Læsere; her maa et Billede af det være nok, som Mehemed Ali, nærmest ved sit Herredømme over Nilen, er bleven for Egyptens Jordkultur og derved for sit Folks samtlige Anliggender.

Det brede Grundlag, hvorpaa alle Organisations og Reformers Bygning i Egypten for Dieblikket hviler, er al Grundbesiddelses Forvandling til Statseiendom eller Domainer. Aarsagen til denne Omstændighed ligger i Nilens Forhold til Landet. Ikke Jordbundens Beskaffenhed bestemmer i Egypten et Grundstykkets Værdi, ikke Flid i Opdyrkningen sikkrer et gunstigt Resultat, men Vandets Tilstrømmen bestemmer ene og alene Landeiendommens Værdi, fordi den bringer Elementerne for Planteriget med sig. Nilvandets Eier er derfor at betragte som Grundstykkets sande Eier, fordi Frugtbarheden ene og alene afhænger af ham. Hos os i Europa drager Landmanden en større eller mindre Fordeel af sin Mark, eftersom han meer eller mindre flittigt dyrker den; Resultatet af hans Arbeide afhænger

rigtignok af Veirliget, men kun Forsynet alene kan sende eller nægte ham den nødvendige Regn, Menneket er derved ganske afmægtigt. Ikke saaledes forholder det sig i Ægypten. Regjeringen kan forandre Vandets Løb; den kan forstørre Fladeindholdet af det Landstrøg, som skal vandes, ved hensigtsmæssigt opførte Vandledninger, eller formindske det ved at forsømme de nødvendige Forholdsregler. Regjeringen har altsaa i Hænderne Magten til at forvandle en tør Sandørken til et frugtbart Jordstykke, og omvendt, et frugtbart Jordstrøg, der er dannet ved Nilens fordums Nedslag, til en gold, ufrugtbart Ørken. Derfor er det begribeligt, hvorledes Folket under saadanne Omstændigheder og ved den vigtige Rolle, som Regjeringen spiller ved Landets Cultur, har vænnet sig til, ikke at tænke sig nogen Eiendom uden Regjeringens Indblanding. Den ægyptiske Landmand, Fellahen, har til ingen Tid besiddet sand Eiendom, og da han besad den, mistede Ægypten sin Frugtbarhed og sin Anseelse. Beboeren, Kopten og Araberen, savner alle de Egenskaber, der udfordres til planmæssigt at dyrke et Land. I det Hele taget er Befolkningen nutildags lidet forskjellig fra hine Skarer, som bleve sammendrevne af Pharaonerne for at arbejde paa de uhyre Catacomber og Templer og udhugge de colossale Obelisker af Klippen. Den ægyptiske Fellah er have syg, men doven; han er dristig, naar han vil opnaae noget; men synker strax tilbage til Dovenskab og slov Ørkesløshed, naar han har faaet, hvad han bruger, og hvad der tilfredsstiller hans daglige Fornødenheder; den Dag imorgen bekymrer han sig

ikke om. Paa Forsynlighed, Omsorg for Fremtiden, Sparommelighed for uforudseelige Tilfældes Skyld, maa man ikke tænke hos ham. Han er snu, naar det kommer an paa at skuffe og bedrage de Foresatte; han giver heller Slip paa det Bundne, end at han skulde opfylde sine Forpligtelser mod Regjeringen; han er søielig og lærvillig, men han hader det bundne Liv, der sætter Grændser for hans ustadige Omflakken og vænner ham til Orden, der afviger fra Fædrenes Sæder og Herkomst. Alt er hos ham et evigt eet og det samme; Alt gaaer frem i samme Slen: drian, som for 100 Aar siden. Under saadanne Omstændigheder lider Agerdyrkingen, og Jordbunden bearbejdes kun, forsaavidt Livsfornödenhederne kræve det; ikke et Skridt længer. Den ægyptiske Araber veed, hvad Værd Nilen har for Landet; men med denne Bidsen lader han det beroe. Paa Bandets kunstige Afledning og Fordeling, paa Opførelse af Dæmninger, Anlæg af Kanaler eller Sluser tænker Orkenens Mand ikke. Derfor var Agerdyrkingen, Grundlaget for Egyptens uendelige Magt, ved Næhemed Alis Regjeringstiltrædelse endnu ligesaa forsømt, og maaskee mere forsømt, end for 2000 Aar siden. Det kom an paa at indføre en bedre Dyrkningsmaade, som Paschaen havde seet i Europa, og ædlere Producter, ligesom ogsaa paa at europæisere Landet og Folket, saavidt som begges Natur tillader det. De dermed forbundne Organisationer gjorde Forsøgelse i Paalægene nødvendige, som Folket ikke kunde tilveiebringe, saalænge det endnu ikke var istand til at lette sig Paalægenes Byrde ved Virksomhed, og i

sin Naahed ikke begribe, hvorledes det kunde udvide sine Erhvervsmidler og forstørre sin Velstand; det hængte ved den gamle Fremgangsmaade, og idet det følte sig tilfreds, naar det erhvervede det Nødvendigste, traadte imellem den nye Regjerings Fordringer paa Landets Frugtbarhed og slumrende Hjelpekilder og imellem Undersaatternes Birken, der ikke kunde rive sig løs fra den gamle Slendrian, en uhyre Klost, paa hvilken alle Reorganisationsforsøg havde maattet strande, dersom Mehemed Ali ikke havde fundet Midler til at tvinge Folket til forhsiet Virksomhed. Men det eneste Middel var den Erklæring, at de hidtilværende Eiere af Grundene herefter kun skulde have Brugretten deraf. Det er ikke vanskeligt at vise, at det Dieblik, hvori Paschaen undertegnede denne Forholdsregel, var det, hvori Ægyptens Gjensfødelse fandt Sted. Det er Regjeringens Fordeel, at lade Opdyrkningen blive i deres Hænder, med hvem den er tilfreds. Det er ikke mindre dens Fordeel, at kunne bortfjerne Agerdyrkeren, saasnart han ikke svarer til dens Ønsker. Af det Første følger, at den store Mængde Fellaher tør betragte Grundene, den beboer, som overladt den i Arvesæfte, og i tilstrækkelig Grad har den Borgen for, at dens Erhverv vil blive vedvarende, som er fornøden til Huusfaderens Tilfredshed. Af det Andet følger for Landet den Nytte, at de Slittige og Brugbare fortrinsviis kunne sættes i en bedre Stilling og hensigtsmæssige Folk anvendes til enhver Cultur. ¹⁾

¹⁾ Disse anførte Grunde maae vistnok ansees for, nogenlunde at retfærdiggjøre Mehemed Alis Fremgangs-

Hiin Forholdsregels consequente Gjennemførelse oplyser alle øvrige Indretninger; med dens Værd eller Ikke-Værd staaer og falder hele den Statsorganisme, som Mehemed Ali har indrettet. Han lod foranstalte en Opmaaling af alle Grundstykker og Forfærdigelse af Jordbøger, hvori ikke alene de opmaalte Markers Glædeindhold, men ogsaa deres Beskaffenhed blev betegnet. Fra Inddragelsen til Statseiendom udelukkes hvedes hverken Moscheernes Besiddelse (Wakuf), et Slags Foræringer, som Eierne i ældre Tid havde overdraget religiøse Instituter, for derved som Moscheernes Lehns-mænd ligesom at befrie sig for Afgifterne, eller Grundstykker (Mullezimes), som havdes i Arvefæste; de bleve opmaalte og inddragne, og Moscheerne bevilligede deres Fornødenheder af Statskassen, Mullezimerne derimod en temporair Pension, der er ligesaa stor som deres egentlige Indtægter. Regjeringen, som Jordbundens eneste virkelige Eier, deler Eiendommene imellem Agerdyrkerne eller Fellaherne, der altsaa ikke mere ere Godseiere eller Besiddere, men blot Brugshavere. Det bliver ikke blot bestemt, hvormange Feddans eller Tønder Land en Familie skal have, men ogsaa, med

maade i et despotisk Land, der var i en saadan Raaheds Tilstand, som Egypten, hvorimod man ikke maa misforstaae de brugte Yttringer, som om de ogsaa kunde anvendes, hvor Talen var om lignende Indgreb i Folks Eiendomsret i civiliserede Lande; dette er netop et Kjen-detegn paa de Lande, hvori der findes sand Frihed, at denne begrunder en naturlig Retsfølelse i Folket, som en oplyst Regjering stedse vil bestræbe sig for at fremme og vel vogte sig for at krænke.

Red.

hvilke Kornarter den skal besaae sine Agre. Regjeringen har deelt alle Jordprodukterne i tre Classer; i den første staaer Durra (et Slags Sommerkorn), der uformindsket overlades Fellahen til Næring; i den anden ere Korn, Byg, Hvede og Bælgfrugter, af hvilke Fellahen sædvanlig leverer Halvdelen eller to Trediedele af sin Høst til Regjeringens Magaziner, men siden 1833 kun saameget, som hans aarlige Afgifter beløbe sig til; i den tredie Klasse staae alle øvrige Produkter, saasom Viis, Bomuld, Sukker, Opium, Krap o. s. v., der alle tilhøre Paschaen, som efter en bekjendtgjort Tarif kjøber dem af Fellahen, og det til en Priis, der i intet Tilfælde overstiger to Trediedele af Torveprisen, og opdynger dem i sine Magaziner. For det, som Landets og Producenteres egentlige Eier overlader Fellahen, betaler denne som Afgift Miri, en Forpagtningsrente eller Grundskat, der efter Jordbundens Godhed stiger fra 10 til 16 Franks for Feddanen. Bestemmelserne for Antallet af Feddaner, og hvilken Frugtsort de skulle dyrkes med, ligesom ogsaa Dyrighedspersonens Opsigt med den punktlige Udførelse, er streng. Ere f. Ex. 12 Feddaner anviste en Fellah, saa maa han udlægge to af dem til Korn, tre til Bomuld, to til Viis, een til Sukker, een til Indigo, een til Klover og een til Durra. Hvad Fellahen ellers behøver af Avlsredskaber, af Huusholdningsgjenstande, af Klæde og Sædearter, erholder han til fastsatte Priser fra Regjeringsmagazinerne; Beløbet derfor afdrages ham ved Høsten. Selve Maskinerne og Studene, som han bruger til at vande sine Agre, laaner Regjeringen ham, men

med Afdrag af Høstindtægterne. Desuden maa Fellahen endnu betale en efter Formuesomstændighederne afpasset Kopskat. Selv Qvæget er beskattet, og naar Orer og Kær sælges til Slagterne, saa tilhører Huden endog ovenkjøbet Regjeringen; den, som holder sig en Nilbaad, betaler aarlig to £. Faaer Fellahen af den ham overdragne Andeel i Høstbeløbet og Qvægopdrættet en Rest tilovers, som han gjerne vilde omsætte paa Torvene til rede Penge, saa tør han dog ikke bringe sit Korn til Staden, førend Regjeringsmagazinerne have solgt ud til sidste Skjeppe, og da maa han endnu erlægge Consumtionsafgifterne, der strække sig til alle Livets Fornødenheder, saafremt de tilføres andensheds fra, end fra Paschaens Magaziner. Ingen Gjenstand, den være nok saa ubetydelig, kan sælges uden at betale Afgift. Saaledes mangler det i Ægypten paa Brændmaterialier; man forfærdiger et kunstigt af en Blanding af Straa og Kogjødning, men tør ikke bringe det til Torvs, uden at udrede en Afgift til Oppebørselsbetjenten. Dette kalder man en Apalte. Man tør ikke fiske i Nilen, uden en Apalte; Fellahen betaler en egen Afgift for sine Palmetræer tilligemed Mirien; men han tør ligesaalidet sælge Palmegrenene, som den bastagtige Bark, hvoraf der snoes Tongværk, uden atter at svare en Apalte; han tør ikke bringe sine Høns, sine Æg tilsalgs i Staden, uden en Apalte; med eet Ord, der gives intet, aldeles intet, som ikke er belagt med Skat og Afgift. Har endelig Ngerdyrkeren redelig opfyldt alle sine Pligter, har han rigtig afleveret sine Afgifter og sit Høstbeløb til de landsherre-

lige Magaziner, saa at han efter et Forløb af 4 Aar naar Regjeringen opgjør sin Regning med Fellahen over det, som den har leveret ham og han den i 4 Aar, med Tillid venter, at han har et Tilgodehavende og at dette vil blive ham udbetalt i rede Penge, saa er hans Haab et Blandværk. Den ham tilkommende Sum tilbageholder Regjeringen som Caution for Betalingen af de andre Fellaher i hans Landsby, der endnu staae til Rest, eller den sætter den paa de forgjældede Fellahers Regning. Denne Betalingscaution eksisterer ikke alene mellem Beboerne i een og samme Landsby, men den strækker sig ogsaa til den nærmest liggende og hviler tilsidst paa Provindserne, saaledes at et rigt og meget drifstigt District kan blive tilholdt at betale Skatterne for en heel Provinds, hvis Beboere have hengivet sig til Lediggang og Dovenskab. Derfor er Fellahernes Tilgodehavende kun indbildt, thi det kan aldrig indrives.

Til at retfærdiggjøre det Princip, hvoraf denne de ægyptiske Bonders Tilstand udspringer, have vi allerede ovenfor givet nogle Antydninger; men ogsaa et Blik paa Landets Fortid bidrager betydeligt dertil. Ægypten blev i enhver af sine blomstrende Epocher behandlet og bestyret ganske som nu; derimod faldt Landet og blev til en Drken i de Tider, da Grundbesiddelsen gik over til at blive Opdyrkerens Eiendom. Joseph Jacobs Søn, Begrunderen af en blomstrende Forvaltning, der er bleven til et Ordsprog og endnu lovprises i Folkets Mund, om hvis Livskraft og kæmpemæssige Udvikling Mythens og

Historiens største Værker og forenede Stemmer vidne, kjøbte, som Bibelen fortæller, "alt Qvæg, Heste, Faar, Oxer, Eseler" for Penge af Folket, saavel som ogsaa alle Landeiendomme; thi "enhver Ægypter folgte sin Ager, og Landet blev Pharaos eget, og han fordeelte Folket i Stæderne, fra et Sted i Ægypten til et andet, og han gav det Sæd at besaae Marken med og det var ham gjerne livegent" (1 Mos. Bog 47 Cap. ¹). Men saameget Forvaltningens Princip stemmer overeens med Historien og Landets Charakter, saa urigtig, ja forbunden med Fare, er Anvendelsen deraf i det Enkelte. Først og fremfor Alt ere der for mange Afgifter, og Opkrævelsesmaaden er endnu ikke saa nøie bestemt ved Love, at Vilkaarlighed hos Embedsmændene kan forebygges. Fellahen er givet i Embedsmændenes Hænder, der behandle ham, som det af Mangel paa Love og hensigtsmæssigt controllerende Foresatte behager dem. Mehemed Ali bereiser næsten hvert Aar Landet, for med egne Dine at overbevise sig om dets Tilstand; men heller ikke dette Hjælpemiddel formaar at hæve Embedsmændenes despotiske Vilkaarlighed; Paschaen seer dog, hvad han skal see, kun gjennem sine Embedsmænds Brillen. Embedsmændenes Herredømme — siger det fortrinlige Conversationslexicon i den nyeste Literatur-Folke- og Statshistorie, som vi ved

¹) Her er blot den Forskjel, som Forfatteren har overseet, at Joseph fratjøbte og Mehemed Ali fratog Indvaanerne deres Eiendom.

denne Fremstilling fornemmelig følge, og som udkommer hos Otto Vigand — er, hvor disse ikke ere i Besiddelse af den høieste moralske og videnskabelige Dannelse, for Folkene det meest forhadte Tyranni, under hvis Tryk Afgifternes Byrde endnu bliver besværligere for Undersaatterne. Men hvad Skatternes Mængde i Egypten angaaer, saa adskiller samme sig fra den i Europa maaskee kun derved, at de sidste ere bedre fordeelte, rigtigere lignede og hæves paa en ordentligere Maade. Men den meest forhadte og paa ingen Maade undskyldelige Forholdsregel i Egypten er upaatvivlelig den omtalte Forpligtelse for Fellahen, at indestaae for sine Landsmænds Gjæld.¹⁾ Naar alle øvrige Indretninger meer eller mindre have til Hensigt, at fremkalde en mere fornøftmæssig og indbringende Cultur og at fremme Arbejdsfliden, saa er alene hiin Forpligtelse imellem de enkelte Fellaher, Communer, Districter og Provindser istand til, fuldkommen at tilintetgjøre eller aldeles ikke at lade fremkomme de fire Hovedelementer, af hvilke Arbejdsvirksomhedens Livskraft afhænger, Folkets Meninger om

1) Det Princip, som ligger til Grund for dette Lovbud, var isøvrigt i ældre Tider temmelig almindeligt og fulgtes ligeledes her i Danmark*), hvor det var den første eneældige Konge, Frederik III, forbeholdt at udøve det med samme Haardhed, som nu Mehemed Ali.**)

*) Jacobsen om Skattev. under Christian III og Frederik II, pag. 55.

***) Zfr. Cand. Worsaaes interessante Afhandl. om Beile By i det 17de Aarh. i Hist. Tidsskr., udgivet af den hist. Foren., II, 253-58.

Erhverv, Retsbeskyttelsen, som Staten maa yde det Erhvervede, for at Statens Medlemmer kunne glæde sig ved hvad de have høstet, Sikkerheden, som giver Speculationen Haab om Binding, og Folkets selskabelige Dyder, Ufortrødenhed, Virksomhed, Udholdenhed og Sparsommelighed.

Paa Principet for Grundbesiddelsens Forvandling til Statseiendom er, som en naturlig Følge, Paschaens Monopol: System begrundet. Regjeringen modtager den største Deel af Afgifterne af Jordbrugerne i Naturalpræstationer mod et Udløsningsquantum, som fastsættes efter de løbende Torvepriser. Desuden har den ogsaa, for at bringe Fellahen fra sin gamle og daarlige Landoeconomie, ifølge den Ret, der tilkommer den som Grundeier, forbeholdt sig, at en Deel af Landeiendommene efter dens Befaling og for dens Regning skal opdyrkes med mere indbringende Frugtsorter, dog saaledes, at den ogsaa kun mod en bestemt Udløsningspriis modtager Afgrøden af disse i sine offentlige Magaziner. For Fellahen fremgaaer deraf den Fordeel, at han hvert Aar er vis paa at afsætte sine Varer, og at han, formedelst sin Uerfarenhed i Handelsanliggender, ikke staaer Fare for at blive bedraget af fremmede Speculanter. Der som Handelen var givet fri, saa vilde enhver Tvang, som Regjeringen vilde anvende for at hæve og forbedre Landets Cultur, ikke føre til Noget, og da vilde Ægypten blive et Bytte for engelske Speculanter. Folket vilde ikke komme af Stedet, som de engelske Colonier bevise, der kun udtømmes for Norderlandet, men i det Hele taget blive staaende paa

deres gamle Culturtrin. Hvortil skulde Regjeringen fylde sine Lader, naar den ikke turde sælge sammes Indhold. Uden Monopoler er den samlede Grundbesiddelse umulig, utænkkelig; Ophævelsen af Monopolerne vilde, under Folkets daværende Tilstand og Charakter, forvandle Landet til gølge Ørkener og kaste det tilbage til det Punct, paa hvilket det har været under de 24,000 Tyranner, Mamelufferne. Monopolsystemets Resultat var ikke, at Handel og Agerbrug bleve fuldkommen lammede, som Europæere, og navnlig Englændere ville bringe Folk til at troe, men en Formerelse af Indkomsterne, som Regjeringen anvender til at hæve Industrien, til at indrette Fabrikker, til at begrunde et Slags Folkeunderviisning, til at forbedre Forvaltningen og til at beskytte Landet mod udvortes Angreb.

For Mehemed Alis Tid indeholdt Ægypten omtrent $2\frac{1}{2}$ Mill. Feddaner dyrket Land, nu indeholder det over 7 Mill. Feddaner. Folkemængden beløb sig til ikke fuldt 2 Millioner, nu er den derimod steget til over 3 Millioner. Hele Stammer, der ellers leirede sig rundt omkring paa Grændsen og ikke sjelden røvede og plyndrede lige indtil Cairos Mure, bleve indkaldte og forlehned med Marker. De forsagede det ustadige Liv og drive nu Agerdyrking, for hvis Udviklings Skyld Paschaen eller, som Europæerne kalde ham, Vicekongen intet Offer skyer. Istedensfor de sædvanlige Kornarter af ringere Værd dyrkes nu lutter Gjenstande, der staae i høi Priis, men hvis Dyrkning Fellaherne, paa Grund af den dermed forbundne større Omhyggelighed og det formerede

Arbejde, tidligere forsømte. Dyrkningen af Indigo, Sulferrør og Riis, af Oliventræer, Bomuld, Safran, Opium o. a. d. er udvidet indtil det Vidunderlige. Nye Artikler, saasom Tobak, Kaffe, Silke o. s. v., bleve gjorte indenlandske; ogsaa i andre Henseender er der sørget for det paa Skov fattige Land ved at anlægge betydelige Træplantninger. Ibrahims Agenter have alene for hans Regning plantet over 5 Millioner Skovtræer af 25 forskjellige Arter, fremdeles henimod 600,000 Frugttræer af 41 Arter og 734 Varieteter. Flere end 20 Millioner Træstammer ere blevne plantede i Nederøgypten, deriblandt henimod 200,000 Morbærtræer til Silkeavl med et aarligt Udbytte af over 100,000 Kilogramer Silke, der med Held spindes i en Fabrik i Cairo. Ægypten, saaledes som det nu er, i Sammenligning med Ægypten, saaledes som det var for 40 Aar siden, er næsten ganske forandret. Selv Climaet har forandret sig, i det mindste i Nederøgypten. Hvor det ellers aldrig eller sjelden regnede, der vender nu, paa Grund af de store Træplantninger, Regnen regelmæssigt hvert Aar tilbage. Forandringen kommer alene af den Retning, som Paschaen har givet Culturen. Fellaherne vilde aldrig være faldne paa noget Lignende. Trods al deres Kjærlighed til Penge og Hang til at skrabe sammen undvære de dog hellere det Nødvendigste, end at de frivilligen skulde udvide deres Arbejde og Omsorg. De have yderst faa Fornødenheder, og disse kommer Landets Natur af sig selv imøde, idet det leverer det Allernødvendigste til ualmindelig billige Priser. 40 Para'er udgjøre 5

franske Sous; men allerede 12—15 Para'er, saameget som en halv Groschen (2 til 3 ß.), ere tilstrækkelige til daglig at beskytte en Fellahfamilie for Mangel. Man har sagt, at Forplantningen af mere indbringende Frugter og dyrere Handelsartikler har formindsket Kornavlens saameget, at neppe det indenlandske Forbrug kan dækkes. I hvert Aargang af Bladene gjentages hundrede Gange, at Dyrtil vil trænge ind i Pharaonernes gamle Land, fordi der ikke vindes Korn nok, og fordi Paschaen borttager det Bundne til lave Priser, for atter at sælge Folket det til overdrevne Priser. Men den spaaede Dyrtil er, med Undtagelse af nogle smaa Omverlinger, aldrig kommet, og i det Sted udfører Egypten endnu som før flere hundrede Tusinde Tønder Korn om Aaret. Jordens Udbytte er voxet til det Tredobbelte imod før, og vil endnu vore mere, jo mere Paschaen behersker Landets Livsprincip, Nilen og sammes Oversvømmelse. Men en Forsømmelse af denne vigtige Omsorg vil Ingen komme til at befrygte, der kjender Arbejderne af dette Slags, som Mehemed allerede har udført.

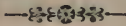
Blandt alle Bærkerne i denne Art er Bygningen af Nilfluserne det meest storartede. Hvor Nilen deler sig i to Arme, lod Mehemed Ali bygge Dæmninger nedad, for ikke mere at overlade det store Delta til en tilfældig for høi eller for lav Oversvømmelse. Enhver af disse Nilarme skal have en ny og mere lige Seng, indesluttet imellem Dæmninger; over denne føre der Broer, som i Buerne ere forsynede med Gluser, til efter Behag at lade Nilen stige eller falde. Hele Anlægget, der kan stilles ved Siden af

de største Mesterværker, vil rette Nilens Seng, lette Skibsfarten og sikre Deltaet dets Frugtbarhed. I Aarene 1833—35 vare flere end 10,000 Arbeidere, Mænd og Dreng, dagligen beskæftigede ved Sluserne og Bærkstederne, leverede uafsladeligt nye Materialier og Instrumenter; hele Regimenter af arabiske Fodfolk, i Alis Sold, arbeidede under Musikens Lyd, men endnu er Udsigten til Fuldendelsen fjern.

Man seer af det Foregaaende, i hvilken Aand Mehemed Ali reformerer. Maalet for hans Stræben er en paa europæiske Opfindelser og Forbedringer begrundet despotisk Magt. For dette Mied opoffres uden Betænkning Retfærdighed og Menneskelighed, naar de ere ham iveien, ligesaavel som Barbari og gammel Sædvane. Saalidet i det Hele taget denne Stræben stemmer overeens med europæiske Begreber om Reform, saa meget turde Mehemed Ali i sin Stilling virke paa denne Bei til at civilisere Egypten og Nabolandene, ja hele Asien og Africa, og udvide Europas Indflydelse, tilmed, dersom der blev ham forundt en høi Alder, og den Lykke, at faae en Efterfølger med samme Energi og Stræben efter samme Maal.

Et mærkeligt Privilegium for en Gæstgiver.

I Kholmte Sogn, Farsø Herred i Præstø Amt ligger den til Baroniet Gaunse hørende Herregaard Lindersvold, som alt tidligere har været forteligen omtalt i dette Tidsskrift ¹⁾. Lidt nordlig for samme, lige Vest for Kholmte By, ligger paa den østre Side af Landeveien ved en lille Bæk den smukke Kro Bindbyholt, som hører under Lindersvold Gods; den har nu rigtignok mistet en stor Deel af sin Betydning, siden Landeveien fra det sydlige Sjælland til Kjøbenhavn ved de nye Chausséanlæg er forlagt til Rønnede, og Bindbyholt saaledes bleven udelukket fra den store Færdsel, men det er endnu stedse en ganske anseelig Eiendom, dog især formedelst den tilliggende Jord, som er skyldsat for ikke mindre en 9 Tdr. 1 Fdkr. 2 Alb. Ager og Engs Hartkorn, Skovskuld 1 Skp. 2 Fdkr. 2 Alb., for en usfri Gaard en usædvanlig Størrelse, som i Forening med Kroholdet vel kan ernære en Familie, saafremt Afgifterne ellers ikke ere alt for høit ansatte.

Denne Kro Bindbyholt har fra gammel Tid af et mærkeligt Privilegium, men som nu er gaaet aldeles i Glemmebogen; Gaarden blev nemlig af Christian den 5te solgt til Overkammerjunker Adam Levin v. Knuht ²⁾

¹⁾ Sfr. II, 240-54 om Fru Merte til Lindersvold.

²⁾ Han var den første af denne meklenborgske Familie, som kom her til Danmark, og blev, ligesom overhovedet næsten al den tydske Adel, Christian den 5te drog herind, overøst med Gæ, Penge og Gods.

til Gisselsfeld ¹⁾ og Åsændrup ²⁾ den 11te August 1696 for 200 Rdlr., med Bevilling, at saavel Gaarden som Beboerne maatte være skattefrie, imod at den indrettedes til "Gjestegaard" eller Værtshuus, "hvor de paa Ordinants Commanderede af Garden til Hest skal nyde frit Qvarkeer, saa ofte de dertil kommer" ³⁾. Om det var for at gjøre Knuth en Foræring, at Gaarden tilligemed Privilegiet blev ham overdraget for en saa yderst ringe Betaling, eller fordi man saameget frygtede for at beværte Garden, at det ikke var let at finde Nogen, der vilde paatage sig det, er vanskeligt at sige, dog synes det første rimeligst, thi efter den, strax efter Krigen paa Bøndergods fastsatte Tært gjaldt en Tønde Hartkorn 45 Rbdlr., Gaarden var altsaa endogsaa foruden Frihed idet mindste det Dobbelte værd. At beværte Garden var isvrigt sikkert dengang et høist besværligt Arbeide, som vel kunde gjøre et Bederlag fornødent. Efter den af Kongen i Aaret 1685 gjorte Indretning skulde Garden til Hest ligge i Qvarkeer paa Nøen, saaledes at den ene Escadron stedse gjorde Vagt hos Kongen, medens Resten laae i sine Cantonninger; denne Indretning vedvarede fra 1685 til 1697, da Nøen var saa ødelagt, at det var fuldkommen nødvendigt, igjen at

¹⁾ I Braaby Sogn, Ringsted Herred i Sorø Amt, er nu et bekjendt Frøkenkloster; det havde tilhørt den ulykkelige Kai Lykke og var tilligemed alt hans øvrige Gods faldet til Kongen, som igjen forærede det bort. Leicht gewonnen, leicht zerronnen!

²⁾ I Aversie Sogn, Dybjerg Herred i Præsto Amt, hører endnu under Gisselsfeld Kloster.

³⁾ Orig. i Archivet paa Gaanoe.

tage Garden bort, og Møen forvandt ikke saa snart igjen det frygtelige Sporeregimente ¹⁾).

Den besværlige Forpligtelse, frit at beværte en Mængde tøilesløse Soldater, hvilede altsaa ikke længe paa Bindbyholdt Kro, — thi efter 1697 havde Garden ikke noget der at bestille, — men sine Friheder beholdt den alligevel, og naar disse ere gaaede i Forglemmelse, er mig ubekjendt. Da Directeuren for Gissfeld Kloster, Geheimeraad Fred. Chr. Greve Danne-
stjold-Samsøe, den 11te Juni 1762 med kong. Bevilling solgte den tilligemed mere Gods til Geheimeraad Otto Thott til Gaunø, Lindersvold og Strandegaard, fulgte dette dens Privilegium med, ²⁾ og det kunde være et ret interessent Retspørgsmaal, om den ikke endnu kunde gjøre Fordring paa en Skattefrihed, som aldrig er den frataget, og som den eengang lovlig har erhvervet, thi at Garden nu ikke mere kommer til Bindbyholdt, kan dens Eier da egentlig ikke gjøre ved. Her vilde en saadan Sag vel faae et, for Privilegiehaveren ugunstigt, Udfald, men i England er der vist ingen Tvivl om, at et saadant Privilegium vilde kunde haandhæves ved Dom.

Hvorledes saadanne hvervede Soldater i det 17de Aarhundredes Slutning ustraffet kunde husere i det Land, der betalte dem til sit Forsvar, giver isvrigt Gardens Ophold paa Møen et mærkeligt Beviis paa, og da dette ikke mere er synderlig bekjendt, har jeg ikke taget i Betænkning, at gjøre efterfølgende

¹⁾ Paludans Bestr. over Møen I, 417, 27.

²⁾ Doc. i Archivet paa Gaunø.

Uddrag af Paludans Bestr. over Møen, som jeg haaber vil interessere Læserne.

"Møen blev inddeelt i 450 Portioner, hver paa 6 Td. 2 Sk. Hartkorn, som skulde underholde en Garder med 20 Rdlr. 84 ß. Gardens Commandør, Oberst, siden Generallieutenant, Samuel Christoffer von Plessen, der endnu mindes blandt Bønderne paa Den med Tilnavnet "den Onde", blev Amtmand over Møen og tog sin Bopæl i Nygaard By, hvor han satte en Bonde, Hemming Christophersen, fra Gaarden og lod samme prægtigen indrette til sit Herresæde, som 1697 bestod af en vidtløftig Bygning paa 150 Fag, med 68 Fag Binduer og 8 Skorstene, samt et Ridehuus. Ved denne Bygning's Opførelse og Haugens Indrettelse maatte Bønderne ideligen slæbe og trække, og bleve under Arbeidet ofte ynkelligen mishandlede. Alt deres Afke og Ellefang i deres egne Byer og Marker maatte de hugge og føre til Nygaard, opgrave hele Afketræer med Roden, og med Jorden føre dem did. Hver Helligdag maatte de hente Muursteen i Stege o. s. v. Lignende Slid og Slæb havde Bønderne ved Major Lûgou's Bolig i Mandemark, som han paa samme Maade lod opføre, to Etager høi, paa 61 Fag med 63 Fag Binduer; og med Slag og Prygl bleve de tvungne til at arbejde paa Garderhusenes Bygning. For Amtmanden maatte de fjøre Langereiser til Kjøbenhavn og skaffe Sække til Kornet, hvilke de da enten ikke eller iturevne fik igjen. Klagede de, fik de Prygl. De maatte skaffe Forspandsheste og Bogne for ham til Bindbyholt og Kjøge, og jage saa stærkt,

at Hestene ødelagdes. De, som rede Forspand, bleve pidskede af Kudskene og slagne af Laksierne og Pagerne med Steen, som disse havde i Lommen. Det blev befaleet Bønderne, at levere Melk til Ost, ikke alene til Amtmanden, men til Ridefogeden, Herredsfogeden, Officererne, Qvarteermesterne og Korporalerne; til hver een Dags Melkning i den bedste Malketid. Tredings- og Skovfogederne maatte aarligen, hver to, fede en Stud for Amtmanden; Bønderne maatte spinde og vinde for ham, levere fuld Bægt af det Spundne, eller kjøbe og lægge til. Desforuden bleve de plagede med Jagt hele Maaneder igjennem, med ulovligt Hoveri og alle slags Udsuelser."

"Naar den Oversibefalende handler saaledes med Bonden, kan man lettelig slutte, hvilke Friheder hans Underhavende deels bleve givne, deels tiltog sig. En kort Fremstilling af, hvorledes disse virkelig have teet sig, vil være tilstrækkelig for at vise, hvorledes Nøen var faren under dette Herskab."

"Allevegne bleve Garderne anvendte for med Hug og Slag at drive paa Bønderne ved Hoveriet, saa at disse tilsidst gave dem Korn for at undgaae deres Mishandlinger. I sær omtales Qvarteermesteren Johan Rhode som en stærk Bondeplager. Ikke engang i Kirken, hvorhen Bønderne dog maatte age Garderne, ligesom til ethvert Sted, hvorhen de lystede, kunde de være i Fred for dem, men bleve fordrevne af deres Stole, spyttede i Dinene, skjældede, og huggede i Benene med Sporer. Ved Fourageleverancen maatte de læsse paa, til Garderne sagde det var nok o. s. v. Alle disse Vilkaarligheder og Ud-

suelser kunde ikke andet end være Agerdyrkningen høist skadelig. Dertil kom, at Bønderne paa mange Steder bestandig maatte besaae deres halve Jord med Havre, for at svare Afgifterne til Garden, der af en Gaard paa 6 Tdr. 2 Skpr. Hartkorn var 12 Tdr. Havre. Den 10de April 1688 befalede Amtmanden en ny Maade at dyrke deres Jord paa: de skulde nemlig saae Byg i Fælleden og Rug i Bygstubben; men Rugen slog siden den Tid feil.”

”Allerede 1689 var Landet saa udpiint, at adskillige Portioner ikke længere formaaede at svare Afgifterne. Bogse blev da lagt under Næsens Amt, for at komme de forarmede Portioner til Hjælp. Uagtet denne D ikke blev inddeelt til virkeligt Gardehold, men skulde svare Afgifterne i rede Penge og i Havre til Magazinet, blev dog Græsningen Indbyggerne betaget og indhegnet. Høet maatte de undertiden om Vinteren med største Livsfare føre over Isen til Nygaard, og bleve undervejs slagne og jagede af Garderne, saa at Adskillige satte deres Hælbred til og ikke siden kunde restitueres.”

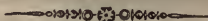
”Udsuelserne og Mishandlingerne bleve og især foranledigede derved, at Hs. Excellence, Amtmanden, gjorde Fremlaan til Andre af Ladegaardens Forpagtning. Han havde nemlig Stege og Elmelunde Ladegaarde i Forpagtning af Kongen mod 1000 Rdlr. aarlig Afgift, men overlod dem til Ridefogeden, Christian Arntzen, og dennes Svoger, Herredsfogeden Henrik Pedersen, af hvilke han fik betydelig større Afgift, end han selv svarede. Herved blev Hoveriet endnu mere forøget, og Bønderne maatte ovenikjøbet

betale Hoveripenge, der bleve inddrevne med streng militær Execution. Af saadanne Executioner findes nævnet: at de bleve satte i Række mellem Soldaterne, at de maatte gaae med Skubfarren, af Ridefogeden bleve pryglede paa Træhesten, og at Tredingsfogeden blev sat til Gevaldigeren, fordi han ikke vilde prygle Bønderne.”

”Men det blev ikke derved. Ei alene den Havre, som Bønderne svarede til Garden, blev leveret med Topmaal, men og det Laaneforn, de fik af Magazinet, leverede Ridefogeden ud med strøget Maal, og tog det igjen med Topmaal, ja skrev endog aarlig en Skjeppe paa for hver Tønde, naar Restancen henstod. Han tog, istedetfor efter Anordningerne een Skiverskjeppe af hver Gaard, to Skjeeper. Bønderne fik ingen Qwittering eller Bog, hvori efter Loven aarlig Rigtighed skulde affrives, faa eller ingen Fæstebreve bleve udgivne; kort, Forurettelser og Udsuelse af alle Slags bleve upaatalte øvede. Herredsfogeden, Henrik Pedersen, tog ligesom Svogeren 2 Skpr. Byg af hver Gaard istedetfor een, og under Navn af Thinghusets Brænde maatte Bønderne tilkjøre ham Brænde, saavel til Stege, som til hans Gaard i Thostrup By. I Stege maatte dagligen møde 4 Holsteenskvogne, som Ridefogeden og Herredsfogeden brugte til deres gode Venner. Desuden maatte Bønderne skove og kjøre Reiser for begge disse Herrer. Langeraiser paabød Herredsfogeden, naar Veien var værst; men for 1 Rdlr. af hver Mand fik de Lov at blive hjemme. Naar de havde siddet Thing i tre Maaneder, maatte de give Peng

for at blive afløste m. m. Bogøbeboerne især beklagede, at have mistet deres eget Virkething.”

Dette var Nøboernes Belønning, fordi de med saa stor Tapperhed have forsvaret sig imod de Svenske.

Et Brev fra 1716,

meddeelt af M. N. C. K. Rasmussen, Stud. theol.

Med Anmærkninger af Samme.¹⁾

Velærværdige Mag. Laurids Fabricius.²⁾

Høistærede Hr. Broder.

Siden mit seneste og ringe Skrivelse, dateret fra Orlogskibet Elephanten, (som jeg under en Convolut lod bortløbe til Monsfr. Andreas Fabricius med Begjæring det ved Leilighed at befordre, saa har jeg dog ved Hiemkomsten fornummet at være gaaen med Posten mod min Villie og Løfte) havde jeg vel fra den Tid og indtil Dato meent at skulle have samlet saameget Nytt i mit Hoved angaaende Landgangen paa Skaane med andet mere, at jeg frygted, at 10 Ark Papir havde været for lidt dertil; men sandelig

¹⁾ Dette ved de Personer og Omstændigheder, det berører, ret mærkelige Brev meddeles ligelydende med den mig tilhørende Original, efter hvilken ogsaa Orthographien overhovedet er lempet. Rasmussen.

²⁾ Han var Sognepræst til Ebeltoft og Draaby Menigheder. Brevskriveren, J. C. Thomesen, har været Præst paa Orlogskibet Elephanten, som med den øvrige Flaade seilede fra Kiøbenhavn d. 16de Aug. 1716.

det slog meget feil, da nogle Dage efter mit Brevs Bortgang fik vi Ordre at gaae med ganske Flaaden paa Neden, og meente saa, Landgangen skulde skee, som lod sig meget ansee, eftersom Armeen stod færdig og Transportskibene laae og klar. Imidlertid mumled Adskillige derom, deels at det skete, deels at det ei skete, og blev gjort store Bæddemaal derpaa, at det var ikkun en Finte for at gjøre Sveeus sikker, med videre. 14 Dage laae Flaaden paa Neden, og imidlertid begyndtes at embarquere Russerne, som da i mange Dage maatte ligge i Fartsoierne og crepered mange af deres Heste¹⁾, indtil at Vinden blev god for os, gik de til Seils og Flaaden med ad Kofstof. Denne ganske By var heel glad, at de kom deres Bei; thi de gjorde her en dyr Tid paa ædende Varer og (giorde) skidne Gader, som vi Andre maa nu fornemme. Hvorfore, at Landgangen ei skete, er uidentviul Aarsag, at Czaren vilde ei dertil for Mangel af Fourage og Subsistance til Armeen, saasom her ei var Forraad i 2 Maaneder og paa Skaane ventede De Intet, hvilket kunde vel foraarsage, at slig en Armee, 50000 Mand, havde rigtig creperet, hvorfor Czaren frygted for at komme der imod Vinteren. I disse Dage er her udi Mangfoldighed ankommen Meel, Skoe, Strømper, Klæder, Fourage, som Czaren la'r her indlægge, at alle Pakhuse ere snart opfyldte. Det er Tegn,

¹⁾ I Theatrum Europæum, 21ster Theil, S. 477 a, berettes, at i een Dag 10 Mennecker og 30 Heste skulde døde være blevene kastede i Vandet. Det Forste er vel altsaa urigtigt.

vi seer dem til Foraaret at giøre Landgang. Transportskibene ere og tilfagte at være in Martio ved Krostok under deres Livs Fortabelse. Czaren med Czarinden og deres ganske Suite ere strax efter Kongens Geburtsdag reiste herfra til Hamburg. ¹⁾ Man vil stadig mene, at Czaren reiser til Holland og England, ja videre hen i Vinter, som nok er rimeligt, at han har Lyst at see sig meget om i Verden. Paa det runde Taarn kørte han samt Czarinden op og ned og besaae alle de astronomiske Sager ²⁾; var og i vor Frue Kirke d. 18de Octobr., som var en Søndag, at see, hvorledes en Præst bliver indviet; gik han op til Alteret og stod der at see til fra først til sidst. Samme Person var mig vel bekendt; han havde vel søgt om Kald, men tænkte ikke at faae det, førend

¹⁾ Om Peder den Stores mærkelige Ophold i Kjøbenhavn fra 17de Juli til 27de Octob. 1716 kan læses i Højers König Friederich des Vierten Leben, 1ter Theil, S. 313-318, Suhms Nye Samlinger til den danske Historie, 2^{det} Bind, S. 34-36, Nye Tidender for 1716, Theatrum Europæum, 21ter Theil, S. 474 sqq., saavel som i Manuskr. Nr. 1669, 4to i den Thottske Samling paa det store Kgl. Bibliothek, jvf. Gardes Efterretninger om den danske og norske Sømagt, 2^{det} Bind, S. 336-339.

²⁾ Czar Peder var 3 Gange paa Rundetaarn; de 2 sidste Gange reed han op og ned; den 2^{den} Gang var Czarinden med og kørte op og ned i en Karet med sex Heste for. (Nye Tidender for 1716, P. Horrebows Opera Mathematico-Physica, Tom. 3. pag. 16, Thurahs Hafnia Hodierna, S. 270. J Bugges Observationes Astronomicæ, pag. XX og (derefter) i Ursins Historisk Beretning om Universitets-Observatoriet paa Rundetaarn, S. 15, faaer Czarinden urigtigen kun 4 Heste for sin Vogn.

om Løverdagen Aften kom Bud til ham i Borchens Collegio at skulle holde sig færdig til Morgenen at ordineres til Stenløse Kald i Siælland udi Czarens Nærværelse. Ingen var vel gladere end denne nye Præst, der blev saa ufornødent presset til Brødet for Czarens Skyld.¹⁾

Man er ellers i stor Frygt for at Svensken vil falde ind i Norge i Vinter; er derfor berammet, at 6000 Mand til Hest og Fods skal til Norge, og venter nu efter god Vind. Commandeur Tordenfiold skal have Commando i Nordsøen og har bragt sin Commando paa den Fod, at han ei skal dependere af

¹⁾ Det var den 25de October, at Mag. Jacob Muus, Inspector paa Borchs Collegium, blev ordineret til Sognepræst for Stenløse og Vers Menigheder i Siælland. Han blev siden Provst for Alstykke Herred og døde først 1783, i sit 92de Aar. — Efter hvad han selv beretter (Giesfings Jubellærere, 2^{den} Deels 1ste Bind, S. 295), fik han om Torsdagen Kaldsbrev og Ordre om at ordineres. — Czaren skal have forlangt at see en Bispe-Ordination og Mag. Muus derfor være bleven ordineret som en Bisp. Den Pragt og Anseelse, hvormed Biskop Worm traadte frem for Alteret, skal have vakt hans høie Beundring, og end mere undrede han sig over, at Bispfen kunde tale saameget udenad; naar jeg kommer hjem, sagde han, skal jeg og lære min Patriark at prædike udenad. Da Præsterne lagde deres Hænder paa Mag. Muus, traadte ogsaa Czaren til og lagde sin Haand paa ham, og da Mag. Muus gik om og gav Præsterne Haanden, rakte Czaren ogsaa Sin; men vor Præst gjorde en dyb Compliment. (Giesfings Jubellærere, anf. St. Thurahs Hafnia Hodierna, pag. 250-251. — Nye Tidender for 1716.)

Slotsloven¹⁾, men gjøre alt det, han kan optænke til Kongens Tjeneste; under sin Commando har han faaet 4 Skibe og nogle Fregatter. Denne Karl gjør mægtige Gierninger i denne Krig, at al Verden er ham bekiendt. Gud give ham fremdeles Lykke udi sit Forehavende til Rigets Tjeneste og Gavn, ihvorvel han har utallige Misundere, særdeles dem, han springer forbi.²⁾

De Engelske, efterat vi havde ligget under Borringholm en 14 Dage og Russiske Orlogskibe var hjemkommen i Behold, fik de den Engelske Coffardislaade til os, gif vi Seil med dem lige ad Neden; har de taget stor Skade i Kattegat, hvor de om Natten i et taaget Veir og af Strømmen bleven sat fra deres Cours; 2de Orlogskibe af den Engelske skal staae paa Anholt og 10 Stykker Coffardiskibe bleven dreven andensteds paa Grund, og vil de sige, at Svensken har fisket Nogle af dem bort; dog veed man ei endnu ret Beskaffenheden herom, saasom her er ei kommen nogen visse Relationer om denne Skade.

Det er mig en Hiertens stor Fornøielse at kan forresten gratulere Høistærede Hr. Broder med sin

¹⁾ Den fra 1704 til 1722 bestaaende Slotslov paa Aggershuus-Slot; Nye Danske Magazin, 3de Bind, S. 146 o. f.

²⁾ Et andet Bidnesbyrd om Tordenstiold af en Samtidig havees i et Manuscript af den bekiendte Herredsfoged, Christen Sørensen Testrup. Han gjør ham til et forvovent og dumdriftigt Mennecke. Naar han lægger til, at Kongen ikke kunde betroee ham nogen Eskadre, saa er dette da ikke rigtigt.

gode fromme Kiæreste, at det har behaget den gode Gud at give dem en ung Dotter og deres Huus derved er formeret og velsignet, ønskendes hiertelig, Hr. Broder med saa frugtbarlig og dydig Kone maa leve i mange mangfoldige Aar, at de maa see samme Frugt af deres Planter. Jeg gratulerer iligemaade min Høistærede Hr. Broder med sin bekomne Magistergrad¹⁾; gid den maa bæres i mange Aar med Helsen og Sundhed og ikke aflade, førend jeg kan skrive D (Doctor) istedenfor M (Magister); Hvem veed, hvad Gud har henlagt og giemt for Hr. Broder og hans elskelige Børn. Hiertelig og tusind Tak for det tilsendte Meel; jeg er forsikkret, at Gud velsigner baade Lade, Spisefammer, Kiælder og Kurvigien; thi jeg ønsker det i mit Hierte hver en Gang, jeg nyder Noget deraf. Og, fordi jeg ei kan betale den Høflighed med Penge, skal det dog engang med Guds Hiælp nogenledes estertænkes. Træet, det var udi, sender jeg nu tilbage med Nasmus Schoufs. Til Slutning ønsker jeg Hr. Broder med gode Kiæreste og Børn med alt det kiært er en lykkelig Julefest tilkommende med paafølgende Nytaars Indtrædelse. Gud lade Det som det Forbigangne begyndes og endes over Deres ganske Huus med Lykke, Sundhed og Velsignelse, hvilket ønskes hierteligen af Den, der stedse lever og forbliver Deres

Hafniæ d. 2 Dec.

No. 1716.

ydmyge Tiener,

J. C. Thomæsen.

¹⁾ Hr. Laurids Fabricius var d. 30te Juli 1716 bleven creeret til Magister.

P. S. Dette medfølgende Brev sender jeg, men troer vel, det allerede er seet og bekiendt. Om ei saa er, var det mig des kjærere. Jeg har ei Andet denne Gang; men jeg fik forleden Dag kast et Die i Noget hos en god Ven, som var angaaende en Prædiken, Lødberg¹⁾ har gjort over det Evangelium: Værer Barmhertige, hvor han skal have talt Noget om de Fattiges Væsen og den kongel. Forordning, er derfor anklaget af de Fattiges Directeurer for Kongen, og derpaa hans Erklæring, som skal være heel smuk at læse.²⁾ Naar jeg faaer det udskrevet, skal det med nærmeste blive sendt. De begiærte Forskrifter ønskede jeg, førend de skrives, om et Fruentimmer skal have dem heller en Mandsperson, om den Samme kan skrive noget, at mig maatte meddeles et Par Ord af Dens Skrift, hvorefter jeg kan rette mig, skal de strax blive, som jeg kan og formaaer, skicket. Gud bevare Dem Alle, Adieu!

1) Professor Jacob Lødberg, Stiftsprovst og Sognepræst til Frue Kirke, død som Biskop over Thyens Stift.

2) Sagen kom til Geheime-Conseilet; her fik Lødberg Ret. Biskop Worm, som selv var en af Directeurerne for Fattigvæsenet, tog dette ilde op og sagde til Frederik den 4de: Paa den Maade kan jeg ei regiere mit Præsteskab. Kongen blev stødt over det Ord: regiere, og svarede ham: Den Umage har vi ogsaa paataget os selv. (Suhms Nye Samlinger til den danske Historie, 3^{die} Bind, S. 295.) — I den kallste Manuscriptsamling paa det store kgl. Bibliothek findes (Nr. 480, 4to) en Samling af Aktstykkerne i Sagen.

En Bemærkning,
vedkommende Læsningen af et Sted
i Peder Paars.

(Af Samme.)

Det 142de Vers i 2^{den} Bogs 1ste Sang af Holbergs Peders Paars (Boyes Udgave, 2^{det} Oplag, S. 90) lyder i de gamle Udgaver saaledes: "Nok sagt: Man ellers troer, jeg **Jyde** vil, og prale." Saaledes staaer det ogsaa i Quartudgaven. At Holberg paa den Maade her skulde gjøre sig til en Jyde, stod i Modsigelse til to andre Steder i Peder Paars (jvf. Forberetningen til Quartudgaven af 1772, pag. IX¹) og Ny Minerva for 1807, Jan., S. 47). Det er formodentlig derfor, at Substantivet, Jyde, i K. S. Sei-

¹) Ligesom Laurids Schow ikke vilde, at de Noter, han foiede til 5te Tome af Scriptorum Rer. Dan., maatte betegnes med hans Navn (Suhms Fortale til denne Tome), saaledes har han heller ikke villet tillade, at hans Navn blev sat under Forberetningen til Quartudgaven af Peder Paars. At denne hyperlige Forberetning imidlertid er af ham (ligesom hele Udgaven), er temmelig indlysende af hvad Secretair Boye meddeler i sin Udgaves 2^{det} Oplag, S. 310; dertil kan endnu foies, at der i det, af den vist vel underrettede Junge forfattede, medens Schow endnu levede udgivne, Bibliotheca Luxdorphiana ved et Exemplar af Quartudgaven af Peder Paars (Pars I. pag. 258) udtrykkelig staaer: med Fortale af L. Schow. (Maaskee har Luxdorph ogsaa selv vedtegnet dette.)

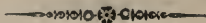
delins Udgave er blevet gjort til et Verbum, (**at jnde**), og saaledes vil **Dr. G. L. Baden** paa anførte Sted i *Ny Minerva* have dette Ord læst og forstaaet. Verbet, **at jnde**, skulde nemlig da være et Norsk Udtryk og betyde det samme som at prale (anf. Sted, S. 48 o. f.); jvf. **derimod** Boyes Udgave, 2^{det} Oplag, S. 279). **Secretair Boye** har i sin Udgaves 1ste Oplag ladet Ordet staae som Substantiv, men i 2^{det} Oplag forandret den sidste Deel af Verset, saaledes som man der kan see.

Uden al Tvivl bør dette Vers læses saaledes: "Nok sagt: Man ellers troer, jeg **kynde** vil, og prale." Dette Verbum, **at kynde**, er brugt af **Anders Bording** i hans *Danske Mercurius* (Poetiske Skrifter, 2^{den} Part, S. 133). **Gram** forklarer det i sin Fortale til disse ved: **pukke paa, snakke stort om**. I *Videnskabernes Selskabs Ordbog* (3^{die} Tome, S. 391), hvor ogsaa **Adj., Kynd**, og **Subst., en Kynder**, forekomme, forklares Verbet, **Kynder**, ved: **Brønter, gjør sig til, roser sig selv**. **Kynde** Fagter og Lader — **At kynde** af sine mange **Ner** — skal forekomme hos **Noth** (anf. St.)¹⁾.

¹⁾ Da **Talen** engang er om **Holberg**, vil jeg gjøre opmærksom paa, at den Formel **Abacadabra**, som **Holberg** i sit Stykke af samme Navn bruger imod **Spøgelser**, i **Lithauen**, **Ostpreussens** og **Vestpreussens** endnu anvendes som et **Middel** imod **Sygdomme**,*) saaledes som **Rahbek** fra **Begyndelsen** af **forrige Aarhundrede** omtaler den som noget, der tidligere havde været brugeligt i nogle **Egne** i **Tydsland**.**)

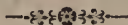
*) Die Volksfagen Ostpreussens, Litthauens und Westpreussens, gesammelt von Lemme und v. Tettau, pag 271.

***) Holbergs udv. Skr. udg. ved **Rahbek**, V, 168.

Træk til at skildre Retsstilstanden i Danmark

kort efter Souverainitetens Indførelse.

At Freden i Aaret 1660 ikke strax har ført Rolighed og Sikkerhed tilbage, er let at indsee, thi Danmark var nu i saa lang Tid hærget baade af Sjender og Benner, at Indbyggerne tildeels vare forvildede og blevne fortrolige med Rov, Mord, Brand og andre Voldsomheder, som man ellers i ordnede Stater ikke saa let vænner sig til; men naar en Mand, som af Regjeringen var indsat for at haandthæve Retsfærdighed og stifte Lov og Ret, selv paa den voldsomste Maade overtraadte de bestaaende Love og med sine Vaaben søgte at afgjøre en Sag, som kun kunde høre hjemme for Domstolene, og hvori han endda ene og alene handlede efter en løs Mistanke, da tyder dette hen paa en Retsstilstand, som man dengang ikke skulde have ventet at finde i Danmark, men kun i Tyrkiet og andre despotiske Lande, hvor Dommeren fuldkommen raader over den Anklagedes Liv og Lemmer, — indtil en høiere Dyrighed kræver ham til Regnskab. Et saadant mærkeligt Retsstilsælde har jeg tilfældigviis truffet paa og haaber, at det vil interessere mine Læsere, hvorvel jeg ikke er istand til at meddele dem stort andet, end det nøgne Factum.

Oluf Thommesen i Jellinge var i de første Aaringer efter Souverainitetens Indførelse Herredsfoged i Tørrild Herred, Virkesfoged i Jellinge Birk og

Herredsskriver i Nørvangs Herred, alt i Veile Amt, og beklædte saaledes tre forskjellige Embeder; han gav i Aaret 1665 ved sin voldsomme Færd Anledning til en Klage, som den 28de Juni blev forebragt ved Brads Herredsthing¹⁾ af den Forurettede, Bonden Knud Jensen i Plovmandshave,²⁾ og som jeg saameget muligt vil bestræbe mig for at følge i denne min Fremstilling. Den 22de April 1665 kom Oluf Thommesen fuldt bevæbnet til Knud Jensens Gaard, Plovmandshave, hvor han kun traf to af dennes Børn hjemme, som han imidlertid strax "meget haardt og strengelig" overfaldt og slog med sin Væsse, samt truede dem med, at han vilde skyde dem ihjel; derefter, da han fik vide, at deres Fader gik og pløiede ude paa Marken, løb han ud til ham og spurgte ham, "hvad det var for Heste, han havde for sin Plov." Da Knud Jensen hertil roligt svarede "at han havde ikke andre Heste end han havde Lov til", drog Herredsfoged sin "Degen" ud og hug Bonden dermed i Hovedet, saa han sank til Jorden; denne raabte endnu til ham, at han dog for Guds Skyld maatte skaane ham, men den for:

¹⁾ I Skanderborg Amt. Det originale Thingsvidne desangaaende, som den Forurettedes Herstaf, Fru Dorothea Daae til Thorstedlund og Sverringe, sal. Hr. Gregers Krabbes Efterleverfke, lod udtage ved sit Bud og Fuldmægtig, Laurids Ibsen i Fovling, var tidligere i Archivet paa Gammel-Rjøgegaard og er mig foræret af Hr. Kammerjunker Carlsen.

²⁾ Et eenligt Sted ved Nørtvig By i Nørre Snede Sogn i Brads Herred.

bittrede Oluf Thommesen svarede kun: "jeg skal give din Skjelm saa meget, at du ikke skal begjære mere" og hug ham nok engang i Hovedet med Kaarden, drog derpaa en Pistol, hvormed han ogsaa slog ham i Hovedet, og da den ulykkelige Mand nu saa godt som uden Bevidsthed laae paa Jorden, gav han ham endnu tre Hug, hvoraf hver enkelt ansaaes for dødeligt, og vilde sikkert have dræbt ham paa Stedet, dersom ikke Fogeden paa Skovgaard, ¹⁾ Gert Rasmusen, var kommen til; men denne standsede Oluf Thommesen med det Spørgsmaal, om han var fra Forstanden, og fik ham bort fra den Saarede, hvis Liv kun herved blev reddet.

Aarsagen til dette voldsomme Overfald har, som Omstændighederne tydeligt udvise, været den Mistanke hos Herredsfogeden, at Knud Jensen havde stjaalet de Heste, hvormed han pløiede, i hans Jurisdiction og formodentlig fra ham selv, thi ellers havde han vel neppe været saa opbragt. Dette var imidlertid aldeles ikke Tilfældet, og selv om det havde været saa, kunde det naturligtviis ikke have retfærdiggjort hans Fremgangsmaade. Imod Alles Forventning kom den Saarede sig og klagede nu, som jeg alt har omtalt, paa Thinget over den sig tilføiede Vold, samt lod Sagen efter Datids Skik forfølge ved sit Herskab, hvis Pligt det var at skaffe ham Ret. Efter jydsk Lov var Straffen for at tilføie sagesløs Mand Saar, medens han holdt paa sin Plov, ²⁾

¹⁾ I Kollerup Sogn i Nørvangs Herred.

²⁾ S. E. III, 22 . . . "methen bondæn holder a sin eghen plogh."

foruden de Bøder, som Saaret selv medførte, at svare 40 Mark til den Forurettede, — hvortil siden kom 40 Mark til Herskabet, — og 40 Mark til Kongen,¹⁾ thi Krænkelse af den saakaldte Plovsfred ansaaes for en af de største Forbrydelser, man dengang kunde begaae.²⁾ Man skulde da ikke have ventet, at den Mand, der havde begaaet en saa stor Forbrydelse, endda kunde vedblive at beklæde sit Embede som Dommer, og dog synes dette at have været Tilfældet. Som overhovedet dengang Staten eller det Offentlige kun i saa Sager skred ind, saaledes var det navnlig i næsten alle de Sager, som angik Drab, Saar og Lemlæstelse, — og altsaa ikke kunde paatales af Andre, end den Fornærmede, eller hans Slægt og Benner, — ingenlunde afhængigt af det Offentlige, om Sagen skulde falde bort eller forfølges, thi naar den Fornærmede var villig til at indgaae Forlig, faldt det Hele hen. Da nu denne altid havde større Fordeel af at forlige sig, imod at erholde en Sum Penge, end at forfølge Sagen til det Yderste, var et saadant mindeligt Forlig meget almindeligt, især naar den Forurettede var fattig, og Penge havde større Værd for ham end Hævnen. Ogsaa i dette Tilfælde blev et saadant mindeligt Forlig afsluttet mellem de Paagjældende, men, mærkeligt nok, af Oluf Thom-

1) ...”tha botær han yvær rættæ botær fyrthiughæ mark bondæn oc fyrthiughæ mark kunning.”

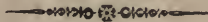
2) Drab paa den, som plovier, kunde ei affones ved Bøder, var altsaa Ubodemaal.*)

*) S. L. I. c.

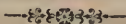
mesens Kone paa hans Begne, formodentlig fordi han frygtede for, ikke at gavne Sagen ved selv at være tilstede. Forliget blev indgaaet i Viborg den 27de Januar 1666, og heri blev fastsat, at Oluf Thommessen til den Forurettede, Knud Jensen Plovmandshave,¹⁾ skulde betale 30 Slettedaler, 1 Ed. Rug og 1 Ed. Byg, samt til dennes Herskab, Fru Dorothea Daae, 21 Slettedaler, hvorimod de da lode al deres Tiltale mod ham falde;²⁾ at det Offentlige har gjort noget Skridt imod Oluf Thommessen har jeg ikke fundet noget Spor til, ligesaalidt som at han for denne Sag har maattet vige sit Dommersæde, hvor uværdig til at beklæde et saadant han end nu tildags maa forekomme os. Saaledes var Retsforfatningen i Danmark for 175 Aar siden.

1) "Plov Mandtzghaffues Manden", som han benævnes i Documentet.

2) "Hvorimod Velb. fru Dorothe Daa ald sin retsmæssig paatalle i samme forne Sag Gunstig hafuer afstanden och effterlatt."

Folkesagn.

Fru Ingeborg Scheel paa Baargaard.

I Baar Sogn, Terslev Herred i Vendsyssel ligger den smukke, gamle Herregaard Baargaard, som i den catholske Tid laae under Bispestolen i Børglum, hvoraf ved en Forverling det Sagn er opkommet, at den havde været et Munkeløster, hvilket man antog for at bekræftes ved, at der i den store Sidesløj, der hvor Borgestuen nu er, findes Levninger af hvælvede Vinduer saavel som af Malning paa Bjelkerne oppe paa Loftet, hvor da Kirken sagdes at have været. I sin nuværende Skikkelse er Gaarden opført fra 1588 til 1591 af Fru Ingeborg Scheel, der var en Datter af Niels Scheel til Nygaard og Fru Karen Krabbe og siden 1585 sad Enke efter Otto Banner til Asdal, som 1578 tilbyttede sig Gaarden af Kong Frederik den Anden for sin Frues fædrene Arv, Nygaard i Viborg Amt.¹⁾ Baargaard bestaaer nu af to grundmurede Huse paa to Etager, forsynede med hvælvede Kjældere. Det østre Hus er saavel ved Vinduer og Dørre som ved Porten prydet med Billedhuggerarbejde i gullandsk Sandsteen, saaledes som man oftere finder det paa de anseligere Bygninger fra denne Periode, som herved faae et saa pynteligt og dog antikt Udseende; for hver Ende af dette Hus er der opført et rundt Taarn af samme Høide og et tredie inde i Borge-

¹⁾ I Binderslev Sogn, Pysgaard Herred.

gaarden; denne er omgivet med Grave¹⁾ og anvendtes endnu i Aaret 1644 som Fæstning, idet Herremanden Vogn Vognsen til Steenshede²⁾ efter nogen Tids Beleiring tvang den svenske Besætning til at overgive sig.³⁾

Fru Ingeborg, der byggede dette prægtige Herresæde, lever endnu i Folkets Munde. Hun skal have været saa gjerrig og saa knap paa Tiden, at hun altid havde en Kof hos sig i Vognen, naar hun om Søndagen kjørte til Baar Kirke, der dog kun ligger et lidet Stykke fra Gaarden, og plagede sit Lyende ved alle Leiligheder. Hun har derfor ingen Ro i Graven; endnu den Dag i Dag seer man hende stundom sidde i et Uføre, som kaldes *Pulsen*, og rede sit lange, udslagne Haar med en Guldkam. Ligeledes kjører hun Juleaften under Hundenes Tuden med sex Heste for sin Karm over Vindebroen ind i Børggaarden, og man kan da see Ilden gnistre af Hestene. Hun skal være manet ned i *Pulsen*, fordi hun ikke var god mod sin Mard. Hver Nyaarsnat gaaer hun et Hanesjød henimod Gaarden, og naar hun naaer til den, da skal Baargaard forgaae. Ned den under Hovedbygningen findes der hvælvede Kjældere, hvoraf den ene bærer Navnet "Rous Kjælder." Her maa man hver Julenat lægge et Knippe Halm, hvis man ikke vil have, at Gaarden pludselig skal gaae

1) D. Atl. V, 384, 85.

2) I Bolstrup Sogn, Børlum Herred i Bendshøjsel; han eiede uidentviol ogsaa Heststrupgaard i samme Herred.

3) Slanges Christian IV Hist. pag. 1253, hvor han siges at være af Familien Normand, hvilket dog neppe var Tilfældet.

under. Om Morgenen seer det ud, som om en Hund havde ligget i Halmen.

Om Kirkehret i Kolding.

Jeg har alt tidligere omtalt, hvorledes dette altid gaaer for stærkt, og meddeelt tre forskjellige Sagn, der berette Aarsagen hertil, og alle ere enige i at betragte det som en Straf, som ramte de Koldinger Bymænd, fordi de bedragerisk stillede Uhret frem og saaledes kom i Besiddelse af en frugtbar Mark.¹⁾ Et fjerde Sagn, som med nogen Forandring behandler det samme Emne, har jeg senere bragt i Erfaring; det lyder saaledes:

For mange Aar siden boede der paa en nu ødelagt Gaard ved Colding Fjord en rig Mand, som blandt meget Andet ogsaa eiede den saakaldte Synsder-Bang ved Colding. Borgerne i denne By bleve enige med ham om at han skulde afstaae dem denne Jord imod en betydelig Sum Penge, og foranstaltede i denne Anledning et Drikkegilde for ham. Over Bordet kom han til at tale om en Hest, han havde, der var saa hurtig, at den i en af ham opgivet meget kort Tid skulde kunne løbe fra hans Gaard til Colding, men dette vilde Borgerne ikke tro. Han indgik derfor det Bæddemaal med dem, at Hesten skulde komme til Colding Torv lige i det Dieblik da Klokken slog Tolv, i hvilket Tilfælde han skulde

¹⁾ Jfr. Orion I, 161, 62.

have adskillige tusinde Daler, i modsat Fald derimod skulde Borgerne have Synder:Bang for Intet. Hesten ankom virkelig til Colding Port i saa betimelig Tid, at den godt kunde have naaet Torvet, men i det Samme dreiede Borgerne Uhret, saa at den slog Tolv; da Manden hørte Klokke:Slagene, vendte han sin Hest, reed stille tilbage til sin Gaard og døde af Sorg otte Dage efter.

Siden den Tid har Uhret i Colding aldrig gaaet rigtigt; i stærk Storm kan det stundom vinde en heel Time, og det er til Straf for den syndige Gjerning, Borgerne begik.

Den tilmurede Kirkedør i Føvling.

Engang i gamle Dage boede der i Føvling Sogn, Malt Herred i Ribe Amt to Herremænd, som ideligen vare i heftig Strid med hinanden. Deres indbyrdes Had var saa stort, at den ene ikke vilde gaae ind i Guds Huus ad den samme Dør, som den anden og de besluttede derfor, at skaffe sig hver sin Indgang; dog skulde Arvingerne efter den af dem, der først forlod denne Verden, lade den Indgang tilmure, som den Afdøde havde brugt, for at Kirken ikke i Tiden skulde have flere Indgange end sædvanligt.

Den Herremand, som eiede den søndre Dør, døde først, og denne blev tilmuret; deraf kommer det, at man endnu den Dag i Dag paa den søndre Side i Kirken seer Spor til en gammel Indgang,

hvorimod den nu brugelige Kirkedør tvertimod Sædvane findes paa den nordre; ovenover denne tilmurede Dør seer man et Ansigt udhugget i Steen, hvilket skal forestille den først afdøde Adelsmand, som seer efter sin Fjende, om han snart kommer efter. Man fortæller isøvrigt, at Kirkens Taarn i sin Tid var saa høit, at man kunde see det fra Vesterhavet, hvilket nu er langt fra at være Tilfældet.

Forsoning ved Blod.

Et af de bekjendteste og almindeligste Sagn her i Landet er om Kirkelammet, som findes næsten i enhver Kirke, og hvis Pligt det er at forsvare denne, ligesom Hælhesten har Kirkegaarden under sin Beskyttelse. Ogsaa i Tydskland haves disse Sagn, men her finder man meget ofte istedetfor Lammet et Børn, som beskytter Kirken. Oprindelsen til disse Sagn maa nok søges i den i den tidligere Middelalder ikke ualmindelige Skik, naar man opførte en Bygning, som ret skulde have Varighed, da at slagte noget Levende og paa dets Blod at lægge Grundstenen, thi kun derved kunde Bygningen blive fast og uroffkelig, og at hertil blev valgt Børn var nok ikke saa ualmindeligt, ligesom man ogsaa hos os finder Spor dertil. En saadan, endnu gyseligere Skik skal man have haft ved Vesterhavet, hvor man søgte at styrke de kæmpe-mæssige Diger ved aarligen at udsætte et Børn i en Tønde for at forsone Vandene ved dette Offer, thi, naar det forsømtes, meente man at Landet trueedes med Udelæggelse.

Oprindelsen til disse grusomme Sædvaner maa enten søges i den gamle hedenske Overtro, — som man jo isvrigt ogsaa finder Spor til i det gamle Testament, — at man kun ved blodige Offre kunde erhverve sig Guddommens Gunst og dens Medvirkning til sit Forehavende, eller ogsaa i en Misforstaaelse af den christelige Lære om Forsoningen ved Gens Blod, men Troen paa Blodets vidunderlige Kraft og paa at dette helligede, var ganske almindelig. ¹⁾

Om Pesten.

Hr. Anders Mauridsen, der af nogle kaldes Hr. Einar, var Præst i Ørslev, Besløs og Arup i Bester:Hanherred i Bendsysfel 1603, men var der kun et Aar, da han døde i den haarde Pest, som bortrev en stor Deel af Befolkningen i hans Sogne. Han fik sin Hælsot, da han af Mangel paa Folk selv maatte række Haand, for at faae Liget af en Pestbefængt nedsænket i Graven, og skal derpaa strax i sin sidste Tale have taget Afsked med Menigheden, da han følte, at det vilde blive hans Død. ²⁾

I gamle Dage rasede Pesten saa stærkt i Klim Sogn, ligeledes i Bester:Hanherred, at næsten alle Indbyggerne døde ud. I den nordligste Gaard i Klim By, den saakaldte Nørgaard, boede der en Snekker, som lidt efter lidt havde gjort Ligkister til

¹⁾ Die romantische Schule von Heine pag. 270.

²⁾ Kallste Mæsl. paa Kgs. Bibl. i Folio, Paludan om Kalb. Stifts Geistl. efter Reform. pag. 124.

alle Mændene i Byen. Da han tilsidst var ene tilbage, gjorde han ogsaa en Kiste til sig selv og stillede den med Enden ud af Dørren, i det Haab at en Forbigaaende kunde blive opmærksom derpaa og nedgrave den i Jorden, naar han var død; ikke længe efter gik hans Forventning i Opfyldelse.

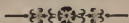
Paa Beiersløv Kirkegaard i Hovelbjerg Herred, Viborg Amt, viser man endnu et Sted, hvor "i Pestens Tid" en stor Mængde Døde skulle være nedgravede.

I Heldevad og Ekvad Sogne i Sønder-Nagstrup Herred i Apenrade Amt bortdøde i en Pest Befolkningen i den Grad, at der efter Sygdommens Ophør kun fandtes to Par Ægtefolk i hele Pastoratet. ¹⁾

¹⁾ Ved de tre sidste Sagn er der ingen Tidbestemmelse angivet, men man har vel neppe Ret til at hense den til den saakaldte sorte Død, siden Landet ogsaa senere saa mangfoldige Gange er bleven hærgnet af smitsomme Sygdomme, der navnlig paa enkelte Steder have anrettet skrækkelige Udæggelser. Krig, Dyrtd, Misvæxt og deraf følgende Hungersnød have især bidraget til at fremkalde saadanne Epidemier, som igjennem hele Middelalderen af og til spores og først ved de i det sidste Aarhundrede foretagne Forbedringer i Medicinalvæsenet, saavel som i Folkets Levemaade, ere blevne fjeldnere; den sidste alvorlige Mindelse havde iøvrigt Sjælland og Smaaøerne som bekjendt endnu i Aaret 1831.

Annaler over Nutidens Historie.

Overfigt over de politiske Efterretninger, som
Posten har bragt i September Maaned.

Vil Freden fremdeles vedligeholde sig i Europa, Handelen blomstre og Industri og Fabrikvæsen skride fremad, ligesom Tilfældet nu alt har været i 25 Aar, eller skal det buldrende Krigsraab høres, skal Bondens Kornmarker nedtrampes af Heste, hans Huus og Hjem plyndres og afbrændes, den fredelige Kjøbmands Skib borttages af hine privilegerede Sørvære, som bæres med Navnet Kapere, og — hvad der endnu var tusende Gange værre end alle disse sædvanlige Ulykker, som danne Mars's og Bellonas Følge, — skal den vilde, blodtørstige Borgerkrig vækkes i Mellemuropa, skal den hungrige, alt berøvede Pøbel svinge Brandfaklen og Mordstaalet, for paa sine Undertrykkere, det vil sige, paa Enhver, som er rigere og mere anseet, at hævne saa mangfoldige Mars's Gavn og Forurettelser, thi som andet kan den ikke betragte den Skjæbnens Tilfikkelse, at den Ene fødes til Hæder og Rigdom, eller dog idet mindste til Anseelse og Velstand, medens den Anden kun har Armod og Elendighed i Vente? At besvare disse Spørgsmaal med Sikkerhed formaaer intet Menneske, men at det nærværende Dieblif bærer vigtige Tildragelser i sit Skjød, kan man sige med Bestemthed; Gud lede det til det Bedste, ogsaa for den nulevende Menneskeslægt, ikke blot for Efterkommerne!

Det saalænge standsede orientalske Spørgsmaal er da nu i de sidste Maaneder skredet saa rask fremad, at det vel neppe engang mere staaer Politikens Styrrere frit for, at lede Sagen efter Dnske, men at tildeels Tilfældet raader over, enten det skal blive til Krig eller Fred, thi de fire forenede Magter have i deres raske Færd regnet altfor meget paa Ludvig Philips velbekjendte Forkjærlighed for Freden og altfor lidet taget Hensyn til det i Frankrig fremfor nogetsteds saa vigtige Element, **Folket**, der, eengang vakt, vel neppe lader sig styre af Konge, Minister eller Deputerede, men trods Alles Modstand **tiltvinger** sig en Krig, naar Nationalsjælelsen er bleven krænket i en saadan Grad, at kun Blod og Berømmelse synes at kunne afdvætte Pletten, og desværre hører der hertil ikke meget hos den nulevende Generation, som brænder af Misundelse over Fædrenes Hæder. Et træffende og betydningsfuldt Ord skal Ludvig Philip have brugt til en af de fremmede Ministre: "J ere i Færd med at vække den sovende Tiger, og troe, at jeg skulde blive bange for Tigreren; men jeg siger Eder, jeg skal nok vogte mig, og ikke først blive opslugt!" Herved sigter han til Folket, hvis Krigslyst han nu i saamange Aar har søgt at neddæmpe, og derfor faaer han kun Spot til Tak af det øvrige Europa, som dog alene har vundet derved, men som han nu ogsaa let kunde vise, at han blot behøver at give Folket Krig, for selv at faae Berømmelse og Kjærlighed, istedetfor Had og Forsølgelse.

De fire Magter gif rask tilværks med at udføre deres Beslutninger. Fra Constantinopel blev

Kisfaat Bey sendt til Alexandrien for at overlevere Mehemed Ali Magternes Ultimatum, som bestod i at tilbyde ham Ægypten arveligt og Paschaliket St. Jean d'Acree paa Livstid; antog han det ikke inden 11 Dage, vilde man kun overlade ham Ægypten, og efter nye 11 Dages Forløb aldeles intet. Kisfaat Bey havde Audients den 16de og 17de August, men fik det bestemte Svar: "Jeg har alt for længe siden sendt mit Svar til Constantinopel og forandrer ikke min Beslutning." Dette havde man kunnet vente sig, men uforsvarligt synes det, at den engelske Commodore Napier allerede den 14de August, altsaa før Magternes Ultimatum forelagdes, opfordrede de ægyptiske Autoriteter til at rømme Beiruth, samt uddeelte Proclamationer til Emir Beschir og Druserne; dette strider mod al Folkeret og har mødt almindelig Misbilligelse. Derefter erklæredes Alexandrien i Blokade: tilstand den 1ste September, men Tropper kunde man endnu ikke landsætte, forinden det fra Constantinopel ventede Corps støder til den forenede engelsk-østerrigiske Flaade, som viensynligen har til Hensigt, ved Landgang at bemægtige sig Syriens Øststæder og derpaa at opvække Opstanden paa ny, for saaledes at forskaffe Porten denne omtvistede Provinds. Mehemed Ali skal have erklæret Kisfaat Bey, at han ikke vilde marschere mod Constantinopel, men dog havde Midler til at bringe Lilleasien i Oprør, hvilket han strax viste ved den alt omtalte Opstand ved det sorte Hav, som dog hurtigen dæmpedes af de paa Damskibe tililende albansiske Leietropper. Et af Mehemed Ali senere gjort Tilbud, at nøies med Syrien, Adana

og Candien for Livstid, var uden Betænkning bleven antaget af Porten, — dersom det ellers havde været alvorligt meent, og ikke blot havt til Hensigt, at vinde Tid, — men nu er den ikke mere sin egen Herre, og dens Hovmestere ville ikke lade sig nøie hermed.

Vi ville nu betragte de forskjellige Bevæggrunde, der lede Hovedmagterne, saavel som de rimelige Følger, en Krig maae have for Orienten, og derefter korteligen antyde, hvortil den kan føre i Europa.

Magterne kæmpe nutildags ikke mere om Landstrækninger og Provindsfer, eller vel endog, som i Middelalderen, om enkelte Sogne, — nu gjælder Kampen hele Verdensdele, og de to egentlige Fjender ere i dette Dieblik England og Rusland, som gjøre hinanden Asien stridigt. For ikke at miste en stor Deel af sin politiske Betydning maa Frankrig ogsaa have fast Fod i Asien, og da England alt tidligere saa godt som har fordrevet det fra Ostindien, maa det hertil vælge det Land, som ved sin Veligheden er det vigtigste i hele Verden, nemlig Syrien, Verdenshandelens ældgamle Landevei, som Vasco de Gama rigtignok i over 300 Aar havde berøvet sin Betydning ved at opdage Søveien til Ostindien, men som nu igjen indtager sin gamle Plads, da den ogsaa i Orienten med Kæmpeskridt fremilende Civilisation igjen gjør den gamle Wei tilgængelig for Europæerne. Foruden denne almindelige Betydning har Syrien endnu den særegne for Frankrig, at det slutter Middelhavets Grændser og i Forbindelse med Algier let vilde give det Herredømmet over dette vigtige Hav, ja næsten gjøre det til en fransk Indsø.

England maa som halv asiatick Magt bemægtige sig Syrien, thi kun paa denne Maade kan det vedligeholde sin Forbindelse med Indien og see sig istand til, vedvarende at fortsætte de uhyre Fremskridt, det i de sidste 60 Aar har gjort i Asien; kommer Syrien i Hænderne paa en rivaliserende Magt, vil England derved lide et overordentligt Stød, som det ikke kan udsætte sig for; før vove en Krig. Spørgsmaalet er nu kun, om der var Grund til at antage, at Frankrig vilde bemægtige sig Syrien, og den 10aarige Alliantse altsaa var en Unaturlighed, saavist som de materielle Interesser altid hos Nationerne ville give Udslaget fremfor Principspørgsmaal, saasnart der først bliver Tale om Krig.

Mehemed Ali støttede sig til Frankrig; det alene var hans naturlige Ven og lovede ham Sikkerhed mod de to mægtige Rivaler, der kæmpe om Besiddelsen af Asien og her ikke taale nogen Medbeiler. Franske Officerer dannede hans Tropper, og hvorvel dette ikke skete ifølge den franske Regjerings Foranstaltninger, tjente det dog til at vedligeholde en bestandig Forbindelse, som mere og mere maatte udvide Frankrigs Magt og Indflydelse i disse Egne, som de Franske i Aarhundredernes Løb oftere havde betraadt som Fjender, sjældent som Venner. Erobringen af Syrien truede med at forstyrre dette Venskab, forsaavidt som Mehemed Alis Undertrykkelse af de Indsødte let kunde bringe en Spænding tilveie med Frankrig, der alt i en lang Karrække af de maronitiske Christne paa Libanons Bjerger var anseet som en Overherre og en Beskytter, men denne Magt var klog nok til, ikke at sætte sin Indflydelse over Me-

hemed Ali paa Spil, ved med altfor stor Bestemt-
hed at tale de Christnes Sag, og lod sig nøie med
mindelige Underhandlinger, skjøndt rigtignok de franske
Consuler i Syrien næsten traadte fjendtligt op imod
Ægypterne, hvilket dog synes at være skeet uden
Fuldmagt og ikke havde nogen videre Virkning. Den
sidste Opstand paa Libanon lededes ogsaa af to Fransk-
mænd, der forresten selv bleve ledede af Englænderne,
og denne Omstændighed forklarer uidentviol tildeels
de faste Forhaabninger om Understøttelse fra Frank-
rig og om et heldigt Udfald, hvormed Insurgen-
terne smigrede sig.

Lykkes det nu Frankrig at forene sig saa nøie
med Mehemed, at dennes Rige efter hans Død **umid-
delbart** bliver styret af den christne Magt og at der
ere Udsigter til, at see Frankrig **som Herster**, —
ikke blot som Raadgiver — i Syrien, hvor saa mang-
foldige franske Krigere have lagt deres Been, da vil
England derved faae et føleligt Stød, og saasuart der
var nogen Sandsynlighed for, at saadant stod til at
befrygte, maatte England vove en Kamp paa Liv og
Død, før det tillod slikt. Men dertil syntes Udsig-
terne endnu fjerne, før den sidste Tids Spænding
begyndte, og jeg kan ikke troe andet, end at det en-
gelske Ministerium har overilet sig meget, da dets for-
sieblikket noget usikkert Stilling i Indien og China
har ladet det see Tingene fra et altfor betænkeligt
Synspunkt og saaledes bragt det til at sætte hele
Europas Belfærd og Lykke paa Spil, ved at frem-
skynde den Catastrophe, det burde have undgaaet saa
længe som muligt, det vil sige, indtil Frankrig for
Alvor gjorde Anstalter til at føre Tropper til Sy-

rien, thi saalænge dette ikke var skeet kunde Mehemed Allis Død let kuldkaſte dets hele Indflydſe.

Rusland, det kloge Rusland, er egentlig den eneſte Magt, ſom denne Strid kommer beleiligt, thi at England og Frankrig ſvække hinanden gjensidigt i Middelhavet, og at det ſidſte forhindres i at ſkænke Mehemed Ali den Underſtøttelſe, der er ham nødvendig, for at han kan blive Iſlams Gjenopretter, kan kun være til Fordeel for Rusland, hvis Beſtræbelſer maae gaae ud paa at bemægtige ſig Aſien indtil Taurus, ſom blev hvad man kalder en **naturalig Grændſe** for det imod Syd; Conſtantinopel med det vigtige Dardanellſtræde faldt da af ſig ſelv i dets Hænder, og det vilde nok vogte ſig for at bemægtige ſig denne By paa anden Maade, ſaa længe England og Frankrig ikke ligge i Krig ſammen. Ruslands vigtigſte Modſtandere ere England, — der ogſaa ſtræber efter Herredømmet over Aſien, og i den ſenere Tid med langt ſtørre Held, — ſamt Mehemed Ali, forſaaavidt denne kunde befrygtes at ville blive Iſlams Gjenopretter, og dets naturlige Ven er Frankrig, dets gamle Allierede, Englands mægtigſte og beleiligſte Fjende, med hvilket det ogſaa med Tiden nok igjen vil forene ſig og ſaaledes ſande min ovenfor anførte Sætning, at **de materielle Inter-eſſer fremfor Principſpørgſmaalene beherſke Nationerne.**

Enhver Krig, ſom nu udbryder imellem de ſtore Magter, maa blive af yderſte Vigtighed, thi den vil afgjøre Spørgſmaalet, **om England eller Rusland ſkal beherſke Aſien**, om de end begynde den ſom Allierede og de bedſte Venner af Verden; at de

begge fremfkynde den er en Følge af Omstændighe-
 derne, thi i Grunden kommer den dem begge, — og
 navnlig England, — saare ubeleiligt. Rusland vilde
 imidlertid heller ikke nu have forenet sig med sin na-
 turlige Fjende — England, — imod sin naturlige
 Ven — Frankrig, — hvis ikke dets Hersker hadede
 det sidste, saavel som de Ideer, der her ere fremher-
 skende, ligesom ogsaa Forholdene i Asien gjøre det
 til en fuldkommen Nødvendighed, at der kommer en
 hurtig Afgjørelse paa Sagen, thi de sidste Aars Uheld
 imod Chiva og Tscherkesien true med at kaste hele
 Verdensdelen i Armene paa England, ifald dette faaer
 Tilladelse til fremdeles at udvide sig ligesaa stærkt,
 som hidtil. Rusland viser sig altsaa her, som i sin
 hele Politik, som den Klogeste, thi det vover forholds-
 viis saare lidet, men har bragt sin Modstander paa
 et saadant Punkt, at Alt staaer paa Spil for ham.
 England maae gaae ud af Kampen som fuldstændig
 Seierherre, — og i saa Fald behersker det Asien, —
 eller som en Overvunden, der gjør Afkald paa Kam-
 pen om denne Verdensdeel og inden 20 Aar maa
 have mistet næsten alle sine asiatiske Besiddelser. Sei-
 rer det og bemægtiger sig Syrien, da staaer det som
 Hersker over hele Verdenshandelen, betragter alle an-
 dre Nationer i det Høieste som sine Haandlangere,
 til hvilke det efter Behag kan uddele Arbeide og be-
 stemme Lønnen; det indtager da den samme Plads i den
 nuværende Verden, som Rom i den gamle, og faaer
 foreløbig til Erstatning for Krigsomkostningerne i det
 uhyre China et rigt Bytte, som det kan udsuge;
 medens dette skeer viser der sig vel et andetsteds paa

Jordfloden et Land, der kan afløse Ostindien og China.

Frankrig bliver en Magt af en anden Rang, ifald det ikke lykkes det at udelukke England fra Besiddelsen af Syrien, hvilket kun kan ske ved at det i Begyndelsen af Krigen i Egypten landsætter et Corps, — om dette ellers ikke allerede er for sildigt — som er stærkt nok til, uafhængigt af Understøttelse fra Hjemmet at organisere og vedligeholde Kampen paa den fremmede Jordbund, og til ved Mehemeds Død at holde sig i Besiddelsen af Landet. Det vil kun hjælpe det lidet, at det søger at udvide sig i Europa, hvor ingen "naturlig Grændse" kan veie op imod Tabet af Verdenshandelen, ligesom det heller ikke bedre end forhen vil kunne haandthæve sine Erobringer, saafremt disse blive af større Omfang. Kun Rusland vil ved et saadant Udfald ikke tabe andet end Tid, thi det kan i sin faste Stilling oppebie nye og gunstigere Forhold og anvende denne Tid med Fordeel, nemlig paa at udvikle sine Kræfter, smelte sine endnu saa ueensartede Bestanddele og cultivere sin uhyre Landmasse, som i Afgjorelseskrigen endnu vil have faaet en betydelig Udvidelse. Udvendig fra truer det ingen Fare, men i sin Varm nærer det den Slange, det har at frygte, nemlig **indvortes Splid og Uenighed**, som er en nødvendig Følge af den Hurtighed, hvormed dette mærkelige Rige har udvidet sig, og som den senere Tid til Europas Beroligelse saa meget har forøget; Rusland har al Grund til at frygte samme Skjæbne, som hidtil ramte alle store orientalske Riger, Assyrien, Medien, Babilo:

nien og Persien, ligesaavel som Alexander den Stores, Attilas, Dschingischans og Tamerlans sammenhørende Landmasser, som faldt fra hinanden, saasnart Herskeren ikke mere var en mægtig Personlighed. Men denne Fare truer Rusland indvendig fra, og det behøver neppe at frygte for udvortes Fjender.

Efter saaledes at have betragtet de bestaaende Forhold, saavel som de Bevæggrunde, der maae antages for at lede de tre Hovedmagter, — thi Østerrig og Preussen spille allerede nu en underordnet Rolle i det store Drama, der let kan give Verden en anden Skikkelse og gjøre dem til Magter af anden Rang, — ville vi nærmere gaae over til at betragte, om der er Grund til at formode, at Frankrig, ved virksomt at understøtte Mehemed Ali, tager imod den henkastede Handske, eller om Kongens velbekjendte Forkjærlighed for Freden faaer Overvægt over den herskende Begeistring for Krig, og England altsaa ikke har regnet feil, da det afsluttede Tractaten af 15de Juli.

I Spidsen for Frankrigs Politik staaer for Tiden en Mand, som i den senere Tid har vaakt en stor Gjæring iblandt det letbevægelige Folk, hvis kriegeriske Aand, som man i saa lang Tid med Bausfelijkheid havde neddyttet, han atter kaldte til Live, for saaledes at forskaffe sig Popularitet og befæste — først og fremmest sin egen Magt, dernæst leilighedsviis Ludvig Philips vaklende Throne, forsaavidt Kongen altid følger hans Styrelse. Som Revolutionens Sønn traadte han stedse frem med en Kraft mod Udlandet, som man alt i mange Aar har været uvant til at

see, og som dette derfor ikke ret ansaae for Alvor, trods de høitidelige Forberedelser til at bringe Napoleons Stov til Frankrig, som saa vel opnaaede en deel af deres Hensigt, at vække Grindringerne om denne Frankrigs Hæderstid. Thiers tiltvang sig Ministerportefeuillen af den nylende Konge, — der hader ham som det revolutionaire Princip, — han styrtede det herskende Børsaristocrati med de mægtige Rothschilder i Spidsen, der nu til deres egen Forundring og Skræk ikke formaae mere end enhver Anden, og han har nu bestandig ført Kongen med sig, indtil de have naaet det Punkt, hvor der bliver stort Spørgsmaal om de mere kunne træde tilbage, og om selv Thiers Fald vilde forandre Sagerne. Som en Gnist i et Krudtkammer virkede Efterretningen om Julittractaten paa det franske Folk; den krigeriske Begeistring brød ud i fulde Flamme, og Thiers undlod ikke at nære denne ved stærke Rustninger og ved tordnende Artikler i sine Journaler. En Fornærmelse, som ikke var en Smule større, end man oftere havde tilladt sig den imod Frankrig, siden Ludvig Philip besteg dets Throne, ansaaes nu for ganske utaalelig, og Alle higede efter at hævne den, til stor Forbauselse for de fire forenede Magter, af hvilke de tre neppe havde tænkt sig saa alvorlige Følger af deres Handlinger som mulige. De gjøre sig nu al mulig Umage for at forebygge den Krig, som de see true med et Udbrud, og som navnlig aldeles ikke vedkommer de to, Østerrig og Preussen, men Stemningen i Landet er nu saa betænkelig, at det bliver meget tvivlsomt, hvorvidt Ludvig Phi-

lip selv med sin bedste Villie kan vedligeholde Freden uden at sætte Liv og Rige paa Spil, — er dette muligt, vil han sikkert gjøre det, men som Sagerne nu staae, har han al Grund til at befrygte det Værste.

Som vi af det Foregaaende have seet er Anledningen til Krigen, ifald en saadan skulde udbrøde, en fuldkommen privat Tvist mellem England og Frankrig, og man skulde ogsaa formode, at det øvrige Europa vilde blive uden mindste Deeltagelse i samme, men det er et stort Spørgsmaal, om dette er muligt, thi her kommer atter det uberegnelige Element, det franske Folks Stemning, med i Betragtning, som alt eengang i denne Sag har spottet Diplomaternes Kløgt og Erfaring. Da Sagen først begyndte at tage en saa alvorlig Berding, have Preussen og Østerrig gjort sig al mulig Umage for at blive udenfor den, og navnlig har det første antaget en meget fast og bestemt Holdning, paa den samme Tid da det søgte at bringe Spørgsmaalet saa meget som muligt bort fra det europæiske Gebeet, men ifald Krigen bryder ud mellem de to frygtelige Modstandere vil alt dette neppe hjælpe stort. Bliver Frankrig slaaet til Søes, — og dertil ere unægtelig alle Udsigter for Haanden, uagtet Ludvig Philip har havet dets Sømagt til en længe ukjendt Høide, — saa bryder Folkets Forbitrelse som en rivende Strøm ud over alle Dæmninger, og Kongen kan da kun frelse sig selv ved at give hele Europa til Priis: et almindeligt Angreb paa alle Nabo-stater imod Nord og Øst bliver en nødvendig Folge, hvis Kongen ikke vil udsætte sig for samme Skjæbne, som i et lignende Tilfælde ramte Ludvig

den 16de; dersom Naboerne da ikke ere fuldkom-
men paa deres Post, da vee dem, thi det er ingen
tom Trudsel, naar Thiers taler om at bringe Hæ-
ren til 800,000 Mand foruden Nationalgarden, og
den revolutionaire Propaganda vil i alle Lande søge
efter brændbart Stof, som den kan antænde, for saa-
ledes at erholde virksom Bistand. Bryder Krigen
ud, da bliver det vistnok en forfærdelig Folkekrig, som
Europa ikke i mange Aarhundreder har seet Mage
til, og hvis Udfald intet Menneske kan forudsæe, thi
den vil, ligesom Naturkræfternes Udbrud, staae langt
over alle menneskelige Beregninger.

Jeg omtalte i forrige Maaned en betænkelig
Spænding blandt Haandværkerne i Paris, som siden
kom til Udbrud, men lykkelig blev dæmpet. 60,000
Haandværkere, hvoraf Halvdelen siges at have været
Tydsfere, nægtede at arbeide, ja greb til Waaben og
opkastede Barricader, men det lykkedes snart den
bestaaende Magt at tvinge dem og fængsle deres An-
førere. Ogsaa i Chatillon fandt der Uroligheder
Sted, som dog ikke havde stort at betyde. — Kam-
rene skulle være sammenkaldte for at afgjøre de vig-
tige Spørgsmaal, der nu ere paa Bane. — I Al-
gier leed de franske Tropper et ikke ubetydeligt Tab
ved Massafra, hvor en Afdeling blev overfaldet og
nedsablet af Araberne, men forresten hersker der i
denne ugunstige Aarstid en fuldkommen Uvirk-
somhed; de Franskes Stilling synes forresten for Tiden at
være temmelig ugunstig i dette Land, og skulde en
almindelig Krig bryde ud, vil Abd-el-Kader vel nok
vide igjen at skille sig af med de ubudne Gjæster.

I **Spanien** bliver Sagernes Stilling stedse betænkeligere. Det den 28de August udvalgte Ministerium havde Medhold hos Fleertallet af Cortes, men modtoges saa slet af Byerne, at Madrids Ayuntamiento erklærede sig for permanent og Nationalgarden greb til Vaaben. Følgen heraf var et nyt Ministerium, hvis Medlemmer tildeels høre til det exalterede Parti og hvis Præsident **Espartero** er bleven, dog uden Portefeuille, for at han kan blive ved Armeen; han er altsaa i Virkelighed Dictator og vil vel søge at stige endnu høiere. Hvis han var en kraftig Character, kunde dette maaskee allersnarest tjene til at bevirke det herlige Spaniens Gjenfødselse, men **Esparteros** Personlighed giver i denne Henseende kun en ringe Garanti. — I **Portugal** og paa den hollandske Coloni **Java** har der været udbrudt Oprør, som dog blev dæmpet, og i **Grækenland** opdagede man en Sammensværgelse, der synes at have været temmelig alvorlig, men til saadanne Smaating lægger nu Ingen mere Mærke. — I **Serbien** vedblive de af den gamle Fyrst **Milosch** opvakte Uroligheder. — I **Tscherkeskien** have Russerne lidt nye betydelige Tab, og **Pastewitz** er udnævnt til Generalissimus over Sydarmeen.

Hidtil have vi kun omtalt den gamle Verden, men i den nye gaaer det allerede i mange Aar endnu langt blodigere til, thi her føres Krigen næsten i hele America, kun paa nogle Steder stærkere paa andre svagere. Det er en dobbelt Kamp, hvortil denne Verdensdeel er Bidne, den ene finder Sted mellem de forskjelligtfarvede Racer, og dens Skueplads er især Syd- og Mellemamerica, med Undtagelse af Brasilien og nogle saa andre Steder, hvor den hvide Stamme endnu er saa overveiende, at Kampen ikke har stor Betydning, hvorimod i andre Lande, og navnlig i **Buenos Ayres**, **Montevideo**, **Pern**, **Bolivia**, **Ecuador**, **Venezuela** og **Guatemala**, den blandede Befolkning, — som er sammensmeltet af Europæere, Indianere og Negere og i Almindelighed er gul af Farve, — har saa fuldkommen Over-

vægt, at Republikernes Embedsmænd og Generaler ofte ere Farvede, der imidlertid ligesaa lidt her, som andetsteds, ere synderlig modtagelige for Cultur, men ved deres Overvægt mere og mere bringe det gamle Barbari tilbage. — Den anden Kamp i America føres i de forskjellige Stater mellem Centralisterne og Føderalisterne, af hvilke de første ville holde de forskjellige Bestanddele samlede ved en Hovedstad, der bliver de Deputeredes Sæde og ved sin Rigdom let faaer Overvægt over Provindserne, de sidste derimod kæmpe for, saameget som muligt at isolere de særskilte Stater og Provindser. I Brasilien førte Føderalisterne alt længe Kampen med afvejlende Held, i Buenos-Ayres og Montevideo har i den senere Tid Rosas Seirg befæstet Centralisternes Magt, uagtet deres Modstandere understøttedes af Frankrig, i Mexico kæmper man i Hovedstadens Gader og Huse, idet Føderalisten Urrea er undsluppet af sit Fængsel og fører sine Tilhængere i Ilden, medens den forrige Præsident St. Anna tilbyder Regjeringen sin Bistand, som den nuværende Præsident, Bustamente, dog frabeder sig, da han ingenlunde tør stole paa sin Forgænger. I Provindserne føres Kampen ogsaa med afvejlende Held, idet Føderalisterne have Overvægten i det Sydlige, Centralisterne derimod i det Nordlige ved deres Forening med Cumancherne have seet sig istand til at drive de forenede Texaner og Føderalister tilbage og besøge de Første i deres eget Land. Endog i de nordamericanske Fristater findes disse to Partier, idet Præsidenten, van Buren, staaer i Spidsen for Føderalisterne, General Harrison med de saakaldte Whigger eller Aristocrater forsvarer Centralisternes Principer, skjøndt Spørgsmaalet her endnu ingenlunde er om de forskjellige Staters Uafhængighed, men kun om den Magt og Indflydelse, en Hovedstad saavel som rige Handelsstæder giver Osten; det næste Skridt ligger ikke saa fjernt, især da Slavespørgsmaalet Dag for Dag bliver af større Bigtighed. ¹⁾

1) I Europa er denne Kamp forresten ogsaa vel

Da det overalt seer saa krigerisk ud er det intet Under, at alle Statspapirer falde, og at de tidligere Herskere paa Børsen i Fortvivlelse vride Hænderne, thi deres Herredømme synes endt, og de længe tilbagekrængte Nationalinteresser ere vorede saaledes i Veiret, at de kæmpemæssigen rage frem over alt andet. Endog Naturen synes at tage Deel i den almindelige Forvirring, og Overtroen kunde heri finde et Barsel for, at store Begivenheder forestaae, thi som bekjendt har Historien ved saadanne Leiligheder altid opbevaret mærkelige Phænomener i Naturen, der gif forud og ligesom forudsagde de Ulykker, Menneskene havde i Vente. Et forfærdeligt Jordstjælv har ødelagt Byen Nachitschevan med de omliggende Districter i Armenien, ja har endog tildeels omstyrtet og opslugt det berømte Bjerg Ararat, hvorpaa Noahs Ark strandede, og kan Noget tænkes at varfle mærkelige Forandringer for Menneskeslægten, da maa det unægteligt være, at dette Minde om dens Stamfader er gaaet til Grunde, og at man nu finder Dale og Afgrunde, hvor i saa mange Aartusinder det berømte Ararat strakte sin himmelhøie Tinde op over Skyerne. Armenierne have det Sagn, at Gud ikke tillader noget Menneske at bestige Toppen af Ararat og at dette aldrig var skeet, før den russiske Professor Parrot i Dorpat for nogle Aar siden udførte det; i saa Fald have de god Grund til mere end nogensinde at troe paa deres Sagn, siden Bjergets Undergang fulgte saa hurtigt ovenpaa dets første Bestigelse, og de vente sikkert endnu en frygtelig Svøbe over Menneskeheden som Straf for denne Vanhelligelse.

bekjendt; Frankrig gennemgik den under den første Revolution og er nu Repræsentant for Centralsystemet, Spanien modsætter sig i dette Dieblik af al Magt Indførelsen af dette System, og Rusland forestaaer endnu en saadan Strid, for der kan være Tale om at sammenmelte dets Dele.

St. Helena og Napoleons Grav. ¹⁾

Den 15de Marts 1831 seilede vi med en svag Vind forbi Africas Sydspids, og efter 14 Dages besværlige Seilads fik vi fjernt i Horizonten Die paa Klippe: øen St. Helenas skaldede, i det rødlige spillende Toppe. Sid dog de Geologer, som endnu hylde de forældede, neptunistiske Anskuelser²⁾, vilde gjøre en Balsfart til St. Helena; de vilde da sikkert vende tilbage, helbredede for deres Bildfarelser. Den, som

¹⁾ Tildeels efter Professor, Dr. Neumanns Beskrivelse over sin Reise fra München til China, hvoraf endnu kun nogle Brudstykker have været trykte.

²⁾ Dengang man først begyndte at danne sig andre Forestillinger om Jordens Skabelse end dem, som Bibelen indeholder, opstode der to Partier, Vulcanisterne og Neptunisterne, som førte en meget levende Strid om den Maade, hvorpaa Jorden var bleven til, idet de Første ansaae Ilden, og de Sidste Vandet, for Ophav til alle Ting; nu ere begge Theorier saa godt som forsvundne, idet man indseer, at til visse Tider Ilden og til andre Vandet har været fremherskende i denne Dannelsesproces. Den seneste Tid har ogsaa heri fremstillet ganske nye Meninger, ifølge hvilke Dampen skulde have spillet en Hovedrolle ved denne Leilighed.

kan have et Omfang af omtrent fem tydske Mile, frembyder et saare trøstesløst, melancholsk Syn, især naar man kommer Øster fra og ikkun skuer spidse Basaltklipper med rødliggule Bjergkløster. Endnu kan man kjende Sporene af de frygtelige, vulcanske Rystelser, som Den maa takke for sin Tilværelse, og det lige oppe fra de høieste Klippetoppe indtil dybt ned i de underjordiske Huler, hvori den brusende Brænding styrter sig med bedøvende Larm. Men nuomstunder finder man der hverken Vulcaner eller Lavastrømme, hvoraf Naboverne Ascension og Tristan da Cunha dog have flere at opvise. ¹⁾ Det høieste Bjerg midt paa Den hæver sig neppe 2200 Fod over Havfladen; det kaldes af Engländerne **Dianas Top**. Næved samme stiger en anden spids Klippe i Weiret, ikke ganske af samme Høide; denne kalder man i Almindelighed den høie Top. Man seer sig her forgjæves om efter betydelige Høisletter. Men imellem Fjeldene og Klipperne aabne sig dybe smalle Dale, som hele Karet igjennem besyldes af vilde Bjergstrømme og vederqvæge Diet med et frisk, levende Grønt. Tre saadanne Dale og nogle lave Høie, paa

¹⁾ At der imidlertid ogsaa paa St. Helena have fundet vulcanske Udbrud Sted, efterat Den havde hævet sig over Vandfladen, viser noksom den Mængde Pimpsteen, som der findes, og som naturligtviis maa have været frembragt, efterat Den var dukket op af Havet, da den ellers vilde være bortstykket af Boverne. *)

*) Voyage to the Southern Atlantic Ocean, by Capt. Henry Foster, London 1831.

hvilke de af Passatvindene jagede Skyer falde ned i lette Regnbyger, udgjøre de eneste til Opdyrkning skikkede Steder paa denne, fjernt fra de frugtbare Landstrog henkastede De. Forgjæves har man indkaldt et Antal Chinesere, under hvis utrættelige Hænder Herne i det østlige Archipelag, Bali, Borneo og Singapura fremblomstre; endogsaa for disses vedholdende og opfindsomme Flid var det umuligt, at beklæde den nøgne, skraae Steenmasse med Jord.

Paa Nordkanten af Den stiger et pyramideformigt Bjerg lodret op af Havet, almindelig kaldet Sukkertoppen, hvorpaa et Bagthuus for Soldater er blevet oprettet. Ved Foden af dette Bjerg befinde sig, tæt ved hinanden, tre Batterier; sydvestlig for disse er det med svært Skyts forsynede Rupperts Batteri i Dalen af samme Navn, som ved en Høiryg adskilles fra Capel eller Jamesdalen, hvor det muntre Jamestown, den eneste By paa Den, er opbygget. Paa denne Høiryg har man opført et Fort, beplantet med flere Kanoner, som beherske den ene Side af Jamesdalen. Mod Sydvest hæver sig lodret til en Høide af 800 Fod et Bjerg, der efter de paa samme anbragte Stiger kaldes **Stigehoien**, med et Batteri af svært Skyts, der behersker den anden Side, den sydvestlige Indgang til Dalen og Ankerpladsen. Desuden findes der ganske nær ved Søen en stærkt befæstet, med Kanoner forsynet Skanse. Paa alle andre Punkter, hvor blot en Baad kan lande, er der anlagt Casteller og Batterier, og paa Spidserne af de talrige Høie staae Skildvagter, som ved Hjælp af Telegrapher corresponderer, saavel indbyrdes, som med

Slottet, hvor Dens Gouverneur residerer. Seer en eller anden Post et Skib i Horizonen, saa affyrer han sieblikkelig sit Gevær; det samme gjøre derpaa alle Bagterne rundt om paa Den lige til Slottet. Vise flere Skibe sig til samme Tid, saa affyres der et eget Skud for hvert og saaledes indtil fem; men derefter gives det for en Flaade bestemte Signal. Styre til samme Tid meer end to Skibe frem mod Den, saa kaaes Generalmarschen. Enhver griber til Vaaben og indtager den ham anvisste Post, indtil Gouverneuren ved udsendte Vaade har erfaret, hvilken Nation Skibene tilhører, og hvad de ville. Med saadan Omhyggelighed bevogtes denne golde, men uvr: deerlige D. St. Helena og Cap ere jo de eneste Punkter mellem det gamle og det nye Continent, hvor, i Tilfælde af en Verdenskrig, store Flaader kunne ligge for Anker og blive forsynede med alle Fornødenheder. Ja selv det triste, af magre Geder, Rotter og Muus beboede lille Klippeland Ascension, hvor man først ved Hjælp af artesiske Brønde har skaffet sig drikkeligt Vand, blev for nogle Aar siden taget i Besiddelse af Storbrittanien, af Frygt for at Amerikanerne eller andre Folk her skulde oprette en Vaabenplads.

St. Helena blev opdaget af Juan de Nova Castella, en portugisisk Søfarende, den 21de Mai 1502 og fik sit Navn efter Dagens Helgen. Man fortæller, at den berømte Albuquerque efter en Seier, han nær ved Goa vandt over Indianerne, af disses Anførere fik udleveret nogle Deserteurer og Renegater. I hine barbariske Tider straffede man saadanne For:

brydere med at affjære dem Dren og Næser, hvilken Skjæbne altsaa ogsaa ramte disse. En af disse Ulykkelige, ved Navn Fernando Lopez, foretrak at forblive paa St. Helena for at vende tilbage til Europa, efterat have undergaaet en saa vanærende Straf; i Aaret 1513 erholdt han Tilladelse til at lande paa Den med nogle faa Neger-slaver og blev sandsynligviis dennes første Colonist. Da Portugiserne i Aaret 1645 forlod Den, oprettede Hollænderne her en Coloni, som de igjen opgave 1651, hvorefter det engelsk-ostindiske Compagni besatte den og fik dens Besiddelse bekræftet 10 Aar efter ved et kongeligt Fribrev. 1672 erobrede Hollænderne igjen Den, men beholdt den kun eet Aar, da Sir Richard Munden tog den tilbage, hvorpaa Compagniet fik sit Fribrev fornyet 1673; efter denne Tid er Den forblevet i de Engleskes Besiddelse.

Uagtet man vel ikke uden Grund bebreidede Compagniet, at det tilstædede en altfor ringe Frihed i Næringsforholdene, saa kan man dog ikke nægte, at dette ikke sparede, hvor der var Tale om at indføre gavnlige Indretninger. Der skal aarlig have været anvendt 50,000 Pd. St. paa denne lille Øes Bestyrelse; man hentede chinesiske Colonister for at fremme Silkeavl og opdyrke de golde Fjelde, oprettede Skoler, Sparekasser og velgjørende Selskaber, hvortil der henlagdes betydelige Capitaler, og opførte paa Stigehøien (Ladder Hill) et fortrinligt Observatorium, som især udmærkede sig ved den Lethed, hvormed det satte de ankomne Skibe istand til at rette deres Chronometre. Klokkeren 8 om Aftenen affyredes nemlig en

Raket, hvis Explosion let kunde bemærkes ombord paa Skibene, hvorfra da Tiden senere sammenlignes med Observatoriets Chronometre. Dens Bestyrelse bestod af en Gouverneur og et Raad af to Medlemmer, men en mærkelig Bedtægt findes her, som maaskee ellers kan søge efter sin Lige, nemlig at der paa Den ikke maa opholde sig nogen Sagfører; ligeledes tillades der heller ingen Advokater at trykkes paa Den, som overhovedet Engländerne i de fleste af deres Colonier ere ligesaa store Sjender af Trykkefriheden, som de hjemme ere dens Venner.

Da vi vare komne ligeoverfor Batteriet ved Sukkertoppen, befalede man os gjennem en mægtig Raaber at lægge bi og forklare, hvem vi vare og hvorfra vi kom. "Compagniskibet Sir David Scott, commanderet af Capt. Ward, kommende fra China", svarede paa samme Maade vor første Lieutenant, Hr. Moor. "Ere I frie for al smitsom Sygdom?" Da dette Spørgsmaal blev besvaret med et bedøvende "Ja", blev det os tilladt at jende en Baad til Jamestown og forelægge den Høistcommanderende de nødvendige Papirer; thi først, naar vi af ham havde erholdt Tilladelse dertil, vilde vi faae Lov til at nærme os Landet.

Vi vare naturligtviis alle meget længselsfulde efter at erholde Efterretninger fra Europa. I Canton bleve vi ved en mexicansk Brig underrettede om Julirevolutionens Udbrud, men vi vidste blot, hvad der var foregaaet paa den første af de tre Dage. Den mexicanske Regjerings Tidende lovede at levere Fortsættelsen den følgende Dag. See! da reiste en

gunstig Vind sig om Aftenen, Cpt. Sampago hejsede Seil og drog bort. Den Mand driver sin Dont, og han bryder sig naturligtviis kun lidt om, enten Huset Orleans eller Bourbonnerne regjere i Frankrig, enten Folket eller Monarchen ere i Besiddelse af Souverainiteten. Med længselsfuld Ængstelse saae vi derfor vor Baads Tilbagekomst imøde, thi vi maatte jo befrygte, at Krigsfakten, som en Følge af den franske Revolution, atter vilde blive svinget over Verden, i hvilket Tilfælde vi da stod Fare for at løbe lige i Hænderne paa de lovlige Sørovere, i Almindelighed kaldet Capere. "Fred! Fred lød det allerede i det Fjerne fra den tilbagevendende Baad, og hurtig sprang Officeren, der var beordret til Jamestown, med en af Stadens underordnede Embedsmænd og nogle Betsjente fra Baaden op paa Dækket. Bagefter kom til vor store Glæde en Matros med en stor Pakke Nyiser. Med Nysbegjerlighed faldt nu alle over Nyhederne. En slog op i den sidste Londonner Priiscourant, for at see, hvormeget han maaskee kunde haabe at vinde paa sine medbragte Varer; en Anden vilde vide hvad hans Fætter havde talt i Parlamentet; en Tredie vilde see, hvorledes de "forbandede Franskmænd" havde baaret sig ad under den sidste Revolution; en Fjerde gennembladede Dødsregisterne for at see, om ikke Døden havde berøvet ham en kjær Ven eller Veninde. Jeg selv gennemsløi med uilksomme Blikke Kæmpebladene **Times**, **Sun**, **Courier** og lagde i Begyndelsen Frankrig og England og hele Verden tilside. Diet dvælede ved de afbrudte, intetsigende Nyheder fra Tudskland, der vare adspredte

hist og her blandt andre forlorne Notitser, ligesom fattige og foragtede Fremmede i det rige England. Da fandt jeg, som sædvanligt, at denne eller hiin Fyrste var reist til Badene, at en kongelig Prinds havde aabnet Ballet med en Magnificentzes Gemalinde, at det havde brændt, snart hist snart her, at paa denne Dag Kamrene i en eller anden Forbundsstat bleve aabuede og til den og den Tid atter sluttede. Hvad andet skulde man ogsaa berette fra Tydskland! Men see! til min store Forundring talte **Sun**, under Artiklen Tydskland, i hemmelighedsfulde Udtryk om visse Decemberdage i Bayerns Hovedstad, og tilføiede: at Julisolen var staaet op i München i December. Man kan let tænke sig, at jeg strax efter min Tilbagekomst til London søgte at skaffe mig Oplysning om denne Sol. Den bayerske Gesandt vidste slet intet derom, og den preussiske, den fortræffelige Geheimeraad Bülow, svarede, at han troede at have hørt, at nogle beskjenkede Studenter vare syngende og støiende dragne igjennem Gaderne.

Nu lagde man rask Haand paa Bærket. Skibet blev lagt for Anker, Baadene firedes ned, og man førte os iland i skjønt Veir og under muntre Bølgeslag. Kun nogle Dage vilde vi opholde os her for at tage frisk Vand ombord og derpaa ile til Hjemmet; thi man frygtede dog altid for en almindelig Krig. Der var jo — og derpaa lagde Havnemesteren, der syntes at være en forfærdelig Politicus, stor Bægt, — ikke mere nogen Konge over Frankrig, men kun en Konge over Franskmændene!

Jamestown, opbygget i den bredeste Dal, imellem to høie Klipper, yder et venligt og muntert Prospect. Har man Landingspladsen, der danner et Slags lille Forbjerg, bagved sig, saa kommer man til en Bindelbro, og Veien fører derpaa op ad en Høi, paa hvilken de skjønneste Træer paa Den og en Deel 32 Pundinger vise sig, gjennem en hvælvet Buegang hen til den lille, nydelige Stad. Tilhøre seer man et venligt Vertshuus og en smuk, med Træer omgivet Paradeplads; tilvenstre det prægtige, med Volde og Brystværn forsynede Slot, hvor Gouverneuren og Dens høiere Embedsmænd boe. Lige derved er Hovedvagten. Ligeoverfor Portveien staaer Kirken, en herlig Bygning; ved Siden af denne et lille, nydeligt Theater, opbygget i den nyere italienske Stiil, der synes særdeles passende under denne Brede, hvilket vi flere Gange havde Leilighed til at bemærke i tropiske Climater, navnlig i Singapura. Stadens Hovedgade begynder mellem Kirken og en smuk, indhegnet Græspæle, kaldet Compagnihaven, og bestaaer af 30 nydelige Huse, hvori de anseteste Folk paa Stedet boe. Denne Gade deler sig derpaa i to Stræder, hvoraf det ene fører mod Østen ind ad Landet til, og det andet op ad Dalen over en Træbro, under hvilken der dengang risede en ubetydelig Bæk, som dog i Regntiden skal svulme op til en rivende Strøm. I denne Gade ere Casernerne, den saakaldte nye Have, Hospitalet og omtrent hundrede med Boutikker forsynede Huse, hvor alle Slags europæiske, indiske og chinesiske Varer falbydes.

Jamestown's Handel er høist ubetydelig. Dens Frembringelser ere naturligtviis langt fra at være tilstrækkelige til at ernære den henved 5000 Sjæle stærke Befolkning og den talrige Garnison. St. Helena faaer en stor Deel af sine Fornødenheder fra Cap, navnlig fedthalede Faar og Biin, og fra selve England gaae aarlig to Proviantsskibe derhen, som medbringe røget Kjød og Porter, Tobak, Salt, Rum og alle andre Levnetsmidler, ligesom ogsaa europæiske Luxusartikler. Disse kan man faae for høi Priis i Boutikkerne, eller ogsaa man tilbytter sig dem mod indiske og chinesiske Varer, som dog her kun have ringe Værdi. Dens første Kjøbmand, der staaer i en saadan Anseelse hos de Søfarende, at de lade alle deres Forretninger besørge af ham, er en gammel Israels Søn, ved Navn Salomons, fra Deutz, ligeoverfor Colln. Manden havde tidligere betydelige Forretninger i London, men tabte tilsidst hele sin Formue og har siden begivet sig til St. Helena, hvor dengang hans Datter var gift med en Officeer af Garnisonen. Her blev Salomons snart ved Virksomhed og Sparommelighed — Egenskaber, der udmærke Israeliten i alle Climater og hos alle Folkelag — en velhavende Mand; alle de vigtigere Handelsforretninger paa Den kom efterhaanden i hans Hænder. Hr. Salomons, der havde erfaret af Capt. Ward, at jeg var en Tydsker, vilde, som han sagde, efter lang Tids Forløb igjen gjøre sig den Glæde, at føre en Samtale i sit Modersmaal. Desværre kunde jeg aldeles ikke yde ham denne Glæde, thi det var mig paa ingen Maade muligt at forstaae hans nederlandske Kaudervælsk. Jeg

maatte bede ham at tale Engelsk med mig, ligesom med de andre Herrer. Mine Reisefæller yttrede for Spøg, at jeg vel havde glemt det Tydske over det Chinesiske; thi Hr. Salomons var jo fra Deusch, hvor man som Navnet beviser, vistnok maatte tale godt Tydsk. Hr. Salomons var for øvrigt yderst galant og artig; han opvartede mig strax med alle Slags friske Frugter, og indbød mig venligst til at være hans Gæst, saalænge jeg forblev paa St. Helena; det vilde være ham en Glæde, at beværte en Landsmand hos sig. For nu at vise den gamle Herre min Taknemmelighed, vilde jeg meddele ham noget om Tilstanden i Tydskland. Jeg begyndte med at fortælle ham, hvorledes vi drive det, og hvorledes vi drives. Men dette interesserede ham slet ikke. "Hvad Tydskland", sagde han, "hvad angaaer Tydskland mig? Jeg holder af enhver Tydsker, fordi jeg er født i Tydskland, men jeg føler ingen Længsel efter at vende tilbage derhen, og vil slet ikke vide noget af dette Folk at sige. Har de gode Tydskere vel behandlet en af os, blot som et Menneske?"

Bed Siden af Sir David Scott laae endnu andre Compagniskibe for Anker i Bugten ved St. Helena, og alle Gentlemen vilde naturligvis besøge Napoleons Grav og Longwood. Vi gjorde Aftale til næste Morgen Kl. 9, da vi skulde mødes hos Hr. Salomons. Hiin overordentlige Mand's Gravsted og Longwood ligger $4\frac{3}{4}$, og ad en kortere, men steilere Vej $4\frac{1}{4}$ engelske Mile fra Jamestown. Da vi vaagnede, hævede Solen sig i rolig Majestæt op

af det østlige Hav; den lovede os en venlig, munter Morgen og forkyndte en brændende Dag. Vi begave os paa Veien til den bestemte Time. I kort Afstand fra det larmende Selskab, som Vandringen til Napoleons Grav syntes en sædvanlig Underholdning — ligesom en Tour til Nowquas Theehaver, eller Synet af en Kamp mellem to malaiske Fægtehaner, — gik jeg frem ad den stedse snevrere og snevrere Dal, og jo længere jeg kom frem, desto mere bemægtigede en mørk Stemning sig min Sjæl, en Stemning, jeg hele Dagen igjennem ikke kunde blive Herre over. Jeg følte mig her, saa nær ved Titans Grav, greben af en dyb Smerte over den Modsigelse hos Menneskene, at de beundre, ja løfte til Stjernerne dem, som i deres Ergjerrighed træde dem med Fødderne, og som med Forsæt blot bruge dem til Grundsteen for deres Berømmelses Bygning. Hvad har Napoleon gjort for Menneskeheden, og hvad havde han kunnet gjøre for den? Den philosophiske Historieskriver vil ikke kunne besvare disse Spørgsmaal uden til Skade for denne overordentlige Mand. Aldrig før i Verdenshistorien var en saadan Magt givet et enkelt Menneske, og til ingen Tid var vor Slægt saa moden og erfaren, som i Begyndelsen af dette Aarhundrede. Menneskeheden ønskede en Gjenopvækkelse af Aand og Liv i alle Retninger, og den var moden dertil. Har nu Napoleon hjulpet den fremad paa denne Bane, paa hvilken den endnu i mange Aar maa vælte sig frem i en evig Kamp, før end den naaer et Maal? Nei aldrig! Det Gode i den nyere Tid, som Verden har Grund til at glæde

sig over, skylder den ikke denne Mand, men det attende Aarhundredes oplyste Aand, der ogsaa gav den con-
stituerede Forsamling sin mægtige Innpuls, som kun
ved Frankrigs eiendommelige Forhold blev voldsom.
Men denne Aand hadede Napoleon ret af inderste
Hjerte; en frisindet, selvstændig Bevægelse gjaldt hos
ham kun for en daarlig Phantasie, fremkaldt ved
Ideologien, som ikke kjender Menneskene og ikke aner,
hvorledes de skulle behandles. Hans Ideal var en
Stat som Carl den Stores, men uden Maifor-
samlinger og i Forening med Diplomadelen og Lehns-
væsenet fra Middelalderens senere Aarhundreder.

Solstraalerne, som bleve kastede tilbage fra de
steile, med rødt Sand og fint Støv bedækkede Bak-
ker, foraarsagede en saadan trykkende Hede i Klippe-
klosterne at man kun med Besværlighed kunde aande.
Ingen Fugl lod sin Stemme høre; intetsteds var der
noget Spor af levende Væsener eller Livsvegetation.
Kun hist og her nogle dvergagtige Granbuske, saale-
des som disse i de allernordligste Egne møjsommeligen
snige sig frem, og dette var den eneste Afverling,
hvorpaa Diet kunde dræle. Dette, det indre Lands
mørke Dde passede fuldkommen til den Stemning,
hvori jeg besøgte Napoleons Grav. "Vi ere ved
Maalet", raabte endelig Formanden for Karavanen,
og hurtigt gned de Reisende Støvet ud af Dinene,
for tydeligere at kunne oversee dette mærkelige Sted.

Fra Toppen af en Hvi faaer man Die paa
en lille grøn Dal, som mod Nordost ender sig i
nogle Klippekløster. Ved Foden af denne Hvi sprud-
ler en rig, iiskold Kilde frem, flyder rislende gennem

Dalen og vander denne svage Græs vært. Nærvæd Kilden har man bygger et lille Huus til Bolig for en Underofficer, der af Storbritanniens Regjering lønnes som Vægter ved den verdensberømte Grav. Omtrent midt i Dalen seer man en langagtig, hvid, glat Steen, 10—11 Fod lang og 5—6 Fod bred, trindt omgivet af et Jernrækværk, over hvilket Grenene af to kraftige Laarepile hænge ned. Af Uerbødighed mod den Udsøde, ikke sjelden af ussel Bindelyst, berøvede man de herlige Træer deres skønneste Prydelser, de grønne Grene. Havde ikke Regjeringen grebet Forholdsregler derimod, saa vilde sikkert allerede for længe siden Træerne, baade Rod og Stamme, Grene og Blade, være forsvundne. En skreven Bekjendtgjørelse advarer Fremmede og Indfødte imod at beskadige Graven og Pilene, og Underofficeren har Ordre til, paa det Strængeste at vaage over, at dette Bud bliver overholdt. To Jernstænger i Rækværket ere løse; man tager dem ud og træder ind paa Gravstedet. "Seer De her mine Herrer!" sagde den snaksomme Underofficer, der for sin Artighed ventede en god Drifkeskilling, "træd kun uden Frygt herhen, her ligger Bonapartes Hoved. Her", derved løftede han Hoden og stampede paa Gravstedet, saa det rungede, "her paa den venstre Side af Kisten ligger Hjertet i et særskilt Kar. Jeg begynder nu at blive en gammel Karl, jeg tjener allerede i 35 Aar. I kongelig Tjeneste stod jeg i 20 Aar, og det ærede Compagni tjener jeg allerede i 15 Aar. Jeg var sammen med Bonaparte paa Bellerophon, og ved Gud! det var en dygtig General, den Bo-

naparte. Han har med sit ene Sværd vundet 400 Hovedslag (Cæsar blot 60). Bonaparte blev ogsaa her udmærket paa enhverfømhelst Maade, — han blev fuldkommen behandlet som General, nogle sige, at Sir Hudson Love ikke har opført sig godt ved den hele Historie, men De kan troe mig, og jeg er en ærlig Karl, det er ikke sandt. Ivertimod, Generalen vilde ikke engang see Sir Hudson! Sir Hudson var en prægtig Mand, han forstod, hvordan man skal behandle Soldaten. Man paastaer rigtignok, at han har brudt sit Vresord, — hvad man skal troe derom, veed jeg ikke, det kommer forresten heller ikke John Smith ved. Hvilken prægtig Plads har ikke Generalen der udsøgt sig! Der have været mange agtværdige Gentlemen, som ligestrem have paastaet, at ingen Monarch i Verden havde et smukkere Gravsted. Herhen kom han i Almindelighed om Eftermiddagen og drak af det kjølige Kildevand — det er det bedste paa Den. Drik ikke hurtigt, hvis De ere varme, de kan let forkjøle Dem og bringe Feberren med paa Skibet. Deroppe boede Bertrand. Madame Bertrand — hun var rigtignok høi af Væxt, men dog ikke synderlig smuk, efter min Mening var hun for sort, — Madame Bertrand kom da ogsaa sædvanlig herhen med sine Børn, — det var en grumme rar Kone, og Bonaparte legede da en Tidlang med Børnene, som havde Lov til at gjøre med ham, hvad de vilde. Jeg præsenterede altid Geværret for ham, som for en General. Disse Taa-repile, som nu hænge ned over Stakittet og næsten have mistet deres Blade; ja seer De, dette Træ var

næsten reent gaaet ud; de vare dengang ganske unge og Generalen pleiede dem med egen Haand; men de smaa Skud derimod, dem har General Dallas, vor nuværende Gouverneur, plantet. "Vil man ikke unde mig en Grav i Frankrig", sagde Bonaparte, "saa skal mit Lig ligge her." Her ved denne Jernstang plantede Md. Bertrand en Forglemmigei — den holdt ikke længe ud, den visnede; ja Du min Gud, for saadanne fine Blomster er der heller ingen Jordbund her. Paa Gravstenen vilde vi sætte "General Bonaparte"; nei sagde Franskmændene, "Keiser Napoleon" skal der staae." "Vil I ikke have Generalen, faae I ikke et Ord derpaa." Derved havde det sit Forblivende, og derfor staaer der ikke et Ord derpaa. Da Napoleon blev nedsænket, stod vi hist henne paa Bjerget i Række og Geled og skjød vakfært over Graven — ja det maa man sige, der er vederfareet ham al mulig Ære. Generalens Huus i Longwood, der vil De ogsaa op. Du min Gud! der er intet mere at see. Hans Værelser har Salomons kjøbt, og de bleve forvandlede til en Spisesal for de Folk, som ere beskjæftigede med Meieriet; i hans Sovekammer er der en Kofstul. Min Gud! det er ikke Umagen værd, at De gaaer derop i denne trykkende Hede."

Dette Raad fandt naturligviis døve Øren. Jeg ilede derpaa saa hurtigt, som den steile Wei tillod det, op efter Selvfabet, som alt for længe siden var gaaet til Longwood. Her ventede mig alle Slags Drillerier; man kunde ikke begribe, hvorledes jeg kunde lade mig opholde saalænge ved en Underofficers

ensfoldige Pjat. "Sydsferne", sagde den ene, "ere et grumme videnskabeligt Folk; selv en saadan Underofficers Wiisdom er ikke mere sikker for dem." "Hvem veed", sagde en Anden, "naar den gamle John daer, saa kan Professoren faae hans Plads, han har jo lært alle hans Historier af ham." Medens nu disse Herrer gjorde sig lystige paa min Bekostning, oversaae jeg Egnen og betragtede Keiserens Bolig.

Longwood ligger paa den høieste og største Slette paa Den, — 1762 Fod over Havet, — hvorpaa chinesiske Colonisters forstandige og udholdende Flid har vundet omtrent 1500 engelske Acres Land for Culturen. Hele Aaret igjennem blæser her en reen, frisk Luft; Udsigten til Havet er over al Beskrivelse yndig. Kun sjelden bliver Høisletten om Morgenens og Aftenen omgivet af en fugtig Taage.¹⁾ Longwood blev i Aaret 1822 forvandlet til et Meierie ifølge Ordre af Compagniet, som Den efter Napoleons Død atter var bleven overgivet til. Bygningens Facade kan vel udgjøre 70—80 Fod, og det derværende Ophold for en kort Tid heller ikke være ubehageligt. Træerne, Buskene og Blomsterne i Haven bagved Huset frembyde et yndigt, overraskende Syn, og de mørke, skyggesfulde Alleer indbyde til melancholske Spadseretoure. Her boe nu de Folk, som ere an-

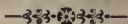
¹⁾ Mærkeligt er det, at det netop var St. Helens Taage, der i Aaret 1716 gav den berømte Halley den første Idee til hans Theori om Væktes og Floders Oprindelse: efter ham har Halley Hill faaet sit Navn, som er eet af Dens høieste Punkter, hvorfra han observerede Venus's Gjennemgang.

satte ved Meieriet, og her ere Stalde for Kreaturer. I Keiserens Sovestue lægge nu Røerne sig; Faar og Geder have taget hans Tal i Besiddelse.

Frederik Wilhelm III.

Af Armand Lefebvre. ¹⁾

Da Frederik Wilhelm den Anden satte sig i Spidsen for Ligen til Villniz, affvor han alle sit Huus's Grundsætninger, thi dette havde hidtil næsten aldrig undladt at betragte Frankrig som en naturlig Allieret, imod hvilken man stedse burde vise sig yderst skaansom, og Østerrig som en Rival, man saavidt muligt burde søge at holde i Tømme. Spørgsmaalene om Ligevægt i Territoriet vare det neppe, som havde tilskyndet denne preussiske Konge til at tiltræde Coalitionen. Han havde ene ladet sig lede af sit Had til Revolutionen, af den stolte Følelse, at blive Ludvig den Septendes Frelser og Thronernes Hævner, af Ringagt for vor Styrke, og af en blind Tillid til en lykkelig Fremgang. Men hans Allierede havde ikke ladet sig bevæge af de samme Hensyn, da de tiltraadte Ligen. Egoisme og Lunkenhed hos den Ene, egennyttige Hensigter hos de Andre forarsagede en Usikkerhed og Splid i Coalitionen, som fik hans bedste Planer til at strandre. Denne Krig bragte en stor Forvirring over Preussen: den ødelagde dets Fi:

¹⁾ Efter Revue des deux mondes.

nantser, saavel som dets militaire Berømmelse, og nødsagede det til at opgive sine Besiddelser paa den venstre Rhinbred. Tredens Preussens og Østerrigs Armeer bleve slagne af Revolutionens Consciberede, benyttede Catharina den Anden, — som havde lovet sine Allierede, med sin hele Stridskraft at understøtte dem imod Frankrig, — Leiligheden til at iværksætte Polens Undergang. Efter først at have fuldendt dette Tilintetgjørelsesværk, tog hun en Deel af Byttet og benyttede sig nu af den Forlegenhed, hvori Striden mod Frankrig havde bragt Østerrig og Preussen, til at tvinge dem til at blive hendes Medskyldige, ligesom de havde været det ved den første Deeling, og tilkastede dem derefter nogle usle Levninger af Byttet.

Modløs ved sine Nederlag og sine Allieredes Forhold, tvungen til at henvende sin Opmærksomhed og sine Kræfter paa at underkaste sig de nyserhvervede polske Provindser, hvor der endnu var langt fra at være roligt, lod Frederik Wilhelm den Anden sig endelig af sine Ministre og Maitresser overtale til at slutte en Fred, saameget mere som hans svækkede Sundheds-Tilstand lod ham blive kjed af Besværlighederne ved en Krig, i hvilken han mere syntes at stride for Østerrigs, end for sine egne Interesser; Freden med Republikken undertegnedes i Basel den 5te April 1795, og siden iagttog han et fuldkomment Neutralitets System.

Dette betydelige Trafald tilintetgjorde den forenede Coalition. Alle de Stater, som havde tiltraadt den imod deres Villie, ilede med at træde ud af

samme. De, som stode under Preusjens Indflydelse, forlangte at dele det Belgjørende i dets System. Et Forlig, som afsluttedes imellem denne Magt og Frankrig, tilfikkrede Nord:Tydskland Neutralitet, og bestemte tillige dets Grændser. Fra dette Dieblif af traadte Berliner:Cabinettet ind i sin gamle Forbindelse. Man ophørte ikke alene med Krigen mod Frankrig, men viste det endogsaa en overordentlig Agtelse. Man indtog ligeoverfor det en venfskabelig Stilling og bestræbte sig for at faae det til at glemme de sidste Mars Uret og at overbevise det om, at man arbeidede alvorligt paa at befæste dets Magt i Europa og paa at afkræfte Østerrig. Man gjorde mere: man beilede til dets Gunst; man bad det om at garantere den preussiske Magts Udstrækning imod Nord; man gif endogsaa saavidt, at man viste sig skinsyg over de Fordele, som vi muligviis kunde lade Østerrig erholde. Freden til Basel havde kun gjort en Ende paa Krigen imellem begge Staterne. I Kraft af en Convention, som var undertegnet den 5te August 1796, erkjendte Preussen Principet af Geistlighedens Inddragelse under den verdslige Magt, og Frankrig paatog sig den formelige Forpligtelse, ikke at tilstæde Østerrig nogen Territorial:Udvidelse i Tydskland eller Italien, uden at tilfikkre Preussen en ligesaa stor Deel. De fortroligste og hemmeligste Meddelelser fandt Sted imellem disse to Stater. De skaltede vilkaarligen med Byttet, der var frataget den tydske Geistlighed. Opfordret af Directoriet til at fremkomme med sine Duskter, angav det preussiske Cabinet Erkebispedømmerne Münster og Paderborn

som en Erstatning, der var meest passende til at holde det skadesløst for Tabet af Cleve og Jülich. Da det blev bekendt med Freden til Campo-Formio, skjulte det ikke sin Fortrydelse over, at vi havde overladt et saa betydeligt Territorium til Østerrig, og det sagde med sand Uergrelse, at denne Krones Nederlag vare det fordeelagtigere, end en Seier over Andre.

Hvad Directoriet angaaer, da viste dette sig meget ædelmodigt og gunstigt stemt imod Preussen. Det forglemte alle dets Forsæelser og yttrede Ønsket om, at hæve det protestantiske Parti, hvis Overhoved Preussen var, paa Catholikernes Bekostning, og saaledes at styrte den østerrigske Magt i Tydskland; som Løn for den Storhed, hvori det tilbød Preussen at tage Deel, forlangte Frankrig kun, at det troligen skulde bidrage til at vedligeholde Freden i Europa.

Frederik Wilhelm den Anden var paa denne Tid Døden nær. Statsstyrelsen var deelt imellem Flere, Finantserne i Forsald. Det Had, som Revolutionen havde fremkaldt, yttrede sig endnu levende hos denne Fyrste. Idet han forlod Coalitionens Sag, havde han kun havt een Tanke, den nemlig, at skjule sin Svaghed under en snild og forsigtig Neutralitet, og han havde ikke trukket sig tilbage fra Valpladsen for igjen at træde ind under Revolutionens Faner. Alle Directoriets Bestræbelser i saa Henseende vare frugtesløse. Saaledes var Preussens Forhold til Frankrig, da Frederik Wilhelm den Anden døde og efterlod Thronen til sin Søn.

Frederik Wilhelm den Tredie var 27 Aar gammel, da han ved de Rettigheder, hans Fødsel gav

ham, blev kaldet til at styre det preussiske Monarchi. I den Tilstand, hvori dengang Europas Anliggender i Almindelighed, og Preussens isærdeleshed, befandt sig, maatte den nye Konges Charakteer og Tænkemaade nødvendigviis udøve en afgjørende Indflydelse paa Politikken i hans Cabinet og paa Europas fremtidige Skjæbne.

Denne nye Fyrste var bleven forsømt i sin Opdragelse. Hans Fader, som var skinsyg over hans Anseelse og mere beskæftiget med sine Maitresser, end med at forberede sin Søn til, værdigen at bestige Thronen, havde ikke draget mindste Omsorg for at danne ham til Forretninger. Frederik Wilhelm den Tredies Aand var kun bleven saare lidet dyrket, idet man overlod ham til hans naturlige Indolents. Hans Kundskaber vare blandede med Fordomme, hans Virksomhed og Arbejdslyst var kun middelmaadig; men han erstattede, hvad han manglede i Studeringer, ved et paafaldende sundt Blik og Omdømme. Hans rigtige og sikre Dømmekraft skuffede ham sjelden, og hans Feil udgik aldrig af Mangel i Aands-evner, men meget mere af hans Charakteer. Aldrig besteg nogen Fyrste Thronen med en mere oprigtig Iver for Forretninger og mere indtaget for sit Folks Lykke, med en mere om Samvittighedsfølelse og en mere luttret Ærlighed. Han har viist, navnlig ved Auerstädt, at han ligesaagodt som hans bedste Soldat forstod at byde Faren Trods paa Balpladsen; men i Statsstyrelsen manglede han ganske Kraft og Bestemthed. I alvorlige Tilfælde, som gjorde Fordring paa hurtige og kraftige Beslutninger, vidste

han næsten aldrig at gribe Dieblicket, hvori man maatte gaae over fra Uvirkfomhed til Handling, ikke just fordi det altid manglede ham paa Bestemthed, men det var en dvælende Bestemthed, som især udtømte sig i at bestride forvovne Anslag og at bringe de Forsigtiges og Maadeholdnes Indskydelse til at seire.

Han var ikke opdraget i Feldten: fød under en Freds-Epøke var han overbevist om, at den bedste Politik for hans Land var at vedligeholde Frederik den Stores Arvepart ubeskaaren, idet han undgik ethvert Sammenstød, hvorved denne muligviis kunde udsættes for Fare. Han var fremfor alt en Mand af blide og fredelige Sæder, som ikke søgte sin Ærgjerrighed i Krigen, maaskee fordi han ikke selv forstod sig paa at føre den og derved frygtede for at blive afhængig af sine Generaler. Hans Tilboielighed indskrænkede sig til at forblive neutral midt iblandt de smaa Stater, hvoraf han var omringet, og, dersom det ved den uskyldige Udøvelse af dette Protectorat kunde lykkes ham, uden Støi og Bevægelse at vinde noget ved sin Virksomhed i Cabinettet, saa var han vel betænkt paa, ikke at lade denne Leilighed gaae ubenyttet bort. For alt, hvad der gik videre, havde han Skræk. Cabinets-Traditionerne havde lært ham at betragte Frankrig som den Magt, til hvilken han isærdeleshed burde støtte sig. Den Revolution, som havde reist sig i dette Land, havde hverken fremkaldt Had eller Frygt hos ham. Han domte koldt derom, uden Fordom, med samme Maadenholdenhed og Upartiskhed i Omdømme, hvormed han betragtede alle

Ting, idet han sukede over dens Udskielser, forbandede de Forbrydelser, som udøvedes i dens Navn, men billigede en stor Deel af de Forbedringer, som den havde indført i de Franskes borgerlige Tilstand, og var tilbøielig til selv at forsøge deres Anvendelse i Preussen. "De have kun de Adelige imod Dem", sagde engang en af hans Ministre med nogen Overdrivelse og Smiger til Hr. Otto, den franske Republiks Repræsentant, nogle Maaneder efter Kongens Thronbestigelse: "Kongen og Folket ere aabenbart for Frankrig. Revolutionen, som De have iværtsat neden fra opad, vil langsomt blive iværksat i Preussen ovenfra nedad. Kongen er folkelig i sine Sæder: han arbejder uden Ophør paa at tilintetgjøre Adelens Privilegier. Han følger med Hensyn hertil Joseph den Andens Plan, men kun ved langsommere Midler. Om faa Aar vil der ikke gives flere feudale Privilegier i Preussen."

Derfor som han i sine Grundsætninger havde foresat sig at leve i god Forstaaelse med Frankrig, uden derfor at slutte et altfor inderligt Forbund med samme, saa var det ham ikke mindre magtpaaliggende at undgaae alt, hvad der kunde saare Rusland. Det preussiske Monarchi, om hvilket man kunde sige, at det først nylig var blevet til, havde endnu ikke havt Tid til at drage Omsorg for, at beskytte hele sit Territoriums Grændselinie. Dets stærke Fæstninger vendte næsten alle mod Østerrig. Dets Befæstnings-System var ikke blevet mere udvidet under Frederik den Store, fordi denne Fyrstes Planer gik ud paa at forøge sit Rige ved Weichselen. Men, da Monar-

chiet fra denne Side havde modtaget den Tilvært, som hans Ergjerrighed tilsigtede, og, da han med den eneste Fæstning Graudens maatte forsvare sin hele nye Linie, var Riget fra denne Side altfor meget udsat for Fare til, at det ikke med den største Omhyggelighed skulde skaane den stærke Nabo, som det havde givet sig selv; en retfærdig Straf, som det deelte med Østerrig, for deres brødefulde Medvirkning i Polens Undergang. Disse Monarchier have troet at skulle blive mægtigere, efterat de havde deelt dette Kongerige imellem sig; men i Virkelighed have de kun svækket sig selv, thi de tabte deres Bevægelses forrige Frihed og Uafhængighed. I Berlin, saavel som i Wien, skjælvde man for Rusland, som man frygtede for at opirre. Først tog man Parti, iagttog man det og raadspurgde det. Frederik Wilhelm erkjendte Bigtigheden i denne Stilling, og Frygten for at mishage Hoffet i St. Petersborg var endnu stærkere hos ham, end Ønsket om at behage Frankrig.

Denne Fyrste var saaledes, saavel ved sine gode Egenskaber, som ogsaa ved sine Feil, et levende Udtryk af denne paa eengang baade passive og ærgjerrige Politik, som hans Fader havde adopteret efter Freden til Basel. Med Kraft og Tillid sluttede han sig ogsaa til dette System, som det eneste, der dengang passede for hans Land. Den nye Coalition, som dannede sig imod Frankrig 1799, fandt ham urokkelig; han modstod enhver Indflydelse, som søgte paa at drage ham med sig: Poul den Førstes heftige Tilskyndelser, de Engelskes tillokkende Subsidier,

saavel som Directoriets indstændige Forestillinger. Vor Modgang i Italien og den herlige Leilighed, der her ved viste sig til at angribe vore Provindser fra Bøsten og Syden, opvakte ingenlunde hos ham Ønsket om, at misbruge vor Svaghed til at overvælde os. Ved denne Leilighed vidste han at seire over Grev Saugwitz's listige Anslag, thi da denne ansaae os for fortabte og frygtede for, at vor Undergang for Preussen vilde medføre Tabet af dets Hertugdømmer, Cleve og Jülich, uden Skadesløsholdelse, foreslog han, igjen at bemægtige sig dem ved et pludseligt Angreb og saaledes at berøve os disse nyserhvervede Provindser; "Østerrig har tilbagetaget Mailand", sagde denne Minister til Hr. Otto; "det maa altsaa ansees for retfærdigt, at vi ligeledes tage tilbage, hvad der tilhører os. Vi ville ikke samtykke i at see vore Provindser udsatte for en russisk Armees Hærgen." "Republikken vil heller ikke give sit Samtykke hertil", svarede Directoriets Repræsentant. "Nu vel, kunde den ogsaa det?" udbrød strax Grev Saugwitz. "Det gjør mig ondt, at jeg maae sige Dem det, men De mangle alle Hjælpekilder; De ere hverken i Besiddelse af Tropper, Penge eller den offentlige Mening. Ero mig, Holland vil ikke holde sig en Maaned, Belgien vil snart være underkastet, og Kongen skylder sine gamle Undersaatter, at beskytte dem imod en Invasion." Massena og Le Brun tilintetgjorde den preussiske Ministers Udsagn; de deelte den Hæder, at frelse Frankrig, den Ene i Zürich, den Anden i Nord-Holland. Tildragelserne den 18de Brumaire, som istedetfor Directoriets Anarchi og Fordærvelse

indsatte en Første-Consuls Dictatur, Poul den Førstes Frasald, som tilintetgjorde Coalitionen, og endelig Slaget ved Marengo, som hentede Seieren tilbage til vore Faner og Italien under vort Herredømme, Seieren ved Hohenlinden, som bragte Østerrig til Fortvivlelse og tvang det til at undertegne Tractaten til Luneville, alle disse Omstændigheder, hvoraf nogle skyldtes Lykken, andre vore Generalers Duelighed, men især den Mand's Genie, som Frankrig havde overdraget Landets Styrelse, opvakte hos Frederik Wilhelm Haabet om Erstatning, hvilket imidlertid var blandet med nogen Frygt for de Misbrug, som vi muligen kunde fristes til at gjøre af denne vor nye Storhed.

Strax efterat have overtaget Forretningerne havde Bonaparte sendt sin Adjutant og Ven, Oberst Duroc, til Berlin. Hensigten med denne Sendelse var at stifte en nyere Forening, og, dersom det var muligt, selv en fortrolig Tillid imellem Frankrigs nye Regjering og Preussen. Kongen modtog Første-Consulens Gesandt paa en yderst venkabelig Maade. Han underkastede sig, ligesom alle Mennesker, der ikke vare forblindede af Lidenskab og Fordom, den Tryllemagt, som var knyttet til Bonapartes Genie og Hæder, og han skjænkede ham fra første Færd af en Sympathi, der ikke kunde andet end tiltage ved den Indflydelse, som hans nye Seire i Italien forskaffede ham. Men han holdt ufravigelig fast ved sit Neutralitetssystem, og viste sig ligesaa ubsielig imod den første Consuls Opfordringer, som han tidligere havde viist sig imod Directoriets. Imidlertid tvang Om-

stændighederne ham snart til at give Slip paa denne sin Haardnakkethed.

Poul den Første forstod hverken halvt at opgive en Strid eller halvt at hengive sig til nogen Ting; hans ubestandige og vilde Gemyt følte Trang til enten at elske eller hade. Han havde ikke stillet sig i Spidsen for den anden Coalition, naar det ikke havde været i den Hensigt, at gjenoprette alle legitime Throner, atter at indføre Huset Savoyen i Turin, Johanniter-Ordenen paa Malta, det venetianske Oligarchi i sin gamle Uafhængighed og Huset Bourbon i Frankrig. Men snart blev han overbeviist om, at hans Allierede ikke deelte samme uegennyttige Anskuelser; Østerrig vilde hverken stille sig ved Benedig, Mailand eller Piemont; Englænderne iværksatte maaskee ikke af nogen anden Grund Beleiringen af Malta med saameget Estertryk, end for at bemægtige sig Den og beholde samme; slutteligen var Krigen for dem ikke saa meget noget Middel til at bekæmpe Revolutionen, som snarere en Bevæggrund til at tilintetgjøre de Neutrales Handel, og at anmasse sig et uindskrænket Herredømme paa Havet. Generalernes Tvistigheder forøgede Misfornøielsen. Endelig opbragte Hertugen af Yorks uheldige Expedition i Nord-Holland Keiseren i den Grad, at han bestemt besluttede at træde ud af en Coalition, hvor, som han sagde, han ikke længer havde den Rang, der tilkom hans Magt. I det Dieblik, da Bonaparte tog Sæde i Consular-Stolen, var Czaren i den Grad opbragt paa sine Allierede, at han endog var tilbøielig til at drage Sværdet imod dem, naar Omstæn-

dighederne maatte medføre det. Alvorlige Stridigheder over Skibsfarten havde nylig reist sig imellem England og Hofferne i Stockholm og Kjøbenhavn: det Første vilde tvinge de to Andre til at gjøre Afkald paa deres Flags Uafhængighed. Sverrig og Danmark stred hæderligen, uagtet deres Svaghed, imod Storbritanniens dictatoriske Fordringer, og forholdt det de Grundsætninger for Frihed paa Havet, som vare proclamerede 1780. De anraabte Keiser Poul om Bistand og anraabte ham ikke forgjæves. Denne Fyrste antog sig deres ulykkelige Sag og gjorde den til sin egen; han omfattede den med den hele ridderlige Varme, som han altid offrede Venksabet, og foreslog dem at indgaae i en Neutralitet efter de samme Grundsætninger, som den bevæbnede Neutralitet, der stiftedes af hans Moder Catharina den Anden. Imedens han saaledes tog det neutrale Flags Værd og Uafhængighed under sin Beskyttelse, proclamerede den Første Consul de samme Grundsætninger, og indbefattede herunder de forenede amerikanske Frislater, som havde gjort sig skyldig i den utilgivelige Uret, tidligere at afslaae samme. Saaledes var der da i Grunden tilveiebragt en inderlig Forening imellem Czaren og Frankrigs Overhoved i denne deres fælleds Stilling. Bonaparte, som ydmygede Østerrig ved Marengo, smigrede derved Pouls hevn-gjerrige Lidenskaber, thi denne ønskede Østerrig fordrevet fra Italien. Bonaparte proclamerede i Forening med de forenede Stater i en høitidelig Tractat det Princip, at Flaget beskyttede Varerne og at han i Virkelighed ligesaavel var Ruslands som Sverrigs

og Danmarks Allierede. Naturen havde skjænket Keiser Poul en stærk og levende Indbildningskraft, der var modtagelig for alt, hvad der var ædelt og stort. Den Første-Consuls militaire Hæder; den overordentlige Dygtighed, med hvilken han havde gjen-givet Frankrig sin Anseelse, kuet Factionerne, forenet Gemytterne, tilbagegivet Loven og Religionen sin tabte Majestæt; den heroiske Character, han havde viist i det sidste italienske Felttog; alle disse Under-værker, som vare blevene udførte i saa kort Tid, havde i Keiserens Sjæl opvakt en uimodstaaelig Hen-givenhed for den unge Mand, paa hvem hele Ver-dens Pine vare henvendte med Beundring. Med Hensyn til Bonaparte, da var han ogsaa meget opmærksom paa alle denne Fyrstes Bevægelser; han følte, hvor vigtigt det var at bemægtige sig ham just i det Dieblif, da han undslap Frankrigs Fjender. Han gjorde sig Umage for at behage ham, og ved en fortsat sin Opmærksomhed i sin Fremgangsmaade lykkedes dette ham let. At Englænderne indtog Malta og nægtede at tilbagegive Czaren, som Orde-nens Stormester, denne De, bragte Poul til at fatte de voldsomste Beslutninger imod dem. Han anvendte al den Indflydelse og Kraft, som stod til hans Naad-ighed, for at faae Cabinetterne i Stockholm, Kjø-benhavn og Berlin til at dele disse hans Følelser, og bragte derved disse Hoffer i en aabenbar Strid med England.

Frederik Wilhelms Bestræbelser gif ud paa at forhindre, at Krigen trængte ind i hans Virksom-heds-Sphære; hans eneste Uergjerrighed bestod i at

fredede over sin Neutralitets stille Skygger og at gjøre sig til en virksom Boldgiftsmand og Befordrer af de politiske Forhandlinger imellem Paris og St. Petersborg. Han forsøgte i sin slæbende og frygt: somme Politik at vise sig nyttig, saavel for den Ene, som for den Anden, og at forhindre, at der ikke dannede sig en altfor inderlig Forbindelse imellem begge; men Poul og Bonaparte, som havde indgaaet et gjensidigt varmt Vennskab, havde allerede i Forveien tilintetgjort Preussens ængstlige Combinationer. Forenede i Tanker og Gjerning lode de det føle hele Bægten af deres Magt og tvang det til at give Slip paa sin Neutralitet. Det maatte slutte sig til den nordiske Alliance, som blev undertegnet i St. Petersborg den 16de og 18de December 1800 mellem denne Magt, Rusland, Sverrig og Danmark. For at denne af Rusland imod England udklækkede Plan kunde faae en raske Virkning, maatte man begynde med at lukke Elb: og Weser: Mundingerne. Danmark og Preussen tilkom det, at sætte den sidste Deel af Planen i Udførelse. Hoffet i Kjøbenhavn vægrede sig ikke ved denne alvorlige Forholdsregel; men Frederik Wilhelm viste stor Frygt ved den blotte Tanke, at bemægtige sig Hannover: ikke fordi han jo nok brød sig om denne Erobring, som han endogsaa attraaede med Lidenkskab; men han vovede ikke at bemægtige sig det, af Frygt for at komme i Krig med England. Han havde paa en fredelig Maade vildet forene sit Waadehold mod denne frygtelige Magt med sin Lyst, som kaldte ham til Hannover, og med sin Rolle som Franskrigs og Ruslands Ven; dog det var umuligt. Czaren

var ikke til Ginds, at lade sig tilfredsstillende ved en saadan skræmtet Alliance. Preussen havde tiltraadt de nordiske Sømagters Forbund, det maatte følgelig ogsaa tage sin Andeel i Farerne, saavel som i Fordelene. Han opfordrede det til, at bemægtige sig Hannover, og true med, at lade det besætte ved sine egne Tropper, ifald Kongen dvælede. Denne maatte da bekvemme sig til at foretage det vigtige Skridt: den 3^{die} April 1800 lod han et Armeecorps marschere ind i Churfyrstendømmet, efterat han først havde draget Omsorg for at give tilkjende i London, at han kun tog Landet i Besiddelse for at forhindre Russerne og Franskmændene fra at marschere derind. Denne Konges Fjælskhed imod de to store Magter, som ængstede ham fra Nord og Syd, blev ham til stor Skade; han aabenbarede dem sin Svaghed, en ulykkelig Hemmelighed, som snart blev misbrugt, saavel af den Ene som af den Anden.

Poul den Førstes Død medførte Opbløsningen af den nordiske Ligue, og Preussen, befriet fra det Tryk, som Rusland og Frankrig udøvede over det, traadte med inderlig Glæde tilbage i sin Neutralitets-Tilstand. Omfider gjengav Tractaten til Amiens det den Sikkerhed, som det ifkun kunde finde i Freden, baade med Land- og Sømagterne.

Idet Frankrig i Leoben og Luneville fordrede Rhinen som Grændse, vilde det ikke foretage sig noget imod de andre Magters Uafhængighed, men sikre sin egen. Rusland, Østerrig, Preussen og England havde erholdt en paafaldende Tilvæxt, de tre første ved Polens Sonderlemmelse, det sidste ved sine

Erobringet i Indien. Al Ligevægt var tabt imellem disse Magters relative Styrke og det gamle Frankrig. Ved at dele Polen havde de store nordiske Hoffer aldeles tilfidesat Principet for Folkeretten, og som eneste Regel for deres Opsørsel vedtaget at følge Overmagten og deres Begjærlighed. Frankrig, som havde overvundet alle sine Fjender, havde fast besluttet, ikke at nedlægge Baaben, førend det havde erholdt den Forsøgelse, der var det absolut nødvendig for at hæve det til samme Rang, som de store Monarchier. Denne Forsøgelse kunde ikke bestaae i andet end Belgien og den venstre Rhinbred. Men et stort Antal verdslige Fyrster eiede Besiddelser paa denne Bred, og de protesterede imod at Frankrig berøvede dem disse uden Skadesløsholdelse. Dette fordrede altsaa ved Freden til Campo-Formio og Luneville, at de geistlige Besiddelser, som laae i Tydskland, bleve inddragne for at skadesløsholde de verdslige Fyrster, der vare blevne berøvede deres Eiendomme ved at Frankrig havde udvidet sit Territorium. En saadan Fremgangsmaade var unægtelig i sine Følger en af de piinligste og alvorligste, som Politikken kunde tillade sig. Keiseren af Tydskland var den naturlige og legale Beskytter for disse deres Eiendom berøvede Fyrster; men i dette store Spørgsmaal om Skadesløsholdelse havde han to meget vigtige Interesser, der endog vare hinanden modsatte, nemlig sit Huus's og den keiserlige Værdigheds. Hans Familie-Interesser maatte bestemt tilsiige ham, at han til Hertugen af Toskana og Hertugen af Modena burde affaae den Skadesløsholdelse, som de ifølge Freden til Lu-

neville skulde have i Tydskland for Tabet af deres italienske Hertugdømmer. Paa den anden Side maatte Fremgangsmaaden med Skadesløsholdelsen, som ikke kunde finde Sted uden at skille de geistlige Fyrster fra det tydske Statslegeme, have den uundgaaelige Følge, ganske at berøve det den Indflydelse, hvilken dets Rolle som Beskytter for det apostoliske Parti tilsikrede det i Confoederationen. Det var de geistlige Stemmer, som i to Aarhundreder garanterede hans Huus en bestandig Majoritet i Forbundsfor­samlingen. At overlade det, som var frataget Geistligheden, til de verdslige Fyrster, vilde være det samme som med egne Hænder at tilintetgjøre sit Parti i Tydskland, og at udsætte sit Huus for den Skam, engang at see den keiserlige Krone gaae over til Brandenburg og pryde Panden paa en Kjetter. Øster­rig kunde saaledes ikke beslutte sig til at gaae ind paa saadanne Forandringer, som vilde medføre et saa frygteligt Stød for dets Overherredømme. Efter Freden til Luneville havde det kun een Tanke, den nemlig, at løsrive sig fra Opfyldelsen af sine For­pligtelser, for saaledes at vinde Tid. Det opførte sig her, som efter Freden til Campo-Formio; det forsøgte at udhale Forsamlingens Arbejder ved tusinde Forhindringer, idet enhver Indblanding fra dets Side i de deres Eiendomme berøvede Fyrsters Fordringer ikke skete af anden Grund, end for at sætte Splid imellem Sønerne, som dog snarere burde hjælpe Fædrene ud af denne. Dette Langsomhedens og Udsættelsens System var meget ulykkeligt for Tydskland. Det ud­bredte en Usikkerhed over hele Foederationen, som

deels forstørrede Frygten hos den Ene, deels bragte den Anden til at opskrue sine ulovlige Fordringer, og afgav derved en viid Mark for Alles Intriguer, idet det fremskyndte det tydske Statslegemes Deling. Men den ængstlige Tilstand, i hvilken Riget befandt sig, var ganske i Wiener:Hoffets Beregninger. Det smigrede sig med at Fortvivlelsen vilde væbne hele Tydskland; de Stater, som for et Dieblif havde forladt det, skulde da paany samle sig omkring det, for at jage os ud af dette Land. Men ved at dømme saaledes, gjorde det Regning uden Bert. Paa samme Tid, som det syntes at opgive sit Forsæde i Delingsværket, fandt de deres Eiendom berøvede Fyrster sig givne til Priis for enhver Indvirkning af Uergjerrighed, Begjærlighed og Intrigue. Confoederationens Enighedsbånd brast; Egennytte og Afsondring bemægtigede sig alle dens Medlemmer; da de ikke havde noget fælleds Foreningspunkt og intet Overhoved, saa søgte de om en Beskytter i Udlandet, eftersom de ikke havde nogen mere i Wien: nogle sluttede sig til Preussen, andre til Rusland, men det største Antal henvendte sig til Frankrig, Frankrig, som efter eget Lykke bortgav og tog Kroner.

Napoleon bedrog sig ikke med Hensyn til Barigheden af Freden til Lands og til Søes; han vidste ret vel, at hverken England eller Østerrig fuldkommen havde opgivet at berøve os, det første Antwerpen og Scheldesfloden, det andet Italien; at Tingenes Orden, saaledes som den var bestemt i Tractaterne til Luneville og Amiens, kun var provisorisk, og at Frankrig tidlig eller sildig atter maatte gribe

til Baaben for at forsvare og fuldende sit Værk. Med disse Udsigter var det naturligt, at det søgte at svække Østerrig i Tydskland, saaledes som det allerede havde svækket det i Italien, og at det imellem Magterne af første Rang tilveiebragte en ny Ligevægt, som kun levede det keiserlige Hof en secondair Indflydelse, imedens Frankrig beholdt Overherredømmet. Da det engang havde fattet sin Plan, saa udførte det den med en Dristighed og Behændighed uden Lige. Det begyndte med at forsikre sig Ruslands Medvirkning ved at borge for Freden til Tschern; det smigrede Alexanders Stolthed ved at foreslaae ham, at medvirke til den nye Organisation, som nu skulde gives Tydskland. Keiser Alexander satte en stor Værdi i at lade Confoederationen føle sin Indflydelse; han vilde ikke, at de Forandringer, som man var ifærd med at iværksætte, ene skulde skyldes Frankrig. Da han desforuden var bundet ved Slægtskabets Bånd til Bayern, Baden og Würtemberg, saa havde han lovet dem at understøtte deres Fordringer ved Fordelingen i Skadesløs holdelsens Spørgsmaal; endelig var han heller ikke ufølsom for den Mand's Fremgang, som havde opfyldt hele Europa med Beundring over sine store Bedrifter. Han modtog derfor den første Consuls Tilbud som et Tegn paa den høieste Grad af Opmærksomhed.

Det var i Særdeleshed i Berlin at Bonaparte havde opstillet sit Støttepunkt, for at sikre sig sine Planers Fremgang. Preussen var det væsentlige Moment i det nye System, som han tænkte at grunde paa den anden Side af Rhinen; han vilde

give dette Rige en saadan Styrke, at det kunde true Østerrig og forstærke Norden paa Sydens Beføstning. Ved at tænke saaledes fulgte han kun Franz den 1stes, Cardinal Richelieus og Ludvig den 14des tidligere Ideer. Frederik Vilhelm opfattede med Begjærlighed disse den Første-Consuls Anskuelser. Thi det, som Preussen virkelig havde tabt paa den venstre Rhinbred, var kun for lidet at regne; det bestod nemlig i Hertugdømmerne Geldern og Jülich, Fyrstendømmet Mors og en Deel af Hertugdømmet Cleve. Befolkningen i disse Besiddelser oversteg ikke 137,000 Indbyggere, og Indtægterne af dem beløb sig neppe til 3 Millioner. Dersom Hensigten kun havde været at erholde en bestemt Erstatning for det, som det eiede paa den venstre Bred, saa vilde det ikke have viist en saa stor Barme for disse Anliggender; men det havde besluttet at drage Fordeel af Frankrigs Benskab, for at lade sig tilstaae en stor Deel af Skadesløsholdelsen. Det forsøgte da sin hele Forsørelseskunst, for at overtale Første-Consulen, og interesserede sig lige saa meget for dennes Skjæbne, som for Fyrsten af Nassau's, Kongens Svogers. Frederik Vilhelm og Keiser Alexander yttrede begge det gjensidige Ønske at lære hinanden at kjende, og de bleve enige om en Sammenkomst, som fandt Sted i Memel i de første Dage af Juni Maaned 1802. De to Monarcher fattede ved denne Leilighed en gjensidig Tilbøielighed for hinanden; de forstode hinanden, og denne Enighed vendte sig ganske til Fordeel for Frankrig. Kongen af Preussen hævede den Mistillid, som havde begyndt at bemægtige sig Keiser

Alexander med Hensyn til den Første-Consuls ærgjærrige Planer, og, ved at erholde hans Medvirking til Fredens Bedligeholdelse i hans Rige, blev han ligesom Baandet i en Trippelalliance, og hans Indflydelse blev afgjørende i Inddragnings-Anliggenderne. Ved en Convention, som blev undertegnet den 13de Mai 1802, overtog Frankrig at sikkre Preussen, — som Skadesløsholdelse for dets Besiddelser paa den venstre Rhinbred, — Erkebispedømmerne Paderborn og Hildesheim, Eichsfeldt, Erfurth, Untergleichen, Byen og en Deel af Bispedømmet Münster, tilligemed andre Byer og Klostere. Disse Lande overstige i høi Grad hvad det havde tabt; Tilvæerten i Befolkningen beløb sig til over 400,000 Indbyggere. Ved den samme Convention blev Fyrsten af Nassau's Skjæbne nærmere bestemt: han erholdt Bispedømmet og Klostret Fulda, samt Klostrene Corvei og Weingarten, og det blev fastsat, at i Tilfælde af at den nuregerende Fyrste af Nassau's directe Linie skulde uddøe, saa skulde Prindsen arve de Territorier, hvorover han nylig havde faaet Eiendomsret. Som Gjengjæld for disse Fordele anerkjendte og billigede Hoffet i Berlin (Artikel 13) alle de Forandringer og Foranstaltninger, som Frankrig havde truffet i Italien. Denne Anerkjendelse indbefattede ogsaa Indlemmelsen af Piemont under fransk Herredømme, som nu definitivt blev udført. Paa samme Tid, som Første-Consulens Diplomati forsøgede det preussiske Rige, forstærkede han ogsaa ved betydelig Skadesløsholdelse Bayern, Würtemberg og Storhertugdømmet Baden, og knyttede saaledes disse Stater ved Interesse og Erkjendtlighed

til Frankrigs Skjæbne. Østerrig stred længe, men forgjæves, imod denne Tingenes nye Orden, som det lykkedes Første-Consulen, understøttet af Preussen og Rusland, at faae begrundet i Tydskland: det ratificerede først den 24de Marts den definitive Reces af 23de Februar, som inddrog den tydske Geistligheds Godser.

Skadesløsholdelsens Deling ved Trippelalliancen, som Frankrig, Preussen og Rusland indgik med hinanden, omstødte enhver Beregning i det tydske System og gav den gamle Constitution Dødsfaaret. Denne var vel endnu i nogle Aar til af Navn; men alt, hvad der udgjorde dens Liv, forsvandt for stedse. Forgjæves forsøgte Keiseren ved Acten af 24de Marts ved Modforestillinger at holde alle de Confoedererede tilbage i det fælleds Vaand; forgjæves confirmerede han Rigets Grundlove: Riget eksisterede ikke mere, Recessen af 23de Februar underrettede alle Fyrsterne om, at Tydskland havde forandret Herre, og at det ikke mere var i Wien, men i Paris, at dets fremtidige Anliggender bleve afgjorte.

Lige indtil dette Dieblik havde Frederik Vilhelm kun havt Fordeel af det System, hvortil han havde sluttet sig. Han havde deri fundet, hvad han ivrigst ønskede, nemlig en betydelig Tilvært i Magt og Indflydelse paa Nord-Tydskland, og det blot ved at følge en suild Politiks Beregninger. Dette skete ligesom ved Keiser Alexanders og Første-Consulens særdeles Bevaagenhed; han smigrede sig med, bestandig at kunne opretholde Ligevægten imellem dem, som virksom Voldgiftsmand i hvad der forhandlede

imellem dem. Han haabede endvidere ved Hjælp af den Enighed, som herskede imellem Frankrig, Preussen og Rusland, at kunne tilfredsstille England og Østerrig, og at sikre Opretholdelsen af den almindelige Fred; men han feilede. Freden til Amiens havde for England kun været en Afbrydelse af Fjendtlighederne, og et Aar var neppe henrundet, efterat den var bleven undertegnet, førend det traadte den under Fødder, og paany erklærede os Krig. Det Dieblif nærmede sig nu, da der forestod Preussen en smertelig Prøve.

Da England brød Freden til Amiens havde det endnu ingen Allieret paa Fastlandet; det aabnede Øfrankerne med dristig Haand, traadte selv ind i dem, og beviste saaledes, at det sølte Kraft hos sig til at stride Ansigt mod Ansigt med sine frygtelige Fjender. Man kunde imidlertid være overbevist om, at det ikke længe vilde forblive saa ene, og at det vilde sætte alle Politikkens Drivehjul i Bevægelse, for paany at faae Fastlands Monarchierne til at slutte sig til dets Sag. Med det Ønske, som det nærede, at bekæmpe vort Overherredømme, forenede sig endnu en mere talende Interesse, nemlig at aflede vor Styrke fra Oceanets Bredder, rette den mod Fastlandets Kampplads, og berøve os Magten til at komme og foreskrive det Freden indenfor Londons Mure. I denne Stilling havde vi ikke mange Udveie at vælge imellem. Vi maatte søge at overkjære Traaden i Intriguen, og i det Tilfælde, at det maatte være umuligt for os at forhindre, at der dannedes en ny Ligue, maatte vi være beredte paa

at beseire den. Fra det Dieblik af, da Bonaparte var bleven indviet i Regjeringen og havde erhvervet sig en dyb Indsigt i Europas Anliggender, opdagede hans Skarpsindighed snart Frankrigs svage Side. Han indsaac midt i sin Storhed og Hæder, at det var svagt, fordi det var isoleret, at det var en trængende Fordring, snarest muligt at gjenoprette det foederative System, som var gaaet til Grunde, og at det først da vilde være istand til at haandthæve sin Magt og byde sine Fjender Spidsen, naar det kunde støtte sig paa stærke og trofaste Allierede. Holland, Schweiz og Italien, som vare blevne integrerende Dele af dets System, vare som Allierede ikke tilstrækkelig stærke til at de kunde give Frankrig den truende Stilling, hvortil det saa meget trængte, for at kunne forhindre nye Coalitioner, eller beseire disse, i Tilfælde af at de skulde danne sig. Men hvad der frem for alt manglede det, det var at erholde en Støtte i et af de store Fastlands Monarchier, og dette attraaede Bonaparte med en brændende Iver.

Osterrig maatte forblive udenfor dette Spørgsmaal; vi havde saaret det for dybt i Italien og Tydskland til at vi nogensinde turde smigre os med, at knytte det nærmere til os. Det kunde umuligt tilgive os, at vi havde kastet det tilbage over den høire Etsch-Bred og berøvet det de geistlige Støttemers Bistand paa den keiserlige Forsamling. Det var vor uforsonlige Fjende paa Fastlandet, ligesom England var det paa Søen. Det var en fast Beslutning, saavel for den Ene som for den Anden,

ikke at indlade sig paa nogensomhelst fredelig Underhandling med os, førend de havde fordrevet os, den Ene fra Italien, den Anden fra Antwerpen. Mellem Østerrig og os var der en dyb Afgrund. Men Østerrig var en frygtfuld Magt, dets Finantser i Forsald og Folket modløst; vi turde følgelig tillade os at troe, at dersom det lykkedes Frankrig at slutte sig til Rusland eller Preussen, saa vilde Wienerhoffet derved blive tilbageholdt, og dets Had altsaa afmægtigt.

Napoleon troede for et Øieblik, at han i Rusland kunde finde den mægtige Allierede, som han søgte. Frankrig og Rusland vare for langt fjernede fra hinanden til at de kunde støde sammen; de havde hver for sig deres særskilte Sphære for bestemte Indflydelser og Handlinger, i hvilken de kunde bevæge sig frit, uden at behøve at frygte for, at den Ene skulde overskygge den Anden. Ved at forene sig, vare de stærke nok til at styre Fastlandet og at forhindre de gjærende Lidenskaber fra, at bryde løs og forstyrre Roligheden. Keiser Pouls Død berøvede Første-Consulen en Ven og Allieret, som, hvis han havde levet, sandsynligviis vilde have forandret Begivenhedernes Gang. I Begyndelsen af sin Regjering syntes Alexander ikke at fjerne sig meget fra sin Faders Fremgangsmaade. Uden at knytte en altsor fortrolig Forbindelse med Napoleon nærede han dog det ivrige Huske, at leve i en fuldkommen Enighed med ham. Af Naturen begavet med en meget skarpsindig Aand, fri, gjennemtrængende og altid bevægelig og oprømt, kunde han ikke afholde

sig fra, i Stilhed at beundre Første-Consulen. Han følte sig hendraget til denne overlegne Mand med en uimodstaaelig Magt. Men han mødte ikke samme Tilbøieligheder hos sin Omgivelse. Hans Cabinet og Adelen var skinsyg over den Storhed, til hvilken Første-Consulen havde hævet Frankrig. De vare høiligen fornærmede over, at en ubekjendt Mand, dybt inde fra Occidenten, som først var en heldig Soldat, og senere ved sin Kaardes Magt og sine Bedrifter var bleven til Frankrigs Herre, havde den Uforsømmethed, at nægte Rusland Ret til at afgjøre Occidentens Anliggender. Alexander maatte give efter for sit Hof's Forestillinger. Den underordnede Rolle, som han havde spillet ved Udjevningen af Skadesløsholdelses-Spørgsmaalet, havde allerede begyndt at gjøre ham indtaget imod os; han troede sig bedraget ved vor List, og han følte sig ydmyget ved, sig selv uafvidende at have medvirket til at grunde vor Overvægt i Tydskland, imedens hans Hensigt kun havde været at tiltræde denne Udjevning, for derved at see vor Magt formindsket.

Strax efterat Freden til Amiens var bleven brudt, havde Bonaparte besat Hannover og Kongeriget Neapel med militair Magt: Hannover, som var en engelsk Besiddelse, hvorigjennem den britiske Industrie især udsørte de Produkter, der vare bestemte for Tydsklands Markeder, Kongeriget Neapel, som uden Forbeholdenhed ganske havde underkastet sig Londoner-Cabinettet til detses frie Raadighed. Rusland havde taget Hannover og Neapel under sin Beskyttelse. Det var fornærmet over, at vi havde

lukkete Havnen ved Tarent og taget Fyrstendømmet i Besiddelse, uden først at adspørge det, og da Keiser Alexander af Første-Consulen blev anmodet om, at optræde som første Boldgiftsmand i de Stridigheder, som bragte Frankrig og England til at gribe til Vaaben imod hinanden, afflog han dette Hverv, som vilde have saaret hans Delicatesse, og indskrænkede sig blot til at være Mellemhandler, hvorved hans Fordringer fik mere Spillerum. Alle hans Bestemmelser havde mere Udseende af et varmt Benskab for England end af en Dommers Upartiffhed. Den Maade, hvorpaa denne Fyrste optog Efterretningen om Hertugen af Enghien's Dødsmaade, og de bitre Forklaringer, som ved denne sørgelige Leilighed fandt Sted imellem Czaren og Frankrigs Overhoved, tilintetgjorde fuldkommen al Enighed imellem dem.

Fra dette Dieblif af maatte vi opgive ethvert Haab, ikke alene om at slutte os til Rusland, men endogsaa om at holde dette indenfor Maadeholdenhedens Grændser. Det var ude med dets Benskab imod os; det havde antaget samme Farve, som vore Fjender. Krigen paa Fastlandet var endnu ikke erklæret, men Ligevægten imellem Cabinetterne var forstyrret. Vi vare da saaledes visse paa, enten tidligt eller sildigt at komme i Strid med England, Østerrig og Rusland, med mindre det kunde lykkes os at holde dem i Løkke ved en mægtig Alliance.

Af de tre store Fastlands-Monarchier var hver ikkun et, som kunde antages for at være gunstigt stemt imod vore foederative Planer, og det var Preus-

sen. Denne Magt kunde stille en Armee paa 200,000 Mand paa Venene; igjennem denne kunde vi trænge ind i Rusland og Østerrig. Dens Undersaatter havde Smag og Sands for Krigen; dens Stemme var hørt i Europas's Raad. Dersom det lykkedes os, at knytte den til vor Skjæbne, saa vilde Ligevægten igjen være tilveiebragt i Cabinetterne: Rusland og Østerrig vilde være holdte i Tømme, og, dersom de absolut vilde kæmpe med os, saa maatte et Nederlag blive Lønnen for deres Forvovenhed. Hvis derimod vore Fjender seirede i Berlin, saaledes som de allerede havde seiret i St. Petersborg og Wien, saa vilde det ikke være med tre Magter, vi vilde faae at kæmpe, men med en Forening af Europas store Monarchier og af alle de underordnede Stater, som stode i Afhængigheds-Forhold til disse; det var da ikke mere vort Overherredømme, som truedes, men vor hele Tilværelse. Preussens Alliance var os derfor nødvendig og uundværlig, først, for at kunne forsøge paa, at opretholde Freden paa Continentet, og sætte os istand til, at byde over alle vore Kræfter imod England, og dernæst for at vi, hvis en almindelig Krig skulde udbryde, som Seierherrer kunde trække os ud af denne.

Dette var da den simple, men i Tiden frugtbringende Opgave, som Napoleon havde stillet sig at løse: den blev hans Tankers fornemste Maal, og for at dette kunde lykkes ham, betjente han sig af alle de Midler, som den meest beregnede List og Behændighed kunde indgive ham. Bestemt paa at bemægtige sig Frederik Wilhelm, hvad det saa maatte

koste, virkede han paa ham ved alle Forsførelsens Kunster. Han angreb ham, om man saaledes tør udtrykke sig, i hans fineste Fibrer med Smigrerier, glimrende Løfter, Udsigter til en umaadelig Storhed, ja formelige Tilbud om at ville paasætte ham Keiserkronen; en paatagen Kulde afløstes snart af en ny og endnu mere smigrende Forekommenhed; han forsøgte alt, men alt var forgjæves. Mere end eengang troede han at være paa Veie til at overtale ham, men det lykkedes Frederik Wilhelm ikke destomindre at holde sig imod alle disse Angreb. Beretningen om disse to Mænds indbyrdes Forbindelse, hvoraf den Ene viste sig saa heftig i sine Bestræbelser, den Anden saa haardnakket i at forblive fri og ikke overgive sig til Nogen, det være sig Frankrig eller Rusland, viser, hvor nøie Napoleon var bekendt med sin Stilling, og hvor megen Kunst han forstod at lægge i sin Politik. Kongen smigrede sig med, at hans strenge Neutralitet vilde forhindre enhver krigerisk Bevægelse fra Wien og St. Petersborg og gjøre en ny Coalition umulig, men heri bedrog han sig høiligen. Bore Fjenders Rænker maatte endydermere bestyrke ham i denne ulykkelige Indbildning. Keiser Alexander trattedes ikke ved at tilskrive ham og forsikre ham om sin fredelige Stemning, ligesaa lidt som Hoffet i Wien lod det mangle paa lignende Tilsagn. Forgjæves forsøgte Napoleon, at bringe ham ud af hans Bildfarelse og at overbevise ham om, at Rusland og Østerrig vare enige med England om, at bekæmpe os og fratage os Italien; Frederik Wilhelm vilde ikke troe ham. Ligesom alle Mennesker, der lade sig be-

herske af en eneste Idee, forkastede han alt, hvad der ikke passede i Rammen for hans snævre System. Tingenes indre Sammenhæng og Dybde undgik ham. Han troede, at gjøre meget for Fredens Bedligholdelse ved at gjøre sig til den frygtsomme og blide Fredsmægler, som hørte alle Cabinetters Klager og Ønsker; han havde i Særdeleshed den Uforstandighed, at vise de to Partier, som streedes om ham, hvormeget han frygtede Krigen, og ikke at stille sig som sand og oprigtig Boldgiftsmand mellem Frankrig og dets Fjender. Han havde Balget imellem tre Ting. Han kunde alliere sig med England, Østerrig og Rusland imod Frankrig, med Frankrig imod disse tre Kroner, og endelig faste sig imellem de to Partier som væbnet Underhandler, og, dersom det ikke kunde lykkes ham at udsonde dem, da at fremstaae med en alvorlig Opfordring til deres Villigheds- og Vres-Følelse. Enhver af disse tre Ting lovede ham Fordeel og forsøget Udvildelse. Men Frederik Wilhelm havde en uforklarlig Utillsielighed for alt, hvad der kunde kaldes en decideret Mening. Der indtraf et Dieblik, i hvilket han burde have forladt sin Neutralitet og være gaaet over til Handling; men det manglede ham paa Mod til at gribe dette. Tænke vi os, istedetfor denne svage og ubestemte Fyrste, Frederik den Store, som, fast besluttet paa at opretholde Freden, vilde have opbudt en Armee paa 100,000 Mand og i Petersborg, Wien og Paris have talt et bestemt og maadeholdent Sprog: Hvo tvivler da om, at han vilde have stillet Stormen, eller, dersom dette ikke skulde lykkes ham, dog i det Mindste have undgaaet den

Catastrophe, hvori hans Efterkommere snart efter faldt?

Napoleon ærgrede sig over at hans Bestræbelser for at indtage Kongen for sin Sag fik et saa slet Udfald. Han følte, at Freden paa Fastlandet — og med denne Fred tillige Europas's fremtidige Skjæbne — var afhængig af det Parti, til hvilket denne Fyrste sluttede sig. Han havde derfor i sit stille Sind besluttet, at han skulde tilhøre ham, selv om han endogsaa skulde bruge Magten, for at faae ham dertil. Efter alt, hvad der var skeet, havde han Møie med at forklare sig Kongens Uvillie imod at slutte sig til hans Skjæbne. Havde han ikke rundeligen betænkt ham ved de tydske Skadesløsholders Deling? Han kunde endnu hæve ham mere. Frederik den Anden havde gjort meget for sit Lands Opkomst; Napoleon kunde ved den blotte Belgjering, som Alliancen med ham førte med sig, fuldende denne store Mands Værk. Gid Preussen dog for Alvor og uden Forbeholdenhed havde villet knytte sin Lykke til vor, gid det havde villet dele Farer og Hæder med os, og vi skulde da storligen have belønnet det for dets Tjenester. Var det ikke en værdig Udsigt til at forføre og begeistre et ærgjerrigt, krigerisk Folk, at fravriste Østerrig det keiserlige Scepter, at forsøge sine tydske Besiddelser med Huset Hannover, at blive Overhoved for det forenede Tydskland, og slutteligen i Fælledsskab med os at foreskrive Europa Love? Desuden var Preussen ved en fri og aaben Alliance sikkest istand til at tilfredsstille Napoleons Ærgjerrighed. En Allieret, som befaler over 200,000 Mand, har Diet til at

fordre sine Betingelser; den er ikke noget blindt Bærstøi: denne Forening vilde da til een og samme Tid baade have været en Styrke og en Tømme paa Frankrig. Men Napoleon havde nylig selv paafat sig Keiserkronen, og hans dristige og virksomme Genie forskrækkede Frederik Wilhelms forsigtige og beregnende Aand. Han frygtede for, at han, naar han først engang var bunden med disse Baand, let kunde overskride det Maal, han havde sat sig. Og naar alt kommer til alt, og man herover vilde anstille rigtige Betragtninger, vilde man overbevise sig om, at to Mennesker, som i alle Dele vare saa forskjellige, umuligt kunde forstaae hinanden eller slutte sig nærmere sammen. Kongen var forsigtig indtil Frygtsonhed; Dristighed og Storhed i Plan og Udførelse vare Hovedtrækkene i Keiserens Character. Den Første havde en beskeden Cresfølelse, som bragte ham til at frygte Opsigt og Støi; den Anden derimod, som ved sine store Bedrifter var bleven Herre over en af de første Throner i Verden, troede endnn ikke at have gjort nok for at retfærdiggjøre denne sin Ophøielse. Den Ene frygtede Krigen som det skrækkeligste af alle Onder, den Anden elskede den, saaledes som en stor Kunstner elsker sin Kunst; han elskede den ogsaa som Kilden til sit Lands Velstand og Magt. Frederik Wilhelms Planer vare indskrænkede til en meget snæver Sphære, Napoleons derimod omfattede hele Verden. Kongen af Preussen iagttog den strengeste Moralitet i alle Statsanliggender. I Frankrigs Overhoveds Hænder bestod en Souverains Moralitet mere i Diemedet end i Mid-

lerne. Til disse paafaldende Uligheder, som adskilte disse to Fyrster, kunne vi endnu s ie den preussiske Adels Fordomme og Dronningens personlige Indflydelse.

Napoleon havde i Berlin, som ved alle andre Hoffer, talløse Fjender, der ikke kunde tilgive ham, at han havde laant sin Kaarde og sit Genie til denne frygtelige Revolution, som havde omstødt den legitime Throne og den gamle Adel og bragt alle Europas Konger og adelige Slægter til at skj lve. For at tale om den preussiske Dronning, da havde hun hele det Herredomme over sin Gemal, som en Charakter fuld af Blidhed og Ynde, forenet med en henrivende Skjønhed, altid maa komme i Besiddelse af. Hun frygtede for, at see ham træde ud af sine private Forholde, og, uden at spørge, om en Monarch paa Thronen tør vente at finde det rolige, fredelige Liv, som kun tilhører det stille Familiehjem, troede hun, at Kongen kunde forene alt, hvad han skyldte sig selv og sine Forfædre, med sin Kjærlighed til Freden. Ved at tilraade ham, ikke at hengive sig til Frankrig, havde hun ikke alene til Hensigt, at fængsle ham til sig; hun arbejdede ogsaa hemmeligt for Ruslands Interesser, hun var ikke fremmed for Politikkens Intriguer. Ved Mødet i Memel fandt Dronningen og Keiser Alexander et stort gjensidigt Behag i hinanden, og Czarens Forekommenhed var til megen Fordeel for hans Politik. Fra dette Dreblik af gif hele Dronningens Forkjærlighed ud paa Hoffet i St. Petersborg. En Correspondence opstod imellem Preussens og Ruslands Souverainer, og Dronningen tog personlig en meget ivrig Deel deri.

Da det ikke var lykkedes Frankrig at slutte en stærk Alliance med Preussen, saa var en ny Krig paa Fastlandet uundgaelig. Den udbrød i September 1805 At den skulde være fremkaldt ved Genuas, Parmas og Piacentias Forening med det franske Territorium er aldeles ubegrundet. Genuas Forening fandt Sted den 3^{die} Juni 1805, og den 11te April samme Aar havde England, Rusland og Østerrig grundlagt den tredie Coalition. Liguens foregivne Diemed var at stille os ved Italien; men det sande, dog hemmelige, var, at berøve os alle vore Erobringer, saavel dem, der vare foranledigede ved vor Ærgjærighed, som ogsaa de mere legitime, ¹⁾)

¹⁾ Det er mærkeligt at betragte, hvor dybt indgroet den Idee er hos Forfatteren, at Rhinen er Frankrigs naturlige Grændse og at denne Magt har Ret til at fordre alle de Landstrækninger, som ligge Syd og Vest for denne Flod. Disse Erobringer kalder han ligefrem legitime, som om Frankrig siden Carl den Stores og Ludvig den Frommes Tid — eller i næsten 1000 Aar — nogenfinde havde eiet dem og endog blot havde ligesaa stor Ret til at fordre dem, som Danmark har til Mecklenborg og Østersøens øvrige Rysstlande, Hannover til Bayern og Sachsen, England til alle Frankrigs vestlige, eller Spanien til dets sydlige Provindser. Om nogen af disse Stater faldt paa at gjøre saadanne Fordringer gjældende, vilde Verden vistnok blive forundret, og dog tvivler snart ingen Fransmand om, at hans Fædreland virkelig har Ret til de omtalte Landstrækninger; med samme Ret kunde det fordre hele Tydskland, og Italien indtil Libyen, eller hvad Carl den Store ellers havde under sit

og saaledes at drive os tilbage indenfor det gamle Monarchies Grændser. Ved at sætte de lombardiske Kongers gamle Krone paa sit Hoved og ved at bemægtige sig Genua gjorde Napoleon ikke andet end optage den Handske, som hans Fjender havde tilkæstet ham. I Begreb med at løsrive sig fra **Verdenshavets Bredder** og angribe Østerrigerne ved Donau vilde han endnu for sidste Gang gjøre et Forsøg paa at bevæge Frederik Wilhelm: han foreslog ham, i Tilfælde af at han vilde blive hans Allierede, den definitive Afstrædelse af Hannover.

Herr v. Gardenberg, som var i Besiddelse af en dannet og dristig Aand, optog dette Forslag som et stort og vigtigt Anliggende, hvis Realisation vilde bidrage betydeligt til at udvide det preussiske Territorium; men, uagtet Kongen ivrigen attraaede Hannover, afholdtes han dog herfra ved Samvittigheds-skrupler og ved den Fare, som han udsatte sig for ved at bryde med Rusland og England. "Kunde jeg", spurgte han Herr v. Gardenberg, "uden at forsynde mig imod Moralens Forskrifter, uden at tabe alle Rættænkendes Agtelse i Europa, uden at blive omtalt i Historien som en Fyrste uden Tro og Love — kunde jeg da, for at erholde Hannover, afvige fra den Charakter, som jeg til dette Dieblik stedse har været tro?" Kongen skildrede sig ganske i disse

Scepter, thi den ovenfor anførte Sophisme om Nødvendigheden i at Frankrig udvider sig bestikker naturligviis Tungen. Hvor urimelig endog denne Fordom er, turde den dog i dette Dieblik være een af de farligste Fjender for Europas Rolighed.

Ked.

Ord. Ministeren svarede ham, at Moralen ikke var det for en Souverain, som den var for en Privatmand; at der her var Spørgsmaal om, paa bedste Maade at opretholde sin Rang og sit Monarchie. Kongen, der var halvt overbevist, indvilligede i at slutte en Alliance, naar Hannovers Indlemmelse i Preussen blev gjort til Basis for samme. Denne gang troede Keiseren omstøder at have vundet ham, uden at berygte en Tilbagetræden, og han havde affendt Duroc for at affatte Bestemmelserne og underskrive Tractaten (3^{die} September). Men han blev atter skuffet. Neppe havde Kongen gjort de første Skridt til en Alliance, førend han blev greben af Skræk og traadte tilbage. Han afbrød de begyndte Forhandlinger, og erklærede, at hans Beslutning var at forblive neutral.

Imedens Napoleon satte alle sin Politiks Drivhjul i Bevægelse for at drage ham til sig, gjorde Rusland og England sig ikke mindre Umage for at faae ham til at tiltræde Coalitionen. De bebreidede ham, at han af usle og lave Interesser lod sig fastholde ved et Uvirksomheds System, der, som de sagde, satte hans Magt i Miscredit. Norden burde forene sig, for at kunne stille et uigjennemtrængeligt Værn imod Frankrig. Dette var det eneste Middel til at holde denne gjærende Magt indenfor sine Grændser; i modsat Tilfælde vilde den ganske overskride dem under det forrovne Overhoved, som den havde stillet i sin Spidse.

Men de samme Grunde, som bestemte Frederik Wilhelm til ikke at fornærme Rusland, bestemte

ham ogsaa til ikke at saare Frankrig. Han havde den Svaghed, at ville være Alles Ven, et useilbarligt Middel til ikke at kunne tilfredsstille Nogen. Hoffet, bevæget ved Dronningens heftige Forestillinger, havde gjort sit Balg. Dets Tilbøieligheder og Husker vare for Rusland; men Armeen havde endnu ikke givet nogen af Parterne et bestemt Fortrin. En næsten fælleds Følelse herskede i dens Rækker, den nemlig, ikke at blive til Spot for Europa. Fra alle Sider omringet af de krigsførende Magters Armeer, blev dens Uvirkksomhed den til Byrde. Den ligesom røgmede ved sin ydmyge Stilling, dablede Kongens System og vilde i Strid, mindre for at bidrage til noget af Partiernes Seier, end for paa Kamppladsen at tage sin Andeel i Fare og Hæder.

I den gjærende Tilstand, i hvilken Gemytterne befandt sig, beroede alt paa den mindste Hændelse. Bernadotte havde ved at krænke Anspachs Territorium gjort en Ende paa Tingenes Stilling, men ikke til Fordeel for os. Imidlertid var dette Brud paa Markgrevskabets Neutralitet langt fra at have en fornærmende Character for Preussen. Da det laae midt i den udstrakte Kampplads, paa hvilken Frankrig, Østerrig og Rusland tumlede sig, var det umuligt, at dette lille Land kunde forskaanes for Indfald af deres Armeer. Preussen havde 1796 tilstaaet de krigsførende Magter fri Gjennemmarsch. Førend Bernadotte marscherede derigjennem havde Bayernerne, paa deres Tilbagetog fra München til Würzburg, forceret Gjennemgangen og vare blevne efterfulgte af et østerrigsk Armeecorps. Det var følgerig

et Land, der ligesom var aabent for hele Verden. Da Ordren til at passere igjennem Anspach blev affendt til Prindsen af Ponte-Corvo, underhandlede Napoleon om en Alliance med Preussen, og han troede, at den var nærved at blive undertegnet. Slutteligen maae vi tilstaae, at han havde taget saadanne Forholdsregler mod Kongen, at han vidste, hvad han turde vove. Ikke destomindre blev Frederik Wilhelm i høieste Grad overvældet af Brede, da han erfarede, at vore Tropper havde krænket Markgreviskabets Gebet. Det første, han foretog sig, var at bryde med Frankrig. Ved Hoffet, i Armeen og i de adelige Salonner hørtes kun eet Raab, nemlig et heftig Raab om Krig imod os. Den offentlige Mening, som endnu den foregaaende Dag var lidet gunstig stemt for Rusland, gjorde nu ganske Frankrig til Gjenstand for sit Had. Man talte kun om at hævne den frygtelige Skam, som vi nylig havde tilføiet Preussens Ære. Det var en meget gunstig Leilighed til at omstemme Kongen, som i den senere Tid uden Ophør havde gjentaget, at han vilde erklære sig imod den Første, som forsøgte paa at krænke hans Neutralitet. Englands, Ruslands og Østerrigs Ministre satte sig i Bevægelse, omringede ham og opfordrede ham til at holde sit Ord. Dronningen stillede sig strax i Spidsen for den krigeriske Bevægelse. Tilbud bleve i største Hast affendte til Keiser Alexander, som havde anmodet Kongen om en Sammenkomst og afventede hans Svar i Pulawi. Man underrettede ham om Tildragelsen i Anspach og sagde ham, at Diebliffet nu var kommet til at bemægtige

sig Frederik Wilhelm, og tilskyndede ham til, uden Ophold at begive sig til Berlin. Alexander forlod ufortøvet Pulawi og indtraf uventet hos den kongelige Familie i Preussen. Kongen, som fra alle Sider blev angrebet ved de sande eller falske Lidenskabers, som Forbittrelsen imod os satte i Bevægelse for at bestemme ham, kunde ikke mere modstaae Strømmen: han lod sig fravrifte Conventionen til Potsdam (3^{die} October 1805). En natlig, theatralisk Scene var med Flid forberedt i Capellet i Potsdam, hvor Frederik den Andens Støv hviler. Keiseren af Rusland, Kongen og Dronningen begave sig derhen Natten imellem den 3^{die} og 4de October: Alexander, greben af en dyb Følelse, kyskede den store Mand's Kiste, og Souverainerne skiltes ad, efterat have tilsvoret hinanden Venskab og Troskab paa Frederik's Grav.

Tractaten til Potsdam var egentlig ingen Alliance, men et simpelt Løfte om Alliance, hvis Udførelse beroede paa, om Napoleon antog eller forkastede de Fredsbetingelser, som vilde blive ham forelagte ved Grev Haugwitz. Der blev fastsat en bestemt Termin, den 15de December 1805, inden hvilken Antagelsen eller Forkastelsen af disse Forslag maatte være tilendebragt.

Alt tyder hen paa, at de Betingelser, hvoraf Grev Haugwitz var Overbringer, ingenlunde vare noget bestemt Ultimatum, men at der tvertimod var givet ham et vidt Spillerum, og at disse Forslag kunde aftage og tiltage, eftersom Keiserens Lykke under dette Mellemrum var aftaget eller tiltaget.

Man vidste i Berlin, at der vilde ske store Ting førend den 15de December. Napoleon vilde enten seire eller blive besejret. I det første Tilfælde skulde Grev Saurwitz complimentere ham, i det andet foreskrive ham Love.

En Svindels og Skrækkens Aand syntes at have bemægtiget sig Hoffet i Berlin og stødt det ud paa Fortabelsens Bei. Hvorledes var det muligt, at disse Statsmænd ikke havde fattet, hvorvidt Striden imellem Frankrig og Europas store Monarchier var kommet. Napoleon kunde ikke forblive i Uvisshed om Preussens Forholdsregler; han havde kun alt for mange Fjender, til at han skulde tillade sig, at forsøge deres Antal; efterat han forgjæves i fire Aar havde udtømt alle sin Politiks Hjælpeskilder for at gjøre det til sin Allierede, maatte han i det mindste nu være forvisset om, at det vilde forblive neutralt. Dersom det skulde være saa uheldigt, at gaae ind paa Coalitionens Forslag, saa vilde han ifkun lade det beholde Balget imellem disse to Ting, enten at udsone sin Feil ved udcelt at overgive sig til ham, eller at begynde en Krig. Conventionen til Potsdam var et uhyre Feilgreb; thi ved at undertegne den havde Preussen givet Afkald paa at kunne handle med Eftertryk. Ulm var nærved at capitulere; Wien aabnede sine Porte for os; Østerrig, overvundet og blottet for Hjælpeskilder, kunde ifkun frelses ved Russerne, som indtraf i forcerede Marscher fra det Indre af Mähren. Smidlertid var alt endnu ikke bragt til Fortvivlelse. Da den uheldige Tractat til Potsdam nu først engang var under-

tegnet, saa maatte der ikke tabes en Dag, ikke et Dieblif; man burde marschere til Donau, tvinge Keiseren til at opgive sit Bytte og vende om. Preussens Frelse afgang af dette Foretagendes Hurtighed. I et saa kritisk Tilfælde bidroge de halve Forholdsregler ikke til andet, end til at forværre den første Feil og gjøre den uoprettelig. Der var ikke mere at tænke paa, at tilveiebringe en Forsoning med Napoleon, Preussen havde altfor meget compromitteret sig, til at det turde vente en rolig Tilgivelse. Istedetfor at gribe til denne dristige og stærke Politik, holdt Kongen mere af at udhale Tiden og kastede sig ved sine falske Forholdsregler i Armene paa sine Fjender.

Grev Haugwitz ankom til Keiserens Leir tre Dage førend Slaget ved Austerlitz. Ifølge hans Hofs Instructioner vilde det dengang have været uklogt af ham, at opfylde sin Sendelse, ligesom for Napoleon at høre ham. Ifølge fælleds Overenskomst bleve Underhandlingerne opsatte. Det, som gjør Seiren ved Austerlitz til en saa stor Begivenhed i Keiserens Liv, er at han paa denne Balplads satte sin, saavel som hele Frankrigs, Lykke paa Spil. Dersom han var bleven overvunden, vilde han have været fortabt; 100,000 Preussere havde affkaaret ham Tilbagetoget over Rhinen. Ved at seire over Russerne og Østerrigerne seirede han tillige over Preussen, som ikke havde andet tilbage, end at bede om Tilgivelse og saaledes at ydmyge sig for sine sidste Feil. Man erindrer sig Keiserens Ord til Grev Haugwitz, da han kom for at forene sine Lykønskninger med vore Allieredes: "Det er en Compliment, hvorpaa Lykken har foran-

dret Adressen". Freden til Presburg (26de Decem-
ber 1805), som berøvede Østerrig Venedig, Tyrol
og de illyriske Der, var Lønnen for Seiren ved
Austerlitz.

Napoleons Klogskab og den Stilling, han
indtog, bød ham at optræde bestemt ligeoverfor
Preussen. Hans Uvillie imod denne Magt var stor
og begyndte allerede i hans Sjæl at føde et Had,
som vi snart skulle see bryde frygteligt og uforson-
ligt frem. Han havde meget ivrigen ønsket dets Al-
liance, fordi denne Alliance var den eneste fornuftige
Forening, som var istand til at forhindre en Kamp
med Fastlands-Monarchierne, hvilken ikke kunde endes
uden enten med disses eller med Frankrigs Undergang.
Istedetfor den Allierede, som han havde ventet at
finde, mødte han et bittert Fjendskab. Hvilken Stil-
ling skulde han indtage ligeoverfor dette svage Hof,
som ikke havde vidst at gribe noget Parti, ikke engang
Neutralitetens? At marschere imod det og underkaste
sig det var en farlig Beslutning, hvis politiske Følger
affrækkede ham; hvad vilde hans Fjender have sagt
hertil? Der var en anden Udvei, som en fornuftig
og ædelmodig Politik tilraadede: nemlig, at tilgive
det al tidligere Skyld og paany at tilbyde det vor
Alliance. Men Kongen, som stred imod enhver be-
stemt Forbindelse, Kongen, som blev forfulgt og be-
leiret af sine Fjender, endogsaa i sin Familiekreds,
vilde han samtykke i at knytte saadanne Baand,
hvortil vi i saa lang Tid forgjæves havde søgt at
overtale ham? Vilde han ikke atter imod vore ind-
stændige Forestillinger sætte den haardnakkede Uvirk-

somhed, hvorfra han kun en eneste Gang havde vidst at løsrive sig, nemlig til Fordeel for Coalitionen? Keiseren indsaae ikke, at der var noget andet Middel til at faae ham paa vor Side, end ved at bemægtige sig ham med Magt. Den 12te December, efter Tilbagekomsten fra Schönbrün, lod han Grev Haugwitz falde og gav ham, efterat han i et haardt og bittert Sprog havde bebreidet ham hans Hof's Feil og Utaknemmelighed, Valget imellem Krig eller Alliance, en fri uforbeholden Alliance, befæstet ved Indlemmelsen af Hannover i det preussiske Monarchi. Grev Haugwitz tøvede ikke, men undertegnede Alliancen den 15de December, den samme Dag, som Preussen havde lovet Rusland og Østerrig at erklære sig for dem. I Kraft af denne Tractat overførte Frankrig alle sine Rættigheder til Hannover paa Preussen, som til Gjengjæld afstod Frankrig Markgrevskaabet Anspach, Fyrstendømmet Neuffchatel, saavelsom Wesel, Fyrstendømmet Berg og Hertugdømmet Cleve. Bayern forpligtede sig til at give Preussen et Territorium med 20,000 Indbyggere som Skadesløsholdelse for Markgrevskaabet Anspach. Ved denne Afstaaelse tabte Preussen 400,000 Undersaattere, men ved Erhvervelsen af Hannover fik det en Million.

Dersom Frederik Wilhelm har begaaet en uoprettelig Feil ved at undertegne Conventionen til Potsdam, saa forekommer det os, at Napoleon har gjort sig skyldig i en næsten ligesaastor ved at paalægge ham Tractaten af 15de December. Det fornemste Maal, han havde foresat sig ved sine Seire paa Fastlandet, var at tilveiebringe Fred med Eng:

land. Men han vidste meget vel, at den første Betingelse, som dette fordrede, var Tilbagegivelsen af Hannover. Hvorfor da gjøre dette Churfyrstendømmes Indlemmelse i Preussen til Grundvold for en Alliance, som maatte forsvinde ved de første alvorlige Underhandlinger, der vilde blive aabnede mellem Cabinetterne i Paris og London? Hvorfor overhovedet afgive en Besiddelse, som uidentvivel var af uvurdeerlig Værd for Preussen, men hvis Erhvervelse vilde møde uovervindelige Hindringer, medens Kongen paa en definitiv Maade affød Lande, som med uomtvistelig Ret tilhørte ham og vare anerkjendte af hele Europa? At tilgive en Fjende i et fjendtligt og truende Sprog er mere en Hævn end et Medlidenheds Bærk. Det er kun de aabne og upartiske Handlinger, som naae deres Diemed. Keiseren vilde vise sig ædelmodig imod Preussen, han burde derfor ikke næses med at være det halvt, ved at sige: "Jeg tilgiver Dig, men jeg ydmyger Dig."

Dersom Keiseren — istedetfor at tvinge Frederik Wilhelm til Alliancen og derfor give ham et tilsyneladende Offer, som muligen engang i Tiden ikke vilde være noget Nederlag, — havde lukket Døren for hans Feil og i venstkabelige Udtryk, uden Opsigt, havde foreslaaet ham, at forene sig med Frankrig og reent og ligefrem at modtage Hannover; dersom han, forudseende det Tilfælde, at England absolut fordrede Churfyrstendømmets Tilbagegivelse, havde paa taget sig som en Forpligtelse, at forskaffe sin Allierede Godtgjørelse; dersom han endvidere ikke havde fordret, at han saa pludseligt, uden den Overgang, som Sø-

lelsen af hans Værdighed maatte have paabudt ham, fra Ruslands Arme skulde kaste sig i hans, saa var det muligt, at Frederik Wilhelm, som havde en ædel og fiintfølende Sjæl, var bleven rørt af saadanne Hensyn og oprigtigen havde knyttet sig til hans Skjæbne. Den Alliance, som han ikke havde vovet at undertegne, da Østerrig og Rusland marscherede imod os, havde han sandsynligviis modtaget som en Belgjerning af Seierherren ved Ulm og Austerlitz. Dersom han havde afflaaet det, saa vilde det have været bedre, at overlade ham selv hele Ansvarret af hans Feil og de Ulykker, som de kunde medføre, end at vise ham Aaget, førend han endnu var overvunden.

Da Tractaten af 15de December var bleven bekjendtgjort, yttrede den offentlige Mening sig paany med stor Hefstighed imod Keiseren og Grev Haugwitz. Hoffet, Adelen og Armeen raabte paa, at Preussen, som allerede var fornærmet ved Anspach, nu var opoffret for Frankrigs Capricer. Man vilde aldeles ikke tage det Onde i Betragtning, som den opbragte Keiser kunde have forvoldt; man følte kun Skammen, som en Alliance førte med sig, der var dicteret med Kaardespidsen. Hvad Frederik Wilhelm angaaer, da havde han et meget ømfindligt Begreb om sin Værdighed, og ligesom alle svage Mennesker frygtede han meest af alt i Verden, at man skulde give sig Mine af, at bruge Magt imod ham. I denne piinlige Stilling gjorde han fælleds Sag med Hoffet og Armeen, og ved denne nye Feil, som dengang desværre kun var altfor velbegrundet ved Frankrigs overmodige Fordringer, opoffrede han

sig ganske. Efter Conventionen til Potsdam, Seiren ved Austerlitz og Tractaten af 15de December var der kun levet Frederik Wilhelm to Ting: enten at antage Alliancen paa Skramt, og derefter hemmeligen at forene sig med Rusland og England — hvilket var Hr. von Hardenbergs Idee — eller aabenbart at bryde med begge disse Magter, og uden Hensyn at slutte sig til Frankrig, tage Hannover, for ikke mere at lade sig det frarive, opoffre alle sine Kræfter for sin mægtige Allierede og ved sin Iver for at tjene det at erhverve sig Glemsel for sine tidligere Feil. Saaledes var Grev Haugwitz's System. Kongens frygtsomme og omme Samvittighed skjævede ligemeget ved begge disse Yderligheder.

Han begyndte med i Tractaten af 15de December at undertrykke den 1ste Artikel, som fordrede en offensiv og defensiv Alliance, og som paa en Maade udgjorde hele dennes Indhold. Han afflog endvidere, at ombytte sit Huus's nedarvede Domainer mod en Besiddelse, som tilhørte Kongen af England, og forlangte, at Frankrig skulde begynde med at faae Hans brittiske Majestæt til at opgive sine Fordringer paa Churfyrstendømmet. Grev Haugwitz blev det endydermere overdraget, at reise til Paris for der at forsvare de Forandringer, som man vilde gjøre i Tractaten af 15de December.

Bed Efterretningen om, at Kongen ganske havde omskabt hans Bærf, kunde Napoleon ikke længere beherske sin Brede og Foragt. Hans første Tanke var, at tilbagesende den preussiske Underhandler uden at høre ham. Imidlertid samtykkede han paa den:

nes indstændige Bønner i at fornye Underhandlingerne; men fra dette Dieblif af blev ethvert Haab om, at nærme sig Frederik Wilhelm, udsuft i hans Sjæl; han betragtede ham som en hemmelig Fjende, som man tidlig eller sildig maatte bekæmpe. Alliid, al Skaansel ophørte fra hans Side; han fjendte hans Svaghed og benyttede sig deraf.

Kongen havde forlangt, at Conventionen af 15de December skulde erklæres for ugyldig. Denne Tractat blev afløst af en anden af 15de Februar 1806, der indeholdt de samme Bestemmelser, som den første, med en Tilvært i Byrderne og en Formindskelse i Fordelene for Preussen. Saaledes skulde Bayern ifølge Tractaten af 15de December til Preussen afstaae 20,000 Indbyggere af sin Befolkning, denne Clausul blev undertrykt. Ved den 4de Artikel i den nye Tractat forpligtede Kongen sig til, indtil Freden at lukke Elb; og Wesermundingerne for den engelske Handel og Skibsfart. Tractaten af 15de December havde ikke omtalt denne Forholdsregel med et eneste Ord. Den franske Minister i Berlin havde faaet Befaling til at erklære, at vore Tropper ikke skulde rømme Tydskland, førend Kongen havde ratificeret den nye Tractat. Omringet af franske Troppcorps, som trueede med at hærge hans Territorium, bødte Frederik Wilhelm sig under de ham paabyrdede Betingelser og ratificerede Tractaten af 15de Februar.

Men dette var ikkun en Bebudelse af andre Ydmygelses. Hr. von Hardenberg, Minister for de udenlandske Anliggender, var, efterat man havde frænklet Anspachs Territorium, bleven For:

mand for Oppositions Partiet i Frankrig. Keiseren fordrede, at han skulde fjernes fra Forretningerne. Den bataviske Republik blev omdannet til et Monarchi, og den nye Throne blev overdraget til Ludvig Bonaparte; Keiseren gjorde dette ikke til nogen Gjensand for en nærmere Meddelelse til Frederik Wilhelm. Det Samme var Tilfældet med de tydske Anliggender. Nyttet gif, at Keiseren var i Begreb med at omstøde den gamle tydske Constitution, og Kongen blev ikke adspurgt ved en saa stor Forandring, han, som med Hensyn til Magt og Besiddelser var den Anden i Riget. Ifølge Tractaten af 16de Februar havde Preussen til Frankrig afstaaet Hertugdømmerne Cleve og Berg, som vare blevne ophæiede til Fyrstendømmer, til Fordeel for Murat. Franske Detaschementer besatte Territorierne Elten, Esen og Werden, ligesom om de udgjorde Bestanddele af Hertugdømmet Cleve; den preussiske Regjering protesterede imod denne Besættelse, idet den beviste, at disse tre Kloostere ikke hørte til Hertugdømmet Cleve, og at de kun i administrativ Henseende havde været forenede med dette. Keiseren brød sig ikke om disse Reclamationer, men vedblev at tilbageholde Territorierne.

Denne voldsomme Fremgangsmaade syntes at være beregnet paa at faae Kongen til at tage indgribende Forholdsregler og tvinge ham til Krig. Han var nedtynget af Sorg og Græmmelse, da Frankrig pludselig fornyede sit Tilbud om Tillid og Benskab, hvorved han blev udreven af sine mørke Betragtninger. Napoleon skrækkedes ved Tanken om at til:

intetgjøre Preussen; han vilde endnu engang gjøre et Forsøg paa at faae Kongen til, at slutte sig til Frankrig, og aabne ham den sidste Udvei til Frelse. Han søgte ved Tegu paa den høieste Agtelse og det inderligste Vennskab at udlette Sporene af de sidste Fornærmelser. Ved at forkynde Kongen Opløsningen af det tydske Rige og Oprettelsen af Rhinforbundet tilbød han ham, omkring ham at ville samle alle de Stater, som laae i hans Virksomheds-Sphære, og deraf at danne et nyt Forbund, hvis Overhoved han skulde være (22de Juli). Han gif endog saavidt, at han foreslog ham at forene Keiserkronen med hans Huus. Meget virksomme Forhandlinger bleve aabnede imellem Frankrig og England. Hr. von Laforet, vor Minister i Berlin, havde Befaling til at meddele det preussiske Cabinet, at disse Forhandlinger sandsynligviis vilde blive afbrudte; at England foreslog, som Betingelse sine qua non, Tilbagegivelsen af Hannover; at Keiseren aldrig vilde samtykke heri; at det ikkun var ved en eftertryffeligg Krig, at England kunde bringes til at gjøre mere antagelige Forslag; at Preussen burde forberede sig herpaa med Mod og Kraft og i dette Diemed forene sine Operationer med Frankrigs.

Denne velvillige Udfærd fyldte Frederik Wilhelm med levende Glæde. Han troede sig frelst, og i sin Glædes Overmaal bevidnede han maaskee sin Taknemmelighed i altfor levende Udtryk. Han beskæftigede sig uden Ophold med at organisere hele Nord-Tydskland til et fælleds Forbund, og foreslog alle Fyrsterne af Husene Sachsen, Hessen, Mecklen-

burg, selv Danmark at tage Deel heri. Tilliden syntes at være gjenoprettet imellem Preussen og Frankrig, da pludselig det Førstes Iver for det nordiske Forbund fjølnedes. Anmodet om at udtale sig om de Forholdsregler, som det vilde tage imod England, søgte det Udflugt i Midler, som kun tjente til at forhale Tiden. Det var siensynligt, at Kongen atter traadte tilbage, og det være sig nu af Frygt for at begynde en Krig imod England og Rusland, eller fordi han havde hemmelige Forpligtelser mod Keiser Alexander, saa var dog hans Hensigt at unddrage sig Betingelserne i Tractaten af 15de Februar. Fra alle Kanter hævede der sig anklagende Stemmer, der bebreidede ham, at han havde taget Hannover i Besiddelse, som en Handling, der baade skulde vidne om Feighed og Gjerrighed, og hans Alliance med Frankrig som et Beviis paa, at han var entig med Napoleon i, at omstyrte alle Europas Throner, Stykke for Stykke. England indskrænkede sig ikke til Klager. Saasnart det var blevet bekjendt med, at Preussen samtykkede i Tractaten af 15de Februar, og at dets Tropper vare marscherede ind i Churfyrstendømmet, havde det erklæret Krig; det havde lagt Beslag paa alle preussiske Skibe og udbredt Forstyrrelse og Forbærvelse over dette Lands Sø-Handel.

Hvormeget Kjendskab Napoleon endogsaa havde til Frederik Wilhelms Baklen, hvor der var Tale om at tage en kraftig Beslutning, saa skrev han dog ved denne Leilighed hans Uimodtagelighed for Sagen paa en anden Regning. Han troede, at han var i Forstaaelse med Alexander, og at disse to Souve-

rainer definitivt vare bundne til hinanden. Ved denne Mistanke foranlediges han til at tage andre Forholdsregler, og han fordeelte sine Armeecorps saaledes, at de paa første Vink vare istand til at bryde løs mod Preussen og at omstyrte det. Han bevegedes ogsaa herved til at foreslaae Sachsen og Hessen, — som vare indbefattede i Preussens Militair: Inddeling, — ikke at give efter for hans Forestillinger og atter at knytte sig til Rhin:Forbundet. Ved at erfare disse Kjendsgjerninger faldt Kongen tilbage i sine sædvanlige Grublerier; hans sidste Haab udslyktes, og han troede, at Keiseren fast havde besluttet at paasøre ham Krig. Det var da saaledes, at Frankrig og Preussen, vildledte ved en gjensidig Mistilid og ved en utilgivelig Række Feil, brød løs mod hinanden, imedens alle deres Interesser tiltraadte dem, at holde sammen. Efterfølgende Omstændighed foranledigede et bestemt Brud. Pariser:Cabinettet havde begyndt to særskilte Underhandlinger, en med Rusland og en anden med England. Den første, som endte ved Tractaten af 20de Juli, undertegnet af Hr. von Oubril, blev strax affendt til Keiser Alexander for at blive ratificeret. Den anden havde ikke havt nogen fredelig Følge. England havde strax som streng Betingelse ved Begyndelsen af Underhandlingen fordret Tilbagegivelsen af Hannover. Keiseren maatte finde sig heri. Da han overordentlig gjerne ønskede Fred, saa gav han efter, mod at skadesløsholde Preussen. Da nu den engolske Regjering havde opgivet alt Haab om at slutte Fred, aabenbarede den de hemmelige Underhandlinger om Hannover for Berliner:Cabinettet.

Da Kongen erfarede, at Keiseren, som havde tvunget ham til, imod sin Villie at bemægtige sig Churfyrstendømmet, uden foregaaende Aftale med ham vilde fratage ham det, for at tilbagegive det til England, blev han greben af en dyb Smerte, og, idet han kun fulgte sine Følelser, forberedte han sig paa Krig. Denne sørgelige Nyhed blev snart almindelig bekjendt; den offentlige Mening blev meget levende, og man løb fra alle Kanter til Baaben.

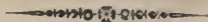
Den yderlige Foragt, som Napoleon nylig havde viist Preussen, havde i høieste Grad forbittret Armeen. Ganske opfyldt med Erindringen om sin Hæder under Frederik den Anden, overvurderede den sine Kræfter; den talte kun med Ringeagt om den østerrigske og russiske Armees, den troede sig kaldet til at hævne Nederlagene ved Ulm og Austerlitz og til at ydmyge den Mand's Stolthed, som havde ydmyget saa mange Kroner. Hoffet og den unge Adel deelte denne Stolthedssruus. Løsrivende sig fra sine qvindelige Sysler opmuntrede Dronningen den frige- riske Stemning og overtalte Kongen til at forekomme de Franskes Invasion ved dristigen at kaste sig midt ind imellem deres adspredte Corps i Franken. Da Preussen imidlertid ikke i Aaret 1805 havde benyttet den gunstige Leilighed, som frembød sig til at paasøre Frankrigs Krig, saa tilraadte Forsigtighed og Klogskab nu en Operations-Plan i Forening med Rusland for at undgaae den Feil, som Østerrig havde begaaet i den sidste Krig, og for ikke at befinde sig alene mod Napoleons Armeer. Men Kongen, som var behersket af den almindelige Mening, manglede Kraft til

at holde den brændende Hestighed indenfor Maaden: holdenhedens Grændser: han maatte give efter. Af brydelsen af Forhandlingerne imellem England og Frankrig havde bestemt Keiser Alexander til at aflaae Ratificationen af Tractaten af 20de Juli. Under denne Tingens Stilling er det ubegribeligt, at Napoleon ikke paalagde Frederik Wilhelm dette dobbelte Alternativ: enten en fuldkommen Alliance, uden Forbeholdenhed, med fri Marsch gjennem hans Stater for at bekæmpe Rusland, eller ogsaa Krig.

Preussen sparede ham den Uleilighed at tale et lignende Sprog. Det begyndte selv Fjendtlighederne (9de September 1806) og styrtede sig i denne ulige Kamp med hele Selvklogskabens Forsængelighed. Ved det første Angreb blev det overvundet og kastet overende. Dets skønne og tappre Armeé blev tilintetgjort ved Jena af vore frygtelige Phalanger, og, da den eengang var opløst, formaaede den ikke atter at samle sig. Hele dets Territorium blev et Bytte for Seierherren. Napoleon, som nu var Herre over hele det preussiske Monarchi, kunde atter vise sig ædelmodig og deeltagende. Preussen var ydmyget, overvundet og tilintetgjort; han kunde række det Haanden, reise det op og tilbagegive det alle sine Stater, der: til føie Hannover og ikke fordré andet end dets Alliance som Belønning for saamange Belgjæringer. En saa storhertet og uventet Fremgangsmaade vilde have rørt Frederik Wilhelms Sjæl. Bistnok er det, at Keiseren efter Slaget ved Jena har tænkt herpaa i Forening med meget andet; men Kongens frygtsomme og dvælende Character indgjød ham ikke mere nogen

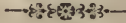
Tillid: han havde opgivet alt Haab om at bringe ham paa bedre Tanker. Han var overbevist om, at hans Erkjendtlighed aldrig vilde strække sig saavidt, at han vilde tilsiikre ham sin Armees Medvirkning. Hvad Hoffet og Armeen angik, saa stode han endnu mindre herpaa; han meente, at disse aldrig vilde tilgive os Skjændselen ved Jena, og aldrig vilde ansee vor Alliance som en Belgjerning, men som et Nag: Tanken om, atter at hæve det preussiske Monarchi, blev da opgivet, og Keiseren marscherede over Niemen med den Hensigt, igjen at hæve Polen eller at erhverve sig Ruslands Alliance. Polens Gjenoprettelse var et uhyre Værk, som ikke kunde fuldbyrdes i eet Felttog. Slagene ved Pulstuck og Eylau forarsagede os meget følelige Tab. Østerrig afventede kun vore Vaabens Modgang, for at marschere ind i Schlesien og falde os i Ryggen. Keiseren ansaa det for klogest, at udsætte Polens Restauration og at tilendebringe Krigen. Hans Hensigt med Seiren ved Friedland var blot, at erholde Ruslands Alliance. Denne blev undertegnet i Tilsit den 7de Juli 1807. Denne Alliance gjaldt saavel Havet som Fastlandet og havde et dobbelt Niemed: at tvinge England til Fred, ved at lukke alle Europas Havne og Markeder for dets Flag og Produkter, og at forhindre Krigen fra, paany at bryde ud paa Fastlandet. Denne Alliance var paa ingen Maade en løs Tanke hos Napoleon, som den tilfældige Seir ved Friedland og begge Keiserernes Møde skulde have medført; men den var tvertimod Virkeligjørelsen af en dybt udtrækt Plan.

(Sluttes i næste Heste.)

Peter den Stores Ophold i Kjøbenhavn 1716.

Af et samtidigt Manuscript. 1)

Efterat Staden Wismar, som havde været blokeret fra den 27de Juni 1715 indtil April Maaned 1716, var overgivet til Danmark, Preussen og Hannover, og saaledes de Svenske ganske fordrevne fra tydsk Jordbund, begav den danske Konge, Frederik den Sjerde, sig til Holsteen og holdt en Sammenkomst "med hans Czariske Majestæt" i Ham og Horn udenfor Hamborg, hvor der den 3^{die} Juni 1716 blev besluttet, at Czaren i den forestaaende Sommer med nogle tusinde Mand skulde komme til Sjælland og derfra tilligemed de danske Tropper gjøre en Landgang paa Skaane. Kongen reiste strax efter til Kjøbenhavn, for at gjøre de fornødne Forberedelser, og lod fra alle Sider samle Skibe til Transporten, ligesom han ogsaa sammendrog endeel Regimenter Cavalleri og Infanteri, for at anvende dem ved den paatænkte

1) Det findes i den Thottske Mssamling paa det kongelige Bibliothek, No. 1669 in 4to, og fører den Titel: Angaaende Czaren og Hans Gemahls Ankomst til Kjøbenhavn A^o 1716 samt Den paa Skaane forrehabte Desente med forklaring Om Aarsagen Hvorfor at samme Dessein gik tilbage Item een Summarisch Liste paa de til den Ende til Siælland Transporterede Russische Troupper og een Special Liste over de danske Regimenter, som vare beordrede at gaac til Skaane A^o 1716.

Landgang, men de maatte af Mangel paa Plads for en stor Deel campere udenfor Kjøbenhavn.

Den 16de Juli 1716, som var en Torsdag, kom der her til Byen Efterretning om, at Czaren med sin Gemalinde og endeel af sine Ministre var ankommen til Falster om Tirsdagen, og, da man altsaa hvert Dieblif kunde vente ham, blev Borgereskabet kaldt under Gevær og opstillet paa Gaderne fra Vesterport til Slottet: om Aftenen fik man imidlertid at vide, at Czaren med sine Galleier igjen havde forladt Falster og altsaa fra Søsiden vilde komme til Kjøbenhavn, hvorpaa Borgereskabet igjen fik Lov at gaae hver til sit, dog med den Ordre, at holde sig parat til atter at samles, saasnart Trommen lod sig høre i Gaderne.

Den 17de Juli ved Middags-Tid blev man her i Byen hans Ankomst vaer, hvorpaa der strax blev slaaet Alarm, og Borgereskabet opstillet fra Toldboden til Kjøbenhavns Slot. Da Kongen havde spilst, begav han sig tilligemed de tilstædeværende Ministre og Generaler "udi Deres Carosser med 6 Heste bespendt" til Toldboden, og Kongen roede i sin Gondol sin høie Gjæst imøde. Saasnart han kom ombord paa Czarens Gallei, blev der løsnet en Mængde Kanon-skud, og begge Monarcherne omfavnede hinanden, hvorefter Kongen med sit Følge gratulerede Czaren til hans lykkelige Ankomst. Czaren commanderede selv sine Galleier som Viceadmiral og seilede med dem lige ind igjennem Bommen og hen imod Nøgmands Plads, hvorefter alle Galleier lagde til ved Bolværket fra Toldboden til henimod Qvæsthuset.

Saa snart de vare ankomne hertil, traadte begge Monarcherne i Land og satte sig i Kongens Bogn, medens de øvrige Galleier lagde an ved Bolværket, førte derefter tilbage til Toldboden, og derfra igjennem Store Kongensgade, over Kongens Nytorv, forbi Canalen og over Holmens Bro til Slottet. Etatsraad og Ceremonimester Lerche reed foran, og derefter fulgte Ministrene efter deres Rang, hver i sin Bogn med 6 Heste for; dernæst Overhofmarschallen, Grev Callenberg; efter hvem Kongens egen Bogn med begge Majestæterne fulgte; derpaa endeel "Cavallierer" til Hest, og tilsidst en Escadron af Livgarden til Hest.

Medens Indtoget varede, skjædes der tre Gange Bolden og Castellet rundt, og da Czaren ved Indseilingen passerede den paa Rheden liggende Orlogsslaade, blev han saavel fra Skibene som fra det Nye Værk¹⁾ saluteret med alle Kanoner. Efter Ankomsten blev der strax holdt Taffel, og om Aftenen Klokken 10 førte Czaren med sin Gesandt i Kjøbenhavn, Prinds Dolgorucky, til dennes Bolig i Grev Dannebergjolds Gaard²⁾ paa Kongens Nytorv, hvor han forblev om Natten.

Om Løverbagen den 18de Juli sendte Kongen sin Bogn til Czarens Bolig for at hente ham op paa Slottet, men denne gik til Fods ned til Nyhavn

1) Den nuværende Ny-Holm.

2) Det Schottiske Palais, paa Hjørnet af Kongens Nytorv og Bredgade, hvor ogsaa nu den russiske Minister boer.

og satte sig der i en Chaluppe, som bragte ham hen til hans Galleier og derfra til Holmens Bro; her holdt Bognen igjen for at bringe ham til Slottet, men han afflog at benytte den og gik til Fods over Slotspladsen gjennem Bagten og op paa Slottet. Efter Taffelet besøgte begge Majestæterne de kongelige Stalde og Ridehuset, saavelsom Tsihuset.

Torsdagen den 23de Juli om Eftermiddagen kom Czarens Gemalinde her til Staden "og blev en Ceremonie indhendtet uden Vester-Port". Kongen og Czaren modtog hende allerede omtrent ved Rjøge og ledsagede hende til Porten, hvor de skiltes fra Svitten og over Volden førte iforveien til Slottet. Toget gik gjennem Vestergade, over Gammeltorv, gjennem Nygade og Bimmelskæftet, over Amagertorv, gjennem Østergade og over Kongens Nytorv, langs Canalen og Holmen, og over Holmens Bro til Slottet ¹⁾, og under dette Indtog skjødes der ligeledes tre Gange Volden rundt. Om Aftenen spiste Czaren med sin Gemalinde hos det kongelige Herskab paa Slottet, hvorefter Kongens Bogn bragte dem til den for dem leiede Bolig, Hr. Eddingers Gaard i Kalleboderne, som nu kaldes Prindsens Palais ²⁾. Saa:

1) Denne Omvei maa være valgt for at vise Rjøbenhavn fra sin bedste Side, da Amagertorv dengang endnu kun ved Smaastræder stod i Forbindelse med Høibro.

2) Den blev først opført af en Kjøbmand Wigand, som bebyggede hele dette Strøg og efter hvem Wigandsgade (Ny-Vestergade) endnu fører Navn. Frederik den 4de kjøbte Gaarden og lod den heelt ombygge. Navnet

længe Czaren opholdt sig her i Byen, marscherede der hver Dag et Compagni af Garden med flyvende Faner og klingende Spil ned til den paa Slotsholmen, ligeoverfor Czarens Logis, byggede Corps de Garde, for der at holde Vagt.

Den 16de August seilede Czaren med den forenede danske, engelske, hollandske og russiske Flaade til Østersøen, men kom igjen tilbage den 1te September næstefter. Den 3^{die} September diverterede Herskabet sig med Jagt i Dyrehaven, hvor Czaren fældede en Hjort og to Raabukke. Hjorten, skjød han ved Papiirsmøllen, men Raadyrene "hug hand Hovedet af i Jagten", — altsaa efterat han først havde indhentet dem med sin Hest ved den da brugelige Vorforcejagt; denne Dag spiste Herskabet paa Eremitagen i Dyrehaven. Den 8de September ankom endeel af de russiske Tropper og bleve Dagen efter udsfibede ved den nybygte Bro udenfor Fiskehuset¹⁾; da de øvrige ankom den 13de September,

Ny-Vestergade var allerede bekjendt i Midten af forrige Aarhundrede, men fortrænger dog først i de senere Aaringer Gaden gamle Navn, som vistnok burde mindes, da den engang saa ansete Kjøbmand Wigand ved at bygge hele dette Strøg af Byen vel har gjort sig fortjent til at erindres af Efterkommerne.

1) Fiskehuset eller Kongens Fiskehuus kaldtes dengang efter de mange hosliggende Fiskedamme, et meget yndet Gæstgiversted eller Tractorsted strax udenfor Østerport, som endnu besøgtes over Midten af det forrige Aarhundrede. *)

*) Confr. Werlauffs hist. Antegn. til Holdbergs Lystskil 1, 188.

var alting nu færdigt til den bestemte Landgang paa Skaane, der var bestemt til den 21de September.

Som bekjendt gjorde Czaren og hans Ministre nu pludselig Vandskeligheder, idet de foregave, at Aarstiden nu var alt for sildig og Skaane for fattigt, til at det skulde kunde ernære en saa stor Hær. De Danske søgte at bevise denne Paastands Ugyldeghed, men Czaren nægtede dog paa det Bestemteste, at indlade sig paa nogensomhelst Landgang i dette Aar, hvorvel baade Kongen selv og den engelske Gesandt, saavel som den commanderende Admiral paa den engelske Flaade, som for Tiden laac paa Kjøbenhavns Rhed, søgte at overtale ham, hvorimod han tilbød sig, til Landgangen at overlade den danske Konge den fra først af fastsatte Styrke, 15 Batalioner Infanteri og 1000 Heste. Med denne Forstærkning vovede Kong Frederik imidlertid ikke, at foretage nogen Landgang paa Skaane, og anmodede derfor Czaren i en Skrivelse af 26de September om; at lade de russiske Tropper forlade Sjælland, da de vare ham altfor kostbare at underholde, og han dog ingen Nytte havde af dem, hvilket Peter ogsaa gjorde og saaledes befriede den danske Regjering og Kjøbenhavnerne fra en maaskee ugrundet Frygt for, at Czarens Hensigt kun var at bemægtige sig Sjælland, thi dertil var hans Magt, som man af efterstaaende Liste kan see, ingenlunde stor nok, da han ikke var Herre paa Søen og russiske Tropper dengang, som bekjendt, endnu paa ingen Maade kunde maale sig med et lige Antal regulære Tropper i andre Magters Tjeneste, der i dette Tilfælde desuden under:

støttedes af en talrig og modig Borgervæbning. Langt rimeligere bliver det, at blot Underhandlinger med Carl den Tolvte, hvori Czaren paa samme Tid havde indladt sig, afholdt ham fra den paatænkte Landgang, som kun var bleven til Fordeel for Danmark, men nægtes kan det ingenlunde, at Czarens besynderlige Opførsel under hans Ophold paa Sjælland gav god Grund til at frygte for, at der var Forræderi med i Spillet, ligesom ogsaa hans hele Tænkemaade gjør det meget sandsynligt, at han gjerne havde ønsket at bemægtige sig et saa vigtigt Punkt, ifald han dertil havde seet sig stærk nok.

Under 10de October 1716 udgik der igjennem det tydske Cancelli til den danske Resident i Hamborg, Etatsraad Hagedorn, en Skrivelse, hvori Regeringen' retfærdiggjorde sin Færd i hele denne Sag og fremstillede det Hele, som det var gaaet til, med Anmodning om, overalt at oplyse denne Sag; lignende Skrivelser ere vel udstædte til de øvrige Ministre i Udlandet, og dette skete altsaa imedens Czaren og hans Tropper endnu opholdt sig her, skjøndt de sidste allerede vare indskibede. Efter denne Afbrydelse vil jeg fremdeles lade Forfatteren til det gamle Manuscript fortælle, hvad der videre tildrog sig, og blot bemærke, at han aldeles ikke yttre nogen Bekymring for, at Russerne pønsede paa Forræderi, men kun omtaler, at "Czaren og hans Ministres des imellem paafandt nogle Unyttige Difficulteter", samt anfører det igjennem Tydske Cancelli desangaaende udstædte Brev.

Den 1te October blev der holdt et Caroussel til Bands i Rosenborg Have, ved hvilken Leilighed den danske Dronning Louise sad i samme Sælle som Czaren, hvorimod dennes Gemalinde og Kongen vare sammen. Den 2^{den} October førte "Czarinden i een Cariol op paa det Runde Taarn, og Czaren Need effter paa een Russisch Hæst". Den 11te October blev Kongens Fødselsdag høitideligholdt paa Kjøbens havns Slot, og om Aften spiste Herskaberne tillige med deres høie Gjæster paa Ridder salen, "hvor alle honette Folk under masqve blev tilladt at indkomme paa Galleriet, men effter Maaltidet need i Sahlen, og diverterede Czaren sig samme Tiid med Dansk samt ellers viste sin store Fornøjelse over een og anden masqves artighed."

Den 25de October ¹⁾ affseilede Russerne herfra og ankom Dagen efter lykkeligen til Mecklenborg. Den 26de om Aftenen spiste Czaren og hans Gemalinde med det kongelige Herskab paa Slottet, og efter Maaltidet toge de Afsked fra hinanden ²⁾; den næste Morgen Klokken 8 reiste Czaren og hans Gemalinde uden nogen Ceremoni herfra, gif den 29de over Beltet til Fyen, den 31te over det lille Belt ved Assens og drog saa videre Syd efter. "Denne visite kostede Hands Kongl. Mayestet mange Tønder

1) Theatr. Europ. for 1716 har den 28de October.

2) Theatr. Europ. fortæller, at Czaren tog Afsked fra Kongen i dennes Sovekammer, hvorhen han havde trukket sig tilbage, formedelst Smertter i Brystet.

Guld, og Kjøbenhavn alleene til Hunsleje for Czaren og Hans Svitte 5699 Rdl. 14½ f.”

Denne store Herre brugte ingen Pragt i sin Klædedragt, men derimod var hans Gemalindes Magnificentse desto større. Den prægtigste Habit, man saa ham i, var en grøn Klædes Kjortel, med lidt Guldgalloner paa, og en rød, med Sølvgalloner, og de Klæder brugte han dog kun om Søndagen og paa de indfaldende Fester, da han tillige havde sin Ridderorden paa. Ved hans Ankomst og Indtog, samt ellers til daglig, — med Undtagelse af den Tid, da han sørgede over sin Søster, — var hans Habit saaledes: en gammel og meget plettet rød Kjole af "gemeent" og grovt Klæde, gjort som en Skipperkjole med smaa Opslag; den kunde tilknares heelt op i Halsen. En hvid Lærreds Trøje med hvide Traadknapper og ingen Vest; Buxerne vare af bruunt Klæde og gjorde til at binde under Knæerne; paa Benene havde han et Par graa Strømper, som ikke vare bedre end de, vore Tyder sælge paa Torvet. Knæbaandene vare af sort Læder med Messingspænder; Skoene vare spidse, som Matroserne pleie at bruge dem, og deri havde han ogsaa Messingspænder. Om Halsen havde han en smal Hørlærreds Klub, som var snoet om og stukket ind i Trøjen. Foran Halsen havde han en stor Sølvknap med en Glassteen i, men for Hænderne hverken Manschetter eller Halværmer, saa man kunde see den grove Skjorte langt inde paa de brune Arme. Om Livet havde han et Gehæng af en gammel, anløben og forslidt Gallon, hvori han bar en Huggert, som var ligere

et Boddelsværd end en Kaarde¹⁾, skidne Handsker, og i Haanden en stor, tyk Stok med en Læderrem i; paa Hovedet en Kasket, som var overtrukken med grønt Vordug og ellers gjort saaledes, "som Jægerne nu bruge dem"; hans Haar vare sorte, krøllede og vel flettede "og dette var denne berømmelige Herres ganske Stads."

Liste paa de russiske Tropper, som Anno 1716 vare transporterede til Sjælland og skulde været anvendte til Landgangen paa Skaane.

1. Kongen af Danmark underholdt efter den stedfundne Aftale:

1 Regiment Dragoner . . 1000 Md.

15 Bataill. Inf. à 700 Md. 10500 —

—————11500Md.

2. Czaren underholdt selv:

1 Regiment Dragoner . . 1000 Md.

30 Bataill. Inf. à 700 Md. 21000 —

—————22000Md.

Altsaa i alt af russiske Tropper : . 33500Md.²⁾

¹⁾ Som bekjendt brugte han den ogsaa som Boddelsværd.

²⁾ De almindelige Kilder angive mindre noiagtigt 36000, ja Hoyer endogsaa 40000 Mand, men den ovenfor meddeelte Liste, som er forfattet af en Samtidig, maa sikkert ansees for authentisk.

Liste paa de danske Tropper, som vare comman-
derede til Landgangen paa Skaane.

I. Artilleri.

1. Livcompagniet	87 Md.
2. Oberst Mushards Comp. .	87 —
3. Capt. Bechers Compagnie .	87 —
4. Oberst Arentskjolds Comp.	87 —
5. Major Mæhrens Comp. .	87 —
6. Capt. v. der Pfortens Cp.	87 —
	<hr/>
	522 Md.

II. Cavalleri.

1. Livgarden til Hest under Oberst von Bertzzen . . .	533 Md.
2. Livregimentet til Hest. . .	651 —
3. Hert. af Württenbergs Reg.	651 —
4. G. M. v. Dewizes Reg.	651 —
5. G. M. Christian Juuls Reg.	651 —
6. G. M. v. Donops Reg.	651 —
7. Oberst Schmellings Reg.	651 —
8. Oberst Lüttichaus Reg. .	651 —
9. Oberst Levezaus Reg. . .	651 —
10. Oberst v. Dedens (v. Did- dens) Reg.	651 —
11. Oberst Christian Rangaus Reg.	651 —
12. Oberst Ziels Rosenkrands Schafs Reg.	651 —
13. Oberst Hans von Loven- hjelmis Reg.	651 —
14. Oberst v. Grabows Reg.	651 —

8996 Md.

Transport . . 8996 Md.

III. Dragoner.¹⁾

1. Livregimentet	651 Md.	
2. G. M. von der Schulenburgs Reg.	651 —	
		————— 1302 Md.

IV. Infanteri.

1. Livgarden til Fods . . .	1351 Md.	
2. Grenadeer Corpsset	1325 —	
3. Dronningens Reg.	1343 —	
4. G. M. Ingenhaefs Reg.	1343 —	
5. Oberst Arnolds Reg. . .	1343 —	
6. Oberst Staffelds Reg. .	1343 —	
7. Oberst v. der Lühes Reg.	1342 —	
8. Oberst Scholtens Reg. .	1343 —	
9. Oberst Jepelins Reg. . .	1343 —	
		————— 12077 Md.

Altsaa ialt af danske Tropper 22897 Md.

Den hele til Landgangen bestemte Armee udgjorde altsaa 56,397 Mand, der for hiin Tid var en ganske anselig Styrke, men ogsaa kunde have gjort Regning paa en varm Modtagelse af den nys hjemkomne Løve, Carl den Tolvte, som vel ikke havde en saa stor Hær samlet i Skaane, saa den i Troppeantal kunde maale sig med de Allieredes, men som derimod selv var ligesaagod, som en Armee, og desuden to Aar senere bragte 72000 Mand paa Ber

¹⁾ Dragonerne gjorde i ældre Tid Tjeneste enten til Hest eller til Fods, efter Omstændighederne, og betragtedes derfor som en særskilt Vaabenart.

nene paa Grændserne af Norge, altsaa vel var istand til at skaffe Soldater tilveie, saasnart dette gjordes fornødent. Det var efter al Sandsynlighed en stor Lykke for Danmark, at der ikke blev noget af Landgangen, thi var der indtruffen nogen Ulykke, havde dette Rige mindst været istand til at bære den, og Armeens hidtil i denne Krig udførte Bedrifter lovede ikke noget stort.

Christian den Femtes Tilladelse til Statholderen i Norge, Grev Ulrik Frederik Gyldenlove, at maatte opbringe eet eller to engelske Skibe.

Christian den Femtes 10 sidste Regjeringsaar vare rigtignok tilsyneladende fredelige, men Danmarks Neutralitet under de store Krige mellem Frankrig og de andre Magter gav dog Anledning til adskillige Collisioner med Sømagterne, af hvilke navnlig England ligesaalidt dengang, som senere, vilde taale neutrale Skibes Seilads; men Danmark greb herimod langt kraftigere Forholdsregler, end det i de sidste 50 Aar har seet sig istand til at gennemføre, da der efterhaanden blev et alt for stort Misforhold mellem dets og Englands Magt. Den engelske Konge, **Wilhelm III**, havde faaet Engländerne og Hollænderne overtalte til at borttage ethvert Skib, der

under denne Krig var bestemt til en fransk Havn, uden Hensyn til om det indeholdt contrabande eller frie Varer, hvilken Bestemmelse især de hollandske Capere vare ivrige i at udføre, saa at endeel danske Skibe bleve optagne under de franske Kyster; da imidlertid den danske Regjering gjorde Gjengjæld, blev der i Aaret 1691 indgaaet den Forening, at det hvert Aar skulde være 45 danske Skibe tilladt, at gaae til Frankrig, hvilket Forlig Kong Wilhelm dog ikke vilde ratificere. Christian den Femte lod derpaa foruden de 9 allerede optagne hollandske Skibe endnu borttage 12, indgik derefter et Forbund med Sverrig om, kraftigen at værne over deres Neutralitet til Søes, og gjennemførte dengang ved sine kraftige Foranstaltninger en Forholdsregel, som omtrent 100 Aar senere gav Anledning til saa alvorlige Demonstrationer; men under Christian den Femte var Danmark ogsaa en ganske anden Sømagt — sammenlignet med det øvrige Europa — end under Christian den Syvende. I en lang Karrække sendtes nu bestandig en Escadre til Canalen, som snart bestod af blot danske, snart baade af danske og svenske Skibe, og som under Anførsel af Just Juel, — den siden saa bekjendte Admiral, der faldt den 8de August 1715 — af Capitain Bart og Commandør capitain Barfod med Kraft haandhævede det danske Flags Ære; der fandt meer end een Gang alvorlige Af-saier Sted, som dog i Almindelighed entes hæderligt for de Danske, og navnlig vist den tappre Just Juel gjentagne Gange de overmodige Dboere tilbage, der alt dengang vilde tilegne sig et Her-

redømme over Havet, som i det mindste Danmark ikke vilde anerkjende.

Det nedensfor aftrykte Rescript¹⁾ meddeler os eet af de Midler, den danske Regjering anvendte, for at tvinge de hovmodige Naboer til, at lade sagesløs Sømand fare med Fred. Det bliver imidlertid stedse mærkeligt, at Danmark for ikke engang 150 Aar siden var istand til, at gaae til Bærks med saa megen Kraft imod en Magt, der nu staaer saa uendeligt langt over det, ja over hele Verdens Sømagter, og derfor har jeg anseet det for, nok at være Umagen værd, at meddele mine Læsere dette Actstykke, hvis kraftige Sprog nu ingen Nation kunde tillade sig imod England, uden at dette vilde ansee det for en Krigserklæring.

Vi Christian den Femte ic. ic. gjøre Alle vitterligt, at eftersom os elskelige høibaarne Hr. Ulrich Friderich Guldenlewe, Herre til det Grevskab Laurvigen saa og til Herkshorn, Ridder, Bores Geheimeraad, Statholder i vort Rige Norge, General:Feltmarskalk og Overkammerherre ic. for Os allerunderdanigst har ladet andrage, hvorledes et hans nybygget Skib af ongefær 180 Læster, Guldenlew kaldet, skal paa sin Hjemreise fra St. Martin udi Frankrig nu i Januar Maaned sidst forleden udi Canalen af en engelsk Kaper være bleven taget og til Dortmouth udi Engeland opbragt; og omendskjøndt baade Skip:

¹⁾ Der findes en Copi deraf i den Uldalske Mssksaml. paa det kongl. Bibliothek, Nr. 107 in folio; Originalen har jeg ikke kunnet opspørge.

per og Folkene skal have aflagt deres Eed, at samme Skib og Ladning bemeldte Bores Statholder alene tilhørte; Bort paa forskrevne Skib allernaadigst meddeelte Naas sigt skal stadfæste; den engelske Envoyé Extraordinaire og den hollandske Resident deres Attester det og med sig føre; der Ladningen udi Dordrecht skal være udkast, skal derudi ikke det ringeste af Contrebande være bleven funden; det og for den første Ret skal være bleven frikjendt, ikke desmindre skal dog siges, at Kaperen skal have appelleret, alene til at opholde Skibet, samt Folkene og Equipagen, forbemeldte Bores Statholder til største Omkostning og Skade; da have Vi efter meerbemeldte Bores Statholders herom allerunderdanigst gjorde Ansøgning og Begjæring allernaadigst bevilget og tilladt, saa og hermed bevilger og tillader, at han, under een eller anden Prætext, eet eller to engelske Skibe enten udi bemeldte Bort Rige Norge eller andetsteds maa lade anholde og sig deraf betalt gjøre, om saa skete, at de ham hans fratagne Skib og Gods, samt derpaa anvendte Omkostninger, ei skulde ville restituere. Forbydendes Alle og Enhver herimod, eftersom foreskrevet staaer, at hindre eller i nogen Naade Forsang at gjøre, under Vor Hyldest og Naade. Givet paa Bort Slot Kjøbenhavn den 21de Mai 1692.

Under Bort Kongl. Haand og Signet.

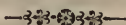
Christian.

M. Møth.

Hr. Ulrich Friderich Guldentew.

Annaler over Nutidens Historie.

Overfigt over de politiske Efterretninger, som
Posten har bragt i October og November.

I de første 3 Uger af October Maaned tildrog den ene mærkelige Begivenhed sig efter den anden, og det Hele gik saaledes Slag i Slag, at Verdenshistorien kun har saare faa Epocher at opvise, hvori en saa kort Tid bragte saa mange vigtige Begivenheder; men netop fordi den almindelige Opmærksomhed var saa spændt, og de krigeriske Udsigter beskæftigede Alle, lagde man næsten ikke Mærke til, at i Løbet af 5 Dage en Konge nedlagde sin Krone og en Rigsforstanderske sit vigtige Embede, medens Oprør udbrød og atter dæmpedes i forskjellige Lande, Begivenheder, der til andre Tider dog nok kunde have gjort Fordring paa Verdens Opmærksomhed. Men Alles Dine vare henvendte paa Frankrig, hvor et altfor krigerisk Ministerium traadte fra, som dog i denne Henseende fuldkommen harmonerede med Nationen, der med yderste Modstræben saae et andet af afgjort fredelig Natur indtage de tomme Pladser. En hidtil frygtet Magt i Orienten leed det ene alvorlige Nederlag efter det andet, og Englænderne bemægtigede sig med en forbausende Hurtighed eet af Verdens vigtigste Kystlande, hvis Behersker, der imod Alles Forventning fuldkommen blev overladt til sig selv, med sin formeldst Pengemangel ganske demoraliserede Hær næsten

ingen Modstand kunde gjøre de engelske Kanoner og især det engelske Guld, der anvendtes til at kjøbe Benner og Soldater overalt; i Orienten kan man let erholde begge Dele, naar man ikke sparer paa Pengene, og den macedoniske Philips velbekjendte Yttring: "at ingen Stad er uindtagelig, gjennem hvis Porte et med Guld belæsset Muldæslet kan finde Vej", finder endnu ligesaavel sin Anvendelse, som for 1200 Aar siden. England har gjort en Erobring, som er mere værd end store Landstrækninger, og disse faa Fæstninger ved Syriens Kyster ville sætte det istand til, at beherske Verdenshandelen og give den en anden Retning; det har nu sat sig fast i Syrien, og den nulevende Generation vil vel neppe opleve, igjen at see det forlade dette Land.

Frankrig har i disse 8 Uger tabt mere af sin Anseelse og Indflydelse i Europa, end Tilfældet har været siden 1815, ja ikke engang medens de fjendtlige Hærskarer holdt Paris besat, vovede man at behandle denne store og mægtige Nation paa en saadan Maade, som Tilfældet nu har været; dengang frygtede man Frankrig endnu i høi Grad, men man har nu vovet at haane det, — første Gang siden Revolutionen, — og England har ved en fast og bestemt Fremgangsmaade bragt den engang saa frygtelige Nabo til at gjøre et Skridt, som enhver Franskmænd for 30 Aar siden vilde have anseet for en Umulighed, og hvis Følger neppe igjen ville kunne oprettes, om end Folkets Misfornøielse skulde tvinge den nylende Regjering til en Krig. England havde ikke forregnet sig, da det stolede paa Ludvig Philips velbekjendte Forkjær-

lighed for Freden, men at det med saa liden Møie skulde have vundet en saa fuldstændig Seier, havde vel neppe engang en eneste Engellsmand ventet, og dog er det skeet; om det gaaer godt, faaer Fremtiden at vise.

Ligesom September Maaned endte, saaledes begyndte October, nemlig yderst krigerisk, og der var ingen Ende paa Udrustningerne, til hvilke der bevilligedes Krigsministeren en overordentlig Credit paa 120,000,000 Fr. Kamrene bleve sammenkaldte, og skjøndt der rigtignok bestandig taltes om en ministeriel Krisis, troede dog Ingen, at dette havde noget at betyde, thi Hvem skulde i dette Dieblik kunne erstatte Thiers. Naboerne tænkte allerede for Alvor paa de forskjellige Roller, de havde at spille i det store Drama: **Holland** indbød Sømagterne af anden Rang til en bevæbnet Neutralitet; foruden de store Magter rustede **Sardinien**, **Belgien** og **Bayern** sig, ja Kongen af **Hannover** vovede endogsaa at foregaae alle Andre med at forbyde Gjennemførsel af Heste til Frankrig, hvorover han nær var kommet i Krig med de forbittrede Syder, der havde glædet sig til den betydelige Uffætning, de nu kunde vente sig; **England**, **Preussen**, **Sardinien**, **Bayern** og de fleste andre Stater fulgte hans Exempel. **Neapel**, som af England var saa haardt fornærmet, gjorde Mine til at slutte et Forbund med Frankrig, og **Toscana** befæstede stærkt sin lille **D. Elba**, hvis Beliggenhed lod til at behage Thiers. Der gik i Paris det ene Nygte efter det andet om den store **rusiske** Flaade, som snart var seet i Canalen, snart endnu kun an-

toges for at skulle overvintre i een af Østersøens vestligste Havne, ja endogsaar her hos os frygtede man for ramme Alvor for, at vor Regjering dertil skulde have udseet Kiel. Det heed sig rigtignok, at Ludvig Philip i Ministeriet havde faaet Overvægten over den frigeriske Thiers og hans Venner, men dette Rygte skjænkede man ingen stor Tiltro, og en Demonstration, som Nationalgardens Officerer havde i Sinde og som dens Commandør, Marschal Gerard, saa ivrigt modsatte sig, var af en saa afgjort frigerisk Natur, at den rigeligt opveiede denne ringe Udsetigt til Fred.

Da Sagerne saaledes syntes at være uden Redning for Fredens Venner, indtraf der atter eet af de Tilfælde, som saa ofte begunstigede Ludvig Philip, at de næsten synes ubegribelige og derfor af hans Fjender ansees for at være fremkaldte af ham selv; hvilket dog Forsøgets egen Farlighed modsiger. Den 15de October affyrede en Guldboner, ved Navn Darnés, en Karabin paa Kongens Bogn, men uden at gjøre nogen Skade, som han overhovedet bar sig saa ubehændigt ad ved denne Leilighed, at man let kan see, hvor uvant han har været til at omgaaes med Baaben. Karabinen var ladet lige indtil Mundingen; hvoraf den nødvendige Følge naturligviis var, at den sprang og slog et Par Fingre af Forbryderen, som sieblikkelig blev greben og fortalte, at han hørte til en stor Sammensværgelse, hvis Hensigt var at myrde Kongen for at frembringe en Revolution.

Hvad enten dette nu var sandt eller ikke, saa var Virkningen, som sædvanlig, meget stor. Der

taltes strax om at Kongen vilde resignere, og den Popularitet, han som en Følge deraf igjen for en kort Tid kunde glæde sig ved, var stor nok til at fælde det ham saa forhadte Ministerium. Alt den 8de October havde Thiers i en Note til Lord Palmerston udtalt sig over Frankrigs Politik og deri af Hensyn til Kongen viist en større Forkjærlighed for Freden, end man i Almindelighed syntes om og end han maaskee selv følte; for at modvirke det derved frembragte Indtryk lod han i Throntalen indflyde en krigerisk Trudsel, for det Tilfælde at England, ikke tilfreds med at uddrive Mehemed Ali af Syrien, skulde falde paa at angribe Ægypten. Kongen modsatte sig paa det Bestemteste en saadan Trudsel, og det Thierske Ministerium traadte da af den 22de October, under en meget betænkelig Stemning i hele Frankrig, thi overalt hørtes Marseillaisen og overalt fordredes Krig og Valgreform, ligesom ogsaa Thiers Popularitet steeg stærkt, efterat han havde afgivet sin Portefeuille.

Ministercrisen varede kun indtil den 29de October, da Soult og Guizot dannede et nyt Ministerium, hvis Hovedbestræbelse er Fred med Udlandet; Soult frygter, som han selv skal have yttret, ikke saameget for noget, som for en Krig med Udlandet, hvorimod han indestaaer for Roligheden hjemme. Dette vil blive meget vanskeligt, og ved den overalt herskende slette Stemning kan man vel neppe opnaae dette Maal uden ved at lægge Baand paa Pressen, som med Undtagelse af et Par Journaler er fuldkommen enig i at angribe Ministeriet; for at et saadant

Skridt skulde see er man i Almindelighed ogsaa meget bekymret. Thiers skal ved en Leilighed have yttret for Kongen, at dersom han under sit forrige Ministerium havde faaet Tilladelse til, at intervenere i Spanien, vilde det nu ikke have været nødvendigt, at begynde en Krig mod Europa; heri havde han uden al Tvivl Ret, og jo længere et kraftigt Skridt udsættes, desto farligere bliver det; endnu kunde maa-see en Krig have frelst Frankrig fra en Revolution, men hvortlænge det bliver Tilfældet, er ikke muligt at forudsige. Kan Soult ogsaa endnu holde Folket i Ave, da vil dette dog engang gjøre sig Luft, og det vil da vise sig, hvorvidt Regjeringen er stærk nok til at staae imod. Det nye Ministerium vil isøvrigt faae en haard Kamp. I Kamret synes det rigtignok at have en betydelig Majoritet for sig, thi Frygt for Krig og Revolution fængsler mangfoldige af de Velhavende til det Bestaaende, men Stemningen er overalt kun daarlig, Pressen uden Skaansel, og det af Dupin forelæste Adresseudkast yderst maadeligt, og vil sikkert give Anledning til betænkelige Debatter. Ogsaa har Ministeriet en Mængde af de forskjelligste Vanskeligheder at bekæmpe, saaledes Englands Overmod og fortsatte Rustninger; Forvirringen i Orienten, hvor Frankrig har ladet sin Bundsforvandt i Stikken og seer den rivaliserende Nabomagt gjøre rivende Fremskridt; Folkets krigeriske Stemning, og den almindelige Forbittrelse over den mod Frankrig udsøvede Fornærmelse; Spaniens Stilling, hvorfra i alle Henseender nye Farer true; Visættelsen af Napoleons Stov, som skal modtages af den Mand,

— Guizot, — der 1815 redigerede *Moniteuren* i Gent og saa skaanselløst mishandlede Napoleon; og nu endelig ovenikjøbet alle de mangfoldige andre Uanskeligheder, som i Frankrig fælde det ene Ministerium efter det andet, og af hvilke ikke een er hævet: — Ministeriets Varighed kan kun blive kort!

For Europas Fastlandsmagter er isøvrigt enhver Udsættelse af Krigen af høieste Vigtighed. Dersom Frankrig 1830 havde brudt løs, vilde Oprør i den største Deel af Europa have begunstiget enhver af dets Bevægelser og nødsaget dets Fjender til, at henvende Opmærksomheden paa deres eget Hjem. Disse forskjellige Oprør bleve imidlertid dæmpede, uden at Frankrig modsatte sig, Frankrig, som dog, middelbart eller umiddelbart, havde vaakt dem alle, og paa hvis Vistand de alle stode. Denne Politik virkede i en høi Grad gunstigt for Europas Rolighed, da den tilintetgjorde alle løse Forhaabninger om Vistand udvendig fra og henviste Folkene til dem selv, ja Frankrig tillod endogsaa Fremmede, at undertrykke saadanne Oprør, uden at staae Insurgenterne bi. Herved har det, om man saa maa udtrykke sig, tabt sin Credit i denne Henseende, og Nationerne ville vel vogte sig for at sætte Lid til en Magt, som i de sidste 10 Aar har overladt enhver Opstand til sin Skjæbne, hvormegen Deel den endog har havt i dens Tilbliven: ¹⁾ senest har Mehemed Ali faaet

¹⁾ Belgien gjør ingen Undtagelse herfra, thi denne Stat var allerede anerkjendt, og dens Konge beslægtet med Ludvig Philip, da Holland angreb den.

dette at føle. Iøvrigt er det ikke blot i Middelhavet, at Thiers viste sin kraftige Politik, som dog uafladeligt maatte kæmpe mod Hindringer. I **Algier** fortsattes Krigen i den senere Tid med Held, og Araberne lede meget af enkelte Streiftog med bevægelige Colonner, navnlig i Oran, skjøndt der ikke udførtes noget større Foretagende. Denne Naade at føre Krig paa maa rigtignok forekomme os Euro: pære høist barbarisk, thi de Franskes eneste Bestræ: belse er, at røve og ødelægge saa meget Korn og Qvæg, som muligt; men Barbarer er man som oftest nødsaget til at bekæmpe med deres egne Vaaben, thi Skaansel er her Svaghed. Om forresten Frankrig kan beholde Algier er et Spørgsmaal, som endnu — efter 10 Aars Forløb — ingenlunde er afgjort og meest afhænger af, om der bliver Krig med Eng: land, eller ikke. I **det røde Hav** har man seet franske Krigsskibe, der, som man frygter, have til Hensigt at besætte en Havn paa den derværende africanse Kyst, for at kunne iagttage Engländerne i Aden, hvilket disse naturligviis see høist ugjerne og vel ogsaa snart ville forhindre. I **Buenos Ayres** gjør det af de Franske understøttede Parti heldige Fremskridt; Lavalle har med sin 900 Mand stærke Hær den 6te August slaaet Rosas General, Pacheco, som havde 1500 Mand og 2 Feltstykker, og skal i Slutningen af September have bemægtiget sig Ho: vedstaden, som Rosas havde forladt; saadanne Ar: meer synes os rigtignok næsten latterlige, men i hine svagt befolkede Lande vil 1000 Mand ikke sige saa ganske lidet.

Hvorvel strax efter det nye Ministeriums Tiltræden Udrustningerne bleve standsede, tilfredsstillende og beroligende Erklæringer givne Preussen og Østerrig, og Mehemed Ali raadet til Eftergivenhed, ligesom ogsaa Flaaden kom hjem igjen, istedetfor at gaae til Alexandrien, saa har dog den seneste Tid atter nødsaget Regjeringen til, at begynde paa at ruste sig. England har nemlig ikke alene ikke standsat med sine Udrustninger, men forsøger disse tvertimod bestandigt, ja har endog provianteret Malta paa mere end et Aar, og Palmerstons Svar af 2^{den} November paa Thiers Note af 8de October er saa alvorligt, ja haanende, at det nødsagede Guizot til et kraftigt Svar og sikkert vil give Anledning til krigeriske Yttringer i Kamrene. Palmerston truer nemlig ligefrem med, at berøve Mehemed Ali Egypten, ifald han ikke underkaster sig, og det uagtet Thiers saa udtrykkelig havde protesteret herimod; det er næsten som om man med Billie haanede den franske Regjering, og som om det stolte Britannien, ikke tilfreds med, at have bemægtiget sig det saa vigtige syriske Kystland og saaledes næsten ganske at have udeløst Frankrig fra Handelen paa Orienten, ogsaa ret for Alvor vilde lade sin Modstander føle sin Overmagt og det Ydmygende i den sidste Tids Begivenheder: naar blot ikke Buen spændes saa stærkt, at den brister! — Den i August Maaned fængslede Ludvig Bonaparte har nu faaet sin Dom af Pairskamret. Denne er et livsvarigt Fængsel paa en Fæstning, hvor han forresten skal behandles med al Opmærksomhed, men man formoder, at han allerede vil blive givet fri, naar

Napoleons Stov ankommer, og man maa da haabe, at disse to forulykkede Forsøg ville advare ham imod det tredie.

I **England** er den unge Dronning til Alles Jubel og Glæde nedkommet med en Datter den 21de November, og Frygten for Kongen af Hannovers Arveret saaledes betydelig formindsket. I **Arabien** have Englænderne fra Aften af besat Mecca, og der bliver igjen alvorlig Tale om at befare Euphrat med Dampskibe, et Forehavende, der trods sine Banskeligheder dog ikke er umuligt, og som naturligtviis lettes meget ved at Englænderne ere i Besiddelse af Syriens Kystland. Uenighederne mellem den engelske Regjering og Nyseelands Compagniet ere ophørte, i det William Hobson, Vicegouvernøren paa **Ny-Seeland**, ved Proclama af 21de Mai 1840 i den britiske Krones Navn tog de større og mindre Øer i Besiddelse, som man i Almindelighed henregner til dette Land, alt ifølge Overeenskomst med de indfødte Høvdinger; de indvandrede Colonister have derpaa givet sig en provisorisk Forsatning. Compagniet har i en Tid af 14 Maaneder allerede indført 2274 Mennesker til Colonien Wellington og agter nu at fordobble sin Capital, for at udføre Regjeringens Hensigter i deres fulde Udstrækning. Paa **Mosquitokysten** ved Honduras Bugten i Mellemamerika ere Englænderne ligeledes ifærd med at stifte et nyt Rige, i det Yorkshires and Lancashires Central American Landcompany har afsluttet en Overeenskomst med Kongen over Mosquitoindianerne, som underkaster sig England og saaledes betydeligt udvider

den lille Coloni, dette alt i længere Tid har havt her. Regjeringen vil rigtignok endnu ligesaa lidt vide noget af denne Udvidelse, som det i lang Tid vilde vide af Ny-Seeland at sige, men saasnart Colonisationen først ret begynder, nødsages den til at anerkjende dette Foretagende, der tilligemed saa mange andre er et mærkværdigt Beviis paa det engelske Folks Kraft og Energi.

Englændernes Stilling i Ostindien og hosliggende Lande giver Anledning til mange Betragtninger, og navnlig er det et stort Spørgsmaal, om de ikke have al Grund til at fortryde Toget mod **Afghanistan** og **Beludschistan**, hvorved de, Indiens Beherskere, overtraadte den fra Oldtiden opbevarede og som oftest overholdte Befaling af **Brama**, **ikke at gaac over Indus**. Deres Armeer lide meget i de tildeels bjergfulde og kolde Lande, hvis Clima Hinduerne ikke kunne taale, og de stridbare Indsødte modsætte sig overalt de forhadte Bantroeude. I det første Land staae blandt andre Kokyrerne, Ghilzierne og fremfor alle de stridbare Kheiberer under Baaben, af hvilke især de Sidste ved deres Lands næsten uindtagelige Bjergpasser, — saa bekjendte i **Afghanistans Historie**, — ere meget vanskelige at betvinge. Kun hvor de engelske Tropper ere de stærkeste, anerkjendes **Schah Schudscha**, og **Dost Mohamed Chan** viser sig snart hist, snart her; en ikke ubetydelig Afdeling af engelske Tropper under en **Capt. Colonne** skal endog være deels fanget, deels nedslaget, hvilket er første Gang. Englændernes Forhold i dette fjerne Land bidrager heller ikke til at

skaffe dem Venner; saaledes skal en underordnet Of-
ficer have ladet tre indfødte Høvdinger ihjelskyde,
uagtet der var lovet dem Pardon, en Freløshed, der
i en høi Grad maa opbringe de Indfødte, som netop
ere saa vante til at gjøre den Forskjel mellem euro-
pæisk og asiatisk Politik, at den første altid holder
Ord, den sidste sjelden.

I Beludschistan har en Søn af den Mhrab
Chan, som, omgivet af sin fornemste Adel, ved Stor-
men paa Khelat faldt med Sablem i Haanden i Gan-
gen foran sit Harem, været saa heldig, igjen at ind-
tage sin fædrene By, hvis Besætning maatte capi-
tulere; en anden engelsk Troppesafdeling, som vilde
undsætte Staden Kahun, blev i Pulaji Passet an-
grebet og slaaet af Beludscherne og Murrierne, og
man seer sig allerede nødsaget til, fra Bombay af at
forstærke denne Armee med 10,000 Mand, altsaa med
ligesaameget, som man for et Aar siden ansaae for for-
strækkelig til at beherske hele det erobrede Land.
Serat bliver stærkt befæstet og vil formodentlig
snart blive ordentlig besat af Engländerne, som ikke
kunne stole paa Ministeren Kar Mohameds Troskab.
Med Sikherne vil Freden ikke vare længe og Ne-
pal venter blot paa en Leilighed til at bryde løs,
ja den engelske Gesandt i Khatmandoo skal endog være
saa godt som beleiret i sit Huus. I den sidste
Krig mellem England og Nepal foreslog en Minister,
med en aldeles Opgivelse af Sletterne blot at ind-
skrænke sig til at forsvare Bjergene, da dette dog
var den eneste Maade, hvorpaa man kunde holde sig
imod den europæiske Krigskunst, og et Udfald i det

rige Sletteland ved given Leilighed altid kunde finde Sted. Planen blev ikke fulgt, men synes nu igjen at være optaget af Nepals og Sighernes Herskere, af hvilke især den Sidste underkaster sig den ene uafhængige Høvding mellem Lille Thibets Bjerger efter den anden og saaledes forbereder sig paa, med sine stridbare Undersatter aldeles at trække sig tilbage fra Puntshab, isald en Krig mod de mægtige Boere skulde gjøre saadant nødvendigt, og da fra de utilgjængelige Bjergpasser i Himmalayakjeden at vedlige holde en uafbrudt Kamp mod Sletternes Herrer. Kun saaledes kunne disse Magter blive farlige, som ellers ikke er istand til at modstaae et eneste Angreb; men en saadan uophørlig Bjergkrig kunde blive ubehagelig nok, og et almindeligt Angreb paa alle engelske ostindiske Grændseprovincer, — ligesom Rangoon ved Grawaddiflodens Munding og indtil Kaschemirdalen og Kabul, — kunde i Forening med Krigen i Afghaniestan, Beludschistan og Herat samt Oprør i Ostindien, som man meget frygtede for, endda give den indiske Armeé nok at bestille, hvor stor den end er. Til **China** var den engelske Flaade endelig ankommet fra den 9de til den 21de Juni 1840; og det første Krigsskib, Fregatten Alligatoren paa 28 Kanoner, ankrede op paa Rheden ved Whampoa, netop som 18 chinesiske Brandere flammede i lys Lue, der havde gjort et forgjæves Forsøg — det tredje — paa at opbrænde den derliggende engelske Koffardiflaade; de bleve saaledes til en Velkomsthilsen for den mægtige Fjende, alle Havenes Behersker, istedetfor at de vare bestemte til hans Ødelæggelse. Den 22de Juni blev

Floden og Havnen ved Canton erklæret i Blokade: tilstand efter den 28de, og der blev truffet Foranstaltninger til at besætte Den **Chusan**, **Schusan** eller **Tscheru** i Provindsen Tschekiang, ved Mundingen af den lille Flod T sien: tang, under 30° 40' N. Br. og 140° S. L. (fra Ferrol); den har 40,000 Indbyggere og afgiver en fordeelig Havn, som ved sin Beliggenhed i Nærheden af Yant:se:kiangs — den gule Flods — Udlob behersker hele Kysthandelen i dette stærktbefolkede, af Floder og Canaler gennemskaaene Landstrøg, hvis Hovedstad er det berømte Nanking. Den er altsaa af yderste Vigtighed for Englænderne, hvad enten de komme som Fjender eller som Venner, og vil derfor sikkert heller ikke blive opgivet igjen. At England ellers vil forsøge noget Angreb paa China, synes ikke rimeligt for det Første, og at sige noget **Afgjørende** om Udfaldet af Krigen mellem to Magter, der gjensidigen ere saa fuldkommen uvidende om hinandens Styrke, er aldeles umuligt, hvorimod jeg alt flere Gange har gjort opmærksom paa de mulige Følger, den kunde have, saavel som paa de Punkter, der især maae beskæftige Opmærksomheden.

Vi ville nu gaae over til de Begivenheder, som have den største Betydning af hvad der er skeet i de to sidste Maanedes, og dette er Krigen i **Orienten**. Her have vi seet en Hersker, som hele Europa ansaae for saa mægtig, at han var saa godt som uangribelig, ved engelske Tropper og engelske Penge i kort Tid at miste hele Syrien, thi Havets Dronning led sig ikke noie med, i Forening med Østerrig at landsætte Tropper paa Kysten, den

hjælp tvertimod Tyrkiet til at udruste en Hær, uddelte Waaben og Munitioen i Mængde til Alle dem, der vilde modtage sligt, øste Penge ud til de forskellige christne og mohamedanske Hørdinger, der besad Indflydelse i Bjergene, og udmærkede sig derved saa fordeelig fremfor Ibrahim Pascha, der lod sin Armee lide formelig Sult og være aldeles uden Sold, at Udfaldet i høi Grad forbausede hele Europa.

Den sidste Mehemed Ali givne Frist var udløbet den 5te Sept., hvorefter Izzit Pascha, den af Porten udnævnte Overstcommanderende over den syriske Armee, den 8de Sept. afgik fra Constantinopel med sine Tropper og 12 Paschaer, som vare udnævnte til at bestyre de Stæder, man ventede at fratage Mehemed Ali. Alt blev nu meget krigeriskt; Mehemed Ali tænkte mindre end nogensinde paa at underkaste sig, men forholdt sig fuldkommen defensiv, indtil den forventede Hjælp fra Frankrig kunde ankomme, men uheldigviis saae Thiers sig ikke istand til at drive igjennem, at denne blev affendt, og Engländerne benyttede af alle Kræfter den dem givne Frist til at sætte sig saaledes fast paa Kysten, at de kunde udholde et Angreb. Med beundringsværdig Kraft og Maskhed angrebes derfor de usfelt befæstede Østæder, som kunde aabne en Udgang til Maroniternes Bjerge. Den 20de Sept. indtoges efter et heftigt Bombardement Beiruth, — som dog siden igjen maatte forlades for en Tid, — de tyrkiske, engelske og østerrigiske Landgangstropper oprettede en Leir lidt nord for Byen, Fortet Dschibel faldt i de Allieredes Hænder, og Forbindelsen med Bjergene

var nu aaben. I store Skarer strømmede Bjerghæderne til Leiren efter Baaben, som rigeligen uddeelttes til Enhver og nok kunde lokke endogsaa de Lige-gyldigste. Til Emir over de Druser og Maroniter, som faldt fra Ægypterne, udnævntes Emir Beschirs Fætter, **el Kasim**, som den 4de Octbr. angreb og adspalttede Osman Paschas 7000 Mand stærke Hær. Det gik nu Slag i Slag: Soliman Pascha (Oberst Selves), ja selv Ibrahim Pascha blev slaget. Beiruth (Berythus), Saïde (Sidon), Sue (Tyros), Dschunieh, Bjaebbehl (Byblus), Batrun og endelig det vigtige Tripolis, — som blev forladt af sin Garnison, efterat Fæstningsværkerne vare sprængte i Luften, — faldt i Englændernes Hænder, og der blev af al Magt arbejdet paa at befæste Saïda og Tripolis. Den ene Strækning af Bjergene gjorde Opstand efter den anden, og Ibrahim Pascha saae sig nødsaget til, at opgive den vigtige Position ved Taurus Bjergene, for at concentrere sine Tropper i Nærheden af Damascus, hvor de store Ørkener lette hans Bevægelser, fordi hans Hovedstøtte, de irregulære Arabere, der uhindret kunne støde til ham. Tyrkerne, som endnu bestandig frygtede for at see Ibrahim Pascha for Constantinopel, fik til deres største Forbavselse Underretning om, at Konieh, Tarsus, Adana, Aleppo og alle de omliggende Strækninger vare forladte af Ægypterne, og de vovede neppe at besætte de mægtige Fæstninger i Taurus: Passene, som syntes at kunne trodse hele Verdens Armeer, og som nu stode ganske øde, medens de mangfoldige Gldsvælg dog endnu stedse truende stuede ud imod Hjenderne.

Den usorfærdede og eventyrlige engelske Commandør Napier lod sig imidlertid ikke nøie med at erobre den ene By efter den anden med sine Englændere og Tyrker, men han marscherede ogsaa ind i Landet, trodsende al Fare og ubekymret om den truende Stilling, Ibrahim Pascha havde indtaget ved Malaka i Nærheden af Zahle, hvor han samlede sin hele Styrke og ventede paa den ugunstige Aarstid, da Skibene maae forlade Kysten, for atter at kaste sig over de tabte Kyststæder. Da faldt det vigtige **St. Jean d'Acre**, det gamle Ptolemaïs, den 4de Novbr. i de Allieredes Hænder efter to Dages Bombardement og gjorde disse saaledes til Herrer over hele Kysten, samt over en Fæstning, som kan udholde ethvert Angreb fra Landsiden; Englændernes Herredømme over Syrien maa da ansees for begrundet, og hvorledes end Napiers forvovne Expedition kan falde ud, saa vil det dog neppe lykkes Nogen, igjen at fravrifte England den vigtigste Erobring, det i mange Aar har gjort, og som det saae sig istand til at fuldføre i 6 Uger.

Porten havde imidlertid affat baade Emir Beschir og Mehemed Ali. Den Første underkastede sig ikke hurtigt nok og maatte bøde for denne Mangel paa rigtig politisk Tact med Tabet af sit Land. Han var i Orienten ligesaa bekjendt for, altid til rette Tid at forlade sit Parti, som Talleyrand i Occidenten, men denne Gang svigtede hans Klogskab, og da han endelig efter Osman Paschas Nederlag kastede sig i Englændernes Arme, var det for sildigt, thi han var nu ikke længere farlig. Han blev derfor

med sit hele Følge, — 130 Personer, — ført til Malta, hvor han ankom den 27de October, og for det første faaer han vel neppe Lov til at komme tilbage til sit Fædreland.

Mehemed Alis Affættelse gif. ikke saa roligt af, men vakte tvertimod en almindelig Misbilligelse, thi saavidt vilde ingen af de øvrige Allierede gaae. Den engelske Gesandt i Constantinopel, Lord Ponsby, Mehemed Alis personlige Fjende, skal have udvirket dette Affættelsesdecret, som den russiske Gesandt strax medsatte sig, uden dog at kunne forhindre det i at blive udfærdiget; da dette først var skeet, raadede Rusland derimod fra at tage Decretet tilbage, — hvortil Porten erklærede sig villig, saasnart Preussens, Østerrigs og Englands Protester indløbe, — thi denne Svaghed vilde efter det russiske Cabinets Formening virke altfor ufordeelagtigt. Efter den Bending, Sagerne imod alles Forventning have taget siden, vil det væsentligt beroe paa England, hvorvidt man ogsaa vil forsøge paa, at berøve Mehemed Ali Egypten, eller man vil unde ham dette, hvortil man dog endnu synes villig. De nyeste Efterretninger lade ham erklære sig beredt til at opgive Syrien og underhandle under Frankrigs Mægling, hvortil den franske Gesandt Walewsky længe forgjæves havde opfordret ham; er dette sandt, vil man neppe berøve ham Egypten, thi nu er han ikke mere farlig for England. At en saa frygtet Magt, som Mehemed Alis, i saa kort Tid er bleven kastet over Ende, maa man meest tilskrive den Omstændighed, at han saa aldeles blev skuffet af Frankrig, — Frankrig, der

ifjor standsede hans Armeer i deres seierrige Marsch mod Constantinopel med det bestemte Løfte, at sikkre ham Syrien og overhovedet at beskytte hans maadeholdne Fordringer, men nu finder det bekvemmere at lade ham i Stikken, efterat de langvarige Udrustninger aldeles havde ødelagt hans Finantser og saaledes sat ham ud af Stand til, at modstaae den raske Fjende, der øser Guld ud til begge Sider. De samme Folkfærd, der nu fra alle Sider gribe til Vaaben imod Ægypterne, vilde ifjor med Jubel have fulgt Ibrahim Pascha paa Marschen gjennem Lilleasien, thi den, som har Lykken med sig, følge Orientens Beboere uden Betænkning: imod ham har jo Forsynet viist sig gunstigt.

Den truende Stilling, som Persien indtog i forrige Maaned, vedvarede en tidlang, og den mod Bagdad affendte persiske Armeer var allerede kommet til Amedan, men da standsede den pludseligt, og Stridighederne bleve bilagte, thi da har en russisk Mægler uden Tvivl bragt Efterretninger om Englændernes Fremskridt i Syrien. Med Grækenland vedbliver Spændingen, og Kong Otto har anmodet de store Magter om deres Beskyttelse, som ogsaa skal være ham lovet, men hans Undersaatter vælge heldigviis en anden Bei, idet de nemlig ved Emissairer søge at opvække den christne Befolkning i det europæiske Tyrkie og uforbeholdent udtale deres Overbeviisning, at de snart ville komme i Besiddelse af disse Provindser.

Spørger man nu, hvad Englands Bistand har hjulpet Vorten, da maa hertil aldeles ubetinget svares, at den, langt fra at hjælpe, tvertimod har skadet

meget, thi Porten har faaet en anden og langt mægtigere Nabo i Syrien, som neppe igjen vil forlade dette Land, der da heller ikke under nogen Omstændigheder vilde finde sig i, at adlyde den afmægtige Sultan. Men det Børste ved Sagen er, at Portens fuldkomne Afmagt nu saa klart ligger for Dagen, at endogsaa en saa ubetydelig Stat, som Grækenland, der endnu i Kar er bleven behandlet med den yderste Haan og Foragt af en derværende engelsk Resident, ikke alene uden Forbeholdenhed kan trodse og fornærme denne sin forrige Herre, men endogsaa efter al Sandsynlighed med det første vil angribe ham, og det ene og alene fordi den europæiske Understøttelse lader al Agtelse for Osmans vanartede Efterkommere forsvinde: en Sultan, som skal holdes paa sin Throne af vantroende Christne, maa rigtignok forekomme baade Christne og Mohamedanere i Orienten som en ynkelig Skyggefønge.

I Spanien erklærede Madrids Junta sig for at være tilfreds med, at Espartero blev Ministerpræsident, og de andre Juntaer billigede i Almindelighed dette Skridt, men Dronning-Regentinden ansaa det ikke længere for raadeligt, at blive i et Land, der staaer paa Randen af Anarchiet. Overbevist om, at hendes Datters Throne kun kunde reddes, dersom hun forlod Riget, nedlagde hun den 12te October Regentskabet, som Ministeriet provisorisk overtog, og gik strax til Frankrig, hvor hun modtoges med megen Venlighed og Forekommenhed af Ludvig Philip, den af Skjæbnen prøvede Konge, og saa dybt var Dronning Christine sunket, at hun, en kronet spansk

Dronning, ved hvis Hof der stedse iagttoges en saa streng Etikette, vilde knuse Ludvig Philip paa Saanden, hvori han dog heldigviis forhindrede hende. Jeg kan ikke tænke mig noget sørgeligere Beviis paa den Elendighed, hvortil Spaniens Dronning var bragt, end denne Ydmyghed, der maa forekomme de stolte Spaniere som Skjændsel; saavel Don Carlos som hans Gemalinde vilde have foretrukket Døden. Et mærkeligt Beviis paa, hvor hurtigt Sagerne forandre sig i Spanien, er at Cabrera paa Dronningens Reise gjennem Montpellier tilligemed sin Broder med megen Artighed tog Hatten af for hende, — den Dame, der for saa Maaneder siden fordrev ham, og hvis egne Ulykker da først ret begyndte; hendes fornemste Tilhængere — berømte Navne, som O'Donnel og Martinez de la Rosa — flygte under allehaande Forklædninger over den franske Grændse. I de baskiske Provindser er man meget bekymret for Roligheden, ligesom ogsaa Garzisonen i Bilbao allerede skal have begyndt et Mytteri til Fordeel for Regentinden, hvilket dog snart blev dæmpet. Af de flygtede Carlister ere endeel vendte tilbage til Cantabrien, og man frygter ligeledes for at see dem i Arragonien, Navarra og de baskiske Provindser; i Kongeriget Sardinien have de oprettet en Junta. Den spanske Infant Don Francisco de Paulo forlangte efter Dronning Christines Flugt, at tiltræde sit Formynderskab over den unge Dronning, hvortil han efter Lovene er berettiget, hvilket det provisoriske Regentskab dog har nægtet; paa samme Tid indkaldte det ved et Decret af 13de October de nye Cortes til 19de Marts 1841 og ophævede tillige alle Provindsjuntaer, undtagen i Hovedbyerne, hvor de dog kun beholdtes som Hjelpejuntaer for Regjeringen og bleve berøvede en stor Deel af deres Myndighed. At en saadan Fremgangsmaade ikke vilde gaae af uden Indsigelse kunde man vente, og Juntaen i Madrid protesterede ogsaa, uden at der dog endnu har fundet nogen alvorlig Modstand Sted. Imod et fransk Skib udøvedes der en stor

Fornærmelse, idet et af Medlemmerne af en Junta gik ombord og fængslede en politisk Flygtning, trods de Franskes Indsigelse; i denne Anledning ankom der Natten mellem den 10de og 11te October et fransk Dampskib til Barcelloga, som hentede alle franske Krigsskibe og sendte samme Ordre til de andre Havne. Den franske Gesandt har erklæret, at han ikke var autoriseret til at anerkjende den nye Regjering, og der tales om at sammendrage 25,000 Mand ved Pyrenæerne, men Frankrig har nu alt for meget at bestille, til at det kan henvende sin Opmærksomhed paa Spanien. I England er man ret vel fornøiet med Seiershertugens Ministerium, men frygter for **Landets Credit**, som om her endnu var noget at tabe. Iøvrigt synes den nye Ministerpræsident at ville beskæftige Nationen, thi langs den portugisiske Grændse sammentrækkes betydelige Troppemasser og i de baskiske Provindser ere allerede 30,000 Mand forsamlede, saa det vist igjen skal gaae ud over disses Fueros; dette vilde være en stor Daarskab, hvorimod et Angreb paa Portugal sikkert kunde være en god Afleder for de mangfoldige krigeriske Elementer, Borgkrigen har vakt. — Den i **Portugal** udbrudte Opstand endte ligesaa let, som den begyndte. En over hele Landet udbredt Sammenhængelse kom for tidligt til Udbrud, hvoraf Følgen var, at de forskjellige Høvdinger ikke understøttede hinanden med tilstrækkelig Kraft; Regjeringen fik da Bugt med dem, og tilsidst ihjelskøde de oprørske Soldater i et Regiment deres Oberst, hvorpaa de deels flygtede til Spanien, deels igjen gik over til Regjeringen. — Som det overhovedet næsten altid gjærer i det ulykkelige **Italien**, saaledes fandt der nu ogsaa i Slutningen af September en Opstand Sted i Kirkestaten, hvorved der flød Blod i Ancona og Forli, men den blev strax dæmpet, og talrige Fængslinger foretages endnu bestandigt i hele Omegnen.

I **Sverrig** besluttede Adelsstanden den 27de October med 110 Stemmer mod 55, at man skulde opgive sit vigtigste Privilegium, nemlig den arvelige

Repræsentation, hvorimod der i Stedet for de hidtilværende fire Klasser eller Stænder skulde træde to Kamre, som skulde udnævnes Stænd og Classer, det ene for hver Rigsdag, det andet for længere Tid; det svenske Aristocrati har ved denne Beslutning, som bifaldtes af de andre Stænder, nok som viist, hvor vel det forstaaer at vurdere Tidens Forbringer og Adelens Pligter, at lede Bevægelserne i Folket, samt at opoffre, hvad der ikke mere stemmer med Tiden, selv om det er en Retighed. — I Holland have Generalstaterne, som alt tidligere har været omtalt, efterhaanden tiltvunget sig Ministeransvarlighed og Offentlighed i Finantserne, men da Kongen ikke kunde finde sig i, at regjere under saadanne Indskrænkninger, og navnlig ikke kunde overtale sig til at besværgede den nye Grundlov, besluttede han at nedlægge sin Throne, hvilket han udførte den 7de October; han blev efterfulgt af sin Søn, Wilhelm den Anden, som besvoer den nye Grundlov og derpaa modtog Hylldningen. Paa Sumatra fortsættes Erobringerne, og Kongeriget Atschim vil snart være fuldkommen undertvunget, hvorvel dets Beboere gjøre en fortvivlet Modstand og Kongens Vasaller, tvertimod Malayernes Sædvane, aldrig lade sig bevæge til Frastald. De nys erobrede Besiddelser med Stæderne Sinkel, Bares og Tapoas ere i tre Aar erklærede for Frihavne, og Fremmede indbudne til at nedsætte sig der. Iøvrigt lider den derværende hollandske Armee, som bestaaer af Europæere, Javanesere og Negere fra Guinea, ganske overordentlig af Klimaet og Peberbuskenes Uddunstninger, og man kan i det mindste regne paa, at $\frac{1}{10}$ døde hver Maaned, men nøiagtige Efterretninger herom faaer man ikke let, da Regjeringen, efter gammel Sædvane, stedse dækker Hemmelighedens Slør over alt, hvad der angaaer Colonierne. — I Indskland har der paa enkelte Steder fundet Uroligheder Sted, f. Ex. i Fabrikstaden Iserlohn i Rhinprovensen, og i Staden Frankfurth; dette har imidlertid aldeles ikke havt noget at betyde, skjøndt man dog i den sidste

By har fundet sig foranlediget til, at forbyde Udsærelsen af Marseillaisen paa offentlige Steder.

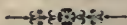
I **America** hører man, som sædvanligt, kun om Borgerkrige, med Undtagelse af de **Forenede Stater**, hvor Præsidentvalget beskæftiger Alles Opmærksomhed; Whigpartiets Candidat, **General Harrison**, synes at være vis paa at seire. I **Mexico** have Centralisterne i Almindelighed faaet Overhaand, idet deres Modstandere efter 12 Dages Kamp i Hovedstadens Gader maatte afslutte en Capitulation den 27de Juli og som en Følge heraf forlade Staden. **Texas** hærgede de forenede Centralister, Cumancher og Tscherokeeser, 2500 Mand stærke, og opbrændte Byerne Vittoria, Dimmis og Luinevicie, medens Foederalistgeneralen Canales skal være bleven forladt af alle sine Texanere, fordi han havde ladet nogle af dem henrette. I **Buenos-Ayres** skal derimod, som alt fortalt, Centralisten Rosas have seet sig nødsaget til at forlade sin Hovedstad, som Lavalle har besat. I **Argentina** har Provindsen Pardo gjort Opstand, for at forene sig med Republiken Ecuador (Quito), hvis Præsident sender Insurgenternes Hjælp, saa man kan vente en Krig mellem begge Republikkerne. Paa den spanske **Cuba**, som af sin forrige Gouvernør med ligesaa stort Held, som Kraft og Duelighed, blev bevaret for Borgerkrig, paa samme Tid som denne rasede i alle øvrige spanske Colonier, er Anarchiet nu ogsaa udbrudt, og denne Guldgrube for Moderlandet er allerede i en saadan Forvirring, at Gouvernøren tænker paa at vende tilbage til Europa; skeer dette, vil England upaatvivlelig bemægtige sig den vigtige D, som driver en saa betydelig Slavehandel med Texas og de nordamericanske Slavestater. Herfra vil det være istand til at have bedre Indseende med denne Handel, som det hidtil med saa stor Forbitrelse og saa lidet Held har forfulgt i alle Have, og maaskee kunne standse den noget, forsaavidt denne Deel af Americas Fastland angaaer, men det bliver dog af ingen Betydning, saa længe Slavernes Arbeide betaler sig bedre end frie Arbeideres. I Eng:

land taler man isvrigt om en ligesaa klogt udtænkt som colossal Plan, nemlig at anerkjende Texas, og derpaa at tilføre dette frugtbare Land en saa stor Mængde af engelske Capitaler og Arbeidere, at den engelske Befolkning fik Overvægten og Slaveriet altsaa maatte ophøre. Derved vilde man forhindre Texas i, at forene sig med de nordamericanske Stater, og kunde ved Hjælp af Canada og Oregon ved det stille Ocean omgive de forenede Stater paa alle Sider med engelske Colonier, hvilket i Tilfælde af en Krig vilde være af stor Bigtighed; imidlertid er der ikke stor Sandsynlighed for, at Texas saasnart vilde blive mægtigt nok til at udholde et ordentligt Angreb, thi for de andre var der mindre at frygte, da Oregon af Naturen er saa vel beskyttet ved den steile og utilgængelige Bjergkjæde, — Klippebjergene, Rocky mountains, — som begrænses den mod Øst, og Canada har en meget talrig Befolkning. Den samme Plan, men efter en ringere Maalestok, havde de Franske lagt i det forrige Aarhundrede, da de søgte at forbinde deres Colonier Canada og Louisiana ad Mississippi og Ohio-Floderne, for saaledes at danne en sammenhængende Kjæde langs Vestgrænsen af de derværende engelske Colonier, men dengang blev der ikke nær udviklet den Kraft, som en saadan Plan nødvendigvis udfordrede, og nu vilde den endog blive i høieste Grad colossal, ifald den skulde have mindste Betydning, thi mellem de forenede Stater og de engelske Colonier i Begyndelsen af forrige Aarhundrede kan der aldeles ikke mere tænkes nogen Sammenligning.

Frederik Wilhelm III.

(Slutning.)

Preussen blev ved Tilsit det store Slagtoffer. Det tabte alt det, som det besad paa den venstre Elb; Bred, ligesom ogsaa de Provindser, der tidligere havde hørt til Polen, hvilke bleve ophøiede til Hertugdømmet Warschau og aftraadte til Kongen af Sachsen. Dette Hertugdømme blev den første Grundvold for et nyt Polen. Af de preussiske Besiddelser, som laae paa denne Side af Elben, oprettede Keiseren Kongeriget Westphalen, som han gav til sin Broder Hieronymus. Førend Krigen af 1806 var Preussens Befolkning 10 Mill. Indbyggere; ved Freden til Tilsit blev den reduceret til 6 Millioner. Ikke tilfreds med, saa betydeligt at have formindsket dets Magt, trykkede Keiseren den preussiske Stat med hele Bægten af sine Krigs-Contributioner. Han forbad det, at holde en større Armeé end 42,000 Mand; han nødsagede det til at tage Deel i Continental-Systemet; han forlængede Militair-Besætningen af dets Territorium og fornemste Fæstninger; slutteligen forbeholdt han sig, at raade over dets Veie, som et Befordringsmiddel for sine Magaziner og Tropper.

Disse strenge Forholdsregler ere blevne bebreidede ham som en overdreven Boldsomhed, hvortil han hverken var berettiget ved sine Geire eller tvungen ved sin Politik. Imidlertid forekomme disse Bebreidelser os at være uretfærdige. Imellem at gjengive Preussen sin fordums Glands og knytte det til os ved Taknemmelighed, og at ødelægge eller dog i det mindste at svække det saameget, at det var ude af Stand til at skade os, gaves der ikke nogen Mellemvei. Dersom Keiseren i Tilsit havde ladet sig nøie med at indskrænke dets Territorium og formindske dets Befolkning med nogle hundrede tusinde Indbyggere, saa havde det handlet ligesom Østerrig i Aarene 1799, 1805 og 1809; det havde atter i Stilhed fornyet sit Krigsmateriale og med stor Iver sluttet sig til den første Coalition. Da Preussen ikke havde villet være vor Allierede, saa maatte det finde sig i at blive sønderlemmet; det var nu eengang den sørgelige Nødvendighed, som den Stilling førte med sig, hvori vi dengang befandt os. Tilmed havde Napoleon, som udviklede en saa stor Dristighed i sin Politik og i sine krigeriske Foretagender, som med saa stor Kjækhed greb enhver Tingenes Stilling, tilsvoret Preussen et dødeligt Had. Han vilde ikke blot svække det, nei, han vilde ødelægge det! Dersom det endnu efter Freden til Tilsit beholdt en Levning af Magt, saa skyldte det samme udelukkende Ruslands Beskyttelse, og, om vi saa maa sige, Dronningens personlige Indflydelse, da hun havde gjort et dybt Indtryk paa Alexander. Jo mere Ondt Napoleon havde tilføiet denne Magt, desto mere ønskede han fremdeles

at kunne tilføie den, idet han vel følte, at der efter en saa grusom Fornærmelse ikke var nogen Tilgivelse tænkelig, og at det for bestandig vilde forblive Franskrigs uforsonlige Fjende. I Maret 1808, da hans Forbindelse med Alexander stod paa det Høieste, afstod han ikke at bede denne om, at overdrage ham Preussens Skjæbne. Hans Hensigt var, at berøve det Schlesiën, for at give dette til Sachsen, og at gjøre det til en Stat af tredje Rang. Alexander, som havde forhindret dets Odelæggelse ved Tilsit, beskjærmede det nu med sin Egide 1808.

Der befandt sig i Kongens Raad en Mand af en levende Iudbildningskraft og en brændende Fædrelandskjærlighed; dette var Baron Stein, Indenrigs-Ministeren, den Første, som fattede den dristige Tanke, at søge Statens Frelse uden for det almindelige Regeringsystem. Det var ved at opvække den store Masses moraliske Følelse, ved Tid efter anden at ophidse dens Lidenskaber, at han ventede at kunne opreise en Magt, der engang skulde blive istand til, at løsrive Preussen og Tydskland fra det franske Overherredømme. I dette Niemed stiftede han et hemmeligt Selskab, hvis Medlemmer bleve forenede ved en fælleds Eed, nemlig, at opoffre sig til Fædrelandets almindelige Frelse; det er fra dette Selskab og fra et andet, som stiftedes af Hertugen af Brunsvig-Wels, at det berømte "Zugend-Bund" udgik. Dette Selskab havde en forbausende Fremgang; det varede ikke længe, førend det var udbredt over hele Tydskland. Alle de, som paa nogensomhelst Maade havde lidt ved vore Vaaben, ilede med at med at slutte sig hertil. Det

omfattede alle Stænder, henvendte sig saavel til Rige som til Fattige, saavel til Lave, som til Høie; i sine Yderpunkter strakte det sig lige til Thronen, imedens dets dybe Rødder udbredte sig indtil de laveste, men lidenskabeligste Classer af Befolkningen. Monarchiets høifstaaende Mænd, Størstedelen af Armeens Førere, Oversøvrighederne og Bestyrrelserne, ja selv Prindsen af Blodet sluttede til dette "Eugend-Bund". I blandt dets Medlemmer udmærkede sig først og fremmest Greverne Goltz og Scharnoost, af hvilke den ene var Minister for de udenlandske Anliggender, den anden Krigsminister; Blücher, Commandanten i Pommern, Majorerne Grollmann, Schill, Lestocq og Chazot, blandt hvilke een var Gouverneur og en anden Militair Commandant i Berlin; Delbrück, til hvem Kronprindsens Opdragelse var anbeføjet; Brockberg, Märkel, Rüdiger, Gneisenau, alle Generalstabsofficerer eller Statsraader. Men Stein havde indseet, at det, for at opflamme den store Masse og bringe den til at opoffre Liv og Formue for Fædrelandets Frelse, ikke vilde være tilstrækkeligt, at tage sin Tilflugt til hemmelige Selskaber alene; man maatte knytte den til Regeringen ved Interessens Baand, og han begyndte derfor dristigen at arbejde paa store Reforme. Ved en Lov af 9de October 1807 ophævede han Lehnene og inddrog deres Jordeiendomme, samt alle hermed i Forbindelse staaende arvelige Lehn-Rettigheder. Borgere og Bønder erholdt nu den Ret, som tidligere var forbeholdt Adelen, at erhverve sig faste Besiddelser; de kunde kjøbe de Adeliges Godser, hvorimod disse til Gjengjæld efter Be-

hag kunde beskæftige sig med Handel og Industri, uden derved at tabe deres Adelskab. En anden Lov af 21de Juli 1808 fuldbyrdede Bøndernes Emancipation, idet den sikrede deres Stilling; enhver arvelig Besidder blev lovmæssig Eier af de to Trediedele af den Eiendom, han besad; den sidste Trediedeel tilfaldt derimod Jorddrotten. Forpagterne paa Livstid eller bestemte Aar beholdt kun Halvparten eller Trediedelen af den Eiendom, de dyrkede.

Stein gjorde endnu mere; han grundede i en meget liberal Aand et System for valgbare Municipalityter. Byens Borgere fik, uden Hensyn til Fødsel og Religion, Ret til at vælge deres Forrigthed.

Frederik den Store havde indeelt Nationen i tre Classer: de Adelige, Borgerne og Bønderne. Officerer-Posterne i Armeen vare udelukkende forbeholdte Adelen. Stein, og med ham alle oplyste Folk, tilskrev denne ulykkelige Inddeling i Classer den tilsyneladende Uliggyldighed, som Borgereskabet og Folket havde viist 1806 i Monarchiets Catastrophe. Alle disse uretfærdige Grændsebetegninger, som vare Levninger af et barbarisk og for Menneske-Nættighederne fornærmende System, bleve ganske udslattede. En Lov af August 1808 og en lignende af 1809 aabnede Borgere og Bønder de høiere Poster i den militaire Løbebane; Enhver, som besad Mod og Talent, kunde stige til den høieste Værdighed. Armeens Organisation blev ganske omdannet: Krigsministeren Scharn-oost laante Grundtrækkene til et Rekruterings-system fra Frankrig, og beskæftigede sig med at give Preussen en national Armee; en hemmelig Ordre udgik til

alle Communer, at øve Ungdommen i alle militaire Manøvrer, og tillod den at forblive ved sin Arne, indtil Regjeringen engang kaldte den under sine Faner. Ved denne floge Forholdsregel fandt Preussen Leilighed til, at eludere den beskæmmende Bestemmelse i Freden til Tilsit, som indskrænkede dets militaire Magt til 42,000 Mand. De vanærende Straffe bleve udslettede af den militaire Lovgivning.

Stein var en altsor lidenskabelig og farlig Modstander af Frankrig til at han ikke skulde opvække Mistro hos Napoleon. En Ordre, som udgik fra Paris, paabød Kongen af Preussen at fjerne den reformatoriske Minister fra Regjeringen. Stein gik til Rusland, men forsøgte derfor ikke, ved Hjælp af hemmelige Selskaber at forberede Tysklands Befrielse.

De nye Forandringer bevirkede en sand Revolution i Preussens civile og administrative Stilling. Uagtet Kongen var saa frygtfuld i sin udenlandske Politik, stemmede han dog ganske overeens med Baron Stein i dennes dristige Ideer. Han blev ved disse nye Forandringer ledet af en Drivefjeder, som aldrig forlod ham, af Kjærlighed til sit Folk og en dyb Følelse af hvad han skyldte sin Kongeværdighed. Hvad derimod de hemmelige Selskaber angik, saa indgjødte de ham et Slags Skræk. Han forfærdedes ved deres Tenders og skjælvende for, at de før Tiden skulde compromitere ham i Frankrig: han saae med Skinsyge paa, at der ved Siden af Thronen hævede sig en ny Magt, som syntes at fortrænge ham. Han vilde derfor aldrig fremme "Jugend-Bundet", ei heller vilde han erkjende dets lovlige Tilværelse.

Den Strengthed, hvormed Napoleon havde behandlet Preussen; den Voldsomhed, som han havde viist imod de spanske Fyrster, og Frygten for, efter den pyrenæiske Halvsøs Underkastelse at blive et Kov for Frankrig og Rusland, bestemte Østerrig til at gribe til Vaaben: 1805 havde det ført en Krig for Øren, 1809 maatte det føre en Krig af Fortivlelse. Det vidste meget vel, at det ved at kaste sig i denne nye Strid vilde omstyrte den Bygning, som var bleven reist ved Tilsit, selv om det skulde lade sig begrave under dens Ruiner. Det besvor Preussen, at forene sine Kræfter med det, for at frelse Tyskland og hele Europa. Dets Planer strandede paa Kongens faste Villie, thi han vilde ikke udsætte sin Krone for en ny Krig mod Frankrig; men "Tugend: Bundredets" Partier viste ikke samme Maadenhold. Ved Efterretningen om, at Østerrigerne vare marscherede ind i Bayern, bevægedes alle Gemytter; Militair: Cheferne Blücher, Gneisenau og Rüdiger organiserede imod Kongens udtrykkelige Befaling en almindelig Folke:Opstand. Major Schill, som i Spidsen for sit Husar:Regiment den 29de April forlod Berlin, gav først Signalet. Begeistringens var ligesaa overordentlig som den var almindelig; Kongen var nu paany tvunget til at være Deeltager. Allerede var der givet Befaling til, at indkalde de paa et halvt Aar Permitterede, til Cavalleriets Remontering og Fæstningernes Besættelse med Skyts, da paa eengang Efterretningen om vore Seire ved Abersberg og Eckmühl standsede Bevægelsen. Alle Complotter, ramte ved samme Slag, bleve opløste; Tausched og Nedslæ:

genhed hvilede overalt. Ved Hoffet i Königsberg herskede den høieste Grad af Forstyrrelse, blandet med Skræk. Partiernes ubetimelige Forvovenhed var en Forbrydelse, som Keiser Napoleon ifølge sin Mistro og sit Had neppe vilde tilgive. Endelig lod Kongen, for at aflede Mistanken fra sig, lægge Beslag paa Hertugen af Brunsvig;Dels Besiddelser, befalede at opløse "Eugend;Bundet" og bemægtigede sig dets Papirer. Schill, som var meest skyldig, blev banlyst fra Armeen, erklæret for Forræder imod sit Land og tilligemed sine Medskyldige dømt til Døden. Imidlertid blev Dommen, som man kunde formode, ikke fuldbyrdet. Schill faldt ikke destomindre med Baarben i Hænderne.

Slaget ved Eslingen, hvilket vore Fjender have fremstillet som et fuldkomment Nederlag for Storarmeen, fornyede atter "Eugend;Bundets" Haab og Virksomhed. Krigsraabet gjenlød paany for Kongens Øren, og han havde al den Fasthed nødig, hvormed Naturen havde begavet ham, for at undertrykke de ubetænksomme Lidenskaber, som rasede omkring ham. Han maatte kæmpe imod Størstedelen af sine Miniistre, der forlangte Krig. "Jeg vil ikke nedstige vææret i min Grav", tilskrev General Scharnoost ham, "og dette vilde blive Tilfældet, dersom jeg ikke tilraadte Deres Majestæt, at benytte det nærværende Dieblisk til at paaføre Frankrig Krig. Vil De, at det seierriige Østerrig skal tilbagegive Dem deres Stater som en Almisse, eller at Napoleon skal afvæbne Deres Soldater som en Borger;Milits?" Blücher, som kun synes at have været til, for at opsøge vore

Fjender, en energisk Type paa de folkelige Videnskaber i Tyskland i dette Tidspunkt, paa eengang baade elsket og frygtet ved Hoffet, der paa Grund af hans sande Hengivenhed tilgav ham den Flamme, han indaandede Partierne, skrev direct til Kongen, i kun lidet maadeholdne Udtryk, for at beklage sig over den tabte Leilighed, og forlangte sin Afsted med de Ord, at han hellere vilde døe under en fremmed Fane, end være Vidne til Thronens Fald.

Frederik Wilhelms Opsørsel under Krigen af 1805 var fuld af Frygt og Ubestemthed; under Krigen af 1809 var den maadenholden og betænksom. 1805 var hans Monarchi ganske uantastet; han kunde byde over alle sine Hjelpekilder; Rusland og Østerrig kæmpede under samme Fane. Hans Fastholden ved Coalitionen vilde sikkert have standsat Begivenhedernes Gang betydeligt. Under den nuværende Krig vare derimod alle hans Hjelpekilder udtømte, alle hans Stridskræfter beløb sig ikke til mere end 50,000 Mand; hans Krigsmateriale var ødelagt. Det udfordredes Tid til at komme paa Fode: Heste, Artilleri, alt manglede han; Befolkningen var formindsket til det Halve; og slutteligen, — hvilken Omstændighed var meget afgjørende, — Rusland var Frankrigs Allierede. Hans Forhold 1809 er fri for enhver Vebreidelse. Den Seier, som Napoleon tilfægtede sig ved Wagram, blev snart efterfulgt af Vaabenstilstanden til Znaim, og Freden til Wien (14de October 1809) forklarar og retfærdiggjør hans Neutralitet.

Efter Krigen med Østerrig begyndte Keiser Napoleon at nedstemme sine Fordringer imod Preussen.

Han formindskede sine Krigs: Contributioner og samtykkede i, at Kongen igjen satte Hr. von Hardenberg i Spidsen for sin Regjering. Denne Minister, som ikke var mindre energisk, men tillige hermed forbandt en langt større practisk Dygtighed end Baron Stein, fortsatte det Reform:Værk, som denne havde begyndt. Istedetfor de personlige og ulige Skatter satte han en ligelig fordeelt Skat, som paalagdes over hele Kongeriget, uden Hensyn til de forskjelligte Classer. Adelen, som hidtil havde været fri for Paalæg, knurrede og vilde modsætte sig samme; men man lod den skrike, og den maatte underkaste sig; Corporationer og Monopoler bleve afskaffede; Byer og Landsbyer bleve befriede fra alle de Baand, som tilforn hindrede den frie Udøvelse af deres Industri, og enhver Borger fik Ret til, at beskæftige sig med den Handel eller Næringsdrift, han havde Lyst til.

Med disse kloge Forholdsregler erhvervede Kongen sig med hver Dag nyt Krav paa sit Folks Kjærlighed og forhindrede derved ganske Demagogerne ifra, at ophidsse den store Masse imod Magten. Crediten blev igjen styrket, og Landet afventede med en sørgelig, men rolig Resignation de Begivenheder, som definitivt skulde afgjøre dets Skjæbne.

Medtrykt ved politiske Uheld og Bekymringer blev Frederik Wilhelm dybt saaret i sine dyrebareste Hjertes:Anliggender. Dronningen, som en Gjenstand for hele hans Tilbedelse, blev ham berøvet under et kort Besøg, som hun aflagde hos sin Familie i Mecklenborg. ¹⁾ Hun besad en paafaldende Skjønhed,

¹⁾ Hun var en Søster til den nu regjerende Her-

en uforlignelig Gude og et Ønske om at behage, som undertiden næsten grændsede til Cofetteri, men gav hende et uimodstaaeligt Trylleri. Nationen elskede hende for hendes personlige Egenstaber og maaskee endnu mere for den stolte Holdning, hvormed hun 1806 havde vovet at trodse Frankrigs Overhoved. Synet af Landets Ulykke, hvortil ogsaa hun havde bidraget, fyldte hende med Bekymringer og forkortede hendes Dage. Hendes Død foraarsagede en almindelig Sorg i Preussen: Kongen var i lang Tid utrøstelig, Intet kunde udfylde den Tomhed, som dette grusomme Tab i hans Familieliv forvoldte ham, og siden den Tid er det ikke lykkedes nogen Kvinde, at indtage den Plads i hans Hjerte og Liv, som hans skønne Dronning Louise var i Besiddelse af.

Keiser Napoleon og Keiser Alexander havde i Tilfjet deelt Overherredømmet over Fastlandet imellem sig. Deres Magt holdt sig paa en vis Maade Ligerægten. Ruslands Mangel paa Tro og Love i Krigen af 1809, Freden til Wien, som berøvede Østerrig tre Millioner og sex hundrede tusinde Indbyggere, og som, trods Keiser Alexanders indstændige Forestillinger, gav Hertugdømmet Warschau en Tilvært af to Millioner, afbrød al Enighed og al Ligerægt imellem disse to Riger og gjorde en ny Kamp imellem dem uundgaaelig. Preussen, som laae midt imellem disse to Colosser, kunde ikke forblive neutral; det havde heller ikke Lov til at vælge sin Allierede. Det

tug af Meklenborg-Strelitz og altsaa en Tante til Hs. kongl. Hoihed Kronprindsens forlovede Brud.

tilhørte ikke længere sig selv; det var en Basal af Frankrig, som det havde underkastet sig. Dersom det blot havde dvælet et Dieblik, saa havde det været ude med det; Napoleon var marscheret imod det og havde tilintetgjort det. Dreven af en skaansløs Logik var der et Dieblik, i hvilket han fristedes til at omstøde dette Monarchi, som, ifald han skulde blive overvunden i sin Kamp imod Norden, kunde affjære ham Tilbagetoget; Kongens Troskab og den Selvs fornægtelse, med hvilken han ganske overgav sig til ham, afvæbne ham, og Preussen var frelst. 20,000 Preusser marscherede under vore Faner imod Rusland og viste sig paa Valpladsen som Folk af Gæ; men, dengang Kulde og Smitstot havde tilintetgjort den nyeste Tids skjønneste Armee, faldt Massen, det undertrykte Had traadte atter frem, Preussere og Franskmænd viste sig som Fjender. General Rorcks Nederlag — 30 December 1812 — gav Signalet til en almindelig Opstand i hele Tydskland. Frederik Wilhelms Opførsel i dette critiske Dieblik er ikke bleven bedømt saaledes, som den fortjente. Han var ikke alene aldeles ubekjendt med General Rorcks Nederlag, men det første, han gjorde, var at misbillige hans Opførsel og befale, at hans Forhold skulde undersøges ved Domstolene. Den Skræk, hvoraf han endnu stedse blev betaget ved Napoleons Magt, var ikke den eneste Aarsag til, at han holdtes tilbage i sit System; han var bunden til sin Politik ved Tractater, og hans ærefjære Samvittighed forbød ham, uden Underhandling pludseligt at forlade den franske Leir og gaae over til Rusland. Han troede at skylde Keiseren

personlige Hensyn. Hvis hans Monarchi endnu bestod, hvis han endnu regjerede, saa skyldte han dette ikkun sine gjentagne Forsikringer om Troskab. Det var kun ved den Overbeviisning, hvormed han havde opfyldt Napoleon, at denne havde at gjøre med en retskaffen og trofast Mand, hvis Sjæl Ulykken endnu ikke havde formaaet at nedværdige, at Frankrigs Overhoved havde bestemt sig til, 1812 at optage ham som Allieret, istedetfor at detronisere ham. Nu, da Lykken havde forraadt hans Baaben og Ulykken havde begyndt at udstrække sin Haand efter ham, burde man nu forlade ham og lade ham angre, at have troet paa Kongen af Preussens Eed? Der var i den Maade, paa hvilken Frederik Wilhelm følte, en Delicatesse, som ikke tillod ham at stille sig i Spidsen for Bevægelsen i Tydskland, og han var endnu fuldkomment paalidelig, da han efter General Rorks Nederlag sendte Prindsen af Haksfeld til Napoleon, for at forsikre denne om sin Troskab. Dersom hans Betænklichkeiten ikke vidnede om nogen stor Politik, saa bare de dog et umiskjendeligt Præg om en retskaffen og ærefjær Mand. Han havde ikke givet sin Datter til Keiseren som et Pant paa sin Hengivenhed: han havde kun givet ham sit Ord, men dette var tilstrækkeligt, for at afværge et Nederlag.

Men snart bleve alle Klogskabens Beregninger omstødte ved den Impuls, som Had til det fremmede Nag og "Tugend-Bundets" Ophidsning opvakte hos Befolkningen; Opstanden blev almindelig. Hele Preussen greb til Vaaben og var pludselig omdannet til en udstrakt Leir. Kongen, endnu ubestemt og

forfkræftet ved den frembydende Strøm, forlod Berlin og trak sig tilbage til Breslau. Hans Samvittighedsfrupler gif endogsaa saavidt, at de forbød ham at drage Fordeel af de gunstige Forandringer, som Lykken tilskikkede ham. Hans Plan var, at optræde som væbnet Underhandler imellem Frankrig og Rusland, at benytte denne Rolle til, paa bedste Maade at lede og disciplinere sit Folk, at organisere sin Armee og i Forening med Østerrig at bestemme Basis for den europæiske Fred. Dersom det var et brændende Ønske hos ham, at affaste Frankrigs Nag og at tilbagevinde sine tabte Provindser, saa satte han ikke mindre Priis paa, at skille Tydskland af med Ruslands Naboskab og Overherredømme. Han befrygtede, — og denne Frygt var maaskee endnu mere levende i Wien, — at Fastlands Scepteret skulde gaae fra Napoleons Hænder over i Alexanders, og at hele Polen skulde hjemfalde til Czarens Love. Han følte Nødvendigheden af, at befæste sit Monarchi ved Weichselen og derved at forhindre Rusland i at overstige denne Flod. Disse Forholdsregler, som vare Fostre af en oplyst og maadeholden Aand, gif under i den almindelige Storm i Aaret 1813.

Her aabner sig en Periode for Frederich Wilhelm, i hvilken hans Personlighed saa at sige forsvandt under Begivenhedernes Boldsomhed. Vi see Preussen tage en virksom Deel i alle de militaire og politiske Operationer, som bleve rettede imod Frankrig, Kjernen af hans Folk at stride heltmodigen ved Lützen, Baugen og Leipzig, dets Souverains Navn at fremtræde i alle Europas Transactioner ved Siden

af Keiserne af Ruslands og Østerrigs, og dog alligevel forbliver Frederich Wilhelms politiske Rolle hans Allieredes underordnet. Han er øiensynligen behersket af sit Folks Lidenskaber og Ruslands Høihed. Den Impuls, som for kort Tid siden kom fra Paris, kommer nu fra St. Petersberg, og en Ulykke er det, at han ikke bedre formaar at modstaae den sidste end den første. Den 1te Marts 1813 allierede han sig med Rusland ved Freden til Kalisch, den 14de Juni med England ved Freden til Reichenbach; den 9de September sluttede han med Rusland og Østerrig Tripel; Alliancen til Tøplitz, som bestemte, at det østerrigske og preussiske Monarchi skulde indrettes efter samme Maalestok, som sørend de ramtes af den store Ulykke; den 1te Marts 1814 undertegnede han atter tilligemed Østerrig, England og Rusland Tractaten til Chaumont, som bestemte Basis for det nye Europas Organisation. Napoleon maatte bukke under og aftakke, og de Souverainer, som havde befriet ham, forsamlede sig i Wien for at dele hans Erobring imellem sig.

Det, som Frederik Wilhelm og Fyrst Metternich havde forudseet og søgt at forhindre, var nu desuagtet altfor rigtigt indtruffet. Rusland havde benyttet det tydske Folks exalterede Bevægelse til sin Fordeel; det havde ikke alene betjent sig heraf som et Middel til at bekæmpe Napoleon, men ogsaa til at foreskrive sine Allierede Lov. I Congressen til Wien optraadte det som første Boldgiftsmand ved Delingen af det Territorium, som var blevet Seiers herrernes Bytte.

Det vigtigste af alle Spørgsmaal, som bleve foretagne ved denne Congress, var Preussens Gjenoprettelse. I det almindelige Fredsforslag, som Fyrst Metternich oversendte Hertugen af Vicenza i Prag, — August 1813, — og som Napoleon begik den store Feil, at antage for sildigt, blev Storhertugdømmet Warschau deelt imellem Rusland, Østerrig og Preussen. Weichselen blev Ruslands Grændse imod den tydske Side. Begivenhederne havde givet denne sidste Magt en fordærvelig Overvægt; det fordrede, at man med dets Stater skulde forene Størstedelen af Hertugdømmet Warschau, som ved Polens anden og tredje Deling havde udgjort Preussens Andeel, saaledes at denne sidste Magt saae sig nødsaget til at søge Erstatning i Tydskland og ved Rhinen. Preussen forlangte derfor blandt meget andet, at hele Sachsen skulde indlemmes i dets Territorium. Ved denne Leilighed hævede Frankrig Stemmen for at frelse et Huus, hvis eneste Forbrydelse bestod i, at det var forbleven denne Magt tro i Lykke og Ulykke. Det bevægede Østerrig og England til, at understøtte denne Mening, og sluttede med disse en Freds-Alliance, 6te Januar 1815, hvis Formaal ikke saameget bestod i, at forhindre Sachsens Tilintetgjørelse, som i at bekæmpe Ruslands uheldsvangre Overmagt. Ratificationen af denne Tractat af 6te Januar havde endnu ikke funden Sted, da der til Wien indløb Efterretning om, at Napoleon havde forladt Den Elba, var landet ved Bugten Juan og derefter marscheret til Paris. Skrækken bevirkede ved denne Leilighed,

hvad den altid bervirker, den gjorde en Ende paa alle modsatte Meninger og forenede alle Partier. Man tænkte kun paa, at samle alle Midler, for at ødelægge den Fjende, som Lykken for sidste Gang havde ført til Balpladsen. Østerrig havde foreslaaet, at dele Sachsen i to Dele, og deraf at give Preussen den ene og overlade den anden til Frederik August; Forslaget blev antaget, og man marscherede imod Paris.

Halvdelen af Sachsen var ikke tilstrækkelig til at dække Preussen for det Tab, som det havde lidt ved sine polske Provindser; man tilkjendte det derfor Storhertugdømmet Neder-Rhin, for at fuldstændiggjøre dets Skadesløsholdelse; efter Napoleons Fald lagde den anden Fred til Paris, 20de November 1815, endnu Saarlouis med omliggende Territorium til dette Monarchi.

Det var upaatvivelig Høihjertethed, at beskytte denne hæderlige Konge af Sachsen, som i saa mange Aar saa ærefuldt havde beklædt Thronen og forvaltet Statsbestyrelsen; men det er isinesfaldende, at Østerrigs, Frankrigs og Englands Iver i dette Punkt blev dadlet. Eftersom man havde besluttet, igjen at grunde Fastlandet paa en sikker og varig Basis, saa burde man ikke dvæle ved saadanne underordnede Interesser. Det var ikke alene for Preussens Sikkerhed, at man maatte give det Styrke, men snarere som en Garanti for hele Occidenten. Istædetfor at udtømme deres Kræfter med at forsvare Sachsen, burde de tre Magter have budt Ruslands Fordringer Spid: en og forhindret det i, at overskride Weichselen. De

vilde hertil have erholdt alle Cabinetters Samtykke. Istedetfor at tillade det, at gaae over denne Flod og tage Position henimod Oderen, vilde det have været langt bedre, at overgive hele Sachsen til Preussen og at overlade Frankrig Rhinprovincerne. Disse to Magter vilde herved have vundet i en dobbelt Hensende: Preussen havde faaet sine Kræfter bedre concentrerede, og Frankrig vilde have erholdt en det uundværlig Tilvært i sit Territorium.

Rusland befandt sig saaledes i en offensiv Stilling imod alle de tilgrændsende Lande; imod Preussen, som ikke var dækket ved Wartha, imod Østerrig, hvis hele Linie imod Nord var aaben, slutteligen imod det tydske Forbund, hvorfra det kun var skilt ved Oderen. Det var indlysende, at Rusland maatte have anmasset sig et meget overveiende Herredømme over de andre Magter, da de roligt vilde finde sig i, at overlade Europa med samt dets Civilisation og de Kunster, som smykke det, uden Forsvar til et Riges ærgjerrige Speculationer, hvis Tragten alt saa ofte gik ud paa, at lade Occidenten føle sit Overherredømme.

Preussens Befolkning udgjorde 1806 10 Millioner Mennesker. 1815 var den stegen til henimod tolv Millioner; og for Diebliffet er den fjorten Millioner. Ikke destomindre formaaer denne Tilvært ikke at beskytte det imod den Fare, for hvilken en Invasion fra Rusland kunde udsætte hele det indre Tydskland, og at afværge den Afhængighed, i hvilken dette Rige ved sin geographiske Beliggenhed befinder sig.

Det var ikke blot i Tydslands Uafhængigheds Navn, men ogsaa i Frihedens, at Formændene for

de hemmelige Selskaber havde opbudt hele den tydske Folkemængde imod Frankrig. Under Begivenhedernes Gang havde Souverainerne lovet, at give deres Folk en repræsentativ Forfatning, og Frederik Wilhelm, som dengang var behersket af "Zugend Bundet" og Baron Steins Genie, havde været en af de første, som havde givet sit Ord hertil. Men da nu, efter Fredens Tilveiebringelse, Dieblicket var kommet, da denne Fyrste skulde holde sit Løfte, skrækkedes han tilbage for Vanskelighederne ved Udførelsen. Preussen havde efter Congressen til Wien erholdt en meget mangelfuld Organisation, nemlig: catholske Indbyggere i Hertugdømmet Neder:Rhin, Polakker i Hertugdømmet Posen, Sachser, som voldeligen vare skilte fra deres legitime Hersker, preussiske Protestanter i Pommern og Brandenburg; man havde til det samme Scepter knyttet alle disse forskjellige Folkesfærd og deraf dannet et broget Monarchi, som, for at raade Bod paa den stedfindende Mangel paa Sammenhæng og Enighed, havde modtaget en uhyre Udstrækning, uden Styrke og Sammenhold, uden Militair:Grændser i sine Yderpunkter. Hertugdømmet Neder:Rhin, hvor den franske Aand herskede, fordrede Bibeholdelsen af Code Napoleon, en Jury og en særskilt Administration. De Adelige, hvis Besiddelser ikke direct vare indlemmede i Landet, forlangte Indførelsen af deres gamle Privilegier; de gamle preussiske Provindsler Provindsial: Forsamlinger; Bønderne i Westphalen Afskaffelsen af Trældom og Stavnsbaandets Ophævelse; slutteligen fordrede Borgerne og Folket en National: Forsamling. Paa det at alle disse

omtvistede og modsatte Elementer kunde indrettes og bestyres samlede, var det maaskee nødvendigt, at en eneste absolut og indsigtsfuld Villie herskede over dem alle og regjerede dem nogen Tid, enhver efter sin Natur og sit Siemed.

1815 og i de paafølgende Aar vare Ujevnhederne saa affstikkende, Fordringerne saa bydende og Gemytterne saa ophidsede, at man, om man end ikke fuldkommen kan tilgive Frederik Wilhelms Uvillie for at aabne sit Folk den store parlamentariske Løbebane, dog let kan forklare sig den. Han har udentvivel frygtet for, at den frie Discussion skulde give Anledning til at udtrykke al den Fortrydelse og Smerte, som var bleven opvakt hos Befolkningen i Polen, Sachsen og ved Rhinbredderne ved den vilkaarlige Fordeling af deres Territorium og den Foragt, man havde viist for deres Nationalitet. Uden at tilbagekalde sit Ord besluttede han ikke destomindre at iværksætte sit givne Løfte. Ved et Decret af 22de Mai 1815 blev der nedsat en Commission, for først at organisere Provindsial-Stænderne og snart efter en Central-Forsamling for alle Kongerigets Repræsentanter. Der forløb to Aar, inden denne Commission blev udnævnt, og efter Langsomheden i dens Arbejder at dømme, var det siensynligt, at det var i den preussiske Regjerings Beregninger, ikke at indrømme de Institutioner, den havde lovet.

Imidlertid blev Folket opirret ved denne Kongens Langsomhed i, ikke at holde sit givne Løfte; det troede, ved sit Blod paa Valpladsen ved Lützen og Leipzig at have kjøbt og betalt Tydsklands Uafhængighed og

politiske Frihed. En Deel af Forbunds fyrsterne, Kongerne af Bayern, Württemberg og Sachsen, Storhertugerne af Sachsen-Weimar og Baden, som vare blevne deres Forpligtelser troe, havde givet deres Folk en Constitution. Det Afstikkende i denne Fremgangsmaade, i Sammenligning med Frederik Wilhelms, bidrog endnu mere til, i Preussen at forbitte den offentlige Mening. Ophidset ved forvorne Styrere og beruset af sine militaire Bedrifter reiste Ungdommen ved Universiteterne sig, dannede Complotter og oprettede nye, hemmelige Selskaber. "Zugend-Bundet", som var fremkaldt ved Had imod Udlandet, blev efterfulgt af "die Burschenschaft" og "Arminia", som vare rettede imod den bestaaende Regjering. I deres Glædes og Ophidsnings Ruus tillode de lidenskabelige Partier sig frygtelige Voldsomheder. Kogebue, som var en af Rusland lønnet Skribent, blev betegnet som det første Offer, man maatte see at rydde af Weien: Sand, der blev hans Morder, var fra Universitetet i Jena.

Alt dette, som tydede paa en bestemt Hensigt, formørkede Frederik Wilhelms Sjæl. Selv en Gjenstand for disse rasende Lidenskaber, der vare rettede imod hans Regjering, offentligen anklaget for Uordholdenhed og Ferræderi, Maalet for Sammensværgelser, som truede hans Throne og hans Liv, tilfidesatte denne Fyrste enhver Tanke om Rivalitet, og, idet han uden al Forbeholdenhed kastede sig i Østerrigs Arme, tilbød han dette sin Understøttelse i alle de Foranstaltninger, som det maatte ansee for tjenlige til at bekæmpe og undertrykke de nye Partier. De repressive Forholdsregler, som bleve tagne i den

tydske Congres i Carlsbad 1819 og i Conferentserne i Wien 1820, der omsider omskabtes til besluttende Forsamlinger i Frankfurt, lagde en Tømme paa Revolutionsaanden, medførte Opløsningen af de fleste hemmelige Selskaber og tilbagegav Tydskland sin Kiolighed. De mindre Staters Uafhængighed er bleven qvalt i Klarene 1819 og 1820 ved Østerrigs og Preussens almægtige Billie, og, dersom en lignende Enighed bestandig skal herske imellem disse to Magter i alle tydske Spørgsmaal, saa ville Fyrsterne af anden Rang ikke blive at ansee for andet, end disses arvelige Statsholdere. Følgerne af en saadan Tingenes Stilling vilde være uberegnelige.

Enig med Østerrig i, at udøve en dictatorisk Magt over Forbundet, har Preussen ligeledes sluttet sig til denne Stats og til Ruslands Bestemmelser i Congresserne i Troppau, Laybach og Verona. I denne Periode af sit Liv har Frederik Wilhelm kun opfyldt en underordnet og betydningsløs Rolle. Hans Naadeholdenhed og rigtige Dømmekraft stod i skjærende Modsatning til den hellige Alliances voldsomme Forholdsregler. Han angrede vel undertiden, at have tiltraadt et System, som ikke var overeensstemmende med hans, og hvori han ikke beklædte den Rang, der var hans Magt værdig; men han fandt sig knyttet til Østerrigs og Ruslands Herskere ved en Overensstemmelse i Stilling og Interesser, som det vilde have været vanskelig for ham, at ophæve. De forenede, allierede Souverainer havde i Fælledsskab arbejdet paa Europas Fred og Reorganisation, men det Bærk, som var udgaaet fra deres Hænder, var langt

fra at være noget Fester af Wiisdom og Billighed. Undergivne Cabinettet i St. Petersborgs almægtige Indflydelse havde Preussen og Østerrig været tvungne til, at vise sig anmassende og ødelæggende. Folkefærd, hvis hele Stilling og Rettigheder burde have været holdte i Agtelse, vare blevne opoffrede for Egoismens og Uergjerrighedens kolde Beregninger. Herfra skrives sig Nødvendigheden for de tre Magter, at forblive forenede, for at beskytte sig imod Legitimitetens Fordringer. Preussen indtog saaledes sin betegnede Plads i den hellige Alliance, men Frederik Wilhelm, som frygtede for de tyske Democraters Forbittrelse, viste en altfor stor Selvfornægtelse. Uden at bryde med sine Allierede kunde han have indtaget en for hans Erfarenhed og oplyste Mening langt fastere og værdigere Stilling. Men hvorom alting er, saa blev han ikke uvidende om, at han kun altfor meget havde ladet sig forlede til en Tilbagegang. Saasnart Preussens indre Stilling havde forbedret sig, Uroffisterne vare blevne arresterede og dømt, strengere Forholdsregler vare blevne paalagte Bestyrelsen ved Universiteterne, Opøsningen af de hemmelige Selskaber havde tilveiebragt Rolighed i Gemytterne, tilbagevandt han sin Frihed og Vigtsomhed og handlede som Souverain, fast besluttet paa, i sine Staters Regjering at modsætte sig sine Allieredes udelukkende og voldsomme Bestemmelser.

Den 15de Juni 1823, paa en Tid, da den spanske Revolution blev undertrykt og de absolutistiske Ideer syntes at have fæstet Sæde paa hele Fastlandet, gav Frederik Wilhelm sit Monarchi Provindsial-

Stænderne, som bleve begrundede paa en meget liberal Basis. Dette var jo rigtignok endnu ikke nogen National-Repæsentation; men disse locale Forsamlinger vare at betragte som den første Indledning dertil. Hensigten hermed var, efterhaanden at forberede Gemytterne til en mere almindelig og mere omfattende Frihed. En Række af finantielle og administrative Forholdsregler, som det vilde være for vidtløstigt, her at opregne, lægede Tid efter anden de Saar, som Krigen havde bevirket, og aabnede Preussens Udsigterne til en ny og lykkelig Fremtid.

Et Edict af 25de September 1820 fuldstændigjorde de westphalske Bønders Emancipation, ophævede Hoveriet og Stavnsbaandet og indskrænkede Lehns-herre-Rettighederne til en aarlig Godtgjørelse.

Den franske Civil-Lov, Jury-Institutionen og Offentliggjørelsen af de retlige Forhandlinger bleve opretholdt i Rhin-Providenserne, dog ikke uden at møde en heftig Modstand hos Regjeringen.

Armeen erholdt en bestemt Organisation, som man meget maatte beundre, idet den i Krigstilfælde forvandlede hele Preussen til een Leir og gjorde hver Borger til Soldat, imedens den i Fredstid kun holdt saamange Tropper under Vaaben, som Tjenesten fordrede.

Et meget udstrakt System for den offentlige Underviisning blev oprettet paa Videnskabernes, Moralsens og Religionens tredobbelte Grundlag. I Preussen indskrænker Regjeringen sig ikke til, at beskytte Underviisningen; den gjør den til Pligt for enhver Undersaat. Enhver Indbygger, som ikke eier en

tilstrækkelig Formue til at opdrage sine Børn hjemme, er under Erlæggelse af en Mulct forpligtet til at sende dem i Skole. De lærde Videnskaber, ligesom ogsaa Elementair-Underviisningen, have bestandig været Gjenstand for Regjeringens Opmuntring. Universiteterne i Berlin og Breslau bleve stiftede i de Aar, som fulgte paa Catastrophen af 1806, og da Statens Hjelpekilder vare udtømte, solgte Kongen sine Kostbarheder, for at betale disse Indretninger. Universitetet i Bonn skrives sig fra 1814.

Under Bestyrelse af den dygtige Grev Bernstorff, der i Aaret 1822 overtog de udenlandske Anliggender, gjenvandt Berliner Cabinetrets Politik den Bestemthed og Uafhængighed, som det havde tabt ved Grev Hardenberg, som Alderdommen havde svækket; det begyndte atter at holde Østerrig Ligevægten i Tyskland.

Begrundelsen af den tydske Told-Forening, som blev udført med saamegen Duellighed, har paa en værdig Maade sat Kronen paa denne kloge Politik. Dette System er ikke fremstaaet ved Tanken om Uergjerrighed og Overherredømme. Preussen har ved at indrette samme kun givet efter for den tydske Handels trængende Fordringer, idet denne ikke kunde udvikle sig, omgivet af Tractater, Toldtariffer, Brotold &c., der i alle Retninger gennemskar og gennemkrydsede Tyskland, ligesom Feltene et Schakspil. Tyskland talte paa den Tid otte og tredive forskjellige Tariffer. Da enhver Stat var begrændset ved sine Toldlinier saa var det kun de større Magter, som Østerrig og Preussen, der paa de indenlandske Markeder fandt tilstrækkelig Affætning for deres egen Produktion.

I de mindre Stater, hvor Afsetningen var overordentlig ringe, gaves der en Mængde Industrigrene, som fordrede store Driftscapitaler og Markeder for at affætte deres Produkter, og som desaaarsag ikke kunde bestaae. Derfor følte ogsaa hele Tyskland stærk Trang til, at befrie sin indenlandsk Handel for de trykkende Baand, som qualte samme. De mindre Stater forlangte, at man istedetfor de utallige Tariffer skulde oprette en omfattende Handelsforening, begrundet paa eet og samme Toldsystem; men de store Staters Pengesforlegenhed, Frygten for at see deres Indtægter formindskede, og, hvad der endnu var værre, deres indenlandsk Produkter nedsatte, ved at aabne andre af en bedre Qualitet Grændserne, bestemte dem til, i lang Tid at afvise de Handlendes Besværinger. Imidlertid bleve Klagerne saa heftige og almindelige, at Regjeringen besluttede sig til, at underhandle med deres Naboer og at danne disse første Foreninger, som have adskilt Tyskland i forskjellige Handelsafdelinger. Preussen indsaar, at det ikke mere vilde være muligt for det, med Strengthed at overholde sine Toldtariffer, uden at fremkalde Vebredelser fra hele Forbundet. Det begyndte ogsaa at overveie de politiske Fordele, som det vilde finde ved at blive Centrum for et omfattende Handelsystem, der indbefattede hele Nord-Tyskland, og det sluttede den 9de og 17de Juni 1826 med forskjellige mindre Stater de Tractater, som tjene til Grundlag for alle dem, der sidenefter ere blevne undertegnede.

Juli-Revolutionen i Maret 1830 har atter sat Frederik Wilhelms Klogskab paa en ny Prøve.

Maaskee var der ikke noget Tidrum i denne Fyrstes hele Regjeringstid, hvori han var nødsaget til at anvende større Skarpsindighed og tillige Naadehold, da han baade skulde begribe denne Revolutions sande Character, berolige den Skræk, som den havde udbredt overalt, og holde de Lidenskaber i Tømme, der vilde bekæmpe den. Enhver Bygning i Europa blev rokket i sine Grundpiller ved Juli:Kystelsen. Ethvert Folk, hvis Nationalitet ved Freden af 1815 var bleven angrebet, hvis indvortes Frihed var bleven undertrykt af den hellige Alliance, Belgierne, Polakkerne, Italienerne, ja selve Tydskerne bleve grebne af Glæde ved denne store Begivenhed, som var et Tegn til almindelig Befrielse. Hvad Preussens angaaer, saa var det umuligt andet, end at det herved maatte føle en Slags Skræk.

Den belgiske Revolution, Juli: Revolutionens Datter, har brudt Kjæden i de Stillinger, som understøttede og opretholdt Storhertugdømmet Neder: Rhin. Den har gjort et betydeligt Indgreb i Husets Ora: niens Magt og Anseelse, og dette var knyttet til Preussens ved Blodets og Benskabet's Baand, saavel som ved politiske Interesser. Ved disse to Revolutioner, som iværksattes saa ganske i dets Nærhed, yttrede der sig en foruroligende Bevægelse i Hertugdømmet Neder: Rhin. I Frankrig opstod der et stærkt Parti, som, ved at udbrede almindelig Misnøie, kaldte hele Folket til Vaaben og fordrede Krig, for at afvætte den Skjændsel, der var forvoldt ved Freden af 1815, for at tilbageerobre vore Grændser og udbrede Revolutionen over hele Europa. Paa forskjel:

lige Punkter i Tydskland, i Sachsen, Frankfurt og Bayern vaagnede atter den politiske Gjæring og truede paany Regjeringerne. Den polske Opstand medførte Bevægelsen i Posen. Keiseren af Rusland benyttede sig af den hele Indflydelse, som hans Magt og Familieforhold gav ham over Frederik Wilhelm, til at meddele denne sine Følelser og bevæge ham til at tiltræde den Beskyttelses Act, som var declareret til Fordeel for Kongen af Holland. Keiseren har bestandig viist megen Omsorg og Opmærksomhed imod Keiserinden og har derved erhvervet sig et stort Herredømme over Kongens Hjerte, thi denne nærrede en særdeles stor Kjærlighed til sin Datter. Der var al Grund til at befrygte, at Keiser Nicolaus vilde misbruge dette Herredømme. Men selv i sin Familie fandt Kongen heftige og lidenskabelige Gemytter, som deelte det Petersborger Hof's Had imod Revolutionen, saavel som dets Forkjærlighed for Huset Oranien, og som derfor forlangte Krig. I Spidsen for det krigeriske Parti stod Kronprindsen, som Alder, Erfaring og hans Faders Naad sidenefter have bragt paa mere maadeholdne Tanker. Kongen lod sig ikke forkrække ved de Rystelser, hvorfor Belgien, Tydskland og Polen vare blevne Gjenstande; eiheller lod han sig vildlede ved de Intriguer, som havde til Hensigt, at bringe ham fra sin fredelige Stemning. Han var den første iblandt de fremmede Regenter, som indsaae, at Juli Begivenhederne ikke havde nogen revolutionair Tendents, men meget mere var Udtrykket af en længe følt Fornættelse. Han var overbevist om, at vi ikke ønskede Krig, men at vi heller ikke frygtede

den; at vi ikke havde besluttet at gribe Offensiven, men, hvis vi bleve angrebne af Europa, vare beredte paa at opgive vore Principer og drage al Nytte af Armeens krigeriske Stemning.

Frederik Wilhelm var ikke tilfjends, at opgive sin Rolighed paa sine gamle Dage, for at bestaae en ny Kamp imod Frankrig. Han havde eengang i sit Liv givet efter for den krigeriske Bevægelse og derved compromitteret sin Throne og sit Monarchi; Erindringen om denne Feil og dens Følger var endnu stedse i frisk Minde hos ham og bestyrkede ham endydermere i hans naturlige Tilbøielighed til Fred. Han sluttede sig til Fredssystemet, som det eneste, der var istand til at bevare Fastlandet for en fuldkommen Omvæltning. Han bestræbte sig bestandig for, at holde Ligevægten imellem de to Magter, som beherskede Europa. Han forblev de Principer og den Alliance tro, som i syv og tyve Aar knyttede ham til Østerrig og Rusland. Han sluttede sig nærmere til det første, for paany at foreskrive Forbundet Befalinger, der kunde tjene til at undertrykke den revolutionaire Aand i Tyskland. I Krigen mod Polen viste han en saadan Hengivenhed for Russernes Sag, at denne havde al mulig Charakter af en direct Medvirkning. Men til samme Tid saae man ham ved enhver Leilighed bekjendtgjøre, at han var fast besluttet paa, at benytte sine Staters Central-Stilling til, at forhindre ethvertsomhelst Angreb paa Frankrig. Han bidrog mere end nogen anden Regent paa Fastlandet til, paa en fredelig Maade at see det belgiske Spørgsmaal løst. Da Frankrig i August

Maaned 1832 aabnede Antwerpens Belciring, folte han herved en meget heftig Forbittrelse, og det var umuligt, at det kunde være anderledes; imidlertid veeg han ikke et Haarsbred fra de Principer, som han eengang havde antaget.

Med denne faste Politik tilintetgjorde han alle Collisionsspørgsmaale, hvorfra de endogsaa reiste sig, og sikrede den almindelige Fred; dette System har ikke siden 1830 ophørt at være det ledende Element i hans Cabinet. Kongen har med den samme Iver og Forsoning, som i Politiken stedse har været hans Maal, bestræbt sig for, at formindske den bitre Stemning, som vor Revolution havde opvaakt hos Hofserne i St. Petersborg og Wien, og kun benyttet sin store Indflydelse hos sine Allierede til, at gjøre dem mere maadeholdne, betage dem deres Fordomme og omstemme dem til en rigtigere Burdering af Mennesker og Forhold.

Da Juli: Monarchiet efterhaanden fik større Fasthed og saaledes retfærdiggjorde denne Fyrstes tidligere Spaadomme, viste han Frankrig en sand Belvillie og et ægte Venfkab. Langtfra at dele Ruslands Mistillid imod vor Alliance med England, saae han denne med stor Tilfredshed komme i Stand, som den bedste Forholdsregel til at sikre Verdens Rolighed. For nylig, da en alvorlig Meningsforskjellighed, fremkaldt af Rusland, truede med at opløse denne Alliance, skjulte Frederik Wilhelm hverken den Uvillic, han derved folte, eller sit Ønske, at disse Skyer maatte adspredes, uden paany at trække sammen. Han afflog formeligt, at tiltræde den Plan, som var

udkastet til Afgjørelsen af Orientens Anliggender, og som blev overbragt til London ved Hr. von Brunow. Denne Plan bar ikke Præget af den Klogskab og Upartiskhed, hvorpaa et sandt Fred: System maatte være bygget; han dadlede den høit, som en forud fæet Aftale imellem to ærgjerrige Magter, der kun vare blevne enige, ved gjensidigen at opofre Ægypten og Tyrkiet. Han var meget utilfreds med Lord Palmersstons Hensigt, at udelukke Pariser: Cabinettet fra det orientalske Spørgsmaal, idet han holdt sig for overbevist om, at en Alliance imellem Frankrig og England var den stærkeste Garanti for Opretholdelsen af det ottomanske Rige og den almindelige Fred.

Frederik Wilhelms venkfabelige Stemning imod vor Regjering har han i Særdeleshed lagt for Dagen ved den Modtagelse, som han 1836 viste de franske Prindsfer i Berlin, og ved Underhandlingen om Hertugen af Orleans Giftermaal. Han modtog disse Prindsfer med en ubeskrivelig Godhed, som var fri for al kold Etiquette. Han og hans hele Familie viste dem en saadan Opmærksomhed og Førefommenhed, at det var umuligt andet end at tro, at hans Hensigt var, at vise Frankrig sin Belvillie. Man kjender noksom den Forundring, som disse to Prindsers Nærværelse opvakte i Berlin. Af de Glædesyttringer, hvormed hele Befolkningen kom dem imøde, er det isinesaldende, at de ikke i dem alene ærede Kongen af Frankrigs Sønner, men tillige de unge og glimrende Repræsentanter for Juli: Revolutionen

Man forsikker, at Hertugen af Orleans store Tilbøielighed for det Militaire skal have forkrækket

Kongen af Preussens fredelige Character, og at han — identviul med Dnske om, at disse hans Ord maatte blive forstaaede i Berlin, ofte sagde: — **Man bør tidlig være betænkt paa, at skaffe denne unge Mand en Kone.** Han troede først, at den kongelige Familie havde henvendt sin Opmærksomhed paa en Erkehertuginde af Østerrig, men Thiers, som dengang stod i Spidsen for det franske Cabinet, havde befuldmægtiget Hr. Brisson til at erklære, at Prindsen ikke ved Valget af sin Gemalinde var bundet til Huset Lothringen, men at han meget mere satte sine personlige Tilbøieligheder over sin høie Fødsels Fordringer.

Frederik Wilhelm underrettede derfor Hoffet i Paris om, at, hvis Hertugen af Orleans vilde samtykke i, at modtage en Gemalinde fra hans Haand, saa vilde han kunne tilbyde ham en Prindsesse, som vilde svare til ethvert Dnske. Denne Prindsesse var den unge Hertuginde Helena af Mecklenborg. Dette Forslag blev optaget med overordentlig Erkjendtlighed af den kongelige Familie i Frankrig, og Frederik Wilhelm overtog med sand faderlig Omsorg, at indlede dette Giftermaal. Denne Forbindelse mødte imidlertid nogen Modstand hos Familien i Mecklenborg, dog lykkedes det Kongen, at overvinde den, og Giftermaalet blev fuldbgyrdet. Da Prindsesse Helena kom igjennem Berlin paa sin Reise til Frankrig, hvor hun skulde forenes med den tilkommende Thronarving, sluttede Kongen af Preussen hende inderlig rørt i sine Arme. Uidentviul har Synet af denne unge Prindsesse opvakt smertelige Erindringer hos ham og paany aabnet et Saar, som kun var slet lægt.

Han havde selv i sin Ungdom faaet sin Gemalinde fra et meklenborgsk Huus, og han havde i denne Forening, som desværre kun altfor tidlig blev tilintetgjort, fundet en uforlignelig Lykke.

Ingen af Europas Magter har med større Klogskab, end Preussen, benyttet sig af den almindelige Fred. Dets Bestræbelser have siden 1830 i Særdeleshed gaaet ud paa at fuldstændiggjøre det paabegyndte Værk: den tydske Fødsforening. Dette Hverv er nu saagodtsom opfyldt; næsten alle Forbundsstaterne, saasom begge Hesserne, Bayern, Baden, Württemberg, Sachsen, Frankfurt og Nassau, have tiltraadt denne omfattende Forening, for hvilken Preussen er Overhoved og Beskytter, — det har i høi Grad benyttet sig af sin moralske Indflydelse, for paa enhver gunstig Maade at udstrække og befæste dette System. Det Overherredømme, som Markgreverne af Brandenburg havde søgt at erholde over en Deel af Tydskland ved Sammensmeltningen af de religiøse Ideer, Frederik den Store ved sin Anseelse, sit Genie og sine Vaaben, har Frederik Wilhelm den Tredie i sine sidste Aar villet opnaae, ved paa det Nøieste at forene Handels-Interesserne. Østerrig, som seer sig udelukket fra Forbundets materielle og moralske Bevægelse, iagttager med Mistænkksomhed og Skinsyge sin Rivals Fremgang. Dets Værdighed og Betydenhed lider ved denne Isolering, og den Enighed, som hersker imellem det og Preussen med Hensyn til de almindelige politiske Spørgsmaal, vil ikke kunne afværge, at der om Tydsklands Anliggender engang reiser sig en haardnakket og vedholdende Krig.

Frederik Wilhelm synes at have gjort sig det til en Opgave, at bevise alle de til Forbundet hørende Folkefærd, at Oplysning og kloge Reformer ikke ere uforenelige med den absolute Magt, og han synes at have viist dem, at Preussen ikke alene var Beskytter af deres Handel og Industri, men tillige Centrum og Arne for det ægte, tydske Fædreland. Imidlertid maa man ikke overvurdere de Fordele, som denne Beskyttelse kunde medføre for Handelen. Hvad det Materielle angaaer, da har der for Preussen snarere været Tab end Gevinst forbundet dermed: dets Manufacturer udholde med stor Vanskelighed Concurencen med Sachsens, og ved Soldintradernes lige Fordeling imellem alle Foreningens Medlemmer har det havt en sølelig Nedsættelse i sine Indtægter, imedens andre Stater have erholdt en forholdsmæssig langt større Indtægt end den, som de tilforn have oppebaaret. Kun dette Systems politiske Resultater ere uomtvistelige; men de ere udelukkende bundne til Fredens Varrighed. Den tydske Toldforening er fornemmelig bygget paa Freden og vilde ikke kunne lade sig udføre under en almindelig Krig. Dersom Freden paa Fastlandet engang skulde blive forstyrret, saa vil snart denne hele beundringsværdige Mechanisme være omstødt; det vil da ikke mere være de fredelige Handels-Interesser, men Politikkens bydende Lidenskaber, Frygt, Ergjerrighed, Regjeringens overeensstemmende eller forskjellige Meninger, som ville afgjøre Spørgsmaalet om Alliance eller Brud; alle de Stater, som ifølge deres geographiske Beliggenhed ikke udgjøre integrerede Dele af Preussens politiske System, ville med Magt

løsrive sig herfra, og det vil da kun see sig omgivet af de Stater, som Naturen har stillet under dets Birkefreds.

Medens Preussen grundede den tydske Told-Forening, sørgede det ikke mindre for Landets indre Anliggender ved en Mængde nyttige Indretninger. Det formindskede sin Statsgjæld fra 600,000,000 Thaler til 170,000,000. Det gennemskar Landet med Veie og Canaler, gjorde Floderne seilbare, anlagde Havne, opdyrkede Hederne, begunstigede Fabrik- og Manufaktur-Anlæg, og ved disse samlede Bestræbelser lykkedes det tildeels at omskabe Brandenburgs øde Sandstrækninger til frugtbart Land. Utallige Handels-Tractater — med Danmark, England, Sverrig, Holland, Hanses-tæderne Hamborg, Bremen og Lübeck, Brasilien, de nordamerikanske Fristater — aabnede Preussens industrielle Virksomhed, Production og Handelsforbindelser betydelige Indtægtskilder.

Det er beklageligt, at en saa hæderlig og blomstrende Tilstand er bleven afbrudt af de religiøse Stridigheder, som i de sidste Aar have foruroliget den afdøde Konges Liv. Denne Fyrste hensaldt paa sine gamle Dage til en lidenskabelig og mystisk Andagt. Han havde fattet det brændende Ønske, at forene alle de forskjellige Religionssecter, Calvinister, Lutheraner og Catholiker, til en fælleds evangelisk Kirke. Denne Religions-Iver maatte her uden Tvivl tillige tjene som Skjul for politiske Interesser. Kongen vidste ret vel, at den fælleds Troesbekjendelse, som herskede imellem Rhin-Propindserne og Frankrig, var et mægtigt Baand, der engang i Tiden vilde bidrage

til en Forening, og dette Baand var det, han vilde søge at bryde. Dette Forehavende gjorde ham uretfærdig og intolerant; det bragte ham til at berøve Catholikerne alle høiere Ansættelser og Embeder i Staten, og kun at anbefroe den militaire og civile Bestyrelse af de catholske Provindser til Protestanterne. Disse Embedsmænd, der næsten alle vare Preussere af Herkomst, havde det hemmelige Hverv, at udbrede og forplante Protestantismen hos den catholske Befolkning, ligesom ogsaa de evangeliske Lærdomme, som Kongen havde stiftet, og for hvilke han gjorde sig til den første Apostel; de vare paa en Maade at betragte som Missionairer for den nye Tro. Det mægtigste Middel, hvoraf Regjeringen betjente sig for at iværksætte Sammensmeltningen af de religiøse Ideer, var at begunstige Giftermaalene imellem de protestantiske Embedsmænd og de catholske Fruentimmer. Herfra stamme Læren om de blandede Ægteskaber, en Lære, som i Religions-Anliggender opholder den faderlige Myndigheds Princip, medens Hoffet i Rom af den catholske Ægteskælle fordrer den Forpligtelse, at Børnene skulle opdrages i dets Religion. Herfra stamme Stridighederne med Erkebiskoppen af Cölln og de Voldsomheder, som bleve udøvede imod denne Prælat, der havde betjent sig af apostoliske Læresætninger for at standse Udbredelsen af Protestantismen hos den Deel af Befolkningen, til hvis aandelige Bevogter han var indsat. Den rolige og rigtige Dømmekraft, som Frederik Wilhelm bestandig udviste i Regjerings-Anliggender, forlod ham ganske, naar der var Tale om Religions-Spørgsmaal. Hans Forbud imod Jøder

bærer Præg af et snevert Bigotteri, som synes at tilhøre en anden Tidsalder. Hans Feil i saa Henseende kunde være af uberegnelige Følger. Som Mand af en varm Tro burde han have vidst, hvilken Magt denne udøver over religiøse Sjæle. Han førte imod sin Villie Catholikerne ved Rhinen i Frankrigs Arme; han foranledigede i de sidste Aar disse tallose Udvandringer af Lutheraner, som hellere valgte et frivilligt Exil end at stille sig ved deres Fædrene's Tro. Ved disse Forandringer og strenge Forholdsregler er han omsider bleven en personlig Modstander af den hellige Stol.

Den fortrædigede Pave har heri seet en fornyet Kamp mod Catholicismen, og, at dømme efter den Bitterhed, hvormed han udtrykker sig, skulde man troe, at han ansaae ham for en nye Luther i Tydskland; ved at tale om Kongen af Preussen har han brugt de Ord: Der hersker en aabenbar Kamp imellem ham og mig.¹⁾

Vi have i det Foregaaende søgt et oplyste Frederik Wilhelms politiske Character og hans Regjering; der bliver os nu kun lidet at tilføie for at fuldende denne Skizze. Som Hader af al Pragt viste denne Fyrste i sit private Liv en Simpeltid i Sæder, der var fuld af Adel og Belvillie, Egenkaber,

¹⁾ At den franske Forfatter i sin Skildring af Frederik Wilhelms religiøse Færd tildeels har været partisk, ja paa sine Steder endog viist Ubekjendtskab til Forholdene, vil neppe undgaae den danske Læsers Opmærksomhed.

der vare saa almindelige hos tydske Fyrster. Han yndede særdeles meget den dramatiske Kunst, og hans kjæreste Udspredelse bestod i, paa Hoftheatret at lade sin nærmeste Omgivelse udføre nogle Smaa:Stykker. Dersom man tør laane Øre til Hoffets og Byens ondskabsfulde Bemærkninger, saa udgjorde Operaen og Varietets: Theatret i Paris det fornemste Maal for den Reise, han foretog sig til denne Hovedstad i Maret 1825. Det, som han foretrak fremfor Alt, var Familie: Livets Tilloftelser. For derfor at udfylde den Tomhed, som foraarsagedes ved Dronning Louises Død, lod han sig den 9de November 1824 ved et morganatisk Ægteskab vie til Grevinde Augusta von Harrach, som han ophsiede til Prindsesse af Liegnitz og Grevinde af Hohenzollern. Hun var ung, smuk, elskværdig og fuldkommen fordringsløs; hun har meget bidraget til at forsøde den afdøde Konges Alderdom, uden at han derfor var istand til at glemme sin første Gemalinde.

Frederik Wilhelm har aldrig haft nogen erklæret Yndling, og har dog alligevel baade som Souverain og som Menneſke vidst at give visse Mænd Fortrinet. I den første Epoke af hans Regjering besad Hr. Lombard, der var hans Geheime: Cabinets: Sekretair, hele hans Fortrolighed, siden skjænkede han denne udeelt til Fyrst Hardenberg, og endelig de sidste Aar af sit Liv til Fyrst Wittgenstein. Han regjerede selv i Ordets uindſkrænkede Forstand; hans Ministre vare aldrig mere end blotte Fortolkere af hans Villie. I den udenlandske Politik i Særdeleshed horte han kun sin egen Mening, De skrækte:

lige Lærepenge, han havde maattet give ved Jena, lærte ham, kun at følge sine egne Indskydelser og Meninge, hvor det gjaldt Spørgsmaal af høi Vigtighed. Den Ulyst, som han i sin Ungdom havde viist for Arbeide og Forretninger, havde senere veget Pladsen for en stærk og vedholdende Virksomhed, og han opfyldte med streng og samvittighedsfuld Iver alle en Regents Pligter. Uagtet Naturen ikke havde begavet ham med udmærkede Evner, havde dog en lang Tids Anstrængelse og et nsie Bekjendtskab med Forretninger gjort ham til en af de meest oplyste Statsmænd i Europa, og hans Stemme blev i Fyrsternes Raad altid hørt med den dybeste Agtelse.

Sikkert har han i sit lange og stormfulde Liv begaaet Feil; men hvilket Menneske, hver klogt og oplyst det monne være, kunde have smigret sig med at være fri herfor midt i saa frygtelige Omvæltninger? Som alle Mennesker har ogsaa han maatte feile af Mangel paa bedre Vidende, saaledes viist Svaghed, hvor han vel kun burde have været maadenholden, Ubestemthed, hvor kun en raaf og afgjørende Beslutning vilde kunne have frelst ham, en altfor stor Samvittighedsfuldhed i Anliggender, paa hvilke Moralens Forskrifter ikke turde komme i Anvendelse. Uagtet sine Feil, eller maaskee bedre, just for sine Feils Skyld vil Frederik Wilhelm ikke destomindre af Historien blive fremstillet som een af de fortræffeligeste Konger, der nogensinde har beklædt en Throne. Preussen har vel havt Regenter at opvise, som vare i Besiddelse af større og fastere Aaandsevner, men ingen, som overtraf ham i Kjærlighed til det Gode og til Retfærdighed. Ingen

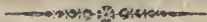
har, naar man tager de vanskelige Omstændigheder Betragtning, hvori han ifølge Forholdene var stillet til Rusland og Østerrig, bidraget mere til sit Folks Lykke og Oplysningens Fremme; Ingen har ledet Styrelsen af de høiere Statsanliggender, — med Undtagelse af Religions; Spørgsmaalene, — med mindre Fordom og Snæverhertethed, end han. Fra det Dieblik af, da han erkjendte, at Tiden var moden til at forbedre Lovgivningen og sit Folks sociale Stilling, har han aabent og frit fremmet dette Bærk, uden at Adelens Utilfredshed har kunnet afholde ham derfra. Det Maal, som saamange andre Lande først have naaet igjennem Revolutioner, er Preussen kommet til uden indvortes Kamp og i faa Aar, ene ved sin Konges Billie og sine Statsmænds Indflydelse. Det har med Fordeel benyttet Revolutionens Frugter til at forbedre sin borgerlige Tilstand, og har nu kun tilbage, ogsaa at overføre disse paa sin politiske Stilling. Om end dette Monarchie med Hensyn til sin udvortes Regjeringsform henhører til det absolutistiske System, saa tilhører det dog ved sit Folks Oplysning, sin fremrykkende Civilisation og sin sociale Tilstand det nye Europa. Af de tre store, absolute Fastlands-Monarchier vil det øiensynligen være det første, som vil opgive de gamle Fordomme og slutte sig til de frie Regjeringer. Gid dets Statsmænd og den Fyrste, som for Dieblicket beklæder Thronen, rigtigt maae opfatte Tidens Fordringer og afbetale det Blod, som er udgydt paa Balpladsene ved Lützen og Leipzig! Preussen vil opfylde et skjönt og hæderligt Kald, naar det fremstaaer som Overhoved for det constitu-

tionelle Parti i Tydsfland. Er det ikke naturligt, at det Huus, der med saamegen Kraft har bidraget til de religiøse Reformers Seier i det 16de Aarhundrede, ogsaa tager de politiske Reformers under sin Beskyttelse? Det moralske Herredømme, som en saadan Stilling vil sikre det over hele det tydske Folk, vil være uimodstaaeligt. Det vil deri finde et langt mægtigere Sammenhold og Enighed i Kræfter, end det kan vente at finde i sine Handelsforbindelser. Omgivende dette Monarchie og forenede til en Eenhed ved fælleds Institutioner og Interesser vilde alle Forbundets constitutionelle Stater kun danne eet mægtigt og samdrægtigt System, som vilde finde sine Støttestruer hos Europas repræsentative Regjeringer og som vilde kunne frembyde et uigjennemtrængeligt Værn imod Udfald fra Osten. Frankrig bør gjøre varme Ønsker for, at Preussen dristigen vil omfatte dette System. Naar disse to store Magter ved Lighed i Regjeringsformen have nærmet sig hinanden mere, vilde de ikke dvæle med at slutte en inderligere Alliance, som vil sikre dem et afgjørende Herredømme i Verdensspørgsmaalene. Preussen er et ufuldendt Mindesmærke, opført efter en feilagtig Plan. Saalænge det ikke ved en bedre Fordeling af sit Territorium har erhvervet sig en mere concentreret Styrke og militaire Grændser imod Nord og Syd, — som det nu mangler, — vil det forblive utilfreds, uroligt og ærgjerrigt: det vil tidligt eller sildigt blive et Tvists Element for Europa. Ved Krig er det kommet til den usammenhængende Storhed, i hvilken vi for Diebliffet see det, ved Krig vil det søge Midler til

at bestyrke sin Magt. Det vil ikke hvile, førend det har erholdt den Consistents, som tilkommer en Stat af første Rang. Frankrig har ligeledes en ufuldstændig Territorial-Organisation, og det vil, ligesom Preussen, ikke blive tilfreds og lykkeligt, forinden det har opnaaet Maalet for sin legitime Væresfølelse af sine naturlige Grændser.

Naar Frankrig og Preussen holde sammen, ville de være stærke nok til, enten at opretholde Freden paa Fastlandet, — saalænge som de maatte ansee det for at være i deres Interesse, at haandhæve samme, — eller i Fælledsskab at raade Bod paa Wiener-Congressens store Feiltrin, det være sig ved politiske Underhandlinger eller ved Krig. Dersom Frederik Wilhelm den Fjerde mis kjender Fordelene af en saadan Forening, dersom det er sandt, at han, uden at agte den Klogskab og det Naadehold, som hans Fader har efterladt ham som en Arv, har sluttet sig til de nylig af Preussen og England udflækkede Planer, ikke for at opretholde Freden i Orienten, men kun for udeelt at kunne beherske samme, saa ville vi have Møie med at kunne forklare os en saa sælsom Politik; thi vi maae tilstaae, at Preussen har samme Interesse, som Frankrig, ved at Rusland holdes indenfor Donau; det bør vide, at, naar Enigheden først eengang er forstyrret imellem de store Magter i Occidenten, vil Constantinopel ophøre med at være sikkert, og den almindelige Fred er da paany brudt. Den Fyrste, som nu regjerer det, kan ikke uden at nedsætte sig i sit Folks Mening lade sig kuffe ved Keiser Nicolaus og Lord Palmerstons

Protestationer til Fordeel for det ottomanniske Riges Integritet. Det er umuligt andet end at han vil lade den franske Regjering vederfares Retfærdighed, thi den forsvarer nu alene den europæiske Ligerægt; med en Uegennyttighed som man ikke tilstrækkeligt paaskjønner, ordholdende og uden noget Bihensyn fordrer den Opretholdelsen af Tyrkiets Uafhængighed og seer i den Magt, som Mehemed Ali har grundet, den stærkeste Støtte for Islamismen og Porten imod Ruslands Uergjerrighed. Denne Mening nærede Frederik Wilhelm den Tredie. Vi tillade os saaledes at troe, at den Plan, hvortil Hr. von Brunov har søiet sit Navn, endnu engang vil blive forkastet; hverken Preussen eller Fyrst Metternich ville tiltræde en Plan, som atter kunde bringe Ulykke og Krig over Europa. Dersom derimod Preussen, slaaet af Blindhed, skulde gjøre sig til et uvirksom Medskab for Cabinettet i St. Petersborgs Billie, saa bliver der Intet tilbage for os uden at beklage det; thi i en ny, almindelig Krig, vil dette være det Første, som Frankrig møder paa sin Vej.

Engelsk Diplomati og chinesisk Statsklogskab. 1)

Det blev strax i Begyndelsen af de chinesiske Forviklinger flere Gange sagt Magthaverne i Europa, at Chinas Tilstand ikke kunde bedømmes efter samme Maalest. k som andre asiatiske Folks. Men man fandt ingen Tiltro. Himlens Søn i Peking vilde, meente Bestens Diplomater, ligesom Kongen af Aude og Fyrsterne af Sind, skjælte for en lille engelsk Hær, bede om Fred og, hvad der er Hovedsagen, troligen overholde Sammes Betingelser. At hele Himmelskandens Hof skjælvede, da den engelske Flaade viste sig i Pe ho, tvivle vi ingenlunde om, ligesaa lidt som om, at den krafteløse Regjering, hvis Englænderne havde rykket imod Peking, vilde have trukket sig tilbage paa hiin Side af den store Muur. Men saa vidt vilde man ikke gjerne gaae; man vil blot handle for ved Handel at udsuge Landet; Omsorgen for at sammenholde den Trediedeel af Asien, der under chinesisk Høihed blev forenet til eet Rige, vilde man med Forsnielse overlade til en Anden, ligemeget om det var

1) Efter "Augsburger Allgemeine Zeit. for 1 April 1841". Naagtet denne Artikel var skreven forinden Fredsslutningen mellem England og China, have vi dog saameget mindre taget i Betænkning at meddele den, da de deri indeholdte Anskuelser saa fuldkomment bekræfte sig og den ulykkelige Ende, som denne Fred tog, fremfor Noget viser deres Rigtighed.

en Mandſchu eller en indfødt Chineſer. Denne de veſtlige Folks ſnilde Politik lader ſig dog aldeles ikke forene med den nedarvede Statsklogſkab i Riget i Jordens Midte, ſom Chineſerne kalde deres Fødeland. Den Fremmede, der kommer til China, har blot Valget imellem ubetinget Herſkab eller ubetinget Lydighed. Til Skyggefyrſter, ſom den ſtore Baburs Efterfølgere i Indien nutildags ere, ville Himlens Sønner aldrig lade ſig nedværdige. "Saalænge Verden ſtaaer", ſagde ved Mongolernes Indfald en ægte Søn af Tiao og Schun til den ſidſte Spire af det ſydlige chineſiſke Dynaſti Song, "er endnu Ingen bleven forſkaanet for Døden; derfor bør Enhver i den nærværende Tid leve ſaaledes, at han kan vedblive at leve i Fremtiden ſom et Monſter for den fjernede Eſterverden. Ophæiede Herre, vær ikke Dine ſtore Forfædre i Graven; en Himmelsøn vil vide at døe, men aldrig vil han blive et fremmet Folks Slave." Neppe havde den trofaſte Tjener udtalt diſſe Ord, førend han omfavnede ſin Fyrſte og med lydelig Graad ſtyrrede ſig med ham i Havet — et Exempel, ſom alle Ti ping's høiere og lavere Tjenere fulgte. For at undgaae Mongolernes Herredømme ſøgte Tuſinde paa hiin frygtelige Dag i Taischan — den 3 April 1279 efter vor Tidsregning — deres Død i Bølgerne og fandt den. De nærliggende Kyster af Fo kien vare i flere Dage ſom beſaaede med Liig.

Bedrageri og Liſt blive hos alle Folk og til alle Tider regnede til Krigskonſterne; men intetſteds ſynes de at have ſaaet en ſaa regelmæssig Uddannelse ſom

hos Chineserne. De indrømme dem et eget Afsnit i deres bindrige militaire Bærker. Dette synes Admiral Elliot ikke at have vidst; ved Pe ho lod han sig formelig tage ved Næsen af den chinesiske Diplomat; man gav ham smukt klingende Ord; den ærlige Britte troede paa deres Indhold, medens Midtblomstus ægte Søn smilede over Barbarens Dumbhed, han, der havde gjennemskibet Have for til Slutningen at lade sig affpise med Vind. Havde dette ikke været Tilfældet, var man i skriftlige Præliminairartikler kommet overeens om de væsentlige Betingelser for den tilkommende Fred, hvorfor skulde disse da endnu den Dag i Dag ikke være blevene publicerede? Men Noget maa dog være skeet, siden Admiral Elliot har erklæret, at der indensfor visse Grændser er afsluttet en Waabenstilstand med China. Man maa ikke lade sig skuffe herved. Da man af Elliot forlangte Oplysning om dette forunderlige Actstykke, har han, som vi see af et Brev fra Macao af 27 November f. A., senere tilføjet, at Waabenstilstanden ingenlunde var afsluttet med Regjeringen i Peking, men med Præsidenten for Kredsen ved Tschusan, og at den heller ikke strakte sig videre — et Svar, der er ligesaa gaadesuldt som hele Elliots Opsørsel i China. Tschekiang har ingen Præsident (Thong tu), men blot en Kredsdirecteur (Fu juen), der staaer under Præsidenten i So kien; dernæst ligger Tschusan ikke ved Tschekiang, men udgjør selv en Deel af dette herlige, yndige Land. Tjing hai, Tschusangruppens Hovedstad, hører til Districtet Ning po (29° 35' n. B., 121° 17' østlig Længde fra Greenwich); en Tschusan

angaaende Waabenstilstand maatte derfor paa Riets: vegne affluttet med Stad: og Districtsdirecteuren i Ning po. ¹⁾

Nærved eller rettere ikke langt fra Schusan ligge imod Syd og Nord de to Kredse Fo kien og Kianghu, der ordret betyde "fastbegrundet Lykke" og "Strømmens Undighed". Med hvilken Kredspræsident er det nu, at Admiralen har affluttet sin Waabenstilstand? De engelske Kjøbmænd i China, som under denne Krigstilstand allerede have lidt saa betydelige Tab, vare naturligviis ikke tilfredse med denne Admirals korte Besked; de vilde vide, hvad man vel i den nærmeste Fremtid havde at vente, for i deres Handelsforetagender at rette sig herefter. Admiralen erklærede dem nu reent ud, at han aldeles ikke vidste, hvad den chinesiske Regjering havde besluttet eller vilde beslutte; han vilde vente for at see, hvilke Forholdsregler man fra Fjendens Side vilde gribe; alene deraf vilde hans Operationer komme til at afhænge. Saa Dage efter denne høist paafaldende Erklæring

¹⁾ Journal des Débats af 12 Marts 1841 nævner urigtig Ning po som Kredsens Hovedstad. Hovedstaden i Tschekiang er Hang tcheon, Marco Polos Quinsay, hvilket ikke betyder Himmelstad, men blot Residents. Vi bemærke ved denne Leilighed, at det er unsiagtigt at tale om det chinesiske Riges Provindser. Denne Stats Inddeling beroer ikke paa historiske Forhold, men paa reent administrative. Asiens yderste Østen kjendte Martusinder før den franske constituerende Forsamlings bekjendte Decreter blot en Departemental- eller Kreds-Inddeling.

til den engelske Handelsstand i China, den 29 November 1840, nedlagde Admiralen sin Post.

Hvor meget Engländerne have skadet sig selv ved deres halve Forholdsregler, og hvor nødvendig under saadanne Omstændigheder, saafremt de ikke ville tage alvorligt fat, Gjenoprettelsen af en venstabelig Forbindelse med Chineseerne er dem, seer man af den Omstændighed, at de ikke fra en eneste Kant af det store chinesiske Kystland kunde erholde friske Levnetsmidler. Man maatte seile op lige til Grændsen af Koreas Fastland for at erholde dem, og selv her kunde man, som der fortælles, først efter en Fægtning paa en til denne chinesiske Lehnstat hørende Ø indskibe 33 Ører. Det var ved denne Leilighed første Gang siden Aaret 1653, da Hollænderne her lede Skibbrud, at denne ligeoverfor Koreas Sydspidse liggende Ø, der omtrent er 50 chinesiske Sømile eller $12\frac{1}{2}$ geographiske Mile fjernet fra Fastlandet, blev betraadt af Europæere. Denne Ø kaldes af den indfødte koreanske Befolkning Sehesure, af Japaneserne Chin ra eller Chin mura, af Chineseerne Nan hai tao, det vil sige Den i Sydhavet, eller ogsaa, efter Hovedstaden paa samme, Chi tscheou. I det 17de Aarhundrede kaldte Hollænderne den, vi vide ikke af hvad Grund, Guelpårt, og dette Navn har den endnu den Dag i Dag paa vore Kort. ¹⁾ Guelpårt, der før har hørt til Japan, ligger omtrent

¹⁾ Guelpårt's hos Ritter (Erdekunde VI. 3. S. 603) saavel som paa mange nyere Kort over Asien er en Bildfarelse. Martini kalder i sit chinesiske Atlas Den Jungma:

under $33^{\circ} 11'$ n. B. og $126^{\circ} 24' 40''$ østl. L. fra Greenwich og kan omtrent have et Glædeindhold af ni til ti geographiske Mile. Her erholdt nu Capitain Barlow, af det Kongelige Skib Nimrod, om med det Gode eller Onde vide vi ikke med Visshed at angive, en Hjord af Orer, som han i Begyndelsen af Novbr. forrige Aar, til stor Glæde for Garnisouen i Tschusan, der længtes efter fersk Kjød, landfattede i Havnen Ting. Capitain Barlow vil maaskee senere i et eller andet videnskabeligt Tidsskrift meddele os sine Bemærkninger, der uden Tvivl indeholde mange Oplysninger om disse endnu saa ubekjendte Egne. Men at Englænderne i China allerede i længere Tid have rettet deres Opmærksomhed paa Korea og navnlig paa Quelpårt, sees af flere Steder i Beretningen om en for nogle Aar siden langs med det chinesiske Riges Nordkyst foretagen Reise. "Quelpårt", hedder det der iblandt Andet, "er fortræffeligt dyrket" og har en herlig Beliggenhed for Handelen med "Korea, Japan, det nordlige China og Mantschuernes Stammelande" ¹⁾. Gutzlaff mener endog, at denne D, om hvilken han, forunderligt nok, yttret, at han ikke veed, hvorvidt Koreas Regjering har Noget at sige over den, vilde være særdeles fortrinligen skicket til en Mission, for herfra at udbrede Christendommen i Nabolandene ²⁾. Det synes saaledes, som om

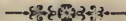
¹⁾ Voyage to the northern ports of China in the ship Lord Amherst, (London 1833) pag. 294.

²⁾ Gutzlaffs dreijähriger Aufenthalt in Siam, (Basel 1835) pag. 257.

det ikke alene er i Mellemasien, — henimod Chiva og Buchara, — at Engländerne ville blive Ruslands Naboer, men ogsaa i det østlige Asien henimod Jesso og det gamle Tungusien.

Nogle Bidrag til Den Anholt's Historie. 1)

Det Eiland Anholt bedder.

Indbyggerne hver Dag for Søeroll' stedse beder,
 At see dem her paa Land. De ofte blir bonhert;
 Thi et og andet Skib blir lykkelig hidført.
 De ere gode Foll, hvorvel man ei kan negte,
 I gamle Dage de jo vare slemme Knægte.

.....
 Nu derimod man seer dem bedres Dag for Dag:
 Hver lever christelig og nærer sig af Brag.

Peder Paars.

Hvo kjender ikke Den Anholt, de Søfarendes Ekraft,
 som har faaet sit Navn af "at den holder Skibene

1) Over Den Anholt findes en Beskrivelse af Præsten Bynck i Tris og Hebe for October Kvartal 1801; ifr. Danske Atl. IV, 349-52, Nr. Berndtsens Danm. og Norges frugtb. Herlighed I, 168, Tensens Prov. Lex. pag. 19 og Capt. Baggesens Danske Stat. pag. 274; om Sælhundefangsten paa Anholt ifr. Tris og Hebe for April Kvartal 1801, Melchior om Danmarks og Norges Pattedyr pag. 222, samt endelig en Afhandling af mig i "Dagen"

an" ¹⁾ og om hvis Berømmelse alt det gamle plat-
tydske Vers vidner:

Lessé, Niding und Anhalt,

Machen das mennig Styrman nicht wirt alt. ²⁾

Den har i gamle Dage ærligen fortjent sit Rygte, og
maa, forinden der paa Den blev oprettet et Fyr,
have været Aarsag i mangfoldige Skibes Forliis, thi
endnu den Dag i Dag, da Søfarten dog staaer saa
høit, og der fra Regjeringens Side er gjort alt mu-
ligt for at forebygge en saadan Ulykke, strandeder der
ikke sjeldent et Skib paa Den, og naar dette skeer
i Storm, eller en saadan udbryder kort efter Stran-
dingen, vil det ikke være muligt at redde Skibet,

for 1840 No. 53-57: om Sælhundene i den danske
Stat, som er oversat i Neues Staatsbürgerliches Magazin
für 1840, X, 574, og hvortil jeg maa seie den korte
Bemærkning, at den Sælcoloni, som havde udkaaret sig
Anholt til stadig Yngleplads og som afgav en sikker
aarlig Indtægt for Dens Beboere, er forsvunden siden
Englænderne eiede Anholt, — 1809 til 1814, — da disse
strammede Søalerne ved at skyde iblandt dem, tværtimod
Dboernes Sædvane, thi imedens Søalerne vare paa An-
holt, maatte der aldrig løsnes noget Skud; af denne
Sælart, phoca gryphus (Fabr.) eller den langsnudede
Sæl, dræbes der altsaa nu paa Anholt som i det øvrige
egentlige Danmark, kun engang imellem en enkelt Sæl,
da de ere altfor forsigtige til ofte at blive Jægernes
Bytte.

¹⁾ Efter Ped. Syvs Ordsprog.

²⁾ Hr. Berndtsens Danm. og Norges frugt- b. Her-
ligh. pag. 169.

som, hvor stort og stærkt det end er, inden faa Timer er slaaet i Qvas.

Den Anholt hører til Nørre Herred i Randers Amt og ligger midt i det brusende Kattegat, 7 Mile N. O. for Grenaa og 8 Mile S. O. for Lessø; den er omtrent 1 Miil lang og paa det Bredeste noget over $\frac{1}{2}$ Miil bred, men med begge Revene — det østre og det vestre — indtager den en Strækning af omtrent 3 Mile, hvor ethvert Skib kun finder Undergang og Fordærvelse paa sin Wei. Hens Hartkorn udgjør i det Hele 12 Td. 2 Sk. 3 Fdk. 2 Alb., hvoraf Præstegaarden har et Tillæg af 1 Td. 3 Fdk. 2 Alb. (16 Td. Land), og Resten er fordeelt paa 16 Halvgaarde og 19 Huse, blandt hvilke der findes een Selveier¹⁾; det Øvrige er Fæstegods, der tillige med en Fideicommisscapital paa 61,748 Rbd. Sølv udgjør Levningerne af Stamhuset Kraagerup, som tidligere foruden Gaarden af dette Navn i Frederiksborg Amt indbefattede Derne Anholt, Seyersø og Nexelø²⁾; Stamhuset tilhører nu Kammerherre Frederik Herman Rostgaard von der Maase, Ritmester i Garden til Hest og Hofchef hos Hds. Majestæt Enkedronningen.

Tidligere har Anholt tildeels været bedækket med Skove, bestaaende af Fyr, Gran og Enebær, hvoraf der endnu findes en Mængde, tildeels ganske friske, Stubbe, men siden Aaret 1643 har en stærk Sandflugt mere og mere ødelagt Den, hvis Skove

¹⁾ Statistisk Tabelværk II, 104.

²⁾ Mag. til den danske Nd. Hist. I, 279.

Indbyggerne uden al Tvivl havde mishandlet saa stærkt ved det da brugelige og for dem meget indbringende Tjæresyderi, at det blev den frygtelige Bestevind muligt at faae Bugt med Nesten; i Midten af forrige Aarhundrede var der endnu saa meget Skov tilbage, at alle Dens Kreaturer kunde skiule sig deri, men nu er Alt borte.¹⁾ Dens stedse lurende, men hidtil skjulte Fjende, den fine Flyvesand, som man med Jordboret kan spore i en Dybde af 15 Fod, fik da Leilighed til at bryde frem; efterhaanden som Skoven forsvandt, og vel især fordi man ikke har vogtet sig for at rydde Trærødderne, som gave saa rigeligt Harpir, og siden den Tid er det ene Stykke Land blevet ødelagt efter det andet, saa kun en stor Paapasenhed er istand til at forhindre alle Markerne i at blive til Bytte for Flyvesandet, og hele den østre Deel af Den udgjør ikke andet end et Sandhav, paa mange Steder ligesom oversaaet med større og mindre Stene, og hist og her endnu bedækket med lidt Marhalm, men forresten saa øde og bart som Arabiens vildeste Ørkener; gule Sandbjerger og graae Steensletter er Alt, hvad Diet her træffer paa, — blot med Undtagelse af det uendelige Hav, — og det smukke, hvide Fyrtaarn yderst paa Sandodden er det eneste Tegn paa, at man er i Europa, og ikke paa Kysten af Ørkenen Sahara.

¹⁾ Hr. Berndtsen, som skrev 1656, taler slet ikke om Flyvesandet, der dog allerede 100 Aar senere omtrent havde faaet samme Udstrækning som nu.

Indbyggernes Antal paa Anholt udgjorde i Midten af forrige Aarhundrede omtrent 100¹⁾, 1801: 129, 1834 derimod 161 Mennesker, hvoriblandt 74 Mænd og 87 Kvinder²⁾, som svare i Skatter og Afgifter, — hver Person beregnet til 7 Rbd. 9 β ³⁾, — 1,131 Rbd. 65 β ; Sold- og Consumtions-Afgifterne for Den udgjorde i Aaret 1839: 121 Rbd.⁴⁾ En vigtig Erhvervsgreen for Gaardmændene var tidligere **Sælhundefangsten**, men siden den er ophørt er nære de sig udelukkende af deres Smule Kornavl og Faaredrift, samt desuden af den Betsignelse, Havet vil tilskikke dem, hvad enten denne saa kommer i Skikkelse af et rigt Fiskebræt eller af et Skib, som Taage og Sneefog driver paa Den; i det sidste Tilfælde maae de hærdede Beboere ofte udstaae utrolige Besværligheder for at skaffe det af igjen, eller i modsat Fald at bjerge dets Ladning, og dog hører der kun en eneste Storm til, for at tilintetgjøre alle deres Anstrængelser. Paa Den har der siden Reformationen været en Kirke, hvorimod man vil paa- staae, at Beboerne for den Tid maatte drage til

1) D. Atl. I. c.

2) Statist. Tabelv. I, 21; denne Overvægt af den kvindelige Befolkning findes ofte paa Der og foranlediges ved at mange Mænd søge deres Brød paa fjerne Have.

3) Jfr. Oversigt over de Skatter og Byrder, som ere udredte for Aaret 1834, ved Kammerraad Wulff, pag. 15.

4) "Dagen" for 1841 No. 12.

Norup Kirke i Halland ¹⁾, en Reise af 10 Mile, og man kunde da ikke ret vel have fortænkt dem i om de vare forsømmelige i deres Kirkegang; imidlertid synes dette Sagn ikke rimeligt, eftersom de havde Grenaa langt nærmere. Da Kaldet er saa saare ringe, fik Sognepræsten Peder Knudsen i Aaret 1551 af Christian den Tredie Bevilling paa at hæve Kongetienden af Boldby Sogn, saalænge han var Præst paa "An-nolth", og denne Bevilling udvidede Frederik den Anden 1567 til alle Præster paa Anholt, som Christian den Fjerde desuden 1639 fritog for Skat. ²⁾ Kirken saavelsom Byen ³⁾ ligger paa Dens vestlige Side, omtrent ligelangt fra alle tre Strande, og La-depladsen er paa Sydkysten ved en lille Biig, hvorved der er opført et Pakhuus, men en ordentlig Havn findes her ikke. Fartøjerne ankre rigtignok her,

¹⁾ Richardsons Beskr. over Halland pag. 92, Nr. Berndtsen l. c.; de angive Afstanden ogsaa kun til 7 Mile, men fra Sylland til 8 Mile.

²⁾ D. Atl. l. c.

³⁾ At der kun findes een By paa Den maa Holberg enten ikke have vidst, da han lod Rygtet om Tens Bloks Forræderi udbrede sig saa vidt:

So længere man bort fra Fogdegaarden kom,

So mere vidste man at tale stort derom.

Sar vidste de som doe paa Kanten at afmale,

Tens Bloks Forræderi fra Hoved og til Hale.

eller ogsaa har han blot her benyttet sin licentia poetica; derimod har han havt Ret i at lade en Jagt ligge i Havnen eller paa Rheden, hvilket ikke saa sjældent er Tilfældet.

men maa trækkes paa Land, saasnart man venter sydlig Vind, da denne ellers uden Redning kaster dem op paa Stranden. Dboerne ere i Besiddelse af 7 større Fartsier, paa ialt 27 Commercelæster¹⁾, hvor med de vedligeholde Forbindelsen med Jylland og Sjælland, fornemmelig over Grenaa og Hornbæk Nord for Helsingør, ja løbe ofte til Kjøbenhavn med deres Fisk. — Den udgjorde tidligere et særskilt Birk, og til Birkesoged udnævntes her, som i den ældre Tid overalt, een af de dygtigste Bønder²⁾; denne Foged, som Dens Eier beskikkede og som tillige maatte varetage dennes Larv, er det Holberg driver saa grusom Spot med, og det er ogsaa rimeligt nok at Anholt dengang var det eneste Sted i Landet, hvor et saadant juridisk Embede var betroet en Bønde; imidlertid fandt dette dog endnu Sted i den sidste Halvdeel af forrige Aarhundrede, og formodentlig indtil Birket blev ophævet.

Naar Fyret paa Anholt første Gang blev oprettet er mig ikke bekjendt, men allerede under Frederik den Anden var det i Gang, thi han klager 1561 over at efter Skipperes Udsagn Fyret blev slet besørget, saa det ikke brændte længere end til Midnat, hvilket han befalede at skulle forandres.³⁾

¹⁾ Baggesen l. c. pag. 101; Jensen har i sit Prov. Lex. 8 Skibe paa 35 C. L., hvilket altsaa rimeligviis er unoiagtigt.

²⁾ Christian den Femtes Lov taler endnu om "Herredsfogden og andre Bønder."

³⁾ Gl. Danske Mag. IV, 80.

Christian den Fjerde sluttede 1623 en Contract med Wegla Auckers om at han skulde anlægge "en Fyr: bakke" paa Den efter hollandsk Maade. 1) Siden er Fyrtaarnet flere Gange flyttet og ombygget, især fordi det vilde Hav ikke har faret lempeligt med det. Det nuværende ligger $\frac{1}{4}$ Miil indensfor Dens østlige Punkt, **Totten**, og har et dobbelt Lampesyr, hvor: af det øverste brænder 119, det nederste 56 Fod over Havfladen 2); Strækningen fra Totten til **Knubben**, den yderste Spids af Revet, udgjør endnu $\frac{3}{4}$ Miil, hvor Vandet er 20 til 30 Favne dybt lige op under Skjæret. 3) Der holdes nu bestandigt en Fyrinspec: teur paa Den, men hans Bolig er langt fra at have nogen smuk Beliggenhed, thi Fyrets Omgivelser ere ikke andet end Vand og Flyvesand, og det lige indtil Byen, hvortil Veien i en Afstand af 1 Miil fører langs med den nordre eller søndre Strånbred, da Sandet her er fastest; om Vinteren kjører man ogsaa undertiden tvertigjennem Orkenen, som man med Rette kan kalde denne Strækning.

Den Anholt tilhørte fra de ældste Tider af Kongen, og har nok altid ligget under Grenaa; tilligemed dette forlehnedes den 1441 til Hr. Otto Nielsen Rosenfrands, og tilligemed dette henlagdes den altsaa senere under Kalls Lehn, hvorfor det er Lehnsmanden paa Kalls, Hr. Erik Banner, som

1) D. Atl. l. c.

2) Baggesen l. c. "Dagen" for 1841 No. 12.

3) Iris og Hebe l. c. pag. 13.

1526 faaer Ordre til at formaae Bønderne paa Anholt til at bjerge noget indstrandet Gods.¹⁾ 1582 har Frederik den Andey ved et strengt Brev til Lehnsmanden Jens Juel paa Kalls sat Bønderne paa Anholt i Rette for deres Modtvillighed og Uhørsomhed, saavel imod Kongens Befalingsmænd og hans befuldmægtigede Fogeder, som imod deres Sognepræst, og truer dem, som herefter ikke fandtes vilige og hørsomme, med at sættes fra Huus og Hjem og forvises Landet.²⁾ Deres Opsætsighed har formodentlig havt sin Grund i Uvillie til at bjerge de Skibbrudnes Gods, nu da de ikke mere maatte beholde dette selv, hvilket man ogsaa kan slutte af det tidligere Brev til Hr. Erik Banner, og maaskee ligeledes af at Fyret blev slukt ved Midnatstide; det var vel neppe med stor Uret de fortjente Navn af "stemme Knægte." Hvad Havet kastede op, tilhørte efter gammel Skik over hele Europa Strandbreddens Beboere, og endnu den Dag i Dag har den engelske Regjering paa nogle Steder i Irland meget ondt ved at beskytte de Skibbrudne, hvad Under da, at denne Skik ikke uden Modstand opgaves af saadanne fattige Dboere, for hvilke den var ikke alene fordeelagtig, men endogsaa næsten nødvendig for at det fattige Land skulde kunne ernære alle sine

¹⁾ Eller vel snarere at udlevere det, thi Skibet var strandet flere Aar iforveien. (D. Atl. I. c.)

²⁾ D. Atl. I. c.

Beboere. 1711 blev Den i Krigens Tid plyndret af svenske Kapere, hvilket i Forening med andre Narfager, som siden ville blive omtalte, bragte endeel af Indbyggerne til at vandre ud og nedsætte sig i Greenaa, da den ringe Fortjeneste ikke mere gjorde det muligt for dem at forvinde deres Tab og fremdeles at ernære sig paa Den. Den 18de Mai 1809 besatte Englænderne Anholt, vel især for at kunne vedligeholde Fyret, som formedelt Krigen blev forsømt, men ogsaa for at have en Station, hvorfra de tidligt om Foraaret kunde forurolige Farten i Kattegattet med deres Kapere. De omgave Fyrtaarnet med en 10 til 12 Alen høi Muur i en Serkant, som var forsynet med et Brystværn af Jord og besat med 12:16 24:pundige Kanoner, ligesom der ogsaa i selve Fyrtaarnet vare anbragte 14 Stykker svært Skyds; i Muren indrettedes Kafematter til Garnisonen, der i Marts Maaned 1811 bestod af 5:600 Mand. Den 26de og 27de Marts 1811 søgte de Danske at gjenerobre Den og angreb den med 12 Kanonbaade og 12 Transportfibe, der havde omtrent 1000 Mand ombord, baade Soldater og Matroser,¹⁾ men denne Expedition mislykkedes aldeles ved et Sammenstød af Feilgreb og uheldige Omstændigheder, hvoraf den vigtigste var, at Englænderne vare underrettede om Angrebet, medens det Hele dog var indrettet paa en Overrumpling.

Rigets ødelagte Finantser nødsagede som bekjendt Frederik den Tredie til at sælge en stor Mængde

1) Baggesen l. c.

Domainer, som hans Forgjængere havde conserveret i over 400 Aar, og hertil valgtes blandt andre Steder ogsaa det ubetydelige lille **Anholt**, som 1668 afhændedes til den daværende Syrinspecteur Peder Jensen Grove og i Skjødet kaldes: "vores Land, Provints og Sogn Anholt." ¹⁾ Dennes Enke, Dorothea Rhode, blev 1674 gift med den for sin Troskab saa berømte kongelige Ridesfoged Hans Rostgaard til Kraagerup, som gjorde saa god Tjeneste under Kjøbenhavns Beleiring, og medbragte ham Den. ²⁾ Deres eneste Søn, Conferentsraad Frederik Rostgaard til Kraagerup, saa bekjendt som Videnskabsmand og Lærd, men hvis moralske Karakter desværre ingenlunde fortjener nogen Agtelse, blev ophøiet i Adelstanden den 2den Juni 1702, ³⁾ og erholdt saaledes den Forstrandsret, saa Adelen kunde udøve paa sit Gods. Dette blev til største Fordærvelse for Beboerne paa Anholt og formodentlig ligeledes paa de øvrige ham tilhørende Her, thi efter 30 Aars Forløb havde han tvertimod Strandingsanordningen

¹⁾ D. Atl. I. c.; disse Yttringer paaberaabte Frederik Rostgaard sig siden i sin Klage over Holberg med de Ord: "at Landet af Kong Frederik den Tredie var kaldet en heel Provinds." *)

²⁾ Han maa have havt en egen Fortjærlighed for Her, thi han kom efterhaanden i Besiddelse af Anholt, Seiers, Nexelø og Duro.

³⁾ Ad. Lex. II, 125.

*) Boyes Udgave af Peder Paars, Kbhavn. 1832, pag. IX Forerindringen.

af 21de Marts 1705 § 17, — som tillader Bjergerne at erholde en saadan Bjergeløn, som de med de Skibbrudne kan komme overeens om, — saaledes handlet med Bønderne paa Anholt, at der af 22 Huusmænds: familier kunz vare 5 tilbage og af 7 Baade kunz 3, der endda vare meget maadelige. Hertil havde det upaatvivleligt bidraget endeel, at svenske Kapere havde plyndret Den 1711, men største Skyld havde dog Huusbonden, der ofte kun overlod Bjergerne $\frac{1}{2}$ af den med de Skibbrudne accorderede Bjergeløn, saa at ved et specielt anført Tilfælde af 150 Rdl., som den fremmede Skipper betalte, hver Mand paa Den for 9 Dages strængt Arbeide, $1\frac{1}{2}$ Miil fra sit Hjem og i den travleste Fisketid, kun erholdt — 5 R .¹⁾ At under saadanne Omstændigheder Mange vandrede ud, kan man ikke undre sig over, men Gaardmandsfamilierne holdt sig dog bestandigt i samme Antal, som nu tildags, nemlig 16, hvorimod Huusmændene varierede betydeligt. Hvor stærkt Gaardmændene vare privilegerede fremfor Huusmændene, og hvorledes der endogsaa paa denne usle D fandtes et Aristocratie, som strængt holdt over sine Rettigheder, seer man af Bestemmelserne angaaende Sælhundefangsten, thi denne maatte kun drives af Gaardmændene, et Aristocratie, der her isvrigt traadte frem i dette Ords oprindeligste Be-

1) Zfr. de nedenfor aftrykte Documenter, som Dr. Züberts i Kalborg har affkrevet efter Originalerne i Aarhus Stiftsarchiv og godhedsfuldt overladt mig til Benyttelse.

tydning, nemlig som den Deel af Befolkningen, der nød de største Forrettigheder, men imod at besørge det besværligste Arbeide. Denne Jagt bestod i at en Mand i flere Timer paa den med Sne og Is bedækkede Jord maatte krybe frem paa Maven, ligesom en Slange, og det uden nogenfinde at reise sig op, for at han saaledes uden at skræmme de andre med sin Knippel kunde ihjælslaae den Sælunge, han havde udseet til sit Bytte. I at udføre denne besværlige Forretning skiftedes de 16 Gaardmænd, og Fangsten deelted da i to Dele, hvoraf Husbonden, — som imidlertid sad roligen i Kjøbenhavn eller paa Kraagerup i en varm Stue, eller i det Høieste vel indpakket havde gjort en Kanefart, — tog den ene, og Nesten deelted i Lodder, saa hver Gaard fik een, Præsten tre; Bønderne maatte endda ovenikjøbet fuge Trannet og flaae Skindet af den Deel, som tilfaldt Herskabet. Nu er alt dette imidlertid forbi, da, som alt fortalt, Sælhundefangsten siden 1809 er ophørt.

Da Kongen havde beholdt Kaldsretten paa Den, kunde der naturligviis saameget lettere opstaae Uenighed mellem Præsten og Husbonden, hvilket da ogsaa skeete i Aaret 1733, da Rostgaard beskyldte Præsten Schrøder for at indblande sig i hans Forstrandsret, hvori han fik Medhold af Kongen, vel især fordi Præsten i sit Svar havde omtalt Rostgaard og Forholdet til ham paa en saa høist uforstammet Maade, hvorom vi henvise til nedenstaaende med Bilag A betegnede Actstykker. Præsten beregner sine Indtægter af Kaldet til **6-7 Td. Korn** i

Tiende, 4 Rdl. 3 R i Offer hver Høitid, samt 33 Ed. Rug og 68 Ed. Byg af Boldby Kongetiende; hertil kom da Accidentserne, som kun kunde være saare ubetydelige, da der i de to Aar, Schrøder havde været Præst, kun vare døbte to Børn og begravede fire Liig; af Bryllupper havde der slet intet været. Da Bønderne ansaae sig for at være forurettede af Husbonden, som aldeles ikke havdt ladet dem forkynde noget Kongebrev, der hjemlede ham Ret til de af ham indførte Forandringer, havde 18 Mænd givet Præsten Fuldmagt til at paatale deres Sag for Kongen eller skaffe Nogen til at paatale den, hvoraf der imidlertid ikke kom noget ud, med mindre Klostergaard under Haanden har faaet en alvorlig Jrettesættelse, hvilket man næsten skulde formode, da han siden synes at have staaet sig bedre med Bøerne, thi den næste Strid med hans Præst, som fandt Sted i Aaret 1738 med Hr. Fr. Dauw, er uden al Tvivl udgaaet fra Bønderne, over hvilke Præsten førte Klage. Da denne nemlig ikke vilde vie dem i de forbudne Led, uagtet Kongen havde tilladt Sligt ved Rescr. af 18^d Aug. 1680, ¹⁾ — fordi de alle vare beslægtede med hinanden, — og desuden gjorde sig Umage for at faae oprettet en Skole iblandt dem, fattede Menigheden Uvillie imod ham og betog ham efter hans Udsigende endeel af hans Ret til Bjergeløn, hvorover han nu klagede til Klostergaard, som imidlertid begunstigede Bønderne og stillede Præstens to Lodder aldeles til deres Dispo-

¹⁾ Fogtmanns Rescr. II, 162.

sition. Anholterne vare dengang 16 Gaardmænd og 4 Huusmænd, hvilket ialt gjorde 20 Lodder; dertil kom 3 Baade-Lodder, Fogdens 2 Lodder og Præstens 2 Lodder, i. alt 27 Lodder, som Skif og Bedtægt var, men dette Antal havde Beboerne ved at uddele Lodder til deres Børn og Paarsørende forøget til 39 Lodder, saa Præstens 2 Lodder nu istedetfor 2 Adl. ikkun indbragte 8 R . Hos Husbonden fik han imidlertid ingen Ret, som man vil see af det under Bilag B aftrykte Brev, og derved synes Sagen at være bleven, da Rostgaard vilde have det Hele betragtet som en reen Billighed. Iøvrigt var det ikke første Gang Bønderne saaledes søgte at gjøre deres Præst Indgreb i hvad han ansaae for sine Rettigheder, thi allerede ved et Rescr. af 18de Aug. 1680 havde Kongen maattet befale dem, at give Præsten den sædvanlige Fisketiende saavel som alt Andet, der efter Ordinantsen og i andre lovlige Maader tilkom ham. ¹⁾

Hvad nu iøvrigt Conferentsraad Frederik Rostgaard selv angaaer, da kan det vel være ret passende ogsaa at omtale ham med et Par Ord, saameget mere som det synes høist rimeligt, at Solberg ved Skilbringen af Fogdens Fuldmægtig, Christen Stork, har sigtet til Rostgaard, hvorimod der ikke forekommer mig at være nogen Grund til at antage, at denne skulde være meent ved den eenfoldige Foged selv. Frederik Rostgaard var en meget lærd Mand, og det paa en Tid, da vi her i Danmark havde store og berømte Lærde. Han gjorde imidlertid ikke

¹⁾ Fogtmanns Rescr. l. c.

sin Lykke ved sin Lærdom, men ved at ægte Storkantsler Grev Conrad Reventlovs uægte Datter, Conradine von Revenfeld, hvorved, han fik stor Indflydelse, saavel hos sin Svigerfader, som hos Storkantsleren, Grev Ulrich Adolph Holstein, — der var gift med en Halvsøster til hans Kone, — og ligeledes hos Kong Frederik den Fjerde, hvis Maitresse og siden kronede Dronning den smukke Grevinde Anna Sophie Reventlov, Kostgaards Kones anden Halvsøster, var. Hvorledes Kostgaard misbrugte denne sin Indflydelse har man et mærkeligt Exempel paa i Aaret 1724, da den norske Biskop Deichmann gjorde de kongelige Herskaber opmærksomme paa den skjændige Handel med Embeder, som i Dronningens Navn blev drevet af hendes Paarørende, navnlig af daværende Oversecretair Kostgaard, — især ved Hjælp af den lærde Profesør Gram, — og hvori en Mængde Personer af stor Indflydelse vare indviklede, ja endogsaa Storkantsleren Grev Holstein synes ikke at have været uden Deeltagelse i Sagen, hvorvel dette blev neddysset. Værst compromitteret var Kostgaard, som blev affat fra sit Embede og rømte til Sverrig, hvorfra han dog blev udleveret. Imidlertid vidste hans Svigerinde saa vel at tale hans Sag, at han igjen fik Tilladelse til at komme til Hoffet, ja endog i Aaret 1727 blev Amtmand over Antvorskov Amt; saaledes gif det til dengang. Han deels arvede, deels efterhaanden erhvervede sig en saadan Formue, at han kunde stifte det alt omtalte betydelige Stamhuus, skænke anseelige Bog- og Manuscriptsamlinger til Universitetsbibliotheket samt fundere en Pengesum, af hvis Renter

med Tiden en Professor i Historien og nordiske Antiquiteter skulde lønnes under Navn af Professor Rostgaardianus. ¹⁾ Uagtet saavel han selv som hans Kone bleve optagne i Adelsstanden synes han dog at have havt en stor Iver for kunst at see Adelsmænd blandt sine Efterkommere, i det mindste kan man blot paa denne Maade forklare sig hans Haardhed imod Datteren Conradine Sophie Rostgaard, som aldeles blev udelukket fra Besiddelsen af Stamhuset, rimeligviis fordi hun imod sine Forældres Billie i Aaret 1736 giftede sig med den borgerlige Justitsraad Oluf Bruun, hvilket Forældrene imidlertid ikke kunde forhindre, da hun som Enke var sin egen Børge. Hun er fød 1704 og skal have besiddet stor Lærdom; i Aaret 1720 ægtede hun Major Frederik von der Maase til Tybjerggaard, og hendes fire Børn af dette Ægteskab indsattes til efterhaanden at arve Stamhuset, og derefter, ifald deres Linier skulde uddøe, Familien Revenfeld; skulde alle disse Linier uddøe, faldt Stamhuset til et Hospital for Blinde, ²⁾ hvortilmod hendes Børn og Efterkommere af det andet Ægteskab aldeles udelukkedes fra Successionen; blandt disse er isøvrigt den berømte Geograph Malte Conrad Bruun. Conferentsraad Frederik von Rostgaard er fød den 30te Aug. 1671 og døde uden Sønnen den 25de April 1745; han blev 1703

¹⁾ Hvorvel Peder Paars er skrevet for denne Historie blev opdaget, kan man dog ikke undlade at tænke paa Rostgaards Færd ved at læse Skildringen af Christen Storch i anden Bogs anden Sang.

²⁾ Mag. til Adelshist. I, 279-80.

gift med Conradine von Revenfeld, der er fød den 9de Juli 1687 ¹⁾ og tilligemed sine Brødre optagen i Adelfstanden den 7de Sept. 1695 ²⁾; hun overlevede Manden og døde først den 22de Oct. 1770. Conferentsraad Rostgaard blev begravet i Holmens Kirke i Kjøbenhavn, hvor der blev sat ham efterfølgende, af ham selv forfattede ³⁾ Gravskrift:

Sub Pario recubat Fredericus Marmore Rostgaard,
 Qui vario in sortis drammate, fortis erat:
 Sæpe Deus Læsus, sed Rex et Patria nunquam,
 Livor id et civis dicere quisque potest. ⁴⁾

Bilag A.

Stormægtigste Souverain.

Allernaadigste Arve; Konge og Herre!

Udi een allerunderd. Supplik af 7de April næstleden er for Ed. Kgl. Mayst. af mig paa det værdigste bleven demonstreret, hvorledes den unge Præst paa Anholt, Hr. Johan Henrik Schrøder langt fra at ville lade sig nøie med Kaldets ordinaire Indkomster, (som ikke ere saa aldeles ringe, naar den herlige Konge Tiende i Jylland der til regnis, som Kaldet af de fremfarne høiseligste og høi-

¹⁾ Mag. til Adelshist. l. c.

²⁾ Ad. Lex. II, 107.

³⁾ Ifølge et samtidigt Manuscr. i min Besiddelse.

⁴⁾ D. Atl. II, 147.

lofligste Konger er bleven benificeret med) eller med de sædvanlige Accidentier, som jeg nu i 50 Aar kand mindes at hands Formænd haver været tilfreds med, søger paa een uchristelig Maade at gjøre Bønderne der paa Landet opsætsige imod mig og min Foged og formaster sig til at disputere mig dend Forstrandsrættighed, som jeg nu i 30 Aar haver haft i rolig Hævd og Possession, siden in Anno 1702 i Kgl. Naade behagede Ed. Maiest. Hr. Fader . . . at ophøise mig i dend adelige Stand og begave mig med de Privilegier og Friheder, som alle Adelsmænd i Danmark under deres allerfrommeste Souverainers mægtigste Beskjærmelse have at glæde sig ved: hvor med bemeldte Præst dendgang var gaaet saa vidt, at hand forhindrede Fogden fra at tilbringe mig en liden Andeel Breder, som en Skipper af sin bjergede Ladning hafde gived til Bjergeløn. Jeg understoed mig og i samme Supplique allerunderdanigst at forestille dend farlige Consequents, som af saadan Bøndernes Opsætsighed kunde flyde, naar noget der paa Landet skulde foranstaltes, fornemmeligen naar det maatte gjelde om Ed. Maiest. egne og Danske Undersaaters saavel som andre i Ed. Maiest. Strømme seilende Nationers Folk, Skibe og Godtz at bjerge, saa og min Uformuenhed til at raade Boed paa dette Onde, med derhos søiede Allerunderd. Begjæring at Ed. Maiest. vilde tage mig i sin mægtigste Kongl. Beskjærmelse, og ved Biskoppen i Aarhus lade denne Præst alvorligen anbefalle med min Forstrands Rættighed paa ingen Maade sig at besatte. Men at jeg nu igjen nedkaster mig for Ed. Maiest.

retfærdigste Kongelige Throne, dertill er jeg i høieste maader bleven nødt og tvungen af ovenbemeldte Præst paa Anholt Hr. J. H. Schrøder, som tvært imod sin Christendoms og sit hellige Embedes Pligt bliver ved at ophidse Bønderne imod mig og min Foged, og paa en voldsom Maade den 21de Octb. sidst afvigt haver tiltaged sig de Forretninger som Fogden allene tilkommer og saaledes med Magt vil trenge Fogden fra sin Bestilling og gjøre sig til Hovmand for Bønderne til allerførste Banære for dend geistlige Orden, som hand er kommen i, og till min mærkelige Præjudiz og Skade. Herom er Fogden Frederik Hansens udførlige Relation til mig indkommen i Skrivelse af 30te Octobris, hvori berettes at een hollandsk Skipper ved naufn Gertrand Pietersen Rothgaas, kommende fra Amsterdam, agtende sig til Danskig, indehavende Ballast stødte paa Anholts Rif d. 18de Octb. og da Folkene af Skibet med deres egne Baade vare komne i Land ved Fyrhuset, kom Fogden og did ud med Anholts Følch og Baade for at ville frembyde deris hjælp til Skipperen, men strax indfandt sig og Præsten i Fyrhuset, som ligger een Miil fra Kirkebyen og begyndte at accordere med Skipperen, paa sine egne, som hand kalder det og Bøndernes Begne, foruden at reflectere i ringeste Maader paa hvis Fogden imod saadan Præstens Egenraadighed og selv tiltagen Myndighed protesterede, men langt mere brugende en Hoben utænksumme og usømmelige Expressioner imod mig og dend Forstrands Rettighed, som jeg ved een Souverain Konges uskættelige Maade besidder, og nu i 30 Aar uden nogens

Paa Anke haver nødt; og derpaa virkeligen slutter een Contract med bemt. Skipper, at hand skulle give 150 Rdl. for at blive hjulpen af Grunden, for hvilken Summa Præsten haver imodtaget Skipperens Affignation paa Commerceraad Hansen i Helsingør, dend jeg paa egne og mine Bønders Begne haver indcasseret dog iche uden imod 20 Rdl. Afslag og det i Betragtning at Skipperen hafde besværet sig over Præsten med Formening at hand hafde begjært for meget. Og saaledes haver Præsten og Bønderne gjord et Complott tilsammen for at betage Fogden sin Myndighed og mig min Rættighed, som de vel skulde være sindede at dele imellem sig om iche dend retfærdigste Souverain Kong Christian den Sjette sad paa Dannemærkis og Norgis Arve Throne, som ingenlunde tillader at denne Præst skal gjøre sig til Foged eller Fiscall paa Anholt, eller at Bønderne nu mere end i de forbigangne 30 Aar skulle raade for Landet og opsætte sig imod Proprietarien; Da jeg har Gud til mit Bidne at jeg saaledis haver handled baade med dem og alle de Skippere, som have forlanged nogen Hjelp at de alle have været fornøiet; thi naar denne eller de forrige Fogeder have sluttet nogen Accord paa Høsbondens Begne; saa har den alletider været christelig og billig, og haver jeg aldtid af saadan Bjergeløn tillagt Bønderne for deris Arbeide saa meget at de dermed have været vel tilfreds; førend denne Præst nu er kommen til Anholt, som vil gjøre mig umyndig, ligesom jeg hverken eiede Landet eller Forstranden, eller hafde Rættighed, som Høsbonde at sætte mine Tjenere til noged

Arbeide at forrette, imod at give dem somme Tiider dend fjerde og somme Tiider dend tredie Deel af hvis Skipperen med min Foged er bleven foreenet om. Jeg beder derfor som forrige Gang i allerdybeste Underd. at Ed. Kgl. Maist. ved et allernaad. Rescriptum til Biskoppen eller Stiftamtmanden i Aarhus vil lade denne Præst anbefale paa ingen Maade at fornærme mig i min Forstrands Rettighed, og iche at hindre min Foged i sine Forretninger, langt mindre at ophidse Bønderne til Ulydighed, som i Sandhed kand foraarsage allerførste Ulempe om dend iche i Tiide bliver dempet.

Kjøbenhavn 17de Decbr. 1732.

Allerunderdanigste J. Rostgaard.

Hs. Kgl. Maist. vill allernaadigst at Hr. Baron Holck Stiftbefalingsmand osver Aarhus Stift tilligemed Biskoppen Doctor Johan Oxsen herom indsender deris allerunderdan. Erklæring till videre allernaad. Resolution.

Cancelliet d. 3^{die} Januar 1733.

P. Neve.

Til Stiftamtmanden og Biskoppen!

Som det har behaget Velbr. Hr. Etats. Rostgaard til Hs. Kgl. Maist. en Memorial af Dato 17de Decbr. imod mig at indgisve, af hvilken, som den deris Excellence og Høiærværdighed er sendt til Erklæring, een Copie mig fra de høigunstige Herrer er bleven skiched at Jeg derpaa skal give mit Svar, saa følger herved underdanigst samme saaledes:

Jeg tacher allerunderd. for dend Naade Hs. Kgl. Maist. har lagt paa mig da hand kaldede mig til det Embede, jeg er betroed, mens hvad Kaldet og dend herlige Kongetiende angaaer som Hr. Etats. Rostg. merchelig behager at melde om med det Ord: herlig, uden Tvivl i dend onde Mening derved at ville betage mig dend Naade, Hs. Maist. altid har haft for Anholdts Præster, da sees dend Herlighed saavel som Kaldets af dette. Jeg faaer aarlig af Tienden som Contracten udviser 33 Edr. Rug og 68 Edr. Viug; derfor skal jeg i dyre Domme kjøbe mit Brænde, lade det bekoste 7 Mill over Haved, deraf skal jeg have mit Malt, Gryn, Humle, Salt samt andet, hvad til min og mine Folchs Underholdning kand behøves, Ja deraf maa jeg endog mange Tider tage mit Brødkorn, thi min Tiende af Landet er icke høiere, som det aarlige Kirkeregnskab udviser end 6 à 7 Edr. af alle Sorter. Til Offer faaer jeg til hver Høitid meest 4 Rdl. 3 $\frac{1}{2}$, og hvad Accidentierne angaaer, da sees de deraf, at jeg nu i 2de Aar, jeg har været der, har icke haft Brudfolch mens 2de Børn sambt 4 Liig. Og altsaa sees nock hvor ubillig det kaldes herlig; thi er der noget ved Stedet, som skal kaldes herlig, da er det i høieste Grad elendig og jammerlig Eenlighed og Uffelhed. Ja deraf kand endmere naadigst betragtes Kaldets Herlighed, naar Lands:Beboerne ere saa gandske fattige, at de af Mangel for Levnetsmidler, maa iblandt æde Sælhundekjød, ja dend meste Part daglig Dags driche Vand, saa de nyder icke dend Tractement som Hs. Maist. fanger, der gjør Arbeide. Hvorledes

mine Formænd har været tilfreds som Hr. Etatsd. R. melder skulde fuldkommen noch blive beviist med deres Attester, hvis det Sted jeg boer paa og Tiden tillod mig dem at indhente; thi at de med Etd. R. Omgang i at tage Bjergelønnen, af hvilken de ellers skulle have og nyde Deel altid har været ilde tilfreds fand jeg foruden dem med andre levende Vidner beviise, desuden sees det af høsfølgende No. 1 Copie af et Svar paa een Beskikkelse fra 5 af Grenaae Borgere, som ere søedte paa Anholt og der har boet indtil Hr. R. betoeg dem deres Rettighed, hvilke bedre fand huske i 50 Aar hvad passeret er, som sees fuldkommelig af samme Copie.

Det Hr. Etatsd. R. melder at jeg ophidser hans Bønder og betager ham hands Forstrands Rettighed er ganske usandsfærdig og uchristelig om mig skreven; thi jeg har aldrig befattet mig med hands Forstrands Rettighed, og det fand og skal aldrig bevise, og underkaster jeg mig derom 2de Mænds Undersegning, om det behagis.

At jeg forhindrede Fogden at bortføre min Part af dend udgivne Bjergeløn mens iche mere, dertil var jeg besvied for min Rettighed, og skeede samme paa een loulig Maade ved 2de Mænd, og bestoed min ganske Part af 4 Bræder, og er der Forskjel paa Forstrands Rettighed og Bjergeløns Ret.

Aldrig har jeg ophidset eller opsæt Hr. Etatsd. Rostgaard's Bønder imod ham, hvorpaa jeg fand føre hele Landet til Bevist, og sees klarlig noch af høsfølgende No. 2 Copie af een Begjæring til mig fra samtlige Anholts Beboere, Jeg vilde tage mig deres

Nød an, hvortil jeg og har formaaet Raadmand Gabriel Bold i Nykjøbing paa Falster, der paa deres Begne har andraget det for Hs. Maist. ved en Memorial af Dato 4de Febr. sidstleden, saa deraf ikke flyder, eller kand flyde nogen farlig Consequents, som Hr. Rostgaard melder. Mens hvad Consequents deraf og ved Hr. Etatsd. Rostgaards Dmgang imod Lou og Strandforordning flyder, kand naadigst fornemmis og agtis, da de formedelst saadan Hr. Rostgaards Dmgang ere saa usuede, at de maa leve saa elendig som ovenmælt er, desuden da de derover har icke mere nu end 3 Baade at bjerge med, da de tilforn har eied 7. Dernetst hvad Lyst de har til at bjerge og vove deris Lif naar de nyder liden eller ingen Bjergeløn, som er tvertimod Hs. Maist. Strandforordning af Dato 21de Marts 1705 og Lovens pag. 636 Art. 2, hvilken viser det samme som Forordn. 17de Art. Ja da der tilforn paa Landet, førend Rostgaard saa begyndte at handle, har været 22 Par Huusfolk og Jnderster allene, og der nu paa det heele Land icke er mere end 21 Par Folk, de andre ere nødte til at drage derfra, som sees af den Copie No. 1, nu vil jeg allerunderdanigst indstille det til min allernaad. Kongis og de høignstige Herrens Kjendelse, om de kand have Lyst til at bjerge og vove deris Lif naar deres Løn dem betages, dernæst om 3 Baade kand bjerge saameget som 7 og endelig om 21 Mand kand bjerge saameget som 40. . .

Dernæst melder Hr. Etatsd. N. at jeg imod min Christendoms og mit hellige Embedes Pligt bliver ved at ophidse Bønderne, hvilked er icke allene

ubillig mens endog usandsfærdig om mig skreven, som tilforn er viist, meget mindre mig paa nogen voldsom Maade formasted eller søgt at gjøre til Hopmand, langt mindre trængt mig ind i hans Fogdes Bestilling, mens vel staaed paa min Ret, Fogden har villet mig ulovlig forhindre og betage dog ei anderledes end Lou og Ret mig tillader, og Jeg agter for min naadigste Konge at ansvare, uden den christelige Ordens ringeste Banære, thi jeg har ved Guds Bistand til dato saaledes opført mig i mit Embede, at Jeg har een goed Samvittighed, og derfor leer i dend Post af alle Verdens Beskyldninger, skal desuden altid leve ligesaa christelig, som dend velbyrd. Hr. Kostgaard.

Hvad Fogdens Relation til Hr. Kostgaard er anlangende, da er det viist at der støtte et Skib den 18de Octb. 1732, mens det er aldeles usandsfærdigt at Fogden med Landsfolkene kom ud til Fyren, som er 1 Miil fra Byen, for at hjælpe eller tilbyde Hjælp, thi det er nu kommen saa vidt for Hr. Kostgaards ubillige Omgangs Skyld, at Landsfolched eller Fogden ikke gaae ud, omendskjøndt de paa Bjergene seer een Skipper staaende paa den yderste Pynt af Kved, som er 5 Fjerdingsvei fra Fyrhuset i Haved hvorfra er igjen een Miil til Byen, førend enten Skipperen selv maa forlade sit Skib og komme til til dem i Byen, eller til Fyrhuset og da ved Fyrmanden sende dem Bud, imidlertid mens hand maa drage denne Vei, som er den næste Tid 2 Miile frem og 2 tilbage gaar Dagen saa bort uden Hjælp, Ja, den Dag kommer de ikke til ham, kommer imidlertid

Storm er hand ei at hjelpe, og maa saa miste det, som kunde være bjærged. Jeg tog til Fyrhuset samme Dag, da hand strandede for at komme ham til Hjelp i Raad og Daad, i en christelig Intention, efter Hs. Maist. Strandforordning, som siger uden Forskjel, at alle de som boer ved Strandkanten skal komme dend Søfarende til Hjelp, da jeg desuden ikke kan see, at det er mig eller nogen Præst til Bænere, at hand kommer sin Næste til Hjelp, mens mere til Bænere om det ei skeer, og just var dend største Aarsag dertil, at jeg fornam saadan uloulig Ophold med deris Assistance, som skulde efter Strandforordn. skee strax, derimod kom Fogden ikke førend Dagen derefter imod Aften, da jeg først havde været hos ham, og formanede ham efter Strandforordningen at vise Assistance med forderligste, og kom hand med Landsfolk og Baade iche derud førend den 21de ditto, da jeg og var taged derud igjen for at see at alting gif ret og christelig til. Mens at jeg begyndte at accordere med Skipperen er aldeles usandsfærdig, som Skippernes udgifne Reversis Stiil viiser og Jeg desuden med hele Landsfolched fand beviise, mens Bønderne tilligemed Fogden efter Sædvaane begyndte at accordere, Ja med Skipperen tressede Accordt, enten ringeste Forslag eller der af mig i Accordten til min Profit, mens vel til Skipperens Bedste (blev talt), som noksom, om det behager min naadigste Konge at lade Sagen eftersøge skal befindes i Sandhed og fuldkommen blive beviist mens der Accorden var sluttet og der skulle skrives Folched og Skipperen imellem, bad Skipperen mig jeg vilde skrive, og som

jeg da i Anledning af Hs. Maist. Strandforordning, som siger udtrykkelig, at de som bjerger skal have Bjergeløn og min egen Rettighed vilde stille Reversen paa Bønderne og mig, og i Henseende til min Part underskrive den, vilde Fogden aldeles ingen Accordt indgaae eller lade skrive, hvorfor jeg tog imod Skipperens skriftl. Tilbud, og paa Bøndernes Begne og for min egen Rettigheds Skyld, efter deres Begjæring tog imod Reversen og skaffede ham fornøielig Assistent, og det uden i ringeste Maader at bruge ubetænksomme eller usømmelige Expressioner imod Hr. Rostgaard, mens mere maa beklage at hand saadanne til hans Foged om og imod mig lader falde.

Den Forstrands Rettighed som Hr. Rostgaard saa tidt behager at melde om; har jeg aldrig, som forhen er viist, befattet mig med, og vil allerunderd. bede min naadigste Arvefonge og Herre, tilligemed de høigunstige Herrer vilde naadigst agte Forskjellen paa Forstrands Ret og Bjergeløns Ret.

At Hr. Etatsd. Rostgaard har incassered Pengene, og dertil eftergived 20 Rd. er vel viist, men de ere disværre just eftergifne for min Skyld og aldrig tilforn skeet, endskjøndt mange har maattet indgaae meget haarde og ubillige Accordter efterdi Bønderne med Fogden, siden de arme Stympere faaer ikkuns for deres Travaille og Livsfare een 5te part gemeenlig af det de fortjene, skrider gjerne til det høieste mueligt er, paa det at Accordten kan blive saa høi, at den 5te Part kand blive til tørt Brød, for dem, da de, om de efter Hs. Maist. Strandforordning nød deres Bjergeløn, gjerne gjorde det for

det Halve, de nu tager, ja undertiden maaskee ringere, desuden hafde Lyst til at bjerge, og kunde holde mange Vaade til at bjerge med som tilforn, da de nu ikkuns har 3 daarlige, og veed icke naar nu de, som ei vil blive lenge til, bliver ruinered, hvorfra de skal faae Vaade, uden hvilche Landet, ei allene uden Nøtte for dend Søfarende beboes, mens endog ei kand beboes, thi paa dem skal de ernære dem, med dem skal de hente deres Levnedsmiddel fra Jylland, og uden dem maa vi absolut sulte ihjel paa Landet, og dog skal jeg tie just for mine Formænd har taut, mens de maatte en Deel tie efterdi Hr. Etatsd. Rostgaard var paa den Tid, da hand begyndte saa at handle den ved hvilchen de skulde hjælpes fra dette elendige Anholt¹⁾, endeel kunde tie, efterdi Bønderne hafde endnu noget fra gammel Tid at hjælpe sig med, mens nu bliver de hver Dag slettere og slettere, saa jeg seer useilbar, uden Hs. Majst. i Naade anseer og hjælper os, Landets Ruin.

At Skipperen har klaged over mig er aldrig skeed, thi jeg stoed mere med ham end med Landsfolkhed, og da de af ham begjærde 500 Rd. var jeg dem imod og saae paa Billighed, som jeg kand bevise, og vil jeg indstille til min naadigste Konge og høigunstige Herrer om det er ubilligt at give 150 Rd. for at faae bjerged og conservered et Skib med sit lidet indehavende Støchgoods, dog kostbare Sager paa en 16000 Rd. Capital, da Skipperen self sagde at Skibet hafde kostet 30000 Gylden, desuden maa naadigst agtis, at dette Skib stotte just i deres Sil-

¹⁾ Han var nemlig dengang — 1721-25 — Oversecretair i Cancelliet.

defangst, som er det Fiske- og Jagt-erhverv hvor af de mest ernærer sig og pleier at fortjene deris Brødkorn ved, saa hver Mand fik derover det Naar icke uden $\frac{1}{2}$ Ed. Sild. Gud veed hvad Brødkorn de derfor skulde kjoobe. Disuden gif de i 9 Dage fra og til Skibed, hafde hver Dag to Miil at gaae paa deris Foed til Lands, og en Miil til Blands paa egne Vaade, arbeidede hort og det paa egen Kost, og naar nu de 150 Rd. skal deeles iblandt os alle fik Enhver ikke stort for sin Travaille, men mindre nu Klostgaard tog Pengene, thi da fik hver Mand 5 R , da Hs. Maist. i Strandsforordningen er saa naadig og siger at de skal betales efter udstanden Livsfare, mens Gud bedre dem. Jeg var selv med hver Dag og det som Skipperen, hvilchet Fogden og hele Landet er bekjendt, særdelis meg derom bad siden hand fernam jeg ham til Bedste hos Folched mere med et Ord kunde udrette, end hand med 100, da det dog var med Livs Fare Jeg engang slap derfra, dog har jeg aldrig derfor af Pengene paastaet (da jeg dog med større Billighed derfor af Pengene kunde kræve een Portion, end Klostgaard dem gandske borttage).

At gjøre Complot med Bønderne har aldrig fundet Sted i mine Tancher langt mindre er det skeed og er det særdeles ærerørige og ublue Beskyldninger som aldrig kand bevises, ei heller søgt at gjøre mig til Foged eller Fiscal over Hr. Klostgaard, da dog saadan een vel gjordes Behov, mens vel for min egen Persohn staaed paa min Ret og dend Retlighed, Gud og Kongen har forundt mig, og ei dend af Fogden har villedet lade mig betage. Hvor Hr.

Etatsd. Kofsgaard tør faa ublu kræve Gud til sit Bidne vil jeg indstille til den levende Gud i Himme-
len, for hvis Ansigt jeg agter engang at møde Hr.
Kofsgaard, thi jeg troer vel dend mindste Part har
væred vel fornøied med disse Ting, som ovenmeldt
er. Ved saadan hans Omgang indfalder og dis-
uden¹⁾, sees af No. 3 Een Revers udgiven af een
hollandf Skipper, som igaar strandede hos os, har
hand at behage nu i denne Tiid hvad da ei de andre,
og fand jeg i det ringeste for min naadigste Konge
og heele Verden viise at en skibbruden Mand kunde
bedre fornøies og hjælpes om Bjergfolched nød deris
Bjergeløn efter Strandforordningen, Ja Hs. Maist.
Toldcasse lider der under, at der er kun 3 Baader
at bjerge med, da for ordinair har væred 6 à 7
Støcher, thi de Bære, som nu formedelst Mangel
paa Baade bliver ubjergede, deraf mister Hs. Maist.
sin Told, da de ellers kunde komme den Strandede
til Nøtte og Hs. Maist. Toldcasse til Interesse.

Hvorledes Bønderne for deres Arbeide har væ-
red, og har kundet være fornøiet er tilforn viist og
sees desuden af hosfølgende Copie No. 1 mig tilhører.
At Hr. Kofsgaard har nogen Tid givet dem til Bjer-
geløn den 3^{die} Part veed jeg icke, mens er det saa,
da har det væred naar Bjergelønnen har væred saa
ringe at de ellers icke kunde faae 6 à 8 β til Mand
som f. Ex. 3^{die} Parten af 20 Rd.; dend 4de Part
har undertiden givet, mens af foransførte Marsag,

¹⁾ Feilene og det Uforstaaelige maa her skrives paa
Copiistens Regning.

ellers meste Tiider dend 5te Part, Ja og iblant slet intet, og at jeg ikke med hands Forstrandsrettighed mig befatted har, er forhen nochsom viist, ei heller ophidset hans Bønder imod ham, mens vel oplæst Strandforordningen for dem af Prædichestoelen efter Hs. Maist. Befaling i samme, hvilcken de maaskee for min Tid icke i mange Aar har hørt.

Jeg kunde vel have Aarsag at være vitløstigere i at illustrere Sagerne med flere Omstændigheder, og i at føre flere Beviis, mens jeg her ei tordt understaae mig at være vitløstigere, mens vil til Slutning bede, og allerunderdanigst udbede mig dend Naade at Hs. Maist. haandthæver mig og mine fattige Tilhørere, der suchen under deris haarde Aag, og jeg som uskyldig med saa mange haarde og ubeviislige Beskyldninger angribes, maa med naadige Dyen ansees og denne Etatsd. Klostgaard befales at lade mig min Rettighed ubeskaaren, Ja at deres Excellence og deris Høiærværdighed ved gunstig Erklæring forestiller Hs. Maist. Sagens Beskaffenhed, at jeg vederfares min Ret da jeg i Underdanighed lever deres Excellence Høivelbaarne Hr. Baron og Stiftamtmands samt Høiædle og Høiærværdige Hr. Biskops underdanigste Tjener

Johan Hendrik Schrøder.

Anholt den 27de Mai Anno 1733.

Copie No. 1.

Agtbare Mænd og Indbyggere i Grenaa!

Som mig saavel som samtlige Anholt's Beboere bliver fratagen den Bjergeløn og Penge, os efter Kgl. Maist. Lov og Strand-Forordning tilfalder, vil jeg med denne min Beskikkelse hos eder, siden J tilforn paa Landet har været boende, fornemme:

1. Om J iche da J boede paa Anholt, tillige med de andre Indbyggere nød den Bjergeløn og Penge, J ved Strandede og de derpaa Næved Stødende Skibe kunde fortjene, indtil Herr Etatsraad Friderich Koftgaard blev Obersecretær.

2. Om iche Præsten paa Landet da altid nød af samme 2 Lodder, som er gammel Rettighed.

3. Om Eder er vitterligt at Hr. Etatsraad Koftgaard har ladet nogen Kgl. Befaling eller Breve forkynde hvor efter hand samme kunde borttage.

4. Siden J saavel som mange andre flere ere plat draged fra Landet, af hvad Aarsag samme er skeet.

Paa hvilche Poster som her oven meldt er, jeg herved forlanger Eders fuldkomne Svar og Underretning.

Grenaa den 9de Decbr. 1732.

Efter Begjæring svares af os Underskrevne.

1. At vi saavel som vore Forfædre, nød efter Hs. Maist. Lov og Strandforordning hvad Penge og Bjergeløn vi fortjente baade i Koftgaards Faders Tid og Hands indtil hand blev ophøyet, da fratog hand os dem.

2. At Præsten paa Anholt af gammel Tiid

altid har nødt beris Deel, af alt saadant, som Landfolked har kundet fortjent.

3. Da hveed vi aldrig at Rostgaard har i vores (Tid) ladet noget Kongebrev forkynde hvorefter hand samme kunde borttage.

4. At som Fjenden havde berøved os endeel, og vi iche kunde ernære os paa Landet, siden den liden Bjergeløn os kunde undertiiden komme til Hjelp til vor Livis Ophold blev os gandske betaged maatte vi nødis til at drage fra Landet.

Greenaa den 10de Decbr. 1732.

Christen Lauridsen. Niasmus Andersen. Hans Jakobsen.
Peder Jensen. Christen Jensen.

At dette er rigtig Copie efter Originalen testerer
Johan Hendrik Schrøder.

Copie No. 2 er en Fuldmagt fra 18 Mænd til Præsten at paatale deres Ret eller skaffe en Mand til at paatale den, og Copie No. 3 er en Attest fra en hollandsk Skipper, men da Copiisten ikke har forstaaet den, er den i Afskriften bleven aldeles uforstaaelig. Begge ere af liden Betydenhed.

Christian den Sjette ic. Vor Synderlig Besvaagenhed Tilforn, Eftersom os Elskelig Frederich Rostgaard, vores Etatz og Justitz Raad for os allerunderdanigst haver andraget, hvorledes Sognepræsten paa Anholt Hr. Johan Henrich Schrøder ikke skal ville lade sig nøye med samme Kalds ordinaire indkomster og sædvanlige Accidentier, som hans formænd har været tilfreds med, men skal søge at gjøre Bønderne derpaa Landet opsetzige imod ham og hans Foged, og saaleedes skal ville søge at disputere for:

nevnte Etatz Raad Rostgaard den forstrands rettig-
 hed, som hand nu i 30 Aar skal have haft i rolig
 hevd og possession, derhos allerunderdanigst anholdende
 at vi alleraadigst ville befale Eder, alvorligen at til-
 holde bemelte Hr. Johan Henrich Schrøder, sig med
 meerbemelte Etatz Raad Rostgaards forstrands ret-
 tighed, paa ingen maade at befatte; Thi er hermed
 vores allernaadigste Villie og Befaling, at I strax
 tilholder fornevnte Sognepræst Hr. Johan Henrich
 Schrøder, at hand ei melerer sig i de Sager, som
 hans Embede ej vedkommer, og at hand lader sig
 nøye med kaldetz Sædvanlige Indkomster, og med
 de Accidentzer, som hans formænd for ham kand
 have haft, Og indberettes os ellers strax allerunder-
 danigst at I denne vores allernaadigste Befaling ha-
 ver bekommet ic.

Kjøbenhavn den 17de July Anno 1733.

Efter Hans Kgl. Mayts. aller-
 allernaadigste Befaling udi aller-
 højestbemelte Hans Mayts. fra-
 værelse under det Kongelige Segl,
 og de her tilstedeværende Geheime
 Raader af Conseillet, deres un-
 derskrift

C. L. v. Plessen. O. Blome.

S. Seidelin.

Til

Stiftsbefalingsmand Baron Hr. Eiler Solck og Biskop
 Doeler Johan Oxsen ic.

Bilag B.

Meget hæderlige og vellærde

Hr. Pastor Dau!

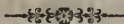
Hvad de 2de Lodder betræffer, som Eders Velærværdighed beretter at Præsten nyder af Bønderne, naar de med deres Baade og Arbeide fortiene noget, da vil det ikke staae mig an, at tage fra min Tjener, hvad dennem nu og da af mig foræres eller efter skriftlig Accordt betales; men det vil allene ankomme paa Bøndernes Høflighed og Kjerlighed, allerhelst det ikke findes enten i Loven eller Forordningerne at Præsten enten paa Anholt, eller andensheds, skal have nogen Andel i Forstrands-Rettigheden eller den deraf flydende Nytte. Men det langt mere er bleven Præsten paa Anholt for nogen Tid siden ved et Kongl. Rescriptum forbudet sig med min Forstrands-Rettighed at besatte; Og efterdi Fogden i lige Maader nyder 2 Lodder, og alle fire ere useilbarligen en Billighed, og ingen Rettighed, saa skulde jeg mene, at naar Præsten tager fornævnte 2de Lodder, nest efter Kongens, eller Herskabets Foged, saa kand hand vel ikke gaae de fattige Folk nærmere. Thi dette lidet Accidentz er Præstekaldet aldeles uvedkommende, men er dog værdt at takke dem for, som have tilladt at Bønderne maatte bevise sliq Føielighed imod deres Præst. Jeg hilser hands dydige Kjæreste paa det flittigste og forbliver Eders Velærværdigheds tjenstberedvilligste Tjener

S. Rostgaard.

Kraagerup den 19de July 1738.

Generalmajor Otto Seneca von Falkenskjold.

Generalmajor Falkenskjold, der blev indviklet i Struensees Fald, og — som det ved saadanne Revolutioner gjerne gaaer, — uden nogen videre Skyld fra sin Side maatte bøde for den Forbindelse, hvori han havde staaet til en farlig og frygtet, skjøndt nu uskadelig Mand, er fød den 15de April 1738 i Slegelse og en Søn af den Lieut. Martin Dysfel, som var Aarsag i at Familien blev adlet med sit smukke Tilnavn. Anledningen hertil berettes forskjelligt. Efter Nogle ¹⁾ vilde den russiske Czar Peter den Store under sit Ophold her i Sjælland i Aaret 1716 overraske Kjøbenhavn og gjorde derfor med 1500 til 1600 Dragoner et Forsøg paa at trænge sig ind igjennem Østerport, men blev deri forhindret af den vagthavende Officeer, Lieut. Martin Dysfel, som lod Slagbommen falde og nægtede at indlade en saastor Mængde; til Belønning skulde Dysfel være bleven adlet med Tilnavnet Falkenskjold. Denne hele Beretning synes imidlertid meget usandsynlig og er derfor ogsaa forbigaaet af næsten alle bedre Histo-

¹⁾ Erik Dorn, først Kammertjener hos Kongen, siden Etatsraad og Politiminister i Kjøbenhavn, i Suhms Nye Saml. II, 34; hans Beretning er gjentaget af flere Nye, navnlig af den i høieste Grad upaalidelige Riegels, *ifr. Fr. IV Hist. II, 116.*

rikere. At Czaren engang har havt den Plan, at bemægtige sig Sjælland, og at det var derfor, han førte saamange Troppet derover, — nemlig 33,500 Mand, — er muligt, i alt Fald stemmer det fuldkommen med hans Character; ¹⁾ men det synes ingenlunde troligt, at han endnu skulde have nærret et saadant Haab, efterat han havde opholdt sig her i nogen Tid og nøiere betragtet den betydelige Styrke af gode Tropper, som de Danske kunde stille imod ham, nemlig 22,897 Mand, som vare besjælede af en saa fast Tillid til deres Overlegenhed over de endnu for største Delen uvovede og barbariske Russer, at man antog Rytteriet alene for at være tilstækkelig til, isald det skulde behøves, at jage dem allesammen ud af Sjælland, og under alle Omstændigheder vilde det være en Daarskab, som Peter den Store ikke kunde begaae, at forsøge paa at overrumple en stærk

¹⁾ Jfr. Orion IV, 173, hvor det Spørgsmaal forteligen er drøftet, om Czaren virkelig har havt til Hensigt at bemægtige sig Sjælland; hertil kan endnu føies, at det Argument, man i Almindelighed anfører herfor, nemlig at han førte langt flere Tropper med sig, end der efter Tractaten var betinget, ved nærmere Betragtning kun viser at Czaren bedre end den danske Regjering forstod at vurdere den svenske Magt, thi da han siden nægtede at tage Deel i Angrebet paa Skaane, men dog tilbød sig, hertil at overlade de Danske den fra Begyndelsen af stipulerede Styrke, saa vovede Frederik den Fjerde med en saa ringe Magt ikke at gjøre noget Anfald paa den svenske Ervehjerte, og heri handlede han uden al Tvivl meget klogt.

Fæstning, med en talrig Besætning og et vel organiseret Borgereskab, der endnu var stolt af Fædreens modige Forsvar, og det medens denne Fæstning understøttedes af en ypperlig, trindtom leiret Armee, der i og for sig var tilstrækkelig til at holde Russerne i Skak, om end ikke til at jage dem bort; — det Hele er langt snarere et Rygte, som let kunde opstaae blandt uvidende Borgere, og som et saadant er det gjengivet af en Samtidig, som dengang var Kammertjener og altsaa neppe kunde ventes at ville sælde nogen anden Dom end den store Hob. — Andre ¹⁾ fortælle Anledningen til at Dysfel blev adlet paa efterfølgende Maade, som i Betragtning af Tiden synes langt mere rimelig. Peter Czar søgte en Dag under en Forflædning — nemlig som sjællandsk Bonde — at liste sig ind igjennem Østport, formodentlig ifølge et sieblikkeligt Lune, som saa ofte bestemte denne store Mand's Handlinger. Den vagthavende Lieutenant, Martin Dysfel, fandt noget Mistænkeligt hos denne Bonde eller gjenkjendte maaskee strax i ham den forflædte Czar, vist er det at han lod ham arrestere og meldte Sagen for Commandanten, hvorefter Keiseren blev afhentet fra Vagtstuen i Kongens egen Equipage og siden i en Samtale med Kongen yttrede, at Lieut. Dysfel maatte have **Falkøine** ²⁾, siden han havde gjen-

¹⁾ Rhodes Beskr. over Holland og Falster I, 172. Lengnich Stamt. over Familierne Dysfel og Falkenskjold.

²⁾ Dette turde dog vel snarere være et Tillæg af Sagnet, opstaaet alene af Navnet og Falken i Waabenet.

kjendt ham. Nogen Tid efter var Kongen i Falkoneergaarden uden for Nørreport, da en forsulten eller ilde afrettet Falk slog ned paa hans Hoved og bragte hans Dine i stor Fare; Lieut. Dysfel var tilfældigviis gaaet derud med sin yngste Broder, Christoffer; de sprang nu til og rev Falken bort, dog ikke uden at Kongens Hat og Paryk fulgte med. Kongen spurgte om deres Navn og erindrede ved at erfare det strax den Paapassenhed, Martin Dysfel fort iforveien havde viist i Østerport; for at belønne de unge Mennesker, som maaskee havde reddet hans Dine, gjorde han Studenten til Officeer og ophjædede dem begge i Adelfstanden den 3^{die} August 1716 med Navnet Falkenskjold, samt gav dem i det firdeelte Baabenskjold to Falke og to Løver.¹⁾ Af disse Brødre døde den yngste, Christoffer, 1770 som Oberst, uden at efterlade sig nogen Søner,²⁾ hvori- mod Martin von Falkenskjolds Efterkommere endnu ere temmelig talrige; han skal være død 1746,³⁾ ligeledes som Oberst, og efterlod sig blandt flere Børn Sønnen Otto Seneca, af hvis Liv og Levnet vi ville fortælle de vigtigste Træk.

Da Faderen strax bestemte sin Søn til Militairstanden, fik han, efter vort Lands Skik, en blot dertil sigtende Opdragelse, hvorved, som bekjendt, de døde Sprog og den classiske Litteratur blive fuldkommen udelukkede, — hvilket han senere ofte be-

¹⁾ Ad. Lex. I, 146.

²⁾ Ifølge Bengnichs Stamt.

³⁾ Rhode l. c.; dette Aarstal er dog neppe rigtigt.

klagede, — og at det ikke gik ligesaa med hans Kundskaber i Historien og de levende Sprog maatte man alene tilskrive den Omstændighed, at Falkenskjold fra tidlig Ungdom af havde sølt levende Interesse for disse Videnskaber og derfor selv skaffet sig en Uddannelse, som Ungen fordrede af ham. Alt i sit 13de Aar blev han efter Datzids Skik Officeer, og da han var 18 Aar gammel, nemlig strax efter Syvaarskrigens Udbrud, gik han i fransk Tjeneste og blev ansat ved Regimentet Elsas, der var med i Slagene ved Bergen og Klosterfeld; i det første blev han let saaret, i det sidste derimod saa svært, at han blev sat ud af Stand til at gjøre videre Tjeneste. Under denne Krig benyttede han Leiligheden til at forskaffe sig Kundskaber til Armeernes Bevægelse og ved praktisk Jagttagelse at bedømme Anvendeligheden eller ikke Anvendeligheden af de Theorier, hans Interesse for Krigsvidenskaben allerede dengang havde ladet ham danne sig ved hyppig Læsning af videnskabelige Bærker.

Efter Fredsslutningen i Aaret 1762 traadte han igjen i dansk Tjeneste og fik et Compagni ved Infanteriregimentet Delmenhorst, som dengang stod i Norge. Kort Tid efter fik han ifølge Ansøgning Permission og benyttede denne til at bereise Sverrig, England og Frankrig, lærte disse Landes Sprog og gjorde sig bekjendt med deres Sæder og selskabelige Indretninger. Ved sin Tilbagekomst til Kjøbenhavn blev han af Kongen udnævnt til Generaladjutant, og fik Kammerherrenøglen. Han blev nu i nogen Tid hjemme, men forled derpaa atter sit Fædreland

for at gaae til Rusland, hvor der i Aaret 1768 var udbrudt en Krig med Porten. Falkenskjold blev ansat ved Ingenieurerne som Generalquartiermester; lieutenant med Oberstlieutenants Rang og fik Befaling til at forfatte et Kort over Krigsskuepladsen og Armeernes Stilling; under Fyrst Gallizins Overbefaling deeltog han i Feldtoget i Moldau og Besarabien i Aaret 1769 og var med ved Beleiringen af Fæstningen Chokin, som efter nogen Tids Forløb blev forladt af sin Besætning. I Slutningen af Aaret fik Grev Romanzoff Overbefalingen over denne Armee, som den 7de Juli 1770 stormede den tyrkiske Leir ved **Largafloden**, ved hvilken Leilighed Falkenskjold under Udraabet: "**Leve Catharina!**" var den Første, som besteg de fjendtlige Forskandsninger. For denne sin Tapperhed blev han belønnet med den nylig stiftede St Georgs Orden, — der dengang endnu ansaaes for en stor Udmærkelse,¹⁾ —

1) Ingen forstod bedre end Keiserinde Catharina at forhøje en Belønning ved den Maade, hvorpaa hun meddeelte den. Da Oberst Fabrician i Slutningen af Aaret 1769 marscherede imod Galacz ved Donaufloden med 1500 Mand, saae han sig ganske nær ved Staden pludselig omringet af 15-20,000 Tyrker; istedetfor at forfærdes over den uhyre Dvermagt marscherede Fabrician lige løs paa det Batteri, som skulde forsvare Approscherne ved Galacz, bemægtigede sig det, adsplittede ved et modigt Angreb den ham tifold overlegne Fjende og erobrede Staden. For denne udmærkede Bedrift erholdt han St. Georgsordenen, som endnu ikke var uddeelt til nogen Anden, og Keiserinden undlod en Tidlang at ud-

samt med et egenhændigt Brev fra Keiserinden, hvori hun takkede ham for den beviste Tapperhed, idet han var den Første, som trængte ind i de fjendtlige Forskandsninger og forkyndte Seieren ved at udraabe hendes Navn; dette Galanteri havde maaskee ligesaa stor Deel i hans Belønning som den beviste Tapperhed. Endnu i samme Maaned, nemlig den 21de, blev den tyrkiske Armee nok en Gang slaaet ved **Kahulfloden**, hvor 18,000 Russer dreve omtrent 100,000 Tyrker paa Flugt og fratog dem hele Bagagen samt 180 Stykker Skyts; for sin her udviste Tapperhed blev Falkenskjold udnævnt til Oberst og Befalingsmand over Gentecorpsen og havde altsaa alle Udsigter til at gjøre en glimrende Carriere, thi han var endnu kun 32 Aar gammel og havde kun tjene i eet Aar ved den russiske Armee; da fik han Ordre af den danske Konge til at komme hjem, da man vilde benytte ham for at reformere den danske Armee. Kun ugjerne adlød han, thi i Rusland havde han langt mere glimrende Udsigter, men han adlød og blev ansat som Oberst i dansk Tjeneste, med Løfte om at faae Tilladelse til atter at gaae tilbage til Rusland, ifald han skulde ønske dette.

nævne flere Riddere, hvorimod hun flere Gange offentligt sagde: "der gives kun to, som bære denne Orden, nemlig "Fabrician og jeg"; at under saadanne Omstændigheder Alle kappedes om at erholde en saadan Udmærkelse er let at begribe, og mere end een tapper Officeer blev i denne Tid et Offer for sin Forvovenhed, idet han bestræbte sig for at hente samme Løn som Fabrician.

I Danmark var Reformernes Tid begyndt. Den bekjendte Struensee, en af de heftigste, men tillige uforsigtigste Reformatorer i et Aarhundrede, der er udsædvanlig rigt paa disse, havde grebet Regeringens Tøiler og søgte i alle Statsstyrelsens Grene at indføre Forbedringer og Forandringer. Uagtet han aldeles ikke var Militair, kunde det dog ikke undgaae hans skarpe Blik, at den danske Militairorganisation var meget kostbar og dog fuldkommen utilstrækkelig, da Landet i Krigstid ikke var istand til endogsaa blot i nogle Maaneder at holde en saa stor Armee paa Benene, som det Hele var lagt an paa, hvilket bedst viste sig i den korte Krig med Rusland under Frederik den Femte, hvor Armeens Udrustning aldeles ødelagde Finantserne, og dog manglede den næsten det Allernødvendigste og var ikke forsynet med tilstrækkeligt Materiale, endog blot til et eneste Felttog. Da Struensee tydeligt følte denne Krebsfæde, som fremfor noget tærede paa Landets Marv, men ikke selv besad de tekniske Kundskaber, som vare fornødne til at udarbejde en Plan til noget Bedre, fastede han sine Dine paa den unge og tappre Falkenskjold, der var bekjendt som en i høi Grad videnskabelig dannet Officer, som kun skylvde sine Talenter og sin Tapperhed sin Ophvielse. Dette Valg var vist i enhver Henseende heldigt, og den af Falkenskjold i denne Anledning udarbejdede Indstilling, som Tidens Korthed ikke tillod Struensee at benytte, fortjener sikkert endnu i dette Dieblik al Opmærksomhed, thi i Hovedsagen er vor Armee endnu indrettet ligesom i Aaret 1770, og

vi kunne derfor ikke noksom anbefale de Officerer, som Organisationen af en ny Militairforsatning er overdraget, at gjøre sig bekjendte med denne Indstilling.¹⁾

Dog det var ikke blot som Militair, man vilde benytte Falkenskjold, men ogsaa som Diplomat, og efter et Ophold af nogle Maaneder i Kjøbenhavn, hvortil han ankom i Februar Maaned 1771, blev han atter sendt tilbage til Rusland for at lede de indviklede Forhandlinger om Mageskiftet mellem den russiske Deel af Holsteen og Oldenborg, hvorom vi nedenfor efter hans Memoirer meddele en udførligere Fremstilling. Da han kom tilbage herfra, saae han tydeligt, at der imod Struensee trak et Uveir op, som let kunde styrte ham i Fordærvelsen, men Struensee ringeagtede saavel hans som Andres hypypige Advarsler og styrtede sig med blind Haardnakethed i den Afgrund, der aabnede sig foran ham. Da Falkenskjold aldrig havde gjort sig skyldig i det Mindste, som kunde lægges ham til Last, undlod han at redde sig i Tide, og blev som een af Struensees talentfuldeste Tilhængere fængslet tilligemed ham den mindeværdige 17de Januar 1772. Uden

¹⁾ Den findes i Slutningen af General Falkenskjolds Memoirer, der ere udgivne efter Forfatterens Død af Hr. Phil. Secretan paa Fransø i Paris 1826 under Titelen: Mémoires de M. de Falkenskjold, officier général au service du roi de Dannemark à l'époque du ministère et de la catastrophe du comte de Struensee og hvoraf der samme Aar er udkommet en tydsk Oversættelse i Leipzig hos G. Hartmann.

at lade hans Sag undersøge eller paadømme ved Landets Domstole førte man ham efter 9 Ugers haardt Fængsel, — hvori man nægtede ham Bøger, Viin, Varme, ja Vand til at vadske sig i, og ikke tillod ham at sove mere end een Time ad Gangen, — for en Undersøgelsescommission i Castellet, hvis Præsident var Professor Sevel, som gjorde ham 22 Beskyldninger, hvoraf der ikke er en eneste, som man kan tænke sig at Nogen efter danske Love kan anklages for, og hvor man ikke undsaae sig for at gjøre ham det til en Forbrydelse, at han ofte havde Audients hos Struensee og derved forhindrede Andre fra at tale med ham i denne Tid, at han af Struensee var bleven befordret, at han ikke vilde arrestere Struensee, medens denne endnu var ved Roret, da Brandt engang paa Skæmt foreslog ham dette, at han havde raadet Struensee til at forandre Armeens Organisation, at han engang havde ladet sit Regiments Musik vedblive at spille medens Arveprinds Frederik passerede forbi, — skjøndt han havde Befaling til ikke at afbryde denne Musik, ligesom det heller ikke var faldet Prindsen ind, at forlange dette af ham, — samt andre Lignende. Uden at give ham nogen Forsvarer, ja uden at ville høre noget andet Forsvar af ham, end hvad der foregik i Forhøret, dømte Commissionen ham til at miste sin Formue, sine Embeder og sin russiske Orden samt til Fængsel paa Livstid paa Munkholm i Trondhjems Fjord: — **saaledes gaaer det til i Revolutioner!**

Salkenskjold blev den 26de Juni bragt ombord paa et Koffardisib, som den 4de August landede ved

Munkholm, hvor den ulykkelige Fange under Savn og Besværligheder, som tildeels forsætliggen forøgedes af hans Bevogter, tilbragte 5 lange Aar, indtil han den 5te Septbr. 1776 blev frigivet ifølge en kongelig Ordre, som var dateret den 21de August og en Følge af at Regjeringen var kommet til Erkjendelse om, at Falkenskjold ikke mere var farlig og at den i sin Fremgangsmaade imod ham alt for meget havde ladet sig lede af hans personlige Fjender. Som Betiugelse for denne Frigivelse var der paalagt ham at tage sit Ophold i det sydlige Frankrig og ikke at forlade denne Egn uden Kongens Tilladelse, ikke at gaae i nogen fremmet Magts Tjeneste samt hverken at handle, tale eller skrive imod Kongen eller den kongelige Familie; til Rejsepenge fik han udbetalt 800 Rdl. og for Fremtiden en aarlig Pension. Den 16de October forlod Falkenskjold Trondhjem og ankom efter en meget besværlig Overreise og et langt Ophold i Christiansund den 10de Marts 1777 til Amsterdam; den 12te April ankom han til Montpellier, hvor han for det Første tog sit stadige Ophold, som han dog i Aaret 1780 med Kongens Tilladelse forandrede til Waadtlandet hvor hans Ven Reverdil, Christian den Syvendes Opdrager, alt levede siden Struensees Fald.¹⁾

¹⁾ Elie Salomon François Reverdil er fød i Aaret 1732 i Nyon i Waadtlandet, hvor hans Fader var Advocat; han studerede med Held i Lausanne og Genf, og stiftede der Forbindelser, som først Døden kunde opløse, thi Enhver som kjendte ham, maatte ogsaa elske ham.

Falkenſkjold havde ved ſit Fald reddet noget af ſin Formue, ſom var anbragt i fremmede Banker,

Han kom til Kjøbenhavn i trange Kaar og blev anſat i Philiberts Boglade, men hans Paarørende Roger, der blev protegeret af den ældre Grev Bernſtorff, fik ham ved ſin Indflydſe anſat ſom Profeſſor ved Konſtademiæet og efter Walleſ Ufgang i Aaret 1760 ſom Inſormator i Franſk hos den daværende Kronprinds, ſenere ſom Konge Chriſtian den Syvende; da denne tiltraadte Regjeringen blev Reverdil Cabinetsſecretair. Sin Indflydſe benyttede han iſær til at arbeide paa at befrie Bønderne fra Livegenſkab og Hoveri, men tildrog ſig herved ſaa mange Fjender, at han i Aaret 1767 maatte forlade Danmark, hvorefter han gik tilbage til ſit Fædreland. Af Struensee blev han kaldt tilbage, men ved dennes Fald igjen afſædiget i Aaret 1772, dog bleve hans Planer for Bøndestanden ikke forglemte, og han havde før ſin Død endnu den Glæde at erfare, at Kolbjørnſen og Reventlov havde udført hans Forſlag. Ved ſin Tilbagekomſt til ſit Fædreland ægtede Reverdil en Mamselle Nicoline, en elſkvardig og aandrig Kone, med hvem han levede i 20 Aar, men han havde den Sorg at overleve hende. Reverdil beſad meget udbredte Kundſkaber, en ſjelden Sukommelſe, en fiin og oplyſt Smag; diſſe Egendſkaber forſtkjønnedes endnu ved megen Godmodighed og Deeltagelſe for Andre. Han var en ſtor Beundrer af Peſtalozzis Opdragelſeſanſtalt, hvori han fandt Spiren til den indbyrdes Underviisning. Voltaire ſagde om ham: "man kan nok have ligesaa megen Forſtand, ſom Reverdil, men Ingen kan have mere." Reverdil døde i Aaret 1808.

Paa ſamme Tid ſom Reverdil blev fjernet fra Danmark, fordi han raadede til at ophæve Livegenſkabet, traf

og saae sig saaledes istand til at føre et ret behageligt Liv, som især helligedes Videnskaberne og nogle enkelte Venner. I Aaret 1787 tilbød det russiske Hof ham i den nysudbrudte Krig imod Tyrkerne at ansætte ham som Chef for Generalstaben, men det danske Hof nægtede sin Tilladelse hertil, under Paaskud af selv at trænge til hans Tjeneste. Han fik tillige Tilladelse til at komme tilbage og begav sig i Foraaret 1788 til Kjøbenhavn, hvor han imidlertid ikke behagede, især fordi han ikke kunde billige den herskende Forkjærlighed for militairt Vegetsi og for overalt at ansætte Fremmede, hvori den berømte Bernstorff, trods Indfødsretten, var meget stærk; man bemærkede dette snart, og Falkenskjold kunde hverken erholde noget af sin confisqverede Formue eller Tilladelse til at gaae til Rusland. Han gik da igjen tilbage til Lausanne, hvor han ankom i October Maaned s. A., men kort efter fik han Efterretning om, at Kongen i Anledning af den imod Sverrig udbrudte Krig havde udnævnt ham til Generalmajor, samt Befaling til at komme hjem igjen; forinden han kunde afreise blev imidlertid Freden sluttet, og

denne Skjæbne ogsaa Grev St. Germain, fordi han vilde indskrænke Militairetaten i Fredstid, og dog gaves der i Danmark kun faa Fremmede, hvis Forslag kunde have været til saa stor Nytte for Landet, thi Landmanden er Danmarks Marv og kraftige Støtte, og hans Frihed og Cultur er Hovedbetingelsen for Landets Fremskridt, og en overdreven Militairstyrke i Fredstid gjør det umuligt at føre Krig, fordi Freden da alt har slugt de Midler, som skulde tjene til at føre Krigen.

han forlod ikke siden det ham saa kjære Lausanne, hvor han døde den 30te Sept. 1820 i den høie Alder af 82 Aar.

Den Gage, han som Generalmajor erholdt fra Danmark, i Forening med hans egen Formue satte ham istand til at leve paa en anstændig Fod. Han købte sig et Huus i Lausanne med tilliggende Have, og havde herfra en smuk Udsigt til Genfersøen og dens Omegn; her tilbragte han sin Tid mellem Kort, Planer og Bøger, studerede de Begivenheder, som foregik omkring ham, sammenlignede dem med Fortidens og nedskrev i sine Memoirer de Betragtninger, som foranledigedes ved en saadan Sammenligning. Den franske Revolution og de franske Armeers heldige Fremfærd vakte en levende Interesse hos ham, skjøndt han i franske Statspapirer mistede Størstedelen af det, han havde reddet ud af sit Lykkes Skibbrud. Ved Rusland hængte han af Taknemlighed, men for Frankrig havde han en større Forkjærlighed som det Land, hvor han havde henlevet sine Ungdoms Aar og udført sine første Bedrifter. Paa Munkholm havde han truffet en bestemt Inddeling af sin Tid og fulgte den siden stedse med kun ringe Afvigelse. Studium og eensomme Spadseregange optog Størstedelen af hans Tid; nogle Timer vare bestemte til Conversation og til at besøge Selskaber. Hans Stilling, fjern fra Hoffer og Forretninger, havde nu for ham den største Tillokkelse, som det ofte gaaer den talentfulde og ærgjerrige Mand, naar han i sin kraftigste og fyrigste Stræben pludselig bliver revet ud af sin hele Virksomhed og i flere Aar udsaget

til at føre et blot betragtende (contemplatorisk) Liv; denne Philosophie, som med Forkastelse af al ærgjerrig Stræben sætter den høieste Nydelse i blot at leve for sig selv i en skjult Alfkrog, fjernt fra Livets Tummel, havde han fuldkommen tilegnet sig, og ofte yttrede han i Samtale med sine Venner, at han aldrig ville være kommet til at befinde sig saa vel, som Tilfældet nu var, isald han ikke havde været udsat for saa store Forfølgelser. De Personer, med hvilke han især havde Omgang, vare Reverdil, Tisfot, Gibbon og Gorani, men han var desuden bekendt med alle mærkelige Mænd, Indsødte eller Fremmede, som kom til Lausanne, og han søgte i enhver Samtale især at faae Oplysninger, henhørende til Tidshistorien.

Da Alderdommen med sine Skrøbeligheder indfandt sig og fængslede ham til Huset, traf man i hans Aftenselskaber ofte paa Folk af modsatte Partier og Meninger, men han forstod altid at vedligeholde Enighed iblandt dem, idet han med Omhyggelighed holdt almindelige Ideer borte som Gjenstand for Samtalen, derimod stedse førte denne tilbage paa Kjendsgjærninger og positive Gjenstande. Det Forraad af Anecdoter og Sagttagelser, hvoraf han var i Besiddelse, gjorde hans Underholdning aandrig og afverlende, men det hændte sig yderst sjældent, selv i Samtale med hans fortroligste Venner, at han talte om sit eget Levnet, om den Regjering, som havde forfulgt ham, eller om Religionen; ogsaa i hans Memoirer er den danske Regjering behandlet med en Lemfældighed, som man kun sjelden træffer paa hos

den Forurettede og som tyder paa en stræng phitosophisk Retning i hans Tankegang, som har gjort ham det muligt, med Abstraction fra det reent Personlige at betragte Regjeringens Fremgangsmaade i dens Sammenhæng, thi saaledes maatte han finde undskyldeligt, hvad der fra det reent personlige Standpunkt af betragtet maatte kaldes uretfærdigt; den nye Regjering maatte for sin egen Sikkerheds Skyld holde den farlige og talentfulde Modstander fængslet, skjøndt denne aldeles intet havde forbrudt. Og saa om den Regjering, under hvilken han levede, vogtede han sig vel for at yttre nogen Dom.

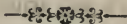
Ofte indbød han sine Venner eller saadanne Fremmede, af hvilke han ventede nogen Oplysning om Tidshistorien, til sig til Middag. Skjøndt han selv kun med Maadehold drak Wiin var han dog en stor Ven af den muntre Stemning og den levende Samtale, som man for det meste kun træffer ved et velbesat Bord.

Falkenskjold var af en kraftig Legemsbygning, som ved det første Blik røbede den gamle Soldat. Han var næsten 3 Alen høi, af en vel proportioneret Skikkelse; hans hele Udortes tydede hen paa Frihed og Frimodighed, og lige indtil sin høie Alderdom havde han vedligeholdt den Friskhed, som man meest træffer paa hos Nordboen. Af Naturen havde han et fyrigt Sind og en uhildet Tænkemaade; Studium og Forretninger vænnede ham tidlig til Eftertanke; Ulykken gjorde ham rigtignok tilbageholdende og besindig, men kunde dog ikke forandre hans Hjertensgodhed.

Indtil hans sidste Dieblik forlod hans gode Huskommelse og hans sunde Dømmekraft ham ikke. Men i hans to sidste Aar opvakte en gigtartet Rheumatismus, hvortil hans fugtige Fængsel paa Munkholm havde lagt Grunden, hos ham en levende Erindring om de udstaaede Forfølgelser og om den Iver, hvormed underordnede Embedsmænd havde bestræbt sig for at plage den Statsfange, som Regjeringen fandt farlig; hans Sindsstemning blev derved undertiden opfarende og heftig, skjøndt han gjorde sig Umage for at beherske den. Vi forbigaae med Tavsshed hans Aandsevner, af det Foregaaende vil man kunne bedømme dem; hans Hjertes Egenheder gjorde ham dyrebar for alle hans Venner.

Underhandlingerne mellem Danmark og Rusland angaaende Holsteen, indtil Struensees Fald.

Af General Falkenskjolds Memoirer.

Carl Frederik, Hertug til Holsteen-Gottorp blev, da han sluttede sig til sin Slægtning, Kong Carl den 12tes, Skjæbne, indviklet i denne eventyrlige Monarks Ulykker. Frederik den 4de, Konge af Danmark, fratog ham en Deel af hans Lande, og lod sig ved den 1720 med Sverrig sluttede Tractat, tilkjende

den retmæssige Besiddelse deraf; men Hertugen af Holsteen protesterede mod denne Deel af Tractaten, der berøvede ham hans Fædrearv; og endsskjøndt dengang svag og uden Støtte, blev ham dog af Kongen af Danmark forgjæves budt en Mill. Rdl., naar han vilde give Slip paa sin Riet. Huset Holsteen-Gorttorp erhvervede sig i den følgende Tid en høist betydelig Magt i Norden. En yngre Green af samme besteg den svenske Throne, og Hovedet for den ældre Linie blev i Aaret 1762 under Navn af Peter den 3^{die} Keiser i Rusland.

Denne Keiser havde en særdeles Forkjærlighed for sin Families gamle Arvelod, og i hans Dine var Kongen af Danmark en uretmæssig Arving til samme. Derfor var hans første Handling, da han tiltraadte Regjeringen, af det Kjøbenhavnske Hof at fordre sine holstenske Stater tilbage, samt en Skadeserstatning af 30 Mill. Rdl. for de 50 Aar, hans Førfædre havde været berøvet Indtægterne af samme. Hans Fordring blev gjort gjældende med alle Ruslands Kræfter og understøttet af det dengang med det Petersborgske Hof nsie forbundne Berliner Kabinet. Efter Büsching vilde det have været en let Sag at forebygge en saa truende Fordring, førend Souverainen af Holsten havde besteget Czarernes Throne og da han endnu var Storfyrste af Rusland. Lynar, en indfødt Sachser og dengang dansk Minister ved det petersborgske Hof, havde allerede med Held indledet Underhandlingerne desangaaende og overtalt denne Prinds til at indgaae et Bytte med Kongen af Danmark om Holsten imod Grevskaberne

Oldenborg og Delmenhorst og mod en Sum af 800,000 Rld. at give Slip paa sine Rettigheder til Hertugdømmet Slesvig, en Løkkemad som uidentriwl vilde have bestemt Storfyrsten i hans daværende Pengeforlegenhed. For denne vigtige Tjeneste forlangte Lynar af det Kjøbenhavnske Hof Ministerposten for de udenlandske Anliggender. Men Grev Moltke, dengang Kongen af Danmarks Yndling, vogtede sig vel for at lade denne duelige og listige Sachser nærme sig Kongen for meget, og tog heller Bernstorff hans Sted, i det han tillige udsandt Banskeligheder, der traf Underhandlingerne i Langdrag og holdt Lynar tilbage i Petersborg. Derved ophævedes Underhandlingerne; det gunstige Dieblif forsvandt, og da Hertugen af Holsten eengang sad paa Ruslands Throne vilde han ikke opgive sine Fordringer. Dette Anliggende var nær bleven afgjort med Waaben; Danmark gjorde, for at kunne bestaae i en saa farlig Krig, et Laan af næsten 20 Mill. Rdl., fordi en Hofmand frygtede for at synke i Kongens Gunst, naar istedet for en fremmed Hannoveraner en ligesaa fremmed Sachser var bleven kaldet til Regjeringen. Allerede førte den ligeledes fremmede Grev St. Germain den danske Armee til Meklenborg og traf Anstalter til at bestaae denne forholdsmæssig ulige Kamp, da en pludselig udbrudt Revolution styrkede Peter den 3^{die} i Graven, standsede Fjendtlighederne og gav Haab om igjen at knytte Underhandlingerne.

Rusland kunde dengang finde kostbare Fordele i Holsten; tænkte det paa at begrunde en mægtig

Marine, saa maatte det være det magtpaaliggende at have sikke og beqvemme Havne, thi i Havnen ved Kronstadt vare dets Flaader altid et halvt Aar blokerede af Isen. Paa hele Kysten af Liefland og Russisk Finland havde det ingen videre Kilder af dette Slags. Derimod frembød de holstenske Søhavne det en sikker Beskyttelse for dets Skibe, Etablissementer for Marinen, en Stapelplads for dets Producter, en Udvei for dets Handel; Holsten var for Rusland et Brohoved, over hvilket det kunde trænge ind i Tydskland, og saalænge det var i Besiddelse af samme, vilde det uidentviol have udøvet en mægtig Indflydelse paa Danmark. Man skulde ikke troe, at disse Betragtninger havde kunnet undgaae den russiske Regjerings Skarpsindighed. Hr. v. Lynar repræsenterede ikke mere det danske Hof i Petersborg, da Grev Bernstorff i hans Sted havde ansat Hr. v. Asfenburg, som allerede, ifølge sin Fødsel og især formedels sine Besiddelser i Preussen, var denne Stat hengiven.

Hr. v. Asfenburg syntes, paa Grund af sine nære Forbindelser med Grev Panin, russisk Minister for de udenlandske Anliggender, ganske egnet til at virke med Fordeel for det danske Hof; han var imidlertid Kongen af Preussens Interesser mere hengiven end sit Hof. Han gjorde ikke engang den ringeste Hemmelighed deraf, men sagde ligefrem at alt, hvad der angik denne Fyrste, i hans Dine maatte gaae frem for alt andet. Ifredensfor altsaa, ifølge sit Kald, at virke for Danmark, bestrækte han sig for at forvirre Polens Anliggender i Haab om at

gjøre en god Fangst for Kongen af Preussen. De holstenske Anliggender vilde altsaa kun være bleven lidet befordrede i saadanne Hænder, uden Salderns ¹⁾)

¹⁾) Casper von Saldern til Schirenssee, Ridder af Elephanten, den hvide Drn, St. Stanislaus og St. Anna Ordenen, Keiserl. russisk Geheimeraad og Minister ved det danske Hof, nedstammede fra en brunsvigsk Slægt, som havde udbredt sine Grene til Holsteen og Danmark, og var en Søn af en Forstembedsmand i det russiske Holsteen. Han blev selv ansat som Amtsforvalter, men beskylt for Underløb og Kassemangel og maatte gaae til St. Petersborg for at føre sin Sag, hvilket lykkedes ham saa godt, at Regjeringen i Kiel, som havde anlagt Proces imod ham, fik en Trettesættelse, og den Advocat, der optraadte som Actor imod ham, kom i Tugthuset. Her von Saldern glødede af Had og Hævn imod det holsteenske Ridderskab, som under russisk Herredømme var meget uafhængigt og som imod ham havde viist Haan og Forfølgelse, hvilket han besluttede at gjengjælde. Han sluttede sig til eet af de mangfoldige Hofpartier, hvori dengang St. Petersborg var deelt, og hans Valg gjorde hans Skarpsindighed Gre, thi det traf paa Grev Panin, en Mand, der i en lang Karrække holdt sig i Ministeriet. Som man vil mene var det især for at fremme sin Hævn at han søgte at overbevise Grev Panin om at en nyie Forbindelse med Danmark vilde være til stor Fordeel for Rusland, og at det vilde være rigtigst at overlade Danmark den russiske Andeel i Holsteen imod Oldenborg og Delmenhorst, som da skulde overdrages til en yngre Green af det holsteenske Huus. Det russiske Hof har vel neppe nogensinde fattet en Plan, der var saa upolitisk, ja næsten affindig, som at opoffre den bedste Havn i Østersøens vestlige Deel, en Station for Flaaden, der var aaben for Is over to Maaneder for

Melleinkomst. Paa en behændig Maade vidste han hos det petersborgske Hof at udvirke, at han kom til at lede denne Sag. Dette sluttede derfor 1768 (7) med de, det danske Hof repræsenterende Herrer Grev Bernstorff og v. Asfenburg en Tractat, ifølge hvilken hele Holsten, saavelsom Fordringerne paa Hertugdømmet Slesvig bleve astraadte til Kongen af

Havnen ved Kronstadt, en fast Fod i Tydskland og Ret til som tydsk Rigsfyrste at blande sig i alle dette Riges Anliggender, samt endelig en Indflydelse i Danmark, som næsten maatte gjøre dette til en russisk Provinds, — at opoffre alt dette uden noget Bederlag, thi Oldenburg og Delmenhorst var for den russiske Regjering aldeles intet værd, og man maa derfor uden Tvivl fæste Lid til den Paastand, at kun Salderns Hævnelyst har kunnet udvirke saadant, men han fik Hævn over den holsteenske Adel, som nu kom i et ganske andet Afhængighedsforhold til sin Regjering, og ovenikjøbet Penge og Gresbeviisninger i Mængde baade af den danske og oldenburgske Regjering. I Aaret 1768 blev han sendt til Danmark som russisk Minister for at fremme Underhandlingerne og blev den 3die Juli s. A. tilligemed sin eneste Søn optaget i den danske Grevestand under Navn af Salbern Gunderoth. Siden blev han Gesandt i Warschau, men faldt her i Unaade, som man mener fordi han deeltog i en Sammensværgelse til Fordeel for Storfyrsten. Han trak sig da tilbage til Holsteen, hvor han havde kjøbt Schirenssee, og henlevede her sine øvrige Dage; Familien uddøde den 10de Octb. 1788 med hans eneste Søn.

1) Johan Hartvig Ernst Greve af Bernstorff, mindre bekjendt og fortjent son Statsmand end som Bonden.

Danmark mod Grevskaberne Oldenborg og Delmenhorst, der vare bestemte til Appanage for den yngre Green af Huset Holsten. Det petersborgske Hof maatte vel have havt overveiende Grunde for at tilstaae Danmark saa betydelige Fordele. Uden Tvivl har Saldern gjort det begribeligt, at dettes Fyrste, som Green af den regjerende russiske Herskerstamme, maatte behandles med Høimodighed for at han, under den keiserlige Families velgjørende Indflydelse, som han ifølge Blodet hørte til, ganske kunde hengive sig til den. Det synes, at Bernstorff gik ind paa disse Anskuelser og vidste at indgyde det russiske Hof Tillid.

De Tildragelser, som fandt Sted kort efter, havde igjen forvirret Alt, og det danske Hof stod i Begreb med at tilintetgjøre en saa ønskelig, for det selv saa vigtig Tractat, der var saa skicket til at forhindre Tilbagevendelsen af de Ulykkestilfælde, af hvilke Staten selv nogle Aar i Forveien truedes. Dette hængte saaledes sammen: man havde i Aaret 1768 den urimelige Idee, at lade den unge Konge af Danmark, Christian den 7de, reise udenlands. Var det maaskee hensigtsmæssigt og godt at vise denne unge Fyrste for fremmede Hoffer, og bleve de dertil bestemte Summer viseligen anvendte? kunde Hovedet for Statsraadet, Grev Bernstorff, som jeg kalder den 1ste — thi 3 af dette Navn have efterhaanden taget Deel i Danmarks Regjering — skulde og kunde han ikke forhindre denne Reise? Det vil jeg ikke undersøge her. Kongen reiste bort med sin Yndling Solec og et talrigt Følge. Han behø:

vede en Læge, man valgte dertil Struensee, en Alconæer Læge, Søn af en Biskop og holsteenski Superintendent. Struensee tog ingen Deel i dette unge Hofis Fornøielser og letfærdige Leeg; men han forstod at underholde Kongen med behagelig Lectur og afverlende Samtaler, idet han undertiden indbragte frivole Talemaader i alvorlige Betragtninger; snart blev han derfor Fyrsten uundværlig. Hoffet vendte i Begyndelsen af Aaret 1769 tilbage fra sin Reise, og da Struensee til samme Tid blev udnævnt til virkelig Etatsraad og Conferents-Minister, saa begyndte han at blive Gjenstand for den almindelige Opmærksomhed; og man tvivlede slet ikke mere om hans Credit, da man saae hans Broder beklædt med en Justitsraads Værdighed.

Hans Gunst befæstedes og vorede stedse mere ved det Held, hvormed det lykkedes ham at bilægge de mellem Kongen og Dronningen opstaaede Uenigheder, som Folk havde vakt og vedligeholdt. Det Kongelige Pares Forsoning havde derfor denne gamle Yndlings Unaade tilfølge, saa at han blev ansat som Stiftamtmand langt fra Hovedstaden. I hans Sted blev Brandt, en fortrolig Ven af Struensee og ved denne kaldt tilbage fra sit Exil, ansat ved Kongens Person; ligeledes Grev v. Kanczau-Ascheburg, der havde været forviist til Glückstadt. Struensee havde vundet Dronningens Tillid, idet han havde hjulpet hende til igjen at erhverve sin Gemals Kjærlighed og den dermed nødvendig forbundne Indflydelse. Brandt havde han ansat hos Kongen og i Slottets Indre for at sørge for Fornøielserne og Fesflighederne;

og Kantzau tjente ham som Raadgiver og den vigtigste Medhjælper ved Statsforretningerne og den udenlandske Politik.

Kantzaus Indflydelse ved den danske Regjering maatte snart vække det petersborgske Hof's Mistænksomhed, da han var en erklæret Fjende af samme. Man holdt ham overhovedet for en af hine ivrige Mænd af Genie, der syntes at være fødte Revolutionskunstnere og skabte til at drage Alt, som er underordnet deres Magt, med sig i deres egen Ruin og Fordærvelse.

I Aaret 1762 var Kantzau ifølge forskjellige Eventyr kommen til Petersborg, hvor han imidlertid blev meget slet modtaget. Da han kort Tid efter kom til Altona, var han aldeles blottet for Alt og erholdt den nødvendige Understøttelse af Struensee, som dengang var Læge i denne By; begge arbejdede i Sællesskab ved et offentligt Blad. Fire Aar senere, 1766, da som bekjendt Frederik den 5te døde, hjalp Struensee ham igjen til at komme tilbage til Kjøbenhavn. Saldern arbejdede dengang paa den hollandske Tractat. Kantzau gjennemskuede denne Underhandling og smedede med Gørtz og den preussiske Minister ved det danske Hof, Borek, en Sammensværgelse, til at styrte de fornemste Regjeringsmænd der, og bringe et mod Rusland fjendeligt Parti til Roret. Dette Complot blev tilintetgjort ved Saldern, og Kantzau blev forviist til Glückstadt. Man tænke sig derfor, hvilke Ahnelser der maatte opstaae ved det petersborgske Hof, da samme Mand vendte tilbage fra sin Forviisning for at tage Deel

i Statsbestyrelsen; da man havde fjernet Bernstorff og det russiske Parti, samt overdraget Ministeriet for det Udenlandske til en anden Fjende af denne Magt, til von Osten da Kongens Geheimeraad blev ophævet, og man saae alle Danmarks Anliggender kun ledede efter Cabinetkets Anordninger; den første Folge var at Udførelsen af Holstener-Tractaten blev udsat, og man troede endogsaa at den ganske skulde tilintetgjøres, ja at man vilde lade det komme til et aabenbart Brud.

Saaledes stode Sagerne, da jeg kom til Petersburg. Grev Panin var ude af sig selv over, at man i dette Anliggende saaledes havde havt ham tilbedste, og Saldern endnu mere over, at det ved Tilintetgjørelsen af hiin Tractat var forbi med hans Anseelse og Lykke. Begge heftede deres Blik paa mig, som den, der skulde foranledige det danske Hof til at gjøre sine Feil god igjen. Forgjæves gjorde jeg dem begribeligt, at jeg ikke besad Erfaring nok i Sager af denne Art, at jeg ikke følte noget Kald hos mig til at hellige mig til samme, at Krigen var det Eneste, jeg forstod mig paa, og at jeg derfor indstændig bad dem om, igjen at sende mig til Armeen, hvor jeg kunde være til betydeligere Nytte end i Hofintriguer. Alle mine Forestillinger frugtede imidlertid intet; Hr. v. Scheel, dansk Minister i Petersborg, sluttede sig til dem, og alle trængte ind paa mig, at jeg dog ikke skulde forsømme en Leilighed til at yde mit Land en saa væsentlig Tjeneste; man lovede mig desuden, som gjerne skeer ved saadanne Leiligheder,

gli:rende Belønninger, og gav mig Forsikkring om mægtig Beskyttelse, hvis jeg behøvede samme.

Jeg reiste derfor bort, vel forsynet med Instructioner, og kom til Kjøbenhavn i Februar 1771. De vigtigste Medlemmer af den daværende kongelige Familie vare:

Kong Christian den 7de, svag paa Legeme og Sjæl, 22 Aar gammel. Hans Gemalinde, Dronning Caroline Mathilde, en Søster til Kongen af England; hun var den smukkeste Dame ved Hoffet, af en blid og sagtmodig Charakter, og vilde sikkerlig have levet meget lykkeligt, havde den Lod været hende beskaaren, at være forenet med en god og retskaffen Herre. Deres Søn, Kronprindsen, et Barn paa 3 Aar. Den 42 Aar gamle Enkedronning, Juliane Marie af Brunsvig, Kongens Stedmoder; hendes Søn, Prinds Frederik, Kongens Broder, 17 Aar gammel.

Blandt Hoffets Personer vare:

Struensee, som dengang under Titel af Cabinetssecretair stod i Spidsen for Bestyrelsen, en ung Mand, blond, fuldkommen smukt voren, af regelmæssig Ansigtzdannelse, undtagen en vel langagtig Næse, med elskværdig behagelig Figur, uden qvindagtigt Bæsen, med et behageligt Smil, med levende Dine: han besad megen Færdighed i legemlige Øvelser, dog uden Fordring paa at glimre dermed, behagelige fric Manerer, samt sin Opførsel i Selskaber. Med disse ydre Fortrin forenede Struensee en stor Skat af Kundskaber, vedholdende Flid og Uttraa efter at belæres; Alt dette kunde kun være Frugten af en høist omhyggelig Opdragelse.

Grev v. Osten, som var bleven Minister for det Udenlandske, havde et skadesro Udtryk i Ansigtet, som kun indgød liden Tillid. I Leipzig, hvor han havde studeret sammen med Grev Poniatovski, sluttede begge sig nærmere til hinanden; senere i Petersborg som dansk Minister og Forretningsfører for Familien Czartorinsky bidrog han meget til at sætte denne unge Polak i Gunst hos Storfyrstinden, siden Keiserinde Catharine. Dog da senere Talen var om at overdrage Polens Krone til Poniatovski, paaasted fornemmelig denne v. Osten, at den skulde tildeles en anden Polak, som just stod i Gunst hos ham. Tillige blev det ham overdraget af den danske, dengang meget bekjendte Minister for det Udenlandske, at bestræbe sig for at tilvende en ægte Lutheraner Polens Krone. Endskjøndt dette mislykkedes, blev han dog endnu i nogen Tid i Anseelse og oftere raadspurgt ved det russiske Hof.

Men da han, af mig ubekjendte Aarsager, faldt i Unaade hos Keiserinden, var han nødt til at sjerne sig og forlod Petersborg, fuldkommen uenig med dette Hof, mod hvilket han ogsaa i Fremtiden nærede dybt Had. Derfor bevirkede han ogsaa snart efter sin Indtrædelse i det danske Ministerium, at man negtede Hr. v. Assenburg, som var en Ven af Grev Panin og erklæret Tilhænger af Rusland, samt en Medunderhandler ved Tractaten om Holsten, den ham tidligere bevilligede Pension.

Jeg har allerede omtalt Ranzau, som næst efter Struensee syntes at spille en Hovedrolle ved det danske Hof. Forskjellige andre Personer holdt med ham, f. Ex. Koller, Lieutenant ved de hessiske Trop:

per, der hurtig blev befordret til en Obersts Rang, uden at have gjort andet end Garnisonstjeneste; Beringstjold, som tidligere under Peter den 3die's Regjering havde ageret dansk Spion der, men senere i Danmark russisk Spion, havde faaet Penge af det petersborgske Hof og Adelsbrev af det kjøbenhavnske; Oberst Sames, dengang Commandant i Hovedstaden, og nogle andre af mindre Betydning. Rantzau gav desuden daglig Audients til et stort Antal Personer, selv af den laveste Classe, han talte med Enhver i hans Modersmaal og brugte nogle til at laane Penge til sig, andre til at udsprede Nygter, der svarede til hans Hensigter, og saaledes at bearbejde den offentlige Mening.

Rantzau var i visse Maader Sjælen i det Partie, der var fjendtligt stemt imod Rusland; hos ham holdtes Raadslagninger, og den svenske Gesandt i Kjøbenhavn syntes at tage levende Andeel deri; der handlede om intet Ringere end at fordrive Russerne fra Finland og Keiserinden fra sin Hovedstad, og Rollerne vare allerede uddeelte til denne glimrende Plan. Brandt, der havde tilsat sin Fædreearv under sit Ophold i Paris, smigrede sig med det Haab at vinde Hoffet i Versailles derfor; Sames, der tidligere havde tjent som Generaladjutant under Belleisles Commando, var bestemt til at sendes til Frankrig; til samme Bestemmelse skulde den yngre Plessen bruges i Sverrig, Rantzau skulde tillige være overordentlig Gesandt i Stokholm og Overstcommanderende for Armeen, hvori Roller allerede beklædte en vigtig Post. Da det ærgrede Struensee, at den russiske Regjering afflog Fuldbyrnelsen af den

holstenske Tractat, endskjøndt samme allerede for to Aar siden var underskreven og ratificeret, saa hørte han med Fornøielse paa Kantaus Forslag og var ikke utilbøielig til at gaae ind i hans Anskuelser. Strax efter min Ankomst til Kjøbenhavn blev jeg kaldet til at tage Deel i Forhandlingerne om de russiske Anliggender; man bestemte mig til Angrebsplaner imod denne Magt; ogsaa var Taler om at sende mig tilbage til Petersborg, hvor jeg skulde bevirke Panins og Salderns Afsettelse fra deres Poster eller spille andre Intriguer. Jeg var af den Mening, at det ikke var saa let, som i Danmark, at fortrænge Ministre fra den russiske Regjering, og at jeg ikke indsaae, hvad Fordeel man havde at vente af den tilsigtede Krig. Mine kelde Svar mishagede Kantau og hans Venner; men Struensee, der hørte paa mig med mere Nøiighed, vilde først nærmere tale med mig. Han bemærkede, at han slet ikke ansaae en Krig med Rusland for saa farlig, og at han var af den Mening, at man med Nytte kunde anvende de samme Bombeskibe mod Kronstadt, som under det forrige Ministerium vare byggede for at bruges mod Algier. Jeg forestillede ham, hvilke Beføstninger en saadan Udrustning vilde foraarsage, hvorimod han indvendte, at Kongen ikke vilde tage i Betænkning at give alt sit Sølvtsøi dertil; jeg bragte da i Erindring, at et lignende Hjælpemiddel, som Ludvig den 14de havde bragt i Anvendelse under Successionskrigen, i det Høieste havde indbragt 450,000 Livres, og gif videre i Enkelthederne med ham angaaende de Omkostninger, som et eneste Felttog mod Rusland allerede havde udfordret. Disse Omkostninger sam-

menlignede jeg med Danmarks Hjælpekilder, de militaire Hjælpemidlers nuværende Tilstand, og med dem, man kunde vente udenfra. Om jeg nu end forudsatte, hvad jeg dog ikke i mindste Maade kunde indrømme, at Kongen var stærk nok til med Held at angribe en saa mægtig Fjende, var det saa vel ogsaa at vente, at Sømagterne, navnlig England, vilde tillade, at dets Slægtninger i Østersøen blev foruroligede og at man ødelagde de for dets Handel saa fordeelagtige Havne, hvorfra det hentede en stor Deel af sine Skibsmaterialier, og som oven i Kjøbet tilhørte et Folk, med hvilket det stod paa en venfskabelig Fod eller som i det mindste ingen Hindringer lagde det i Veien. Var det ikke ogsaa at befrygte, at Kongen af Preussen til Skade for Danmark vilde blande sig i Sagen, for at bringe sine Anslag mod Polen i Udførelse?

Disse Betragtninger, som vi i flere Samtaler undersøgte og drøftede, bragte Struensee til at studse; men man kan nok tænke, at Kantzau og Consorter Intet forsømte for atter at udlette Indtrykket deraf. De førte uforbeholdent et saa truende og fornærmende Sprog, naar Talen var om Rusland, og bragte denne Tone saa stærkt i Omløb i Kjøbenhavn, at den russiske Minister flere Gange erklærede mig, at han for længe siden vilde være afreist, naar jeg ikke endnu havde givet ham Haab. Denne det Kantzauiske Parties utidige Trods mishagede ogsaa Struensee meget og gav mine Forestillinger Bægt; desuden bidrog forskjellige Omstændigheder til at han fattede Tillid til mig, hvilket jeg slet ikke havde formodet, i det mindste ikke at det vilde skee saa hurtigt.

Brandt tilbød mig en Hofmarskalsplads, hvad enten det saa skete, fordi han vilde prøve mig, eller i en redelig Hensigt; jeg afsløg hans Tilbud, som lidet overeensstemmende med mine Tilsvieligheder, Sædvaner og den Stand, jeg fra min Ungdom af havde opoffret mig til. Noget Tid efter gjorde den samme Brandt, hvem det ikke mere behagede at beklæde en Post, hvori han blot havde at sørge for Fyrstens Fornøielse, mig det formelige Forslag, at overtage hans Plads med 20,000 Rdl.; paa hans Forsikkring, at Struensee bifaldt dette Forslag, forkastede jeg ligeledes samme. Struensee troede maafee, at et saadant Tilbud i hans Mund vilde være vægtigere; men da jeg ved Leilighed yttrede ham mit Ønske, at vende tilbage til den russiske Armee, bemærkede han, at jeg vilde finde en langt fordeelagtigere Ansættelse i mit eget Land, end jeg kunde haabe i fremmede Lande, naar Brandt trak sig tilbage, som det lod til han vilde gjøre; men jeg bevidnede ham min uimodstaaelige Modbydelighed for Hofanliggender. Kort i Forveien havde jeg afslaaet Commandoen over Garden tilfods, i det jeg erklærede, at jeg ikke vilde fortrænge Noget, og at jeg, naar jeg blev i Danmark, vilde være tilfreds med et Infanteriregiment, naar et saadant blev ledigt, og med en Post som Deputeret i Krigsdepartementet; det havde man ogsaa lovet mig, da jeg forlod den russiske Armee. Dette Naadehold overbeviste Struensee om, at jeg var lige fremmed for den Uergjærrighed, at ville gjøre min Lykke ved Hoffet, og for Begjærlighed efter at blande mig i de Intriguer, hvis Skueplads Hoffet var, men at jeg blot vilde gane

ham til Haande med saadanne Raad, der ingenlunde udsprang af personlig Egennytte; desuden fandt han, at jeg i mange Ting tænkte ligesom han selv. Han deelte min Mening, at Danmark, ifølge sin Beliggenhed og sine naturlige Hjælpemidler kun var en lidet betydelig Magt og indskrænket til en aarlig Indkomst af i det høieste 6,000,000 Daler, endstjøndt det maatte bære meget trykkende Paalæg; derhos havde det en Gjæld af næsten 20,000,000 Daler og i Fredstid en Militairetat, som ikke stod i Forhold til dets Hjælpekilder; ikke mindre betydeligt var Antallet paa dets Civilembeds mænd og Pensionister; ogsaa vilde dets agerdyrkende Befolkning ved Tjenesten altfor meget hindres i Udviklingen af dets Industri.

Struensee pønsede paa at forbedre mange Misbrug og at bringe Danmark til hele det Magt og Anseelse, som det var i Stand til at nyde. Jeg bemærkede, at, selv abstraheret fra alt andet, vilde det ingenlunde være raadeligt at føre en saa farefuld Krig, hvis disse Reformudkast skulde lykkes, og da Kongen af Danmark var en med det russiske Herskerhuus beslægtet Fyrst og følgelig maatte behandles som en saadan, saa vilde det være meget paa faldende, naar man ikke benyttede denne Omstændighed, for det første til at sikke Guldbyrdselsen af Holstenertractaten, derefter til at forskaffe sig en saa mægtig Beskyttelse for Danmark og for ham selv (Struensee), der førte Statsroret.

Men for at opnaae saa store Fordele, maatte man strax lade enhver uretfærdig Mistillid til det petersborgske Hof forsvinde, og tvertimod vise sig tak-

nemmelig imod det, hvilket dets høimodige Fremfærd i Anledning af Holsten visseilig fortjente; og idet man paa denne Maade stillede sig under Ruslands Beskyttelse, vilde det være let, uden Hindring at forminske den i Fredstid overdrevne Militairetat og iværksætte de tilsigtede Forbedringer. Jeg søgte fremdeles at lade ham mærke, at man i Petersborg aldeles ikke tvivlede om at Rantzau beherskede ham, da man vanskelig paa nogen anden Maade kunde forklare sig, at han opoffrede sin og Statens Interesse, end ved at han befordrede denne Mand's Hævnplaner.

Jeg troer at den sidste Betragtning gjorde meest Indtryk paa ham; thi endstjøndt Struensees Magt ikke var synderlig gammel, saa var han dog meget skinsyg derover; han frygtede meget for at lade sig lede af andre, men endnu mere at have Skin af virkelig at blive behersket. Jeg havde mere end een gang Leilighed til at iagttage, at det hos ham var et meget slet anvendt Middel, naar man anbefalede sig til de Personer, der syntes at have Indflydelse paa ham; den overdrevne Mistillid, som Raad og Forestillinger bevirkede hos ham, har ikke bidraget Lidet til at han tog saa uheldige Forholdsregler.

Hans forudfattede Meninger mod det petersborgske Hof vare vist endnu ikke forsvundne, saa meget jeg endog havde indvendt derimod; dog bestemte han sig til at opgive enhver fjendtlig Forholdsregel mod denne Magt og at gjøre Skridt, for igjen at vinde dens Venkab. Neppe vare to Maaneder forløbne efter min Ankomst til Kjøbenhavn, førend det mod Rusland fjendtlige Parti ganske havde mistet

sin Anseelse; Tanken om en Krig med dette Rige syntes endnu kun en Chimære, og da man ansaae mig for Ophavsmand til denne Forandring, saa høstede jeg ogsaa snart Frugten deraf i det Had, som Kantsau og Consorter svor mig. Naar man skulde troe dem, saa gjengjeldte jeg dem deres Gver for at forskaffe mig en fordeelagtig Stilling i Danmark med Utaknemlighed; det var vel en saare betydelig Tjeneste at fjerne mig fra den russiske Armee og drage mig ind i deres Intriguer, og det fortjente upaatvivleligt, at jeg i Forening med dem medvirkede til at styrte mit Land i en affindig Krig!

Jeg blev dem imidlertid intet skyldig. Jeg sagde ofte Struensee, at man ikke maatte gribe halve Forholdsregler, og at han kun kunde vinde Ruslands fuldkomne Tillid, naar han vilde kalde saadanne Personer, som Bernstorff, der vare yndede ved dette Hof, ind i Ministeriet, men fremfor alt bortfjerne Folk som Kantsau og v. Osten, som man der betragtede som sine Fjender.

Mod Bernstorff vilde Struensee maaskee ikke have været ugunstig, da han var af en blid Character og isvrigt vant til at søie sig i Yndlingernes Magt. Men hvad Kantsau angik, saa foregav han at have gamle Forpligtelser imod ham, som skrev sig fra væsentlige Tjenester, Kantsau havde beviist ham, og erklærede mig omsider, at han ikke kunde beslutte sig til at sende ham bort og ganske at bryde med ham. Mod Enden af Mai besluttede han, at jeg skulde reise til Petersborg, forsynet med Instructioner og Creditiver, som skulde være udfærdigede af Kongens egen Haand, en Forsigtighed, der ansaaes for

nødvendig for at give det, som jeg vilde sige, mere Vægt. Man paalagde mig at erklære det russiske Hof, at Kongen aldeles ikke vilde lade den mindste Tvivl bestaae om sit oprigtige Venjskab, og for at give et klart Beviis herpaa var fra nu af den danske Flaade rede til at understøtte Ruslands Vaaben.

Man haabede, at denne Erklæring, vilde være tilstrækkelig til at bevæge Hoffet i Petersborg til at fuldbyrde Holstener-Tractaten. Jeg deelte ingenlunde dette Haab og forsikrede Struensee, at der ikke var det mindste at vente, saalænge Kantzau og v. Osten bleve ved Bestyrelsen; dog mine Indvendinger vare frugtesløse, jeg rejste altsaa uden at have bevirket det Mindste.

Hvad jeg havde forudseet indtraf; det russiske Hof havde alt formeget at indvende mod begge disse Mænd, især imod Kantzau, til at det skulde fæste Lid til en Regjerings Løfte, paa hvilken de havde Indflydelse. Man erklærede mig, at disses Fjernelse maatte være den første absolute Betingelse for Fuldbyrdelsen af Holstener-Tractaten; forresten søiede man til denne Erklæring Forsikkring om Venjskab mod den danske Regjering, og jeg troede allerede, at enhver ugunstig Stemning mod Struensee var forsvunden. Mit Ophold i Petersborg varede til Slutningen af Juli. I denne Mellemtid anvendte man forskjellige Maneuvrer for at skade mig. Man tilskrev mig en Satire over Grev Gregor Orloff, som dengang stod i Gunst; lykkeligviis talte denne med Artillerielieutenant Brüggemann, som jeg havde kjendt i længere Tid; denne betog ham hans Bildfarelse, i det han forsikrede ham, at jeg aldrig havde gjort Vers og ikke var i Stand til at skrive Satirer.

Kongen af Preussen, som øiensynligen ønskede den mellem Hofferne i Petersborg og Kjøbenhavn bestaaende Uenighed forlænget, fandt det ikke under sin Værdighed ogsaa at beskæftige sig med mig; han skildrede mig i Petersborg som en farlig Rænkesmed, der havde forsøgt at forstyrre den gode Forstaaelse imellem det russiske og berlinske Hof, hvormed jeg dog aldrig havde beskæftiget mig.

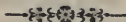
Da min diplomatiske Sendelse var endt, reiste jeg igjen til Kjøbenhavn, hvor jeg ankom i August. Jeg fornyede mine Forestillinger hos Struensee, for at bestemme ham til at bortfjerne Folk, der indgjød det russiske Hof saa iretsfærdig Mistillid og forhindrede Virkningen af det gode Sindelag, han syntes at nære; forgjæves. Ministeren havde uden Tvivl Indsigt nok til at overbevise sig om, hvor vigtigt det var, oprigtigt at nærme sig Rusland og forskaffe sig dets Beskyttelse; men dette Skridt vilde have havt Præget af en Fremgangsmaade, der stod i Modsigelse med hans tidligere yttrede Sindelag, og have Udseende af at han gav efter for fremmed Indflydelse; heraf opstod hans Utilbøielighed til at ende denne Underhandling. Maaskee havde jeg været lykkeligere i mine Bestræbelser hos denne mistroiske Mand, naar jeg havde kunnet overbevise ham om, at der i den hele Sag Intet fandtes, som ikke var hans eget Bærf.

Hans Utilbøielighed til at opfylde den russiske Regjerings Ønsker syntes saameget mere besynderlig, da han for kort siden havde afflaaet Ranzau at gjøre Indgreb i Røttens Gang, for at tage ham i Beskyttelse imod hans Creditorens Forfølgelser, hvor:

ved denne var bleven hans Fjende og siden kun tænkte paa at fortrædige ham. Men Struensee var alt formeget beskæftiget med alle de Forbedringer, som han deels havde begyndt, deels endnu havde i Sinde, og derfor gjorde ogsaa hans Fjenders Complotter, de Storme, som reiste sig imod ham, og de ham givne Vink, kun lidet eller slet intet Indtryk paa ham. Den nødvendige Følge heraf var hans Fald, som standsede disse Underhandlinger, dog kun for en Tid, thi som bekjendt førte den yngre, især saa berømte, Grev Andreas Peter Bernstorff dem til Ende 1773, hvilket den russiske Regjering siden den Tid sikkert ofte nok har beklaget, thi Besiddelsen af Havnen ved Kiel vilde nu være Rusland af aller største Bigtighed.

Commermand Jens Rasmussens Ansøgning til Kongen om at han maatte blive ihjælskudt af Ritmester Wiwet og Lieutenant Gutter.¹⁾

Jens Rasmussen var i Frederik den Fjerdes Tid kongelig Tømmermester og Vandmester paa Frederiksborg Slot og maatte i denne Anledning i en Tid af tre Aar efter Overlandbygmesterens Ordre gjøre ikke ubetydelige Forskud, som han kun saae sig istand til at dække ved at gjøre Gjæld. Han indgav desangaaende en allerunderdanigst Memorial under 15de Mai 1725, men uden Nytte, deels fordi Frederik den Fjerdes Finantser vare i temmelig Uorden, deels ogsaa, som det synes, af Chicane fra nogle Embeds-

¹⁾ Uldall'ske Mss. saml. in Folio paa Kongens Bibliothek No. 112.

mænds Side, af hvilke han aldrig benævner den Ene — Zolderen (Zoldinspecteuren) i Nørvig — anderledes end "den forbandede Jøde." Denne ubehagelige Stilling lader til at have indvirket paa den stakkels Mand's Hjerne, thi han indgav tilsidst en Ansøgning til Kongen, hvori han først ansøgte sit Regnskab; — ifølge hvilket han havde 779 Rdl. 4 $\frac{1}{2}$ 8 β til gode, af hvilke dog Generalbygmeisteren havde nægtet at betale endeel, fordi Jens Rasmussen ikke kunde opvise nogen skriftlig Ordre, — og endte derpaa med efterfølgende snurrige og dog saa rørende og naive Ansøgning:

Naadige Konge! See dette nøie an og betænk, at jeg som en fattig, ensfoldig og gammel Mand ikke kan leve uden Livets Ophold for mig og Mine, og ikke det har eller kan naae det, altsaa har jeg i Jesu Navn resolveret derpaa, eftersom jeg i lang Tid og i mange Aar har tjent Ds. Maj. saavel som Deres Hr. Fader, gjort store Værk (Arbejder) baade her og i Norge, fortjent meget, har faaet lidet, er nu kjed af Verden, beder jeg allerunderdanigst mig dette til Afseend maatte forundes, nemlig at jeg maa vorde arqvebuseret (ihjælfuldt) paa Frederiksborg Kirkegaard, for at komme til min Grav hos min salig Kone, og det af Ritmester Wivet og hans Lieutenant Sutter, som jeg allerunderdanigst beder maa beordres at skyde mig ihjæl til en vis Dag og Time, jo før jo bedre, jeg har ikke Lyst at leve længere, jeg har intet at leve af, tilmed er i stor Gjæld, som alt er gjort til Hs. Majestæts Tjeneste, at jeg maa nyde fuld Skole¹⁾ og Klokkerne baade paa Slottet og i Byen. Desligeste begjærer jeg og allerunderdanigst, at mig en Præst til min Saligheds Befordring maa beordres og mig at betjene, nemlig Hr. Isak Schwartzkoph af Kregome, som jeg veed er en retsindig Mand uden noget Flatterie, og beder allerunderdanigst derhos, at forrige Zolder udi Helsingør, nu Postmester udi

¹⁾ Det vil sige, at Skoledrengene efter Datids Skik maatte synge og Klokkerne ringe ved hans Begravelse.

Hillerød, samt Claus Ebbesen sammesteds maa beordres som Curatorer i alle mine Sager, og hvad Fattigdom jeg efterlader mig for at gjøre Nødtighed imellem Kongen og mig, samt alle Andre, som kan have noget at fordre, hvilket jeg ønskede gjerne i levende Live, at jeg ikke skulde bandes i min Grav. Dernæst døer jeg gladelig og frygter for ingen Fare, Christus mit Liv er visselig og Døden er mig en Baade; døer jeg end her, jeg lever dog der. Jeg er en Enkemand, har ingen Børn. Jeg havde en eneste Søn, som jeg lod reise efter Generalbygmeisterens Befaling, Kongen og Fædrelandet til Tjeneste, reiste vel alle Steder i Tydskland, skulde have gaaet ad Italien og Frankrig, var af samme Profession, døde i Wien samme Uge, som salig Weiberg døde; han var 34 Aar.

Naadige Konge! Betænk dette og lad mig ikke herudi blive opholdt, paa det at Satan ikke skulde forføre mig i min Armod at gjøre noget, som jeg ellers burde døe en værre Død for. Jeg begjærer allerunderdanigst endnu, som tilførn meldtes, at døe ærlig, som jeg fornemmer, at her i Verden er intet for mig at leve efter og at jeg maatte faae et naadigst Svar her paa med det første, paa det jeg kunde blive klar med gode Folk og derefter berede mig til Himmerige.

Jeg gaaer gladelig uden nogen Fængsel eller Bagt. Jeg opgiver Gud min Sjæl, Kongen min Gjæld til at betale, hvis jeg er skyldig til Godtsfolk. Gud bevare Kongen, vor Herre min Sjæl; vi samles i Guds Rige, hvor vi Alle skulle være lige.

Frederiksborg den 26de October 1726.

Jens Rasmussen,
Tømmermand.

Guerrillahovdingen Svend Poulsen.

— ❦ —
Denne tappre Partigjænger levede under Frederik den Tredie og udmærkede sig ved sin tappre og ud-

holdende Kamp imod Svenskerne. Han var en Skaaning, som i Spidsen for de tappre Gjonger eller Bønderne fra Gjonge Herred i det nordlige Skaane gjorde de Svenske stort Afbræk. I Juli Maaned 1657 blev af Grev G. O. Stenbuck hans Folk adsplittede og han selv fordreven, hvorpaa han med dem, det lykkedes ham at beholde, gik til Kjøbenhavn, hvor de i Aaret 1658 bleve aftakkede og ham af Kongen lovet Betaling for hans Udlæg. Da Krigen udbrød igjen, boede han i Snesere By i Baarse Herred imellem Nestved, Præstøe og Bordingborg, hvor han da greb fat paa sit gamle Haandværk og i mangfoldige Forklædninger, som Degn, Bissekræmmer, Zigger, Ziggerkjærling ja som svensk Soldat søgte at udspeide Fjendens Planer og Styrke, hvorpaa han pludselig uforvarende brød frem, nu paa et, nu paa et andet Sted, overfaldt Provianttransporterne, affkar og oprev smaa Detaschementer, kort sagt førte en virksom Guerillakrig, hvortil Eggen ved sine mange Skove og Moser gav ret god Leilighed. Naar de Svenske kom til ham i Snesere, da tracterede han dem godt, affjøbte dem deres Bytte og holdt gode Miner med dem, men vee Den, der faldt i hans Hænder! Han gav aldrig Pardon og kunde ifølge Krigens Natur heller ikke gjøre dette, og endnu den Dag i Dag finder man mangen Beenrad i Moser og Sandbanker, som man antager for at skrive sig fra hine Svenske. Den paa Jungs hoved Slot, nu Stavrebygaard, commanderende svenske Oberst satte tilsidst en Priis paa hans Hoved; men en Aften, som han stod og saae ud af Binduet, traf en Kugle hans Hoved og et Gevær pladskede i Graven. Soldaterne stimlede sammen og stødte i Gaarden paa en Karl i svensk Mondering, der efter sit eget Sigende netop var ankommen som Ordonants og havde seet en Bevæbnet løbe over Broen ad Dremandsgaard til; under hans Veiledning satte de efter ham, men Beviseren førte dem ind i Dremandsgaards Skove, hvor han snart viste sig i sin sande Skikkelse, nemlig som Svend Poulsen, der med

sine Folk gjorde en Ende paa al videre Jagd fra deres Side. ¹⁾

Om Svend Poulsen fortælles der endnu i Snesere følgende, hidtil udtrykte Sagn. Paa en af sine Udflugter blev han stærkt efterfølgende af et Compagni Ryttere og da han var i den flade Egn i Nærheden af sit Hjem, hvor ingen Skove kunde tjene til Skjul, var han meget nær ved at blive fanget, saameget mere som et Snelag bedækkede Jorden og røbede hans Spor for Fjenderne. Da disse vare lige i Hælene paa ham og ethvert Haab syntes udslukt, tog han sin Tilflugt til et farligt Bovestykke, som imidlertid lykkedes over al Forventning. Øst for Snesere By ligger der en lang, smal Indsø, som netop var tillagt, skjøndt Isen endnu var saa tynd at den neppe kunde bære. Herhid styrede han sin Hest og i stærkeste Carriere foer han ud over den tynde Iisforpe, der som ved et Mirakel holdt, saa han ubeskadiget naaede den modsatte Bred. Hans Fjender fulgte efter ham paa den farlige Vej, men da de vare midtvejs brast Isen, og alle Rytterne fandt deres Grav i den lille Sø.

Efter Krigen fik Svend Poulsen sig for sine havte Udlæg Gaarden Lundbygaard ²⁾ tilskjødet af Kongen for 1303 Rdl. 3 $\frac{1}{2}$, hvilket Skjøde er indført i Thingprotocollen, dog maa dette sikkert kun have været som Lehn paa Livstid, thi Lundbygaard faldt siden igjen tilbage til Kronen og blev tilligemed det øvrige Krongods i det Bordingborgske Distrikt bortsolgt 1774, hvorefter det først blev oprettet til en Herregaard. ³⁾

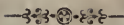
¹⁾ See om Svend Poulsen Nyrops Efterretn. om Frederik III. pag. 115-20, hvor det ovenanførte om ham fortælles.

²⁾ I Lundby Sogn, Hammers Herred i Præsto Amt, nu en Herregaard, dengang uden Tvivl en simpel Bondegaard.

³⁾ D. Atl. VII, 958.

Til mine Læsere.

Med dette Hefte af Orion tager jeg Afsked fra mine Læsere, som jeg maa bede meget om Forladelse, fordi de have maattet ventet saalænge paa Slutningen, men de mangfoldige Forretninger, som siden Nytaar have beskæftiget mig, gjorde mig det til en Umulighed at faae nogen Fritid tilovers. Jeg ønskede Intet hellere end at kunne vedblive med Orion, men da min Tid nu er saa indskrænket, er det mig ikke muligt. Da jeg har maattet levere alt det Originale selv, — med Undtagelse af de af Hr. Rasmussen meddeelte Breve fra 1716, — har ethvert Hefte af Maanedsskriftet optaget al min Tid, og jeg gjorde mig derfor megen Umage for at erholde en Medredacteur, da mine Forretninger ikke mere tillode mig selv at udføre dette Arbeide, men saadant har ikke villet lykkes mig, og jeg maa derfor, saa ondt det end gjør mig, lade dette mit første større Arbeide gaae ind. Jeg tager da herved Afsked fra mine gunstige Læsere, dog ikke uden at aflægge dem min inderligste Tak for den Interesse, de stedse have viist mig: den har været min Opmuntring og kjæreste Løn; ogsaa anseer jeg det for ikke andet end min Pligt at takke min Forlægger, Cancelliraad Deichmann, for den velvillige Opoffrelse, hvormed han har understøttet Maanedsskriftet, som kun paa denne Maade har været istand til at yde mig et tilstrækkeligt Honorar.

T. Becker.

D
1
05
Bd.4

Orion; historisk-geographisk
maanedskrift

**PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET**

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

